

BRÓDY SÁNDOR

SZÍNÉSZVÉR

A NAP LOVAGJA

A szöveget gondozta Cséve Anna

TARTALOM

SZÍNÉSZVÉR

1. Ez a hajnal
2. Szerá!... Szerá!...
3. Operett
4. Mézeshónapok.
A Bondyék alkóvjá.
Intermezzo
5. Karrier
6. A sikerről
7. Láz
8. „Senki” bosszút áll
9. Verőfény
10. Együtt
11. Anna meg akar halni
12. Sebők Dénes

A NAP LOVAGJA

SZÍNÉSZVÉR

(1891)

1. Ez a hajnal

- István... Ecsedi...

Visszafordult. Nevén szólították. Megijedt és megörült, hogy valaki ismeri itt. Várt, hogy beérhesse, aki utánakiabált; de perc múlt perc után, s hidegen, rá sem tekintve haladtak el mellette ismeretlen alakok.

Talán átellenben, a házból szólt valaki? Az ablakon át. A *Föld* palotája azonban csöndes volt. Az ablakok bezárva. Egyetlenegy gázláng égett előtte, megvilágítva a hírlap óriási címtábláját.

Tehát megint képzelődött.

Egyenest nekivágott a nagy háznak, rátette kezét a csukott ajtó kilincsére s állva maradt. S ahogy fölvetette szemeit a palotára, még jobban megfélemedett, keze lecsúszott a kilincsről, s lehajtott fővel, lassan ballagott föl s alá. Egyszer-egyszer még megállt, s úgy vizsgálta az egytől egyig kivilágított, szinte ünnepélyes ablakokat. S ez a fény, ez az ünnepélyesség, az ablaknál időnként megjelenő árnyak - egy pillanatra azt hitte, őt nézik - még jobban megfélemlítették, még jobban elnyomták egész valóját.

Körülnézett. A környezetben keresett bátorságot, s szorongása még nagyobbra vált.

Tíz óra múlt, s a tisztán ragyogó, de csikorgóan kegyetlen téli estén még zajosak voltak az utcák. Színházból jövő csoportok haladtak el előtte. És ez a látvány, a nők csipkekendőbe pólyált fejökkel, elmélázva vagy izgatottan az alig hallott színjátéktól; élesen vitatkozó urak, Derblay hősi jellemét dicsőítő asszonyok; aztán magánfogatok, fiákerek, melyek ablakából kikivillant egy-egy báliruhás hölgy vagy fekete frakkos fiatal; még jobban elkésérítették, mert most érezte legjobban, hogy mi szép az: együtt élni az *élvező* fővárossal. A *színház*, a bálók, a nők, az elegáns férfiak, a mulató- és legfőképp az étkezőhelyek, mindez mily szép, s ő most épp ezekből van kizárva.

Benyúlt a zsebébe. Alig volt egypár krajcárja többé, s ezzel a csekély összeggel szemben most érezte legjobban telhetetlen vágyai feltorlódását. A hölgyeket - akik elsuhantak mellette - szeretőül vágyta bírni, az ekvipázsokat¹ sajátjául; hőse akart lenni a báloknak, ura a mulatóhelyeknek s palotának, mely még mindig ünnepélyesen, hol barátságosan, hol komoran nézett le reá kivilágított ablakaival; ura, parancsolója. S egy pillanatra, öntudatlanul is remegve kis őszi kabátjában, gyengén és kimerülten az éhségtől és álmatlanságtól, átható meleget érzett, intenzív álmodat látott ébren; a jövőt látta, a kedves, a jó jövőt s benne magát; úrnak, hatalmasnak, mámorban, örömben. S ebben a fölhevülésben egyszerre útirányt változtatva, olyan bátran, amint jött, nekicsapott egy kávéháznak, belépett s odaült az ablakhoz.

Elhatározta, hogy nem él többé kenyéren és vízen, mint egy hete már; itt egyszerre elkölti utolsó pénzét, aztán: vagy - vagy!

¹ Könnyű fogatokat, hintókat (francia).

A kávéház tömve, zene szól, kellemes meleg, otthonos pára száll fel a csészékből; a füst is oly barátságos, s a pincérek fehér nyakravalója oly elegáns, oly szépen szólnak: „Parancsol, nagyságos úr?!”. A zugasztaloknál fiatalember pajzán, kedves leányokkal. Durrog a pezsgő, s amint a szőke folyadék habot ver a metszett poharakban, csillogó szemét le nem veszi róla a lány. „Igyál!” - szól a férfi. Piros nyelvét belenyújtja a habba a kedves, aztán odanyújtja: „Ittam.”

Sötét asztalnál ül le, s le nem veszi szemeit a szeretkezőkről. Ó, mily boldogság együtt élvezni a mámoros fővárossal, ó, mily szépek, gyönyörteliek a nők, mily boldogság, ha az embernek szeretője van. Pedig még szebbek is vannak; milyeneket látott, amióta itt van! Megőrülne, ha azt mondanák, válassz közülük, s meg kell örülnie, ha arra gondol, hogy nem bírhatja mind... mind... Tudná szeretni mindannyit, úgy érzi.

De megdöbben szerelmi dühétől. Vágyai lelohadnak, önbizalma újra megcsappan, s kitekintve a csendesedő utcára, mely oly idegen neki, szemben a nagy lap szerkesztőségének még mindig kivilágított, de már nem barátságos ablakával: újra érzi elhagyatottságát, újra látja a nyomort, a süllyedést, a halált.

Ugyanazok az érzések fogják el, melyek egy hete, amikor a fővárosba jött, a vasúton kínozták. Az a megsemmisülés, melyet afelett érzett, hogy el kell hagynia a kisvárost, a csendes, nyugodt jólétet; a lányt, akit szeretett, s a régi életet fel kell cserélni egy újjal, egy olyannal, amelyben csak a nyomort ismeri rettenetes híréből.

Sajnálja magát, szeme könnybe lábad. Rányomja zsebkendőjét arcára, és egyenként siratja mindazt a szépet, jót, amit elvesztett. A kisváros néma utcáját, ahol lakott; a tágas, nagy szobát, a kényelmes ágyat, hol annyi szép álma volt; a nagy ablakokat, melyek a néma utcára nyíltak, s amelyen át a szomszéd ház falára nézve s a semmiségen elmerengve annyit ábrándozott. Megkönnyezi a gerlebúgást, kicsiny városok, falvak ébresztőóráját, a katikabogarakat, melyeket óra hosszat elnézett, elbosszantott; hanyatt fekvé élvezett olvasmányait, a kényelmes, semmittevő életet, és mindegyre szívébe ütődő fájdalommal csendesen siratja a lányt, akit szeretett, akivel titkosan találkozott, s aki oly merész volt, hogy megölelte a nyakát, ha egy pillanatra egyedül maradtak.

Egyetlenegy összekocódás, három-négy szó, melyet bátyja arcába vágott s ő vissza, szakasztotta végét ennek a gyönyörű életnek. Búcsúzás nélkül, egy szó nélkül ült fel a legközelebbi vonatra - egy pillanatra azt gondolta, jobb lesz, ha alája fekszik -, s megindult a főváros felé. A kerek, mint máskor, nem kattogtak most víg dal ritmusára, a legeslegsomorúbbat hallotta ki az egyhangú zakatolásból. S nem dobogott szíve oly izgatott gyönyörtől, mint amikor először robogott a főváros felé, hanem remegett, amint a legutolsó állomásról feléje villant az óriási háztömb. Nem a kéjek városát látta most, hanem a küszködés, a nyomor Babilonját.

Kiszállt. Diákkora óta nem volt itt, s a várost egészen megváltozotttnak találta. Új állomás, új utcák; azt se tudta merre, hová. Gyalog indult neki a fővárosnak. Kereste útján az ismerős arcokat, s egyetlenegy se talált. A boltok címtáblái is nagyrészt újak; majdnem örült, ha egy ismerős névre lelt. S a kora reggeli időben, csípős, nedves hidegében tél derekának, úgy siettek, szinte futottak az emberek. Nő alig volt az utcán; a kávéházak még csukva, csak a munkát, a kényszerű keserves munkát, a terhes hivatást látta. Iszonyú, hogy kell itt dolgozni!

Beért aztán a Belvárosba. Emlékezett, hogy egy rokona lakott itt. Kereste, nem találta. Felkutatta egy deákkori barátját, az alig ismert rája, s megijedt, amikor megtudta, hogy állomást keresni, megélni jött fel. De azért szíves volt, s azt mondta: „Ma dolgom van, majd aztán”... Talált még egy ismerősre, az fűt-fát ígért, s végül azon vette észre magát, hogy egyes-egyedül

áll az egész városban, az egész világon. Senki sem törődik itt mással. Mindenki magának dolgozik itt.

Most érezte először életében árvaságát, most sajgott szíve először, hogy szüleinek korai halálára gondolt. Most szeretni tudta volna rokonait, szeretett volna tanulni tovább, hogy egykor majd joga legyen álláshoz, hivatáshoz; és irigyelte - akiket előbb sajnált - a bajuszos tanulókat, az ügyvédek gyakornokait, a szálnalmas tanuló gépeket: a medikusokat, a „férfi szárazdajkákat”, a bölcsészeket, sőt, a katonai növendékekkel is cserélt volna.

Ó, ha munkát kapna! Hogy dolgoznék, lenne akár közönséges ember, letenne ábrándjairól, a dicsvágyról, nem írna többé. Könnyen le tudna tenni a költészetről, amelyre - a szorongattatás e perceiben úgy érezte - úgy sincs tehetsége. Aztán ha munkája által emberré lenne, fogná magát, s egy szép napon ott teremne a csendes kisvárosban. Gyalog-e, kocsin-e, de egyszerre csak beállítana a lányhoz: „Dolgoztam, hallgattam, itt vagyok, szeretlek. Akarsz hozzám jönni?”

Egy öreg német mesterasszonynál vett szállást. Sötét spájzban együtt lakott egy francia mademoiselle-lel, akinek egyetlenegy foga volt csak, s Musset nyelvén akart vele beszélni örökösen. Foltozásból élt, s harminc krajcárt keresett naponként, abból tízet a háziasszonynak fizetett, s mégis oly urasan öltözködött. Fehér haja, fekete stecherje² még elegánssá is tette volna, ha ezek egyszersmind nyomorát is nem teszik kirívóbbá. Aztán finom beszéde is: „Allons, monsieur! Aufste'en!³ Ma délben jön az udvar. Lesznek bálók? Mit szól a zsmnál?”

Kín volt hallgatnia. De egész hétre kifizette a szállást, s nem lehetett hová mennie innen. És jó sötét volt benn a zugban, egész napon is aludhatott. Csak este kellett kijárnia, hogy egyék valamit s nézze a lapokban, hol keresnek írnokot. Egy egész hét alatt csak két helyet talált, ott is, amikorra fölment, már az ajtón látta a lakonikus írást:

„Hely be van töltve!”

Egy napon elhatározta, hogy sorra járja az összes hivatalokat, az ügyvédi irodákat, de aztán halasztotta napról napra. Várt. Mire? Maga se tudta. Dolgozatokat küldött be a lapoknak, nem feleltek rája. Éhezni kezdett, s türelme is elfogyott. Végre elhatározta, hogy sorra járja a szerkesztőségeket. Megkeféltette magát a mademoiselle-lel, s megindult. Egyenesen a legnagyobb lap háza felé. Vagy, vagy! De az utolsó pillanatban eltért az alternatívától.⁴ Bátorsága, ön-bizalma, vágyai ismét lelohadtak, s minden ereje azokban a könnyekben olvadt fel, amelyekkel régi életét, szerelmét, magát siratta.

Fejét odatámasztá a kávéház ablaküvegéhez, s nézte, hogyan hal ki lassan-lassan az utca. Csak a kivilágított szerkesztőség előtt van még némi forgalom, egy-egy kocsi áll meg ajtaja előtt. Urak kelnek ki belőle, majd az utolsóból egy hölgy. Csak azt tudja kivenni, hogy szőke és magas. Karonfogva vezetik be az ajtón... s egypár pillanat múlva látja megvillanni szőke haját a kivilágított ablakon át, s egypár pillanat múlva, maga se tudta, hogy keze újra a nagy kapu kilincsén van, benyit, felszalad a lépcsőn, s kopogtat a szerkesztőség ajtaján.

Nem mondja senki, hogy „szabad”. Vár egy darabig, aztán belép.

Kis előszobában találja magát.

² Hajtűje (német).

³ Menjünk, uram! Felállni! (Francia, német).

⁴ Lehetőségtől (latin).

- Ecsedi István vagyok... - szólal meg elvörösödve, változott hangon.

Nem felel rá senki. Előbbre lép, szétnéz.

Az előszobában olyan a levegő, mint egy harmadrangú meleg fürdőben. Az íróasztalok fölött gáz ég, az átellenes ajtókon jéghideg léghuzam csapkod be. Izzadságtól fényes s a gáztól bronzszínű arcokat pillant meg.

A korrektorok. Az egyik olvas, a másik javít, s aztán visszahangozza.

„A szeszipar jövőre kétségtelenül...”

A gazdasági rovat valamelyik cikkének egy ártatlan frázisa mintha arcul csapná; fagyasztóbban hat rá, mint ez a léghuzam itt, ridegebben, mint ezek a közönyös arcok, melyek egy-egy pillanatra rá is tekintenek, de aztán zavartalanul dolgoznak tovább.

A munka, a munka! Tehát itt is az a keservetes, könyörtelen, buta munka. Mindegy, előre!

- A szerkesztő urat keresem! - szól határozott hangon.

Rá sem nézve, némán mutatnak a szomszéd ajtóra. Bátran lép előre, és megáll a küszöbön.

Négy-öt, íróasztalokkal tömött szoba ragyogó perspektívája nyílik meg előtte. Itt is ugyanaz a levegő, csakhogy szárazabb. Ugyanaz a kép, csak nagyban.

Közel tizenkét óra, a szerkesztőség teljes. Valamennyi íróasztal elfoglalva, minden gázláng ég, serceg egyenletes neszeléssel, sajátságos muzsikával, mintha egy nagy doromb szólna. A tollak percegése kontrázik e sajátságos zenéhez, mely a mosókonyhát s a ruhák fővésének hangját juttatja eszébe. És a gőzbe burkolt nagy üstök képét látja egy pillanatra, amint az asztalok fölött emelkedő füstből egy-egy gomoly megindul, s a padmaly⁵ alatt lassan száll föl s alá. Majd mint valami függöny elterül előtte, s elfödi előle az egész képet.

Valaki beleütközik. Mintha álomból ébredne, úgy szólal meg:

- A szerkesztő urat keresem...

- Nincs itt, mindjárt jó.

És a szerkesztőségi szolga továbbrohan.

- Talán máskor fogok eljönni - szólt magához. - Meg fogom várni - felelt magának. S elhatározása mellett maradt. Leült közel a küszöbhez, és tovább figyelt.

Egyenként vette szemügyre az alakokat.

Közel hozzája egy nagy asztalnál ketten dolgoztak. Az egyik, ostyával és ollóval kezében, olyan ismerős! Monstruózus,⁶ nagy homlokát, sárga szakállát mintha már látta volna! Igen, emlékszik. Egy képen - az ebédlőben otthon - költők és művészek között. Az apja beszélt is róla. Egyszer valami ünnepélyen fenn volt náluk a Mátrában, vendégük. Finom ember, nagy fej. Mindig nézte, olyan akart lenni, mint ő. Finom és nagyfejű. Amikor kisdíák korában erős meggyőződéssel mondogatta: „Inkább főbe lövöm magam, mintsem közönséges ember legyek!” Az apja megsimogatta, és az arcképre mutatva, így szólt: „Légy olyan, mint ez itt!”

A finom és nagyfejű ember, aki dolgozik! És az arcképe ott van minden vidéki házban. Élénk részvétet érzett iránta - és maga iránt. Érzékenysége majdnem könnyeket csalt szemébe. S

⁵ Itt: mennyezet.

⁶ Ormótlan (latin).

meghatottságában majdnem megrezzent, amint egy új alak haladt el mellette. A nagy, deli alak prêmes télikabátjában, fején báli kalappal sokkal elegánsabb jelenség volt, mint ezek itt, akik mintha még serényebben dolgoztak volna e pillanatban.

Üdvözlés nélkül állott meg az ő gyermekkori ismerősenek asztalánál, s elég hangosan beszélt vele.

- Ön ír színházat?

- Igen, Caracalli Bianka föllépte az Operában...

- Meg kell dicsérni.

- Jól énekelt.

- Nagyon meg kell dicsérni.

- Fenomén.⁷

- Nyolcvan-százhusz sor...

A prêmes kabátú úr ismét elhaladt Ecsedi István mellett. Érezte ruhájának parfümjét is. Ez illat, azután e szavak meg a blazírt, de jól táplált arc, mintha a szerkesztő lett volna. Biztosan az, utána akart rohanni, de félelem fogta el; ülve maradt.

Nézte, hogy dühöng magában az ő gyermekkori ismerőse. Aztán, hogy milyen mérgesen szakítja le a szögről az Opera színlapját. Írni kezd, nyugodt lesz.

Ő is önfeledt nyugodtsággal veszi sorra az alakokat. Először a nagy szobában néz szét, azután a kisebbekbe is betekint, de ülőhelyéből csak egy-egy nekigörbült hátat pillanthat meg.

A másik szobában, fejét szűk vállaiba húzva, igen kicsiny fülekkel s fáradt tarkóval, egy rozsdás arc szólal meg időnkint:

- Küllő, az esti árfolyamot...

- Tárca nem jön... a regényt...

- Gladstone, Gladstone!⁸...

Alig érti e töredékes mondatokat. Csak azt sejti, hogy e kicsiny, vézna ember maga az éjjeli szerkesztő, akinek kegyetlenségéről egy kávéházban - véletlenül - hajmeresztő dolgokat hallott. És most, amidőn a munkatársak odaviszik hozzá kézírataikat, neki is úgy tetszik, mintha eredendő malíciát⁹ látna megcsillanni apró, fekete szemeiben. Sőt, jól hallja azt is, mint prédikál egy öles magasságú munkatársnak, aki némán hallgatja:

- Ez nem vers, nem poézis, bankett-tudósítás más, mint nóta a kalákáról.

A nagy, szőke férfi halvány, úri, majdnem arisztokratikus arcát pír borítja el, s Ecsedi István már látja az indulatos jelenetet, mely - nem következik be. Talán az a pirosság is csak szemének csalódása, fantáziájának színe volt. Máskor is, de különösen most többet és mást lát e jelenségekben, mint valami közönséges halandó.

Némán ülve székén, egy kis regényhőst csinál a nagy szőke úrból.

⁷ Rendkívüli képességű személy (görög).

⁸ Gladstone, William Ewart (1839-1898) angol politikus, államférfi.

⁹ Rosszindulatot, rosszhiszeműséget (latin).

Földbirtokos vagy gazdatiszt lehetett egy nagyon nagy uradalomban. Tanyák végtelen szabadsága, alázatos, nagy szolgaszemélyzet, fejüket szügyükbe vágó, kecses ménlovak... az övé volt mindez. Ó, hogy megszokta, megszerette. Majd megőrült, amikor le kellett róluk mondania! Elveszett, odalett - örökre.

Fel a fővárosba, hivatalt keresni. Írnokságot sem kapott - hírlapíró lett. Reporter. Szabadsághoz, urasághoz szokott lelkét szoktatja szolgáshoz, parancsoláshoz, megaláztatáshoz. Ha egyszer ki is lökték, újból el kell oda mennie, ahová küldik. Bankettek, hordárgyűlések, külvárosi bálók, hadastyánegyesület s ez az iszonyatos levegő, ez a dög Budapest... Ó!...

- *Singer* úr! - szólott ki a nagy, szőke úrhoz a segédszerkesztő.

Ecsedi István elmosolyodott. De ez a nem földbirtokosra valló név nem zavarta meg további megfigyeléseiben. És elfeledte, hogy tulajdonképpen minek van itt, s hogy ma nincs többé e helyen keresnivalója. Várt és figyelt.

Új alak lépett be a nagy szobába. Kezében egy kis könyv, azzal gesztikulált beszédéhez:

- Ki az az Andornaki Pál? Nem ismeri senki?

A munkatársak nem ismerték.

Az új alak felmutatta a könyvet. Aztán beszélni kezdett; amíg beszélt, arca azon a kis helyen, ahol be nem volt növe sűrű, fekete szőrrel, kigyúlt:

- Hát ez az úr, akárki legyen, mától fogva egy név a magyar literatúrában. Versek adott ki a maga költségén, vidéken, iszonyatos papiroson. De milyen versek! Musset¹⁰ heve, Heine¹¹ szatírája. A címe: *Szerelmek*. Az első vers...

Halk, egy kissé monoton hangon olvasta fel az első verset. Aztán a másodikat. És a harmadikat.

Csendesen hallgatták. Letették tollaikat, egyik-másik fel is kelt helyéről.

A költészet bűbája s a dicsőség verőfénye ragyogta át az iroda száraz levegőjét. Ez a két gyönyörűség, amely után való vágyakozás ott sínylett leláncolva a szegény fiúk szívének mélyén.

Könyveket írni, verses és közönséges regényt, színdarabot, költeményeket, ó, milyen boldogság! Alig volt közöttük egy, aki nem érezte magában a talentumot, melyet az idő hiánya, a gyötrő, prózai munka, a kenyérért való harc nem engedett kitörni. Voltak közöttük olyanok, akiknek már volt részük az alkotás s a dicsőség bűbájában, de ahogy ide jutottak, a hírlapírói olló mintha a költői eret is elvágta volna bennük. Nem, maga az ér megmaradt. Regény- és színműtervekkel, ballada- és költői elbeszélésvázakkal volt tele agyuk ama része, melyet a tonkingi háború, Bismarck új beszéde, a spárgatenyésztés új módszere s mindaz, ami a nagy újsághoz hozzátartozik, már be nem töltött volt. Egyik-másik dolgozott is, de a nagy munkák a nagy töredéken túl nem jutottak soha. S egyre hangzottak a panaszok a tehetséget elnyomó zsurnalizmus ellen, s egyre gondolkodtak egy más pályáról. Holnap, holnapután - hetek, hónapok múlva, soha többé.

Az irodalmi rovat vezetője tovább olvasta fel a szenvedélyes kis verseket. És Ecsedi István arra gondolt, hogy miért nem ő írta azokat. Ha ő írta volna! Ha lehetne munka nélkül nagyot teremteni! Pedig úgy érezte, hogy az ő idegei is érzésektől vibrálnak; zsongítja, izza a

¹⁰ Musset, Alfréd de (1810-1857) francia költő.

¹¹ Heine, Heinrich (1797-1856) német lírikus, prózaíró, publicista.

szerellem; agya meg forr az eszméktől. Ó, de leírni, kinyomatni, kikorrigálni! Andornaki Pál, aki egy kötet verset adott ki, az akaraterő hőroszának tetszett előtte. Megirigyelte, sőt egyszerre csak azon vette észre magát, hogy beléhelyezkedett a sorsába, elfoglalta helyét; az övé volt a dicsőség, mely észrevétlenül kél fel fölötte. Ez a tavaszi hajnal aranyakat hozó!

Annyira elmerült önző álmaiba, hogy szinte álmából keltették fel a becsörtető reporterek. A versek elhangzottak, s megszólaltak az újonnan jöttek.

A báli tudósító, aki majdnem ájultan dőlt le egy karosszékre, kigombolta mellényét, frakkját, s lihegve szólt:

- Nem lehet kiállani! Mindenki táncolni akar velem... megszöktem a hölgyek elől...

Sovány, nemtelen állán vörhenyes kecskeszakálla taktussal kísért szavait:

- A Kaali komteszszel az első tour¹²... Egy bécsi baronessz... virágot adott... A cotillon¹³... majd szétszaggattak.

Töredékes összefüggésű szavaiból végül azt tűnt ki, hogy újra egy grófkisasszonyba szerelmes.

A munkatársak nevettek. Ecsedi Istvánnak is fürta az oldalát. Alig tudta tartóztatni. De a hangulat ismét borulni kezdett. A másik reporter adta elő keserveit. A belügyi államtitkár két napja haldoklik, s ott kell őrizni éjjel-nappal. Az utolsó leheletét neki kell felfognia, hogy hozhassa azonnal a lapnak. A háznép már dühös, hogy egész napon ott somfordál, s éjjel se hagy senkit sem aludni. Úgy tetszik neki, mintha már egyszer ki is dobták volna. A házmester... lehet-e egy házmesterrel lovagiasan elbánni?...

- Ott vártuk mindnyájan, nem akart a reggeli lap számára meghalni... Holnap az esti lapnak, bizonyosan!

A reporter tréfás izgatottsággal humorizált a halál felett, és fel s alá járkált a teremben.

Egyszerre megállt István előtt.

- Mi tetszik? - szólt, és tetőtől talpig végignézett rajta.

- A szerkesztő urat várom!

- Nem jó ma többé vissza! - szólt ki az éjjeli szerkesztő.

- Miért tetszik keresni? - kérde halk hangon a reporter, s nagy, fekete bajusza alatt mosolyra húzván vastag ajkát, hozzátette titkolódzó suttogással:

- Talán kézirat?

- Nem, *hírlapíró akarok lenni!* - szólt határozottan, csengő hangon.

A hírlapírók letették tollaikat. A kritikus közelebb lépett. A reporter hátul keresztbe fonta hosszú karjait.

„Hírlapíró akarok lenni!” - csengett még egyre füleikbe a szép s erős tenorhang. Hajnali fél egy felé járt az idő, a munka nagy része be volt fejezve, a metteur¹⁴ az éjjeli szerkesztőnek a túlszedést jelenté, idegen szerkesztőségek tagjai jöttek, s ásítva hívták kávéházba a kollégákat.

¹² Fordulót (francia).

¹³ Francia füzértánc (francia).

¹⁴ A tördelést és a korrektúra munkáit irányító személy (francia).

Valamelyik szobából veszekedés hallatszott. Két, maga kezére dolgozó, soros tudósító veszekedett a külföldi rovat vezetőjével, aki az ő tanácsukkal s az ő ideáljuk szerint meginterjúvolt egy itt időző szerb minisztert.

- Úgy volt, hogy az interjú közös lesz, s ön mégsem adta ide, csak a *Földnek*... A gondolatot tessék nekünk megfizetni... A gondolatért követelünk... nyolc forint negyven krajcárt...

Válaszként dörgő nevetés vegyült a zajba. Az éjjeli szerkesztő idegesen kiáltott ki:

- Mi, mi az?

- Ez az úr - szólt még komolysággal a reporter - hírlapíró akar lenni... Csönd lett. Ecsedi Istvánt körülvették a munkatársak, s némán, mosolyogva nézték pillanatokig.

Ő maga most már minden zavar nélkül, de belső izgatottságtól mégis pirulva, a fáradtság és éhség lázában nedvesen csillogó szemekkel visszamosolygott rájuk:

- Önök kinevetnek engem! - szólt panaszosan, mégis vidáman.

- Nem, mi méltányoljuk önt - felelte a reporter, s leült elébe, hosszú lábait keresztbe vetve, úgy nézett fel rá.

Nem tudott, mindannyian nem tudtak nézésével betelni. Majdnem egy fejjel magaslott ki közülük Ecsedi István. Szép, szőke feje, alacsony homloka - melynek finom fehérségén áttetszettek az apró, kék erek -, sötét pillájú, acélszürke, nagy szemei, vékony, piros ajkai fölött a most ütődő, szőszke kis bajusz, erős nyaka, széles vállai, a kopott ruhában is elegáns, deli termete, virágzó szép, üde fiatalsága, vidékies beszéde mintha frissességet hozott volna be pállott légkörükbe; valami üde léghuzamot, emléket rég elhagyott vidékükről. És fekete nyakravalója kabátja fölött zseniálisan csokorba volt kötve, mint ama regényhősöké, drámai hősszerelmeseké, mely agyuk fogyatékos villóját¹⁵ egyre emésztette.

A reporter felemelte nagy, szeplős kezét, jóságos arcának bohókás kifejezését hatalmas szemöldökeinek egy összevonásával zordra változtatta, és szólt:

- Tud ön spanyolul?

- Nem.

- Ismeri az agrárkérdést?

- Nem.

- Idézzon ön - eredetiben hat sort a *Divina Commediából*.¹⁶ Nem tud?

- Nem.

A vizsgálat nagyon lassan folyt: a környezet visszafojtotta lélegzetét, nehogy egy előtörő kacagással ártsanak a komolyságnak. S amikor újból látogató jött, s csodálkozva nézett végig a sajtóságos jeleneten, intettek neki:

- Csendesen!

S odafogták maguk közé a régi munkatársat, aki azért hagyta el őket, azért ment más redakcióba, hogy ne kelljen éjszaka is dolgoznia; mégis megjelent itt közöttük éjfélkor rendesen.

A reporter folytatta tovább a kérdéseket:

¹⁵ Fényét, világosságát (?).

¹⁶ Az *Isteni színjáték*ból Dante, Alighieri (1265-1321) műve.

- Mit gondol, hű volt Clovis Hughes-né férjéhez? Igen, vagy nem?

- Nem tudom.

- Mit tart Castelárról?

- Semmit! - szólt Ecsedi István, szomorúan tekintve szét maga körül. Kémlelve egyszersmind, vajon nem tréfa-e ez az egész itten.

Nem volt tréfa. Mint valami vésztörvényszéki elnök, oly rémes komolysággal emelkedett fel helyéről a reporter s halkán, de nyomatékkal szólott:

- Ön vidéki?

- Igen.

- A neve?

- Kis-bilkei Ecsedi István.

- Foglalkozása?

- Semmi.

- S ön, kis-bilkei Ecsedi István, aki nem tud spanyolul, s nincsen Castelárról semminemű véleménye; ön, aki nem tud semmit, foglalkozása nincsen - hírlapíró akar lenni!

- Éppen azért! - ismétlé még egyszer.

A kritikus nevetett, a nagy és arisztokratikus Singer mosolygott, majdnem mindnyájan mosolyogtak. Csak a reporter őrizte meg komolyságát:

- Ön profanálja¹⁷ a művészetet, melynek papjává akar lenni; jól van, egy utolsó kísérletet teszünk önnel mégis. Itt van toll és tinta, írjon egy vezércikket eme téma fölött: az oroszok ma a Beszkideken át betörték.

- Nem értek a politikához.

- Az semmi. Éppen minden hírlapírónak arról kell írnia, amihez kedvünk nincsen. Én például mindig ott vagyok a pályaházban, amikor őfelsége megjő. Pedig szinte félek, *őfelsége haragszik reám...*

- A király haragszik reá! - erősíté egy hang.

- Ön mosolyog, Ecsedi István! - susogta a reporter.

- Hagyjanak nekem békét! - szólalt meg az hirtelen szomorúsággal. És forró homlokára tapasztván hosszú fehér kezeit, reszketeg hangon folytatá:

- Hagyjanak békén! Önök gúnyt úznak belőlem, utasítsanak inkább el, mutassanak ajtót. Mondják, hogy menjek a Dunának. Megyek! - És kalapja után nyúlt. Mély szemeiben egy könnycsepp rezzent meg, s ez a könnycsepp őt is, de mintha a többieket is gyengén megremegtette volna.

- No, no, tekintetes úr, nem kell haragudni - mondá a reporter, s megfogta karját. Hangja egészen megváltozott, annyira megváltozott, hogy szükségesnek tartotta megokolni, hogy miért.

- Náthás vagyok - ördög vigye...

¹⁷ Megszentségteleníti (latin).

Úgy tetszett, mintha mindannyian náthások lettek volna. S a vén bűnösök, akik profanáltak mindent, azok a szívek, melyek mint az eltelt háziállatok gyomrai az étel iránt, érzéketlenek voltak minden szenzációval szemben, mintha meg lettek volna hatva. S a helyzet nyomban megváltozott. A kritikus a költőt kutatta benne, a közgazdász a gazdasági tudósítónak szánta, az újdonság rövid hírek íróját látta benne. De a reporter még valami jobbat eszelt ki.

- Van hely, hely van! - kiáltott fel diadalmasan.

S kezén fogván, majdnem kicipelte maga után.

A lépcsőn mindenfélét kérdezett tőle. Ő azonban igennel és nemmel válaszolt csak. Egész valója benyomásokkal volt teli, azt se tudta, hol van, mit csinál, hová viszik.

A szűk lépcsőn lebotorkált a kis udvarra. Hirtelen világosság kápráztatta meg. Hátul a nyomda nagy üveg barakkja mintha égett volna, gáztengerben úszott. A gázmotor gyengén zúgott, az újságok gépei robajjal működtek, alant a pincéből a galvanoplasztikai műhely ablakai kékes fényben ragyogtak. Mint egy óriási színház, melytől oly messze van, hogy a színjátszóknak csak alakjaikat látja, de beszédüket nem hallhatja többé, úgy látta ide-oda mozogni az üveg-oldalon át a szedőket, a munkásokat, a morogva működő gépeket. Bearanyozott járgányaikkal, öles lendítőkerekeikkel sötéten emelkedtek ki azok a tarka környezetből. Mozgó árnyékuk a hátsó falon - a komplikált munka, amit végeztek, üvegen át úgy látszik, körüllejtve - Ecsedi Istvánnak úgy tetszett, hogy nem gépek ezek, hanem mesebeli szörnyek. S felhevült fantáziájában egy mitológiai kép villant fel, a kréta-szigeti szörny, a Minotaurusz, mely leányokkal táplálkozik.

Alig tudta szemeit levenni a gyönyörű látványról.

- Ó, mily fenséges! - suttogá.

- A munka allegóriája! Pompás, modern verstárgy, persze nem írja meg senki...

A műhely közvetlen közelébe értek. Az ajtó nyitva volt, István hirtelen bedugta rajta a fejét. Ijedten vont vissza; forró nyáron mocsarak miazmás¹⁸ levegője üde és illatos ahhoz az áramhoz képest, mely belülről arcába csapott. S a kép, melyet mohó szemmel szedett magába, sokkal durvább, majdnem egészen más volt közlő.

A lázas, az örületes, a mindennek fölött uralkodó munka ez ismét. Hát megzavarodtak az emberek, hogy tönkreteszik magukat a folytonos dologban! Hogy kapkodnak a betűk után, milyen rémült sietséggel kötözzetik a kiszedett hasábokat; a gép izzadtan falja befelé a végtelen hosszúságúnak látszó papirost, fáradt pirossággal ég a lányok arca, s karjuk, fekete kezük, mint a szélmalom kelepe, fel s alá jár...

- Sietni... előre... Fél kettő! - hallatszik a gép felől.

S a felhúzógép csikordul, s egyszerre - talán a föld alól jött? - ott van a gépész előtt a *Föld* negyedik oldalának kerek, ezüst fényű öntvénye is.

Előre, előre!

Mintha több nap nem volna, s ez a végső, a nagy, a legutolsó munka hajnala!

- Jerünk - mondá a reporter -, ez minden éjjel, minden hajnalban így megy... fogja még látni!

Sötét szobán mentek keresztül.

¹⁸ Fertőző, egészségtelen (görög-latin).

- Lassan - szólt a reporter -, ez itt az expedáló¹⁹ szoba.

- Alusznak, szegények! - tette hozzá susogva.

Kezén fogta, hogy az alvókba ne botoljon.

Lent a földön is, de különösen a nagy faasztalokon, felöltözött alakok aludtak. Emitt összegubbaszkodva, de hátat fordítva egymásnak, a lap expedíciójának²⁰ szolgálja és a felesége. Lent a földön egy-két segédmunkás, kocsis s a lap egyik szorgalmas helybeli kihordója, kicsiny, hálófőkötös öregasszony.

- No, a váradi püspöknek mégiscsak jobb dolga van! - mormogta a reporter, s megszorította Ecsedi István karját. Az álmélkodva nézett szét, s lehajlott egy-egy alvó fölé. Valami munkaslány fölébredt a kémlelő tekintettől, nyögött valamit, aztán megfordult s újra elaludt.

- Jerünk, jerünk!

Továbbmentek. Még egy szoba, s beértek a kiadóhivatalba. Csendesek, elhagyottak és sötétek voltak a szobák. Mindössze egy láng égett hátul, az adminisztrátor íróasztala fölött. Ott ült s némán maga elé nézett a kiadóhivatal öszülő főnöke.

Némán fogott kezét a reporterrel, s hallgatag bólintott, amint Ecsedi Istvánt bemutatta neki:

- Nagyon tehetséges ifjú... kitűnő talentum... Van-e még szükséged címszalagíróra?

A főnök igent intett. S az asztalfiából egy köteg papírszalagot vett ki, a kasszáról valami nagy könyvet emelt le:

- Azonnal szükséges... Mindjárt meg is kezdheti... Havonta harminc forint... a télen át munka...

Ecsedi István leült a munkához. A reporter meg akarta nézni, hogy ír, de közelökben a telefon csengettyűje erősen zúgott. A *Magyar Közvélemény* egy nagy tolvajbanda viselt dolgait kérte tőle kölcsön.

Megsimogatta protezséjének²¹ homlokára csapzott haját, s felszaladt.

Ecsedi István nekiült a munkának. Öröm fogta el, és nem undorodott többé. A fehér papírszalagok tetszetek neki, s az üzletszerű munkássággal is megbarátkozott. S míg az új előfizetők nagy könyvéből olvasgatta a címeket, nagy és díszes betűket vetvén a papírgalandra:²² tolla rohanásával versenyt futott fantáziája.

Mint egy királyi herceg a hadseregben, oly villámgyorsasággal avanszál.²³ Furfangos módon bizonyítja be ügyességét, ötletei vannak a lap terjesztése körül, s az adminisztrátor itt előtte oly ősz már, s olyan mélán néz maga elé!

Egyszerre csak azt veszi észre, hogy a galandok jó része már meg van írva, amikor egy ismerős nevet olvas ki a nagy könyvből:

„Boér Ádám.”

¹⁹ Kézbesítő (latin).

²⁰ Intézmények küldeményeket továbbító osztálya (latin).

²¹ Védencének (francia).

²² Papírszalagra.

²³ Elölép a rangsorban (francia).

Ismerős név, de milyen ismerős. Keze reszket, szeme könnybe lábad, amint nézi. A Boér Anna édesapja. Egy hozzátartozója annak a leánynak, aki őt oly melegen, annyi odaadással, majdnem önfeláldozással szereti, s akit ő is oly nagyon szeret, hogy majd a szíve szakadt meg, amint a kisváros csendes, nyugodt életével együtt őt és a titkos találkákat is el kellett hagynia.

Drága név, édes név a büszke, pedáns nagyúr neve: Boér Ádám.

Reszketve írja le. S alája kicsiny írással odaírta a becéző nevet is, amit csak a szeretett lánnyal közösen ismertek: „Naca.” Aztán sietett, hogy készen legyen munkájával. Hamar végzett. Eltolta maga elől az üzletre valló munkákat, s írni akart.

Az ihlet egy ritka percét érezte. Tele volt poézissal. Nem tudta, mit és miképp, de érezte, hogy amit most teremt, szépségekkel lesz tele.

Előbb versekre, majd novellákra gondolt. S alig vette kezébe a tollat, már látta művét kinyomtatva valamelyik újságban... A neve elől... feltűnés...

De úgy történt most is, mint azelőtt már oly gyakran. Az első sor fizikai munkáján elrepült a teremtés izgatottsága.

Talán az ablak zavarja? Függőnytelen üvegén át besütött a nyomda világossága. Kitekintett.

Az udvaron semmi élénkség. Már erősen hajnalra járhatott az idő, de az éjszaka képe itt nem változott mit sem. Mégis, a lassan, ritkásan szitáló hó mintha enyhítette volna a sötétet. Fehéren bepettyezte az udvar aszfaltját, az üres ládákat, a tönkrement nyomdai szerelvényeket, az újságok elhasznált tömöntvényeit. És amott az expedíció mellett álló postakocsi szinte filozóf nyugodtsággal álló vén lovát. A sztoikus vén állat még a fülét sem mozgatta a hidegben, s maga elé nézve várt... várt...

- Bolond állat - mormogá István -, neki is ki kell venni részét a közös fáradságból.

Felsőhajtott. Elhatározta, hogy ma nem fog dolgozni mégsem - fáradt. Leült a székre, lábait egy újságkötegre fektetve és nézte, hogy szundikál az adminisztrátor.

Az ő szemhéjai is nehezek voltak. De a tarka eseménnyel, új alakokkal, új élettel teli éjjel jó hosszú ideig küzdött még kifáradt idegeivel. Idézés nélkül jöttek az alakok, csendültek meg újra a párbeszédnek, az éjjeli redakció egész élete szerkesztőstül, szolgáltsul. S e képek szaporodtak, az események továbbfejlődtek, nőttek kiszámíthatatlanul. Egy-egy pillanatra megszakadva, keresztülcikázva még régibb emlékektől, összezavarva, majd összhangossá simulva ki újfent. De a végső pont mindig csak egy név maradt. S mi minden össze volt kötve e névvel: Boér Anna. Azzal a lágy, majdnem a gyengeségig zsongó érzéssel, amit e név, ez emlék keltett fel benne, elaludt végre. S csak egy hangra ébredt fel. Erős, de kellemes leány-altra.

Az ajtóban egy csinos kis gépészleány állott.

- Adminisztrátor úr, mennyi a kiadás? - kérdi, úgy látszik, ismételten.

A főnök kikiáltott:

- Tizenhétézer-ötszáz! Itt van az írás.

A leány, mikor visszajött a cédulával, reátekintett. Ecsedi István szemét törölve nézett vissza rája.

A leány rámosolygott, s ő vissza.

- Hogy hívják, kicsiny? - kérdé hirtelen.

- Szerá! - felelt a leány; újból mosolygott és kifutott.

Ecsedi István utánanézett. De elvesztette szemei elől. Az udvar egészen megváltozott. Élénkség mindenütt, a szedők is már mentek hazafelé. Valahára derengett mégis.

- Ez a hajnal... Olyan, mint a hajnal!... - szólt magában; egyszerre gondolván az időre s arra a hajnal hajú lányra, aki olyan szépen mosolygott rá, mint valami tavaszi hajnal.

2. Szerá!... Szerá!...

Az udvarban, a lépcsőkön, a szerkesztőségéből, a kiadóhivatal ablakán át és a könyvkötő-műhelyben és a nyomdában folyvást ez a név hangzott:

- Szerá!... Szerá!...

Mindenki dolgot akart neki adni, mindenkinek dolga volt vele, szükség volt rá mindenütt, s hol itt, hol ott, de mindegyre máshol lehetett látni színehagyott, de fodros kék ruháját, meggy-színű trikóderekeit, sötétvörös, nagy haját, melyben sohasem volt elég hajtű, de sohasem hiányzott belőle egy szál virág, mely a frizurával együtt minduntalan leesett a nyakába, ott megülve egy darabig, majd vállára csüngött alá, szétbomlott egészen, s verte a vállát.

- Szerá, söpröd az udvart?! - kiáltottak rá a lányok a könyvkötészetből, a nyomdából, mindenhol.

Megállt az udvar közepén, kivette zsebéből kis, kerek katonatükrét, s mintha haragudnék hajára, oly szenvedélyesen tűzte fel újból. Aztán továbbment.

Mint egy fiatal macska, oly ruganyosan, olyan vidáman szökött lépcsőről lépcsőre, helyiségből helyiségbe. Megcsikarta azokat a férfiakat, akik útja közben feltartóztatták, s ráütött azokra a kezekre, melyek mindenhol, mindenfelől, magános helyeken és nyilvánosan feléje nyúltak, hogy megcsípjék. Itt-ott egy-egy szedőnek, aki meg akarta csókolni, kiütötte erős kis öklével a fogát, s azokra a szerelmi vallomásokra, azokra az ajánlatokra, melyeket a *Föld* öreg vezércikkezőjén kezdve, le a kiadóhivatal tizenhat éves praktikánsáig²⁴ mindennapon újból ismételték előtte: megmutatta rendetlenül nőtt, de kékesfehéren ragyogó cicafogait, majd elfordulva, békateknőszínű szemével merengve nézett szét, és így szólt:

- Millen idő, millen idő!

A lányok s a *Föld* mindennemű szolgálói már maguk kiabálták elébe, ha jött:

- Millen idő, millen idő!

Megváltoztatta az előtte ismeretlen helyről való idézetet, s mikor újfent körülvették, csak azt mondta:

- *Kapocs*. - És továbbfutott.

Nem volt egy pillanatnyi maradása sem, s mégsem volt fáradt. Szolgálattételre beosztva a kiadóhivatalhoz - azelőtt a rotációs gépnél volt, de azt nem tudta állni -, csak ott lett volna dolga, mégis őt üzte az egész ház, sőt egyszer a szerkesztő is felhívta, hogy levelet küldjön vele valamerre, és Szerá, amikor kijött a lányok kérdésére, akik az időt tudakolták tőle, nem felelt, csak egy pettyet kinyújtotta kis kigyónyelvét, de aztán hiába hívatta többé fel a nagy úr,

²⁴ Gyakornokáig (latin).

nem ment. S mikor az éjjeli szerkesztő azt mondta neki, hogy: „Vigyázzon, el fogják csapni!” - mosolygott és továbbcsökött. Nem küldték el. Ezt a házat nem lehetett elképzelni nélküle. Ügyes volt, mint egy evet, s szerelmes is volt belé az egész ház, mint egy vidéki jogakadémia a színésztrupp primadonnájába.

A reporter szólt:

- Elveszem, Szerá, istenuccse! Kikeresztelkedem. (Mert nem volt keresztény.)

- El, a seprőt! - felelte a lány.

A *Föld* költője verset írt róla, kileste, mikor egyedül volt, és felolvasta neki.

Szerá mondá:

- Ó, be szépen tud hazudni!

Nem, ezen a fiatal macskán nem lehetett kifogni, ezt nem lehetett megfogni.

És ha háromemeletes házat ígértek is neki - mert ígértek négyemeleteseket is a toll gazdag koldusai, sőt ekvipázst és nyári lakokat is -, Szerá csak nevetett, Szerá csak trillázott, s ezenközben újra megmutatta piros ínyében éles fogait.

De ha nagyon jó kedve volt, mégiscsak elbolondozott. S egy napon néha négy-öt férfi járt-kelt fel s alá, dolgozni se tudva, izgatottan, mindannyiuk ajkáról egy boldogító titok mosolygott alá. Egyébként magukba fojtották örömlüket, s csak ennyit szóltak egymásnak:

- Megvan!

S amikor nem volt *meg*: illették szemrehányásokkal. Hiába, ezzel a kis okos fejével kibújt a kulcslikon is:

- Ugye, mondtam, hogy el ne mondja... Azért...

Kicsiny volt az orra, pisze, s a hegyén - mint a finom fajoknak - egy kis horpadás, ahhoz nem lehetett nyúlui, de ő orruknál fogva vezette a kis és nagy orrú társaságot.

- Holnap, holnapután... kiskedden!...

Voltak, sőt a többség volt az, aki még jobban szerette, egy-kettő akadt mégis, aki így szólt az üzletvezetőnek:

- Ugyan, miért tartják ezt a...!

De ők tovább is hízelegtek az „ezt a”-nak.

Kapott leveleket. Szedők és munkások azon a matricás papiroson írtak, melyből egy darab néha tíz krajcár is, de amelyet egy cselédsorba való lány nem ad az egész világ gazdagságáért. Nefelejcssek voltak rajtuk, egyéb virágok is, néha egész tájképek, de leginkább egy lila színű szív, a hozzá tartozó horgonnyal és kereszttel. Hit, remény, szeretet! Ez a három gyönyörű szép szó, mely annyi cselédsorbeli leányt lelkesít, pedig a hitet mintha nem nekik teremteték volna, a szeretetben sincsen nagy részök, reménykedésben, abban *jó* módjuk van mégis...

Szerá leszedte szépen a matricákat, s a lányoknak osztogatta el a leveleket. S ezek, bár nem nekik írták, hogy „hű koporsóm bezártáig”, örültek neki, megőrizték, betették a kebelükbe. Együtt élve gyermekkoruktól fogva, ugyanazt a nyomasztó, bűnnel teli levegőt szívta a férfimunkásokkal, kezük és szavaik oly durvák lettek, mint a férfiaké, s mégis, ha bűnbe estek is, nem aljasodtak el annyira, hogy a nő eredendő szentimentalizmusa meg ne maradt volna szíveikben.

Szera nem kacagott. Az egész tizenhét éves leány nem volt egyéb, mint egy plasztikus mosolygás. „Bolond”, mondták a lányok. Idős lapkihordó asszonyok azt mondták: „gyerek”, Ecsedi István pedig így szólt magában:

- Ez a legkedvesebb lány a világon!

De nem mondta el neki. Csak nézett rá a sötétkék szemeivel epekedve, kémlelve, gyönyörrel.

Pedig nagyon gyakran voltak egyedül. Délben, amikor a lány nem ment haza a többivel - kint lakott messze a külső Soroksári utca valamelyik kis zugutcájában -, s elővette déli elemózsiáját, vagy egy kis kávéhozott magának, s azt fogyasztotta titokban - a lányok nem szeretnek nyilvánosan enni -, Ecsedi István egyszerre csak megjelent mögötte, s jó étvágyat kívánt neki. A lány kezdetben dugdosta előle ebédjét, később azonban meg is kínálta, s István nem szégyenkezett egy-egy harapást enni belőle. De volt idő, amikor ő is ott ebédelt, s ekkor rajta volt a kínálás sora.

Elbújva az expedíció homályos szobájába, nemegyszer falatoztak együtt s nevettek, kacagtak, kicsúfoltak istent és embert, de a férfi sosem mondta, „kellesz nekem, vágyom rád”, a lány se idegenkedett tőle, közel mert menni hozzája, egy székre ült vele, ha nem volt több egynél, s utoljára - pedig alig ismerték még egymást két hete - aprópénzt is kölcsönöztek egymásnak.

Ecsedi István kezdte. Minden zavar nélkül kért; mondta, hogy nincsen neki itt senkije rajta kívül, s hogy nem mer újból előleget kérni.

Szera nagyon meg volt hatva. Nem tudta örömeiben, mit tegyen; a két hatosnak ráadásul odaadta volna tán magát is. De nem kérték szóval, csak szemmel, csak azzal a gyengéd hanggal, mely végigrezgett a férfi beszédén, akármit szólt is hozzá, ha csak arra kérte is, hogy:

- Szera, hozzon kenyeret!

Szera repült. Szíve is repesett, úgy örült ennek a közös nyomorgásnak, ezeknek a közössé vált lakmározásoknak, mint egy kisdíák. Mintha „feleségesdít” játszottak volna! Vele született hivatása oly figyelmessé s oly találékonnyá tette, mintha már tíz éven át asszony lett volna. Ecsedi István se tudott hallgatni fölötté, s úgy szólt, mint egykor Boér Annának, szerelmük kezdetén:

- De boldog, akinek maga lesz a felesége!

Talán meg volt győződve arról, amit mondott, talán nem, de azokra a címszalagokra meg mindennap ráírta, hogy „Naca”. De a dolog nem ment többé olyan könnyen, nem ment többé olyan vígan. Panaszkodott a reporternek, hogy „unalmas”. Unalmas lett volna neki akármilyen munka. Egész napon folyton csak szeretkezni, beszélgetni vágyott a lánnyal, akivel egy s ugyanazon időben foglalkozott, mint Annával; de Anna nem volt itt, Anna távol, az alakja halványodott egyre, s ez itten közel egyre nyert színében.

Éjszaka, amikor az adminisztrátor bóbiskolt munkája fölött, üres volt a kiadóhivatal, csak ők voltak ott egyedül, lesrőfolták a lángszeszt, s odahúzódtak a kályhához. A leány szólt:

- A faluról meséljen nekem.

Ha mindjárt le is íródott volna az, amit elbeszélt, sikert arat vele. Nagyítva, kiszínezve, kike-rekítve, kibővítve, ahol kellett, úgy adta elő a dolgokat, hogy a leány egészen megfélekedezett a munkáról, s nem hallotta, amint hívták:

- Szera!... Szera!...

Nem hallotta Ecsedi sem; belemerült magába, ragadta magamagát:

- A falu... Maga még sose volt falun?! Szerem, ha maga látná! Annyi állat! Mikor hajnalban tülköl a csordás, s a cselédek kihajtják a teheneket. A szegény állatok olyan álmosan csörtetnek előre. Kis, tarka borjúk ugrálnak körülöttük, bögnek negédesen: „Szopi, szopi!” Meg a kecskék, meg a bárányok. A nagy, tarka kosok, nyakukban a csengettyűvel... De szép az! Aztán az aprójóságok. Fel s alá sétálnak az udvarban, a pázsiton, a papsajtos utakon. Innen és onnan hívják őket. Libapásztorleány mondja: liba... liba... liba... (Az öregeknek, különösen a gúnároknak: gá... gá... Mi az a gúnár?!) Híják a csirkét: csire, csire, csirüském! Csalják a kacsát ki a pocsétából: tacs... tacs... tacsókám! Meg a pulykát meg a galambokat, mind más-képpen.

- Falura szeretnék! - szölt a lány, s majdnem sírva fakadt.

- Az ám, bizony, a falu, ott jó! - folytatá a férfi. - A parasztasszonyok tavaszkor baromfiakat nevelnek. Ültetik a jércét, a tyúkot. A fészekben a tojás, hogy megülnek rajta a vén, bolond, szárnyas asszonyok! Aztán amikor kikelnek a kicsik! Sárgák, mint a zsendülő kajszibarack, szemtelenek, mert fiatalok, de okosak, mint az öregek... Rebbennek, szemeznek mindjárt...

- Szeretnék parasztné lenni, tyúkokat ültetni.

- És a mező, a vetés, a gyümölcsösök. A szilvafák rezegnek; vakít a körtefa... És a virágok kint a mezőn, a kakukkfű illata, a rozsok... Az aratás, a marokszedő lányok... a cséplés. Nóta, hajnaltól estéig. Friss szalonnát pirítanak a rőzsén, füstje magasabban száll, mint a torony. És mérföldekről ide, mérföldekről innen ellátszik a tiszta levegőben. Bent a faluban este csaholnak a kutyák, búgnak a gerlék, egy nap csak egyszer; nyolc órára harangoznak...

- Falura szeretnék... vigyen falura...

- Falura? Viszem, gyerünk! - szölt István, s mint mikor a gyerekek egy szalmaszéken ülve utaznak Bécsbe, Lengyelországba, szép lovakat hozni: leültette a lányt a szoba közepébe:

- Üljön le... gyű! Én vagyok a masiniszta!

Kacagtak a gyerekes tréfán. S elfeledkeztek a helyiségről, ahol vannak, a késő éjjeli időről, a bóbiskoló hivatalfőnökről. Vidáman, önfeledten játszottak, mint két aprószent az átláthatatlanul mély tó partján.

A lány nem akart fölkelni a székről, s a férfinak hirtelen egy ötlete, egy nagy vágya támadt: fölemelni s vinni székestül.

Fölemelte. Karjai reszkettek, de nem a lány súlyától; amint körülnyalábolta, két forró kar ölelte át nyakát. Szerem gyengén sikoltott, ő erőltetve kacagott, s emelte még magasabbra:

- Nos, viszem, gyerünk! - suttogetta.

Fel s alá vitte a szobában. Kábult fejjel, vérbe borult arccal. A lány diadalmasan emelte föl karjait, biztonságban érezte magát, nem félt többé. Szinte rosszul esett neki, amikor letették. Zavart lett, amikor szemben állt vele. A férfi is elfordult. Nem tudtak, nem mertek egymásra nézni, olyan izgalomba hozta őket ez a semmiség. Talán az első szerelmi vallomást érezték ki belőle?

Nem tették többé szóvá ezt a kis szenzációt. Annál többet emlékeztek rá. István újra meg újra visszaélvezte minden gyönyörét, s szégyellte magát, haragudott magára, hogy nem élvezte ki eléggé. Elhatározta, de mennyiszem, hogy a legközelebbi alkalom, és...

A lány került. Durván felelgetett neki.

Egyszer azonban, amikor újra ott kellett ebédelnie, s elhagyatottsága, szegénysége érzetében, éhesen feküdt egymaga a hivatal kemény lócáján, Szerá bejött és leült közelébe.

Hallgatagon néztek maguk elé. Majd Szerá szólott.

- Beteg?

- Nem.

Újra elhallgattak, míg a lány megint csak megszólalt:

- Új anyám van!

Könnye futották el szemeit. István fölemelkedett fekvőhelyéről:

- Új anyja? - kérdé csodálkozó hangon.

A lány igent intett fejével.

- S a régi?

- Elment...

- Meghalt?

- Elszökött - a Lajossal.

- Ki az?

- Aki nálunk lakott.

- A szobaúr?

- A favágó.

- És az apja?

- Az enyém? Káromkodott. Aztán elhozta Ricit a gyufagyárból. Mint én, olyan idős. „Ez az édesanyád” - mondta. - „Mert aki elment, ha szült is, nem lehetett az édes! Ez az új, az igazi!” Az új anyám. Félek, undorodom tőle, tele van forradással... Úgy csókolja az apámat, az ősz, öreg apámat.

A férfi szédült. Ez a pizsok, ez a nyomor, a bűn, mely undorít. Mintha szemétgödör fölött állna.

- Menjen el hazulról! - tanácsolta a lánynak.

- Hova?

- Külön lakni.

- S az apám?

- Az apja?

- Nem enged.

Ecsedi István alig értette. A lány segített neki, szolgált magyarázatokkal, az árnyképek világosodtak, s plasztikusabb lett a lány is, élete érthetőbb, viselkedése világosabb.

Ahogy a külvárosokban, ahogy szülei házában látta a szerelmet, a szeretkezést, attól elveszthette a kedvét csóktól, ölekezéstől. Édesanyja minduntalan elment hol ezzel, hol azzal, hol csak egypár hétre, hol egy egész esztendőre. Addig új asszony jött a házhoz. Tarka cafatok, az egyik rongyosabb, piszkosabb, undorítóbb, mint a másik. A gyárak, a kórház s egyéb házak szemétyéről. Amíg egy orvosnál kocsis volt az apja, addig azért volt rájuk szükség, hogy

mossanak, takarítsanak rája, mert tisztán kellett járni. S amikor a kocsisságból kikopott, s elment a hivatalvesztett kocsisok - favágók - közé, akkor még ételre, egy kis meleg levesre, húsrá volt szüksége. Maga nem főzhetett, a lány kicsi volt, a kocsmá drága, s az asszony olyan olcsó.

Szera, amikor megnőtt, nemegyszer találkozott az utcán „régie anyáival”. Megállították, megszorongatták; kérencséltek tőle, a füléből a függőt, fejéről a szalagot lecsalták. Aztán azok a kérdezősködések! Az elcsapott asszonyok nagy része meleg érdeklődéssel tudakozódott az egykori férj felől. Egynémelyikben azonban nem sok vala a pietásból.²⁵ Volt, aki kérdezte:

- Mikor akasztják már fel...

Egy sovány vénlány kacagva tanácsolta neki:

- Miért is nem éteted meg...

A sarki kofa - az, aki mindhiába kacérkodott az apjával, hiába hitelezett neki - gyakran szölongatta:

- Megint otthon van az a vén - édesanyád.

Otthon; ez is otthon, ilyen otthon! A kutya maga lakik vackában, a legkoldusabb madár, a veréb sem osztja meg fészket, csak az emberek kapkodják egymás elől a levegőt, csak ennek a lánynak kellett túrnia, hogy idegen emberek lépkedjenek át az ágyán.

Amióta megszületett, a földön aludt. Milyen lehet az, ágyban feküdni?! Sokszor elgondolta; de hogy tegyen is hozzá, az nem jutott eszébe.

Nem mert megmozdulni, nem mert változtatni helyzetén. Evett, ivott, veszekedett, sírt, s dolgozott előbb a könyvkötőben, később a nyomdában, végre a kiadóban. Nőtt, fejlődött, szépült egyre, de mintha semmit sem változott volna gyermekkorától, csak hogy több bért vitt haza jobban megbecsülték, vehetett új cipőt is, és nem kellett viseltes ruhákat felvennie. A dolgok folyását tudta már gyermekkorában, most legfőlebb többet beszélt róla a lányokkal - de vágyai aludtak, nem korbácsolta fel a kíváncsiság, mert nem volt kíváncsi -, tudott, látott.

Erdei madarak, melyek nem tudják, mi volt s mi lesz, de nem is törődnek vele, s legkisebb pihéjükig a friss élet nagy érzése fogja el őket, s csipegnek, trilláznak, énekelnek, mert énekelniük, trillázniuk, csipegniük kell: hasonlatosak ehhez a lánynak, aki nótázott, trillázott, ugrált, mert élt.

- Szera, Szera! - csitították, ha hangjával olykor felverte az udvart.

Az otthon nyomasztó csendje összeszorította torkát, itt kárpótolta hát, amit elmulasztott. Mert csipegni, trillázni, énekelnie kellett.

Nagyon ritkán volt az, hogy hallgatag, lassan járt-kelt. De akkor nem volt tanácsos hozzá szólni: ingerült volt a legenyhébb becézésre. Engedtek a szeszélyének, s még a hivatalnokok sem igen szölongatták, ha ott gubbaszkodott valamelyik sarokban, fejét karjára támasztva s a levegőbe nézve...

Ecsedi Istvánnak volt bátorsága odamenni hozzá. Hisz sírt, s a síró lány: egy elérzékenyült nő, s ha a nő el van érzékenyülve, mindent lehet vele tenni.

Megsimogatta a fejét, megcsókolta a haját, s reszketeg hangon kérdezte:

- Miért nem megy hát férjhez?

²⁵ Jámborságból (latin).

Szera ingerülten ugrott fel, ellökte kezét, s kiment, becsapva maga után az ajtót.

De ezúttal nem támadt közöttük harag. Másnap már a régi bizalmasak lettek. A lány ismét vidám, a férfi tovább is levert.

Hetek teltek el, s a siker még csak nem is mosolygott feléje. Napról napra, éjjelről éjjelre azt kellett cselekednie, amit az előző napon, az előző éjjelen. Semmi változatosság, szellemi munka soha, mindig csak fizikai!

A *Föld* szerkesztőségének tagjai meg is feledkeztek róla. A reporter azonban nagy néha mégis benézett hozzá; megszimatotha, mikor nincs pénze, s ilyenkor elvitte kávézni, a cimborák közé - a rendőrségi tudósítók nagy asztalához - a hírbörzére. Bámulta és megvetette ezeket a cinikus embereket, akik élcelve cserélgették híreiket.

- Négy apró lopás egy betörésért!

- Én ötöt adok!

- Van. Ki ad érte egy sikkasztást?

Volt közöttük egy vékony, phtisicus,²⁶ de végtelenül ruganyos fiú - majdnem gyermek még -, aki folyton gyilkosságokról álmodott, emberölést kutatott. Végtelen nagy szimatja nagyobb volt, mint a vizsláé, mely kétszáz lépésről is megérzi a vadat - a holttestet. Ő ezen az egész nagyvároson át megérezte, s ebben a tekintetben felülhaladta a *Föld* reporterét, tanítóját, rendőrségi tudósítóját is.

Ragyogó arccal jött ilyenkor a társaságba. Egymás után itta a temérdek feketekávét; a társakat majd megölte a kíváncsiság. Megimádták, mint egy istent, hogy csak szóljon, de hallgatnia kellett. A lap, melynél dolgozott, sor szerint fizette, s ha olyan sorokat írt, amelyek más lapban nem voltak meg; két krajcárral többlet kapott, s a kiadó azonbelül mosolygott is rá; az pedig nem szokott víg lenni, ha fizetnie kellett.

Tanítómesterének kegyeletéből néha elárulta nagy híreit mégis. Olykor azonban megcsalta a társaságot; úgy viselte magát, mintha „volna”, pedig nem volt. Hogy megvetették!

A legelső undor akkor fogta el Istvánt, amikor innen hazament. Lassacskán azonban megszokta ezt a légkört, sőt, jól is érezte magát benne.

Legalább jobban, mint az íróasztal mellett, munka közben, mely úgy kifárasztotta, hogy nem volt ereje magának dolgozni, a poézissal foglalkozni. Hetekig nem írt egy verset sem, sőt tárgyakra sem gondolt. Megijedt, hogy költői ere bedugult, érzései egészen elpetyhüdtek amaz erős szenvedély mellett, mely jobban kifárasztotta idegeit, mint a munka.

Vágyott a lányra, mint az egész férfikörnyezet, s oly erős vággyal, mint ezek összevéve mind. Talán szerelmes is volt belé, de nem, a szerelemnek poétikus dolgokat kellett volna sugallnia, s ez nem súgott agyának semmit, csak vérét forralta, csak idegeit tartotta folytonos izgatottságban. S ez a szenvedély butává s olyan gyengévé tette, hogy alig tudott a lánnyal beszélni is. Pedig Szera mind gyöngédebbé, figyelmesebbé lesz. Majdnem odatartotta képét az ajka elé, s ha megcsókolta, nem szaladt el, inkább azt mondta neki a szemével: „Még!” Kezessé lett, mint egy szerelmes menyecske, s ő mégsem tudta neki azt mondani: „Szeretlek, akarlak!” Hallgatta, félt a választól, s amikor végre elhatározta magát, éjszaka, otthon, ágyában, az éjjeli lámpa fényében a falról egy arckép nézett le rá: a Boér Anna arcképe.

Szívére vette ezt a - neki úgy tetszett - szomorú tekintetet, s hallgatott újból.

²⁶ Tüdővész (görög-latin).

És egy délben Szerá kezdett beszélni. Már mindnyájan ott voltak. Észrevétlenül intett neki, utánament a kis, az elhagyott folyosóra.

A leány egészen ki volt kelve arcából. Halványan, meggörbült háttal támaszkodott a falhoz és szólt:

- Délben... megkért!

- Ki?

- A gépmester.

- Sebők Dénes?

- Az. Utánam jött haza a nénjével. Virágot hozott, és megcsókolta a kezemet. Régen ismert, de sohasem szólt hozzám... nem tudom...

- Mikor lesz az esküvő? - kérde megkékült ajakkal Ecsedi István.

- Az esküvő? Hát hozzámenjek?! - szólt a lány, s szemeit könnyek futották el.

A válasz késett; a férfi homlokáról a verejtéket törölte:

- Miért ne? Kire vár? Ki veszi el, hisz az a legjobb!?

- Szerá, Szerá! - hallatszott letről a mind erősebb hívás. A lány megtörölte szemeit és elfutott. Ecsedi István magában maradt.

- Nyomorúság! - susogá végtelen elkeseredéssel, s lefelé támoiygott a lépcsőn, vissza a címszalagok mellé.

Írt, írt, amíg csak látott, s alig vette észre, amint feje fölött valaki meggyújtotta a légszeszt,²⁷ s hajával megérintette a homlokát.

Szerá volt. Most már sokkal nyugodtabban. Mosolyogva szólt:

- Megvan, megmondtam neki, elmegyek hozzá... igaza van... igen!

- Mikor megy haza? - kérdezte a férfi.

- Akár mindjárt, szabadnapom van... De megvárom... a gépmestert... megígértem... tízig...

Ecsedi István az órára nézett. Gondolkozott egy pillanatig, aztán hirtelen szólt:

- Szerá, volt-e már színházban?

- Nem.

- Két jegyem van mára... reggel kaptam, tapsolni kell... Jön?

A lány nem felelt.

- Tízre itthon vagyunk.

- Színház! - susogta tépelődve a lány, és kis homlokát összeráncolta, gondolkodni akart, de nem tudott. És hirtelen szólt:

- Gyerünk!

²⁷ Gázt.

3. Operett

Beléptek a foyer-ba.²⁸

Az illatos bűz, a gázzal telített nyomasztó levegő kellemesebb volt nekik, mint vadvirágok illata. Szívták magukba kéjjel, üdvösséggel; alig tudtak betelni vele.

Zavartan, tétova néztek szét. Sietségtől forró testtel, kipirult arccal, ruhájukon olvadó hójegecekkel álltak a sürgő-forgó nép között. Fejük szédült, vérük forrott: hová, merre? Karmazsin ruhában a paszományos, öles portás, kezében az ezüstös bottal, mint valami fenség, úgy állt ott az ajtóban; nem merték megszólítani.

Kézen fogták egymást, s megindultak az emeletre. A széles lépcső puha szőnyegén félve, szótlanul haladtak előre. Ódon templom homályos hajójában érezhettek csak olyan meghatottságot, mint itt, e színes ragyogásban, ahol szeszélyes arabeszkek, asszonyfotográfiák, aranybetűs hirdetések vették körül a modern dóm modern oltárát, az óriási tükröt.

A lány reszketett a gyönyörtől. Hajának kék szalagjától cipőcskéje fekete orráig megpillantotta magát az átellenes tükörben. Egy különös, szokatlan, elragadó, szinte csodálatos teremtet látott maga előtt. Haját, ruháját olvadó hópihék ragyogták körül, szemei, ajkai, egész arca ragyogott a kéjtől; olyan fényes, mint az üdvösség maga. És mellette a férfi! Milyen szép, milyen nemes, milyen *más*, mint a többi! S hogy néz reá. A tükörből látja azt a szomjas tekintetet, mely ráragyog. Nem meri viszonozni. Lágy, kérő hangon csak annyit susog:

- István!

- Szerel! - visszhangozik egy ugyanolyan hang.

Elfordulnak a tükörtől, s haladnak fölfelé. Előttük, utánuk emberár; el-elválasztja őket egymástól, majd összehozza ismét, de egyre tolja, egyre vonja előre.

Ecsedi István egyik kezében a jegyet szorongatja: „Istenem, ha elveszne! Ha nem volna jó, ha felültetett volna a reporter, ha nem volna érvényes!”

De a jegyszedő udvariasan mosolyog rá, nagyságos úrnak szólítja, gukkert kínál neki. A lány forróra szorítja kezét - belépnek.

Támolyogva, zavartan, vörös ragyogáson kívül alig látva egyebet, mennek helyükre. Mintha hintán szállnának.

A vörös plüssel kárpitozott színházban nappali világosság, a vasfüggöny még leeresztve, de a helyek - a páholyok kivételével - már tömve zsúfolásig. Az óriási üvegcsillogó minden lángja ég még; lassan remeg, mintha táncolna az operett hirtelen felharsanó s tánczenéből egybeszótt előjátékára.

A nézőtér aranyos, piros ragyogása átlátszó vörös árnnal vonja be a padmalyt. S a mozgékony színben, a mozgó, a tarka tömeg fölött egy új élet kél: az imitált freskók férfi- és asszonyistenei, meztelen, üde, ruganyos alakok zsonganak a lilaszín légben. Susognak, zsonganak, szállnak, lejtene, nevetnek, dalolnak...

- Hát azok kik? - szólt fojtott hangon a lány.

- Képek.

- Csak képek?

²⁸ Színházi előcsarnokba (francia).

Embereknek hitte a káprázat első mámorában. Milyen kár, hogy nem azok! Szerette volna mondani s megkérdeni egyszersmind, hogy hát kiknek a képei. De hallgatott. Ecsedi István merőn nézett szét maga körül, egészen feloszolva a bámulatban. Évek múltak, hogy ebben a színházban volt, s akkor is mindig olyan magasan, hogy a színháznak csak elmosódott vörös és arany színfoltjait láthatta. A közönségnek is csak egy részét; azt is csak elmosódva.

Most van először igazán itt. Ez az, ami neki legszebb álom s a legkíváncsabb valóság.

A színház! Fölötte az emeleteken egy színpadra való tarka nép, körülte és alatt, előtte mindegyik egy elegáns, vidám, színes tömeg. Gyermekkorában a magasból kis látókörű szemeivel *végtelen* nagynak látta ezt a színházat, most ezt az unalmas *végtelent* nem látja többé, csak a nagyot, a hatalmas szabásút. A karzatról durva szcénákat s emberszagot őrzött meg gyermekemléke; itt gyenge illatszer s a rizspor illó szaga lengi körül. Jól emlékszik még a karzat cselédlánnyainak izzadtságos kartonruhájára, vizes, tarka zsebkendőkre, s látja még most is, bár körülte hölgyek hattyúprémes fehér belépőben, világos színű ruháikban olyan üdék, oly frissek, mint meztelen kebleiken, fényes hajukban a kaméliák. És a toilettek! Nem idegen tárgyak ezek, nem színes rongyok, hanem a női szépségnek, formának részei. Része ama külsőnek, mely elfeledtetni, hogy belül, a bájos formák, a meleg színek alatt még másvalami is van, s ez a más, a lényeg: egy állati test összes szervei, szürke, kocsonyás agyállomány, zsíros idegek, a parafaszerű tüdő - a csúcán talán rothadt -, aztán a komplikált emésztőszervek, a bélrendszer, az eltorzult máj...

Ez a haszontalanul kutató szellem, mely már annyiszor megrontotta gyönyörét Ecsedi Istvánnak, szünetelt a színházban. Annyi minden volt a felületen, ami az ő lelkéből lelkedzett, hogy szeme ezeket a külsőségeket se tudta felinni. Nem tudta, hová nézzen, merre élvezzen, megpihenjen-e azon a két ismeretlen, fiatal leányon, akik vele szemben éppúgy remegtek az izgalomtól, mint ő, vagy fent a harmademeleti színésszpáholyokon, amelyekben minden percben új alakok jelentek meg, a régiéket távoztak.

Tervtelenül nézett ide-oda. A földszinti s első emeleti páholyok is benépesültek lassacskán. Itt-ott képes újságokból ismert arisztokratákat pillantott meg. Megörült neki. Megfigyelte szájuk mozgását, kutatta, kinek köszöntek, bámulta elegáns ásításukat. S ahogy itt éltek, mozogtak előtte, mintha közel lett volna hozzájuk, közel, közöttük, hozzájuk tartozandó. S a hiú öröm ez érzésében öntudatlanul, de forró hálával eltelve üdvözült, áldást mondott arra a szalonra, mely vidáman egyesíti magában a legszélső elemeket, s amelynek neve:

Színház.

És majdnem elfeledkezett arról a lányról, aki ott ült szorosan mellette, kezét kezére téve, némán, fejét sem merte megmozdítani.

- Nos, Szerá?! - fordult hozzá szórakozottan.

A lány nem tudott felelni. Ő még szebbnek, csodálatosabbnak látta mindezt. Ez a keret felülmúlta álmait, ez a közönség, melyet nem ismert, csak az utcáról, nem is az az emberfaj volt, mint az, amelynek ő durvaságát, éhségét ismerte csak. Más világ, más emberek, világos, szép és olyan mosolygós! Tündérbirodalom: Színház!

De Szerá nem feledkezett meg ebben az eksztázisban sem arról a férfiről, akinek akaratlanul, titkon megszorította a kezét. Hisz ő vezette ide; ő az, akihez tartozik, aki vele van, aki el nem hagyja, az erős, a hatalmas férfi!

Az áradó érzések szemein csaptak ki; szerette volna megcsókolni az Ecsedi István kezét. És letenni az ölébe a fejét; behunyott szemmel ott pihenni egy kicsinyig, hallgatva ezt a zenével keresztező s az ő fülében a muzsikával versenyző életet...

Csengettek. Zeneszó és kardal közben lassan emelkedni kezdett a függöny. S a nézőtér egyszerre homályba borult, és felragyogott az apródruhába öltözött asszonyok ezüstpikkelyes keble, karcsú lovagok páncélja, a lovagterem aranyos reneszánsza, a fényes színpad s azon a verőfényes, a bájos, a bolondos:

Operett!

És ott volt az előtér közepén tollprémes, fehér atlasz fiúruhában, homlokára fésült haján kacér kis kalppal az operett primadonnája is. Az a kis vézna asszony, aki akkor foganhatott meg, amikor Offenbach valamelyik operettjét először adták egy felső-magyarországi városban.

Mindjárt, ahogy megjelent, amint meglátták, tapsvihar fogadta. A vörös zekés színházi szolga egy óriási bokrétát tett fel a színpadra. Kifejezett örömmel emelte föl virágát a primadonna, s bohókás mozdulatokkal tolmácsolta, hogy milyen nagy és milyen nehéz. Amíg föltette a székre, egy-két duzzadó sárga rózsza kihullt belőle, az apródruhás kóristalányok mohón nyúltak utána...

A hősnő meghajlott. A zene pihent.

Pisszegtek. De hiába, a megjegyzéseket nem lehetett visszatartóztatni. Hatheti betegsége után most látták először a dívát.²⁹

„Ah, mennyire megváltozott!” „Mennyivel soványabb!” „Szebb!” - súgták a földszinten, beszéltek a páholyokban.

A nyilvánosság számára születve, menten minden lámpaláztól, a hősnő talán tudta, hogy mit jelent a felhangzó zúgás, s még jobban az előtérbe állt. És negédes pózba vágván magát, mosolygott tömpe orra alatt s várta, míg a taps, a zaj elcsillapul.

Nehezen csillapult le. A közönség alig tudott betelni a viszontlátás örömével; nézte, nézegette, mint ahogy hosszú távollét után a szeretőt szokás nézni.

A darab végre is megkezdődhetett. Olasz című, magyar tárgyú operettet adtak - *Grazellit*.

A primadonna volt Grazelli. Egy nagyon fiatal olasz festő, aki Mátyás király Florence-ből hozott ide padmalyokat festeni. De a kópé - bár az ecsethez is ért - jobban szereti az eleven, mint a festett képeket. Az asszonyokat férjeiktől, a leányokat jegyeseiktől sorra csábítgatja. A hölgyek egyszerre megszeretik a képzőművészetet, valamennyi rajzolni tanul. Rajzolni és olaszul...

Ó, szép olasz nyelv! Grazelli bőven esküszik, s pazarul énekel e mézes hangzású idegen szóval. Mindenre tud egy románcot, s ha e románc elhangzik: magyar hölgy, fogva vagy...

A nézőtéren lassan-lassan tért hódít az operett. S a közönség ama két neme, mely nappal a közönséges életben él, konvencionális szerelmet érez, pénzházasságot köt, most oda vágyik a színpadra, ebbe a romantikus, bizarr, hazug, de érdekes világba. A fiatal kereskedő Grazelli s a börzeügynök leánya a kiválasztott lány, vagy maga a férfit megszemélyesítő díva szeretne lenni...

S amikor a színpadon tetőfokon áll a szeretkezés, Ecsedi István odahajol a füléhez Vertán Szerának:

- Édes!

A lány ajkai remegtek, alig tudta visszabúgni:

- Édes?

²⁹ Ünnepezt színésznőt (latin).

A férfi gyorsan folytatta:

- Szeretem.

- Szeretem! - visszhangozta a lány.

Fent a színpadon a felvonás vége felé járt. Grazelli találkán van annál, akit végre igazán szeret. Egy feketeseregbeli őrmester felesége az... A leghevesebb csókolódzás közepette belép a férj a századával. Grazellit elfogják. Finálé, a függöny legördül, és újból világos lesz a nézőtér.

A földszinten csoportok alakulnak, a páholyokban cercle.³⁰ Szelíd, szőke hölgyek merészen gukkerozzák a férfiakat. Egy kritikus szidja a darabot, a színjátszókat, az operettet, Offenbachot s mindenkit, akinek köze van ehhez a hazug és érték nélkül szükölködő műfajhoz. Erőltetve ásít, azt mondja, szeretne hazamenni; örömmel veszi tudomásul, hogy mások is látták, hogy nem figyelt oda, egyben kijelenti, hogy nem várja meg a végét - egyebekben pedig a legnagyobb türelmetlenséggel várja, míg a függöny ismét felgördül. Addig is odahúzódik közel ahhoz a körszékhez, ahol a primadonna valami távoli nőrokona s barátnéja ül. Az a rút, kövér leány, akit az udvarlók egész tömege ostromol, azok a férfiak, kik magához a hősnőhöz nem férhetvén, azzal is megelégszenek, amit róla bizalmasat a barátné beszél el nekik. Mohón habzsolják fel a megédesített jellemvonásokat, elbeszéltetik maguknak újra a nagy Marjolaine³¹ kalandos élettörténetét.

A felkapott színésznő élettörténete. Az az élettörténet, mely a párizsi bulvárlapok s népszerű regények útján eljutott hozzánk is, és itt egy kis, okos, fantasztá asszony jónak találta alkalmazni a maga élethistóriájára. Ő is, más is adott neki valami kis lokál tónust, egy kis vad ízt, de az eredeti történet megmaradt. Ami pedig a jelent illeti, abban szigorúan a francia operett-primadonnák tradícióihoz tartotta magát.

Az ismert szerep egészen odaillett az egyéniségére. Mint az igazi párizsi nőről állítják, neki sem volt temperamentuma, nem szerette a szerelmet magáért, hanem azért, amivel együttjárt: az a kedves kis palota, a fess cab,³² a tüzes lovak s végül azok a szeretetre méltóan ostoba szeretők - fiatal és öreg mágnások - lassan-lassan külözhetetlenné lettek hiúságának. És a hír, a nyilvánosság, a pletyka! No, az egy kissé sok is volt.

A fővárosban, sőt lassanként az erkölcsös, de könnyen hívó vidéken is beszéltek egy konkrét s nem nagy összegről, amiért a díva bárkitől is engedi megcsókolni a kezét. Sőt, az egyetemen a fiatal polgárok irigykedve mutogattak két csinos fiúra, akik szegények voltak, mint a templom egere, és mégis...

Az asszonyka kacagott a pletykán, s titkon ásított a köteles szerelmi szcénákon. Csókolt, de az ajka hideg volt, ölelt, de karjait fáradni érezte... S míg a társaságban az ő démonikus tűzéről beszélve, a legnagyobb regényíró egy vad érzékiségű alakjával hasonlították össze, tisztelettel hallgattak arról a szőke, csontos állú második primadonnáról, aki férje mellett csendesen élt, gyermekeket nevelt és ereiben a pokol tüze égett, vágyott kitörni sok és heves szeretkezésben. De nem mert, nem tudott hozzá, nem volt képzelőtehetsége.

Rossz idegrendszerű emberek e fényes tulajdonsága: fantázia! Annyi volt e tehetségből a pajzán Grazellinek, mint valami regényírónak.

³⁰ Zárt körű társaság (francia).

³¹ Lecocq, Charles (1832-1918) operettjét a *La Marjolaine*-t 1877-ben mutatták be Párizsban.

³² Egylovas, kétkerekű, könnyű kocs (angol).

Ezzel pótolta beteges hangjának zománcát játékanak egyenetlenségét, az erudíció³³ hiányát. S ez a fantázia olyan volt, mint a romantikus íróké: helyen és időn kívül való. Beleillett a bájos, bolondos operettbe. És tapsolt a közönség, a színpadtól elfordult affektánsok fél szemmel reásandalítottak, és fontoskodó nyelvük leragadt az izgalomtól, amint Grazelli elfeledkezett arról, hogy férfi, és a harisnyájához kapott, hogy megnézzze, mint a tizenkét-tizenhárom éves lányok: nem akar-e leesni?

- Szemtelen! - szóltak a Tartuffe-ök.

- Ez sok! - súgtak az idősebb hölgyek férjeik fülébe.

Egy-két fiatal lány elpirult. De mindenki el volt ragadtatva.

És közel a színhez, a földszinti páholyban egy büszke fiatal oligarcha, aki elhozta ide feleségét is, ezt a forró, odaadó, csodaszép fiatalasszonyt, zavartan nézett a közönségre. Úgy érezte, hogy kíváncsi szemek szegeződnek rá - a primadonna állandó szeretőjére.

Mintha kérdeznék tőle: „Nos, mit mond e couphoz?”³⁴

Azt mondta, hogy feleségéhez fordult, mosolygott rája, beszélt hozzája, de nem tudta, hogy mit.

Ismét egy új asszonyt látott, s újból a régi izgalom fogta el. S amikor a felvonás végén csengettek, s a függöny legördült, szomjazva várta, hogy a szeretőt, akivel rendelkezhetett, egy pillanatra újra láthassa a lámpák előtt.

S amikor a kihívásra megjelent a díva, csodálkozva nézte *már* lebontott nagy, fekete haját. Nem, ezt nem látta még soha...

És Ecsedi Istvánt is - érzéke volt a szép haj iránt - elfogta a káprázat.

- Ó, be szép! - mondá.

- Szép - szólt a lány, s vontatva hozzátette -, de a ruha is...

- De maga még szebb! - engesztelte a férfi.

Szera szemei felcsillantak:

- Ha ott lennék... úgy!... - mondá kiszáradt torokkal; nyitott ajakkal csüggve a darabon, mely rohamosan haladt kifejlődése felé. Természetesen kisült, hogy a feketesereg őrmestere nem férje a feleségének. A kisasszony könnyek között vallja be Grazellinek, hogy egy börtönre vetett olasz oligarcha-család száműzött leánya, s Nála a neve.

- Nála... Nála!... - éneklí a vallomásban üde, majdnem gyermekes hangján a kis kövér koloratúr-énekesnő, és az egyszerű név, a lágy piano belemászik a közönség fülébe, visszarezeg szívében, megcsiklandozza idegeit, körülengí, körülloccsogja kéjesen, egész az eksztázisig, egész a pillanatnyi futó lázig...

S mindezt egy egyszerű név cselekszi, két zöngedelmes szótag:

„Nála... Nála!”

Magát a románcban eldalolt vallomást alig érti a színház, de annál jobban érzi a mind jobban halkuló pianót, mely, mint maga az óriási szentimentalizmus, úgy száll a levegőben, minden válogatás nélkül lopva be magát a szívekbe. S ebben a pillanatban egy embermassza - predesztinált bűnösök is lehetnek benne - olvad, mint kohóban az érc, s mint az olvasztott

³³ Képzettség (latin).

³⁴ Csínyhez (francia).

ércnek, nincsen keménysége többé. És ebben a percben a kritikus, aki megveti ezt a ledér műfajt, s mindazok a fontoskodók, akik erőszakos és hiábavaló törvényekkel rontják el a maguk és a mások élvezetét, megbénulnak a mindenható zene hatása alatt, s bár még ott van arcukon a megszokott grimasz, és bár tüntetőleg fordulnak el a színtől: hallgatnak, élveznek, gyönyörködnek, mint más közönséges emberek. Hiába köhint fent az igazgatói páholyban a rózsaszín kalapos énekesnő; riválisa énekéről nem tudja elvonni a szíveket. Maguk a művészettől megcsömörlött szolgák is odatámaszkodnak a falhoz, s hallgatják csendesen:

„Ó, Nála... Nála!...”

A kéj bódulatra válik. Mintha egyetlen szerető volna az egész közönség, s szerelmese illatos haja omolnék reája, vagy mintha feküdnék délszaki virág bársonyos lombja alatt ébren, de behunyott szemekkel. Puha levelek ingának fölötte, nehéz illatú virágok nyílnak ajka előtt, lelehajolnak orcájára, simogatva, lágyan...

Vagy éppen, mint a temetéseken, úgy húzódnak egymáshoz a különben közönyös élettársak, és öntudattal régi szerelmek újulnak ki, frissek ébrednek, s mint a láng, csapnak magasra.

És a másik Nála - az volt-e az első? - a *Mahábhárata*³⁵ hősnője, a pagoda sírjának mélyében évezredek óta végzi az elenyészés végtelen processzusát.³⁶ Évezredek előtt is kéj fogta el, ha megperdült a csörgődob, s felhangzott a bajadérek danája. A zene, a dal, a poézis! Ez a második nap, melynek sugarai nélkül megfagynának az emberek, ez az örök világosság, mely kétezer év múltán is, akkor is, ha már por lesz, ami itt most élet, még mindig fog ragyogni.

Csak éhes vagy nagyon túlterhelt gyomrú embereknek juthatott itt eszébe gondolkodni az elmúlásról. Egyáltalán alig gondolkodott itt valaki. Elfojtott s hirtelen kitörő sóhajok olvadtak a csendbe. Míg oszt' elhangzott az ének, s felhangzott a taps. A taps után a zshivaj. S a zshivajba halló párbeszéd:

- Ó, te kis „*Színészvér*”! Milyen szépen tudnád te ezt elmondani! Hogy tombolna a közönség! Légy színésznő; az fogsz lenni!

- Hogy lehetséges? Én?!...

- Csak te! Ó, ha nekem annyi tehetségem volna... Milyen kéj *mutatni*, izgalomba hozni a közönséget, minden percben más és más lenni... vígan, gyorsan, mint azok odalenn.

A színpadon még vígabb és gyorsabb tempóban bonyolódott ki az operett. Ismét a bohókás elem lett úrrá. Azután a tömeg, a női karok. Egész üde s már végképp elvirágzott hölgyek tarka, színes ruháikban, vígan, mint a lipe. Egy nagy, barna leány vezette őket, az állott az előtérben, s láthatólag boldog volt, hogy két lépéssel előtte állhat a kartársaknak. Nyomta is őket hátra, ha melléje igyekeztek; büszke tekintete, elegánsabb ruhája mintha mondaná: nem ti, hanem én vagyok a rendező szeretője... S mint a magánszereplő nők, odaállott közvetlenül a sugólyuk elé, és beszélt a közönséggel, mint azok. És ő is, mint majdnem minden hölgy, itt ama módra kacshintott, azzal a tájbeszéddel beszélt, úgy mímelt, mint az a hatalmas asszony, az az egyszerű színésznő, aki tíz év óta modellje minden ilyenfajta színésznőnek, sőt, a közönséges asszonyoknak és temperamentumos leányoknak is Magyarországon. Az országút szülötte, aki a királyné után sokáig a legnépszerűbb asszony volt itt, évtizedekre befolyásolta a hölgyek mozdulatait, viselkedését: hogy milyen fejkendőt viseljenek, még azt is ő határozta el. Az ő kacagását visszhangozzák itt a színfalak, az ő dicsőségével van itt tele minden, mint

³⁵ Szanszkrit eposz.

³⁶ Folyamatát (latin).

ahogy tele van az a földszinti támlásszék az elhízott testével, melyre itt már alig ismernek rá. A régi kecs, ahogy megnagyobbodott, idomtalanná lett. S az eredeti nem kell többé senkinek, éljenek a másolatok!

De azért a kövér asszony érzi, hogy ebből a tapsból őt is illeti valami. S amikor a kifáradt közönség, be nem várva a kar fináléját, rohan ki a színházból, arra emlékezik, hogy amíg ő ott fenn volt, bevárták, el nem mulasztották utolsó mosolyát sem; nem úgy, mint most, amikor még hangos a színpad, de a közönség, mint nyári felleg, oly hirtelen oszlik szét, s a nézőtéren alig van már valaki. Oltogatják a légszeszt, s a vitorlavászon terítőket ráborítják a bútorzatra. Lassan cihelődik székéről a kövér művésznő, s fent az erkélyen, mintha álomból ocsúdnék, felkél a fiatal lány. A Múlt és a Jövő csendesen indulnak kifelé. Egyképpen, de olyan különféle módon álmodozva.

Kint a foyér-ben a jövő előadás színlapja van már kifüggesztve. A portás is felvette szürke kabátját. Csak a szövegkönyvet árusító utcagyerekek kiabálják még mindig: „Grazelli, Grazelli!” Vörösre fázott markaikba huhukolnak és nevetnek, amint a szerelmespár némán, álmodozva megy elöttük. Egy kamasz kocsit kínálgat. Mások lábaik előtt kapargálnak eldobott szivarvégekért.

Tiszta idő van, de sötét. Végig a Kerepesi út sűrű lámpaszegélyével olyan, mint a korzó éjjel. Mint a Duna, oly sötéten, olyan mormogással tör előre a tömeg rajta. Alakját, színét nem lehet kivenni, csak tompa hangja hallható, csak egy óriás test látszik.

A férfi magához szorítja a lányt.

Hallgatag, lassan mennek előre az éjben. Nem kérdezik egymástól: hova? De titkon összeolvad óhajuk...

Hátuk mögött, a koromsötét háttérben, mint egy kivilágított diadalkapu, úgy ragyog a központi vasút induló háza. Fütttyentés hallatszik, majd kevésvártatva kocsik robognak előre. Elérik őket, majd el is hagyják.

Csendesedik a város. Csendje: egy óriási gép zúgása. Tisztán hangzik fel érütése is: a templomtornyok óraverése.

- Ó, milyen szép, milyen gyönyörű!... - szólal meg Ecsedi István.

Mire mondta? Az életre, a karján csüggő lányra, újra felbuzdító terveire, ifjúságára?!

Remegve csengetett a kapun.

4. Mézeshónapok. A Bondyék alkóvjá.³⁷ Intermezzo³⁸

Késő reggeli idő volt már, de az alkóvban még mindig sötétség. Ecsedi István arra ébredt föl, amikor a Bondyék szobájában hatot vert a falióra. Megrémült, a lakótárs azonnal itthon lesz. Szorongásában majdnem imádkozott, hogy: vajha valami részeg lump odavágta volna a csészét az éjjeli pincérséggel foglalkozó lakótárs fejéhez. S bár borogatnák ott délig... De neki

³⁷ A szobának fülkeszerűen elkülönülő ablaktalan része (arab).

³⁸ Közjáték (olasz).

sem volt semmi reménysége ehhez az incidenshez. Gaszton, a lakótárs, a legudvariasabb s legbékétűrőbb ember volt a világon, s foglalkozásánál fogva őszintén szerette a részeg embereket, majdnem annyira, hogy a józan kávéházlátogatók iránt csak hideg udvariassággal vegyes megvetést érzett. Lenézte ezeket a gyatra embereket, akik egy vanília mellett egész éjjelen át el tudják nézni a biliárdozókat; vagy ott ülnek a dominózók, kártyások háta mögött, és belebeszélve a játékba, idegen embereknek osztogatnak tanácsot. És nem esik meg velük, hogy ne látták volna el magukat szivarral, s ha egyszer-másszor mégis nem voltak előrelátók: inkább szivartalan rágják papírszipkáikat, vagy ismerőseiktől kunyorálnak ahelyett, hogy tőle akár egy rongyos cigarettet is vennének.

Mert Gaszton nem volt ugyan fizetőpincér, de a szivarelárusítás joga az övé volt. Hozott is olykor haza Istvánnak egy-egy kissé törött regalitást, míg az viszontszolgálatul elmondta neki a hírlapok újdonságait, melyeket a pincér, bár fürdött az újságokban, mégsem olvashatott el soha. Ezen a réven bizonyos barátság, eszmeközösség támadt közöttük. Három hét alatt - ennyi ideje, hogy itt egymásra leltek - elég ennyi.

Minden reggel rendesen a pincér költötte fel Istvánt. Nagy robajjal vetkezett le, csak hogy felkeltse, s hogy elalvása előtt beszélgethessenek egy kissé.

S amíg letette s felhúzta aranyóráját, más cipőt és ruhát készített ki az estére: István bámulta s irigyelte gazdagságát, s ilyenkor nem tűnt fel neki olyan szégyennek, hogy egy pincérrel lakik együtt. Sőt, hogy az ágyban, míg ő csak a díványon fekszik. S túlzottnak találta a pincér kifakadásait.

Gaszton elhatározta, hogy az ő fiának előbb kicsavarná a nyakát, mielőtt az pincér lenne. És oly hevesen, oly erőteljesen hirdette e tant, hogy István szinte féltette a még meg nem született s talán az örökké meg nem születendő gyermek életét. Máskülönben neki is méltányolnia kellett a lakótárs panaszát afölött, hogy vannak emberek, akik úgy rendelkeznek a pincérrel, mintha tíz krajcár borravalót adnának; tízszer is hozatnak friss vizet, és emlékül garasos szivarjuk hamuját hagyják ott a tálcán...

Ha egy állásabeli mulat, az tudja, hogy mi dukál. Ezeken kívül csak a kávéházi énekesnők az igazi gavallérok. Alig szippantanak egyet-kettőt a cigarettből, s eldobják. Enni pedig négy sonkát is megesznek egy éjszaka. Főképp, ha kísérijük is van. Egy vörös, pufók lány jár hozzájuk, sárga, vékony, fehér nyakravalós börziánnerrel.³⁹ A lány mindig többet mond be a fizetőpincérnek, mint amennyit elköltött. Az ágens⁴⁰ fizet, a lány nevet...

Azonkívül a részeg emberek! Ha ezek nem volnának, kín volna egy becsületes éjjeli pincér élete. Még a mindennapi tiszta ingre sem volna...

A tiszta ing! Ecsedi István remegett, már-már látta ezt a kékesfehér inget megcsillanni a sötét alkóvban. Mintha máris érezné szivarjának füstjét, még itt előtte csendesen, mélyen, komoly arckifejezéssel, mit sem sejtve alszik a halvány kis „Színészvér”. S nem tudja, mit mondjon neki, fél az igazat megmondani. Pedig az alkóv is lassan-lassan világosodni kezd. Kint a szobában Bondyék már ébren vannak. Jól hallja, mint örlik a konyhában a kávé, s hogy zsina-
tolnak, veszekednek ezenközben.

Vajon tudják-e? Mit fog nekik mondani?

³⁹ Tőzsdézővel (német).

⁴⁰ Ügynök (latin).

Azt mondja, hogy a felesége! De ilyen hirtelen! Hát ilyen hirtelen. A Bondyék alkóvjában ilyen hirtelen szoktak házasodni. Mosolygott, amint eszébe jutott ennek a sötét szobazugnak a változatos s ismeretes életrajza.

A szertartással nem törődő szerelmespárok vették igénybe évek óta a sötét kis zugot, melyet egyre laktak, mégis kiadó volt egyre. A Károly körúti nagy ház kapuján minden hónapon ott csüngött a cédula: „Egy nagy alkóv két vagy három személy számára kiadó.”

Amikor István legelőször lépett be a boltokkal s raktárakkal teli ház híres alkóvjába; egy német színész lakott benne sápadt, szösze szeretőjével, szelíd bécsi polgárlánnyal, akit szülei jómódú házából szöktetett meg. Egy hónapig szeretkeztek itten; azután férfi egyszerre csak beteg lett, mindenféle orvosságokat kotyvasztott magának az alkóvban, s a házbért nem fizette: kiadták az útját. A férfi bement a kórházba; de a lány hova ment, hova?

István költözködött a helyükre. De mert maga nem fizethette a szoba bérét, egy hajnalon belépett új szobatársa: Gaszton, a pincér.

Soha még itt két férfi nem lakott egyszerre. Mintha a szegény szerelmespárok kifogytak volna az országból, a fővárosból. Kati, a Bondyék sánta, vén cselédje nagyon csodálkozott. A hülye szolgáló emlékezett a szerelmes küsszoba minden régi lakójára. Legelső volt egy balett-táncosné az anyjával. Nem sokáig laktak itt. Egy délután vastag, tömpe orrú, kopasz úr kísérté haza a lányt, s erősen prüsszögött az alkóv nehéz levegőjében. Hová vitte? Palotába mentek? Elmentek. Vén varrólány jött a helyükbe. Az lakott itt a legtovább. Pedig egyedül. A szegény, sovány Dinához nem jött soha senki. Pedig mindig mondta, hogy jó, egyre várt valakit. Nem is hazudott, el is jött az végre. De amikor már a lány nagyon beteg volt, s nem tudott többé pliszérozni,⁴¹ nem tudott többé semmit. Csak meghalni tudott. Brand úrnak hívták - annak bizonyosan - azt a kis, őszes kereskedősegédet, aki csak akkor merte megcsókolni, amikor már nem érezte többé a lány. Mégiscsak eljött, mégiscsak férfi borult a holttestére. Aztán elvitték, elment ez is. Megváltoztatták a lepedőt, új cihát húztak az ágyneműre - részben, mert nagyon tiszta volt a vénlány -, s másnapon már új lakó feküdt beléje. Nagy, szép, hatalmas barna lány. Vizitkártyája is volt, ki is szögezte ajtajára: „Mártony Bathay Ilona.” Szép barna haja rövidre volt levágva, s nagyon hízelgett a Bondyéknek. „Egy jó családot keresett, akinek keblében jól érezhesse magát.” - „Mi vagyunk az - mondá Bondyné -, a fővárosban csak mi egyedül.” És ha nem vigyázott volna rá, kilopták volna szép macskaszemeit is. De nagyon vigyázott magára az elszegényedett dzsentrí-család leánya. Írónőnek akarta kiképezni magát, s nem járt hozzá senki, csak egy háromkrajcáros újság munkatársa. Azzal akarta magát bevezettetni az irodalomba. Az bevezette, elvezette, azaz hogy ittmaradtak, majd elmentek.

Hová lettek?

Csak az alkóv ne maradjon üresen! Nem maradt. Jött a vidékről nagy család, nem három, de hat ágyat kellett benn minden este fölvetnie Sánta Ábelnek. Nem sokáig kellett, kivetették a családot.

Nem maradt az alkóv egy hétig sem üresen. Ha ma ment a régi, holnap jött az új. Egyszer egy fiatalasszony. „Nincsen baj?” - kérdezték. „Nincs” - felelte. Másnapon, hajnalban, újszülött kisfiú rítt az ágyában... Az alkóv, a csoda alkóv nem szerette az egyes embereket. Családos hajlamai voltak...

Éppen, mint a lakás tulajdonosának, a Bondy famíliának.

⁴¹ Sűrű hajtásokat vasalni (francia).

Ó, a kedves, a drága, a különösen budapesti familia!

Ecsedi István felöltözött, s egy kissé félrehúzza a kartonfüggönyt, nézte, mit csinál a család.

Bondy mama még ágyban feküdt, fején vizes törülköző jelentette, hogy a feje fáj ma is, mint minden reggel, s hogy ma is délig fog feküdni, mint minden napon. Az ágyból dirigálta férjét, azt a még barna hajú, de teljesen törődött férfit, aki egy hátgerincsorvadásos bizonytalan lépéseivel botorkált ide-oda a szobában.

- Ül le! Nem tudsz leülni? - kiabálta a kövér asszony férjére, aki mulyán, szégyenkezve pislantott szemeivel, s mint egy éhes gyermek, úgy kérte reggelijét.

A beteg, tehetetlen ember fölött kitört a vihar. Mindig csak enni szeretne, mint egy ló; más semmit sem tud cselekedni. Felesége, gyermekei dolgoznak helyette, s ő csak kávéházba szeretne járni, uraskodni, enni-inni. Más férfi a föld alól is kikeríti, ami szükséges; de ő hat éve egy rossz krajcárt sem keresett.

A férj kezével végigsimította zavart arcát, s olyan hangokban tört ki, melyről nem lehetett tudni, nevetés-e vagy sírás?

- Csak ne vess, csak ne vess! - mondták a tömzsi lányok, akik bent a szobában, kint a konyhában öltözködtek, varrtak, főztek. Nagyok voltak már mindannyian, s szerettek volna férjhez menni; de bár volt elég udvarlójuk, nem merte elvenni őket senki. Félték a családtól, a beteg apától, el kell tartani azt is.

Most is azt vetették szemére az öregnek, aki szeretett volna nekik válaszolni, de csak motyogni tudott:

- Azelőtt... volt... Várjatok! Hazajön a Simon...

Simon, a legöregebb fiú, a család fenntartója, aki nélkül éhen halt volna a boldogtalan család. De az nagyon jó kereső volt. Fizetését, amit mint egy cipőgyár utazója húzott, mind egy krajcárig odaadta Bondy mamának. Sőt, *amit* úgy szerzett magának, annak is odaadta a nagy részét. Sőt, a különben becsületes Simon mindenféle nemű és nagyságú cipőket lopott, hogy a lányok szép ruhában járjanak. Nagyon jó fiú volt, s öccse, a Dávid, mindenütt nyomdokában, utánozta példáját. Sőt, ki is tüntette magát, sőt, nem lehetetlen, hogy áldozatává lett meleg szeretetének. Akkor volt, midőn a legidősebb lánynak pompás parti kínálkozott, de az ifjú kérő - az aranyműves - négyszáz forint hozományt kért, mert üzletet akart nyitni vidéken. Simon a gyárból nem tudott ennyi árú cipőt elemelni; de Dávid egy tapétaüzletben, ahol alkalmazva volt, sok pénzzel dolgozott. Eszébe jutott, hogy ő megmenti a familiát, de a familia is megértette ezt vele. Fogta magát, egy délutáni posta alkalmával elemelt ötszáz forintot. Négy-százat odaadott a családnak, s jómaga száz forinttal elszelelt Amerika felé. A testvér férjhez ment, boldog lett, boltban ülhetett, őt meg elcsípték. No iszen, fiatal még, katona lesz, elfelejtik. Mással is megesett már!

Bondyék hamar vigasztalódtak. Csak az öreg sírt egyre az ő kacagó rívásával. Hiába szidták, csak egyre emlegette: „Dávid!” Alig tudták lecsillapítani, ijesztgette őket, hogy mindent kivall, de elhallgatott, ha ennie adtak.

Még sötét volt a szobában. Konyhalámpás égett az asztalon, annak a világánál látta Ecsedi István ide-oda mozogni a családot.

A család! Hátán hideg borzongott végig, amint itt látta ezt az életet. Alig egy órája azon gondolkodott, hogy milyen édes az, közös kis fészekkel bírni egy szeretett nővel, milyen boldogságot foglal magában ez a szó: család, s most ím, milyen iszonyatos perspektíva nyílik

előtte annak az egypár embernek életébe, akik egykor talán csakúgy szerették egymást, mint ő azzal a lánnyal, aki még mindig aludt, szendergett nyugodtan, csendesen egy idegen ágyban.

Odalépett hozzá, s nézte világos rózsaszínű arcát, melyet hajának egy tincse félig elfödött. Úgy aludt, mint a gyermekek, ajka nyitva volt, s vánkosságának csücskét átölelve tartotta.

István lehajolt hozzá, s megcsókolta. A lány teste gyengén megrezzent. Mozogni kezdett, s lassan kinyitotta szemeit s újra lehunyta.

Nem akart, nem tudott fölébredni.

A férfi újra lehajolt hozzá:

- Szerá, későn van, kelj fel!

- Fordulj el! - szólt alig hallhatólag a lány.

István mosolyogva fordult el, míg szerelmese felöltözött. Mosolygott akkor is, midőn a lány sírva borult nyakába, s nem mert kimenni.

Végre is pirulva, szédülve suhantak keresztül a Bondyék szobáján, s alig léptek az utcára, István látta, amint a levonatról leszállott Gaszton.

Megkezdődtek a mézeshónapok. Gaszton más lakásba költözött, s a Bondyék alkóvjá újra jól érezhette magát. Újfent szerelmespár lakott benne. Szerá elhozatta a ládáját otthonról, két törülközőt, kávéfőző masinát s három porcelán findzsát vásárolt. Számon kérte az István fehérneműit, s nem volt meglepve állapotukkal.

Együtt mentek el mindennap a hivatalba. Ott nem sejtett senki mitsem. Pedig ha lehetett, ha nem, mindjárt összesúgtak.

Szerá kezdetben szégyellte magát; de nem volt nagyon zavart. Alig változott; vidorsága csappant meg csak. Nem énekelt többé az udvar során, s nem ingerkedett a férfiakkal. Istvánnal szemben pedig olyan alázatos lett, mintha a szolgálója volna. Pedig a férfinak zokon esett ez az alázkodás, ő szerette volna cselekedni azt, amit a lány tett. S így kölcsönösen egymás kezét csókolták, ha egymáshoz férhettek.

Nem tudtak betelni a szeretkezéssel. Ha másképp nem lehetett, ha a dolog elválasztotta őket, titkos jelekkel adták egymásnak tudtára szerelmüket. De még így is rémségesen hosszú volt a munka ideje. Ha kifáradva késő este hazamehettek, akkor születtek újra.

Karonfogva egymást, mint hitese férj és feleség, haladtak végig az utcákon, s tervezgettek, ábrándoztak egyre. Összesen és együtt ötven forint havi jövedelmük volt, s ebből az összegből számításuk szerint éves lakást, sőt némi bútort akartak venni. Egy egész szobát, külön konyhával. A konyhában edényekkel, a szobában íróasztallal. István kikötötte, hogy Szerának egy kis cselédet kell fogadnia. A keze csúnya lesz, ha otthoni munkát végez. Szerá azonban mindenáron főzni akart. Mosni, főzni, vasalni. Sikerült is egy kofaasszonytól igen olcsó szappant vennie. Ami - mint mondá - a mosásnál a fő dolog.

A szerelem s az otthon berendezésének édes tervei, a tűzhely jövődő füstjének előrecsapódó szaga: nem engedte őket másra is gondolni, mint ezekre a kedves dolgokra. Hogy mi lesz később, mi lesz viszonyuknak vége, hogy amit cselekszenek, az erkölcstelen dolog, mindezzel nem törődtek, mert eszükbe sem jutott foglalkozni olyasmivel, ami kellemetlen érzést kelthetne föl bennük. Mint két csíz, melyek egyszerre csak összekerültek egy fészekben, olyan gondtalanul, olyan vígan éltek egymással. A madárt sem esketi meg pap, ők sem érezték isten szolgájának hiányát. A lánynak csak egyszer, s már a második hónap végével jutott eszébe,

akkor, amidőn István kifáradt az ölelésben. Már-már ajkán volt a kérdés: „Hát a pap?” De elhallgatott.

Okos kis fejecske azonnal tisztában volt azzal, hogy István akkor sem fogja jobban szeretni, ha oltár előtt ismétli szerelmi esküit. S ha egykor majd nem fogja szeretni: mit ér akkor majd az eskü?!

Elnyomta magában a kérdést, mert arra is gondolt, hogy kellemetlenséget szerezhethet vele Istvánnak. Pedig dehogy!

Az várta már a kérdést, s tisztában volt a válasszal is. Elhatározta, hogy azt fogja válaszolni - prózában - Szerának, amit Goethe Faustja felelt Margitnak, midőn az hitvallását kérdezte.

Szinte előre örült frappáns feleletének, s mikor a kérdés még egyre késett: maga hozakodott vele elő.

Nyitott ajakkal, csodálva hallgatta a leány. Ő is ilyesfélét gondolt, de nem ilyen szépen. S milyen gyönyörűen mondta el!

A dolog vége az lett, hogy mint a kisdíákok, kölcsönösen örültek ateizmusuknak. Sőt, amint Ecsedi István fejlődő cinizmusát Szerá megkísértette visszhangozni: magában a cinizmusban is gyönyörűt leltek.

Elárulták viszonyukat a reporternek, aki olykor hazakísérte őket, de nem ingerkedett többé Szerával. Belátta, hogy hiába, de azonfelül örült is, hogy protezséje kaparintotta meg. Ecsedi István ismét nagyot nőtt szemében, s hirdette fünek-fának nagy tehetségét.

- Majd egyszer, várjatok csak, meg fogjátok látni!

A nagy házban mindenütt úgy néztek a szép, nagy, szőke fiatalemberre, ahogy a híres embereket szokták nézni.

A *Föld* munkatársai meg is szólították:

- Min dolgozik?

Ecsedi István szerényül azt felelte:

- Semmin.

Elhíresztelték róla, hogy egy *Semmi* című drámai költeményen dolgozik.

Az igazság az volt, hogy nem dolgozott mitse. Pihent, figyelt. „Az első ez!” - vigasztalta magát lomhaságáért. Pedig vágyott volna valamit teremteni. Akármit, ha újságcikkeket is.

Egy napon végre megjött az alkalom. Későn éjjel a reporter verte föl álmából.

- Szükségem van magára, keljen fel! - mondá.

- Hová? - kérde Ecsedi István.

- Csak öltözzék fel, majd megmondom.

Felugrott ágyából, és gyorsan felöltözött. Kiléptek az utcára.

Náthás idő, vizes köd, februárius végének színtelen hajnala terjengett a néma házsorok, a kihalt utcák fölött. A boltörök aluszékonyan járkáltak a gyalogjárón. Cifra alabárdjaikkal, furcsa alakjaikkal komikus gnómok.

- Fázom! - mondá a reporter kedvetlenül.

- Én nem! - szólt István.

- A jó vér, a jó vér! - jegyezte meg a reporter. - A piros vér; nekem már tinta folyik az ereimben.

Nevetett, majd keserűen, dühösen szólott:

- Miért is nem délben akasztják fel a gazembereket. Akkor, amikor egy kissé süt a nap.

Szitkolódzni kezdett, haragudott mindenkire, különösen a vén kocsisra, aki nem győzte várni, s fordult egyet a lovaival. Végre előállott.

- Üljünk be - mondá a reporter.

- Hová?

- Az akasztásra.

A kocsi lassan robogott velük előre. Szótalanul ültek belsejében, fejüket odanyomva az ablakhoz, nézték, várták: világosodik-e már.

Világosodott, s ébredni kezdett a város. Fázékony, köhécselő csoportok haladtak az utcákon. Újsághiordók egész nyaláb friss hírlappal jelentek meg a még csukott ajtók előtt s dörömböltek. A járókelők mohón rohanták meg a friss újságokat, s egy perc alatt szétkapkodták az egész nyalábot.

A beteges időben beteges izgatottság vett erőt a fővároson. A csoportok egyre szaporodtak, a járókelők egyre gyarapodtak. Ecsedi István még nem látta ilyen korán kelni a fővárost s a boltosokat. Egymás után nyíltak meg a szivarosboltok, a pálinkamérések; lámpásuk világa olyan szokatlanul világított ki a színtelen homályba.

A Kerepesi út vége felé nagy tömeg, kordon és lovasrendőrök állították meg kocsijukat. Várakozniuk kellett egy kissé. A reporter leeresztette az ablakot, s kimutatott egy törpe, sajtáságos házra, mely fakó sárga falaival magát Istvánt is meborzongatta egy kissé.

- Itt! - szólt a reporter.

Kiszállottak. Még korán volt, a fogház előtt járkáló őr nem eresztett be még senkit. A katonák sem voltak még itt. Egyetlenegy hang sem hallatszott ki a sárga házból.

- Hallja? - kérde a reporter. És nyakára kötven zsebkendőjét, még jobban behúzta nyakát télikabátja gallérjába.

- Nem hallok semmit! - szólt István.

- Majd ha nyolc éven át jár ide, hallani fog.

- Akkor még kevésbé.

- Nem ideges?

- Nem.

- Akkor éppen nekem való.

- Miért?

- Bejön velem, s majd elmondja az eseményeket. Én már nem tudok rajtuk semmi újat felfedezni.

Még egy teljes negyedórájuk volt hátra. Céltalanul kóboroltak a tömeg között. A reporter megmutatta Istvánnak a detektíveket, akik mindannyian szívélyesen köszöntek neki. Élcelni kezdett a bőrükre.

- Ezek a hivatalos büngyártók - mondá vacogó foggal, mosolyogva.

Azután elmentek trafikot keresni. Szemben velük találtak egy kis szatócsboltot, ahol szivart is árultak. Kicsiny volt, mint egy fiók. Tiszta fehér alsóruhában öreg zsidóasszony buzgólkodott benne.

A reporter vizsgáló szemmel nézett rája.

- Az én anyámnak is ilyen van otthon! - mondá azután. Cigaretta-tettek, s mintha a füst levetette volna fázékonyságukat. A reporter bőbeszédű lett. Kimutatott a kordonon kívül álló tolongó emberárra, amely itt akarta bevárni az eseményeket.

- Hogy irigyelnek most azok bennünket, akik bemehetünk! Nézze ott azt a veres urat. A rendőrnek minduntalan vissza kell kergetni, nincsen jegye, s be akar szökni, mint a színházba.

Csakugyan, a kordonon kívül álló tömegből alakok váltak ki, akikről innen messziről is látszott, hogy el vannak keseredve, mert jogukat nem engedik élvezni. Itt is kiváltság: hát nem az egész emberiségen elkövetett gyalázatért fognak-e azok bűnhődni odabent, s vajon ők is nem éppen úgy az emberiséghez tartoznak-e?!

A reporter kritizálta az embereket. Általában nem volt megelégedve.

- Unalmas dolog, nem aludtam az éjszaka; kivénültem ebből a komédiából, nem izgat többé.

Nem is izgatta, csak némiképpen. Amint kinyitották az ajtót, s azon át előbb egy század katonaság, majd utána a kiváltságosak beözönlöttek: belekapaszkodott az István karjába, s hagyta magát vonszoltatni, mint egy beteges feleség.

S amikor ott bent, a kis puszta udvarban kezdődött a komédia, elfordult, a rügyedző cserjéket bámulta, s hátraszólt Istvánnak:

- Figyelje meg. Előszörre érdekes!

Szemben a közönséggel készen állott a két oszlop, melyet deszkafal választott el egymástól.

- Hát kettő is! - szólt István szédülettel, de minden meghatottság nélkül.

- Kettőt egyszerre! - felelt a reporter, s még mindig másfelé tekintve melléje állott.

A virrasztóból a pap imája hangzott ki. A közönség a gyilkosokról beszélt. Voltak, akik részvételt voltak irántuk; de a többség nem sajnálta volna kerékbe törni őket.

- Tehetnek ezek arról, hogy gazembereknek születtek, gyilkosokká lettek! - szólt halkan a reporter. Egy kövér úr meghallotta szavait, s méltatlankodva vitatkozni kezdett vele. Sokan állottak a pártjára, s a hírlapíró végre is elhallgatott.

- Csend - mondá -, jönnek.

Moraj, majd lélegzetvétel nélküli csend következett.

- Figyeljen! - szólt a reporter.

- Figyelek - felelt István.

Mint tájék, vasúti kupé ablakából nézve: úgy rohant el előtte a kép. Láta a gyilkosokat, hallotta az ítéletet, a bűnösök utolsó imáját, a pap vigaszát; s nem hallott többé. Megjegyezte magában, hogy éppen nincs mélyen meghatva. Még háta sem borzongott, lábai sem remegtek. A szeme káprázott, a füle csengett csak, amidőn az elítéltek, minduntalan megbotolva rövid útjukban, az örök bitó alá értek.

Szalonszerűen ment végbe a tragédia. A levert, a megkönnyebbült, az izgatott arcok között lehetett látni olyan arcokat is, melyekre az volt írva: „Hát csak ennyi volt az egész?” István is ezt a kérdést forgatta agyában. Bámult magában, hogy olyan kevés izgalmat érzett, s mégjobban csodálta a reportert, akit - amíg kimentek a kocsijukhoz - egyre rázott a hideg.

Csendesen ültek egymás mellett a kocsiban. Lehajtva fejét a hírlapíró, lázasan fújta cigarettája füstjét.

- Ön beteg? - kérde István.

A reporter nem felelt. Elmélyedve, kitágult szemekkel nézett maga elé. Nagy időközökben motyogott egyet-egyet:

- „Gazság, verjen meg az isten mindnyájukat!...” azt mondta a második, a kicsi...

- Hallotta?

- Az első szavakat, a többi nem, a dob mellettem pergett.

Ismét elhallgattak. Beértek a Belvárosba. Velük együtt érkezett meg a reggel. Február ködös, náthás, fojtó reggele.

- Fojt a levegő! - szólalt meg a hírlapíró, s összeszorította ajkait, erőszakkal akarta lefojtani ideglázát. De lelkében még egyre nevelte az okot:

- ..., „Az isten mindnyájukat!” azt kiáltotta. Ha akkor elszabadul, mindnyájukat megfojt! - motyogta egyre sűrűbben.

Így érkeztek meg a redakció elébe. A szobákban gázláng mellett még söpört a szolga. Lehevertek a díványra, s a friss lapokat olvasták. A reporter panaszkodott, s egyszerre csak dühösen dobta el kezéből a hírlapot.

- *Nem!* - kiáltá dühösen. - Nem születtem hírlapírónak, hanem a pudli⁴² alá, a rőf mellé!

Izgatottan járkált föl s alá a szobában. Míg végre erőt vett magán:

- Azért is! - szólott, s leült egy íróasztal mellé megírni a nagy referátát.

Egy sort írt, egy sort törölt, nem tudott semmire menni. Minduntalan Istvántól kérdezősködött:

- Ön hallotta, amit mondott, az elejét...

Végre is földhöz vágta tollát.

- Írja meg! Írja meg ön! - szólt könyörgő hangon Istvánhoz.

Megírni!

Szemben az alig egypár perce lejátszódott iszonyatos látvány szülte nyomasztó érzéssel: diadalmasan, erősen kelt fel Istvánban a vágy: írni.

Írni és olvasatni!

A rideg akasztófák mögött látta fölkelni a tavaszi hajnalt, a megtestesült mosolygást, a sikert, s ami nyomon követi aranykévét: a pénzt, a dicsőséget, az asszonyokat.

Írni kezdett. Lázasan gyorsasággal, majdnem minden gondolkodás nélkül. Amikorra kezdtek beszállingózni a szerkesztőségi tagok, már készen volt hosszú, sajátságosan színes és nagyon sokban hazug referációjával.

⁴² Bolti asztal, pult.

A reporter elolvasta. A végén halkán csak annyit mondott:

- Pompás!

S halkabban hozzátette:

- Húzza alá, amit a második mondott...

Aztán maga is leült, és írni kezdett. Levelet a szerkesztőnek. Amikor kész volt vele, odaadta Istvánnak, hogy olvassa el. Nehezen, akadozva olvasta az:

„...Nem tudom többé csinálni. Olyan lettem, mint egy dajka. Hazamegyek. Ez a fiú jobban tudja csinálni. Itt van a mai eset, ezt már ő írta...”

A fiúk kacagtak. A kópé fizetésemelést akar, azt gondolták magukban. És komizálták a sírást, amint búcsúzóra kezet fogott velük.

Ezúttal nem ültette fel őket. Odatette a levelet s a referádát a szerkesztő asztalára, s elment. Ecsedi István segített neki pakolni. Sajnálta azt a torzonborz képű, de olyan gyerekes lelkű embert, aki őt mindig szerette. De egyszersem örült annak, hogy elmenvén, utat nyit neki. Utóvégre is igaza van, ha hazamegy és segít a boltban édesanyjának, berendez egy kis kartonraktárt is, s a krajcárok közepette elfelejti azt a nyolcévi va banque⁴³ játékot, amit itt a fővárosban végbevitt.

Kikísérte a vasúthoz is. Ott félt egy pillanatig, hogy a reporter visszajő. Nem, felült, s a gőz-paripa vágatott ki vele ebből a légkörből.

Ecsedi István megkönnyebbülten lélegzett fel, amint visszaérkezett a városba. A kiadóban az egész délutánon át alig tudott dolgozni. Estefelé felhívták a szerkesztőhöz. Dobogó szívvel, telve reménységgel ment fel a lépcsőn...

Reggeli négy órakor ment haza. Szerá - akivel egész napon át nem beszélhetett - izgatottan, álmatlanul virrasztott ágyában. Szinte megijedt a nagy örömtől, amivel István benyitott.

- Mi az? - kérde remegve.

Ecsedi István a *Föld* friss számát lóbálta kezében. A lap ki volt nyitva, ott, belső részében feketéllett az a kéthasábos, nagybetűs cikk, amit ő írt meg.

Odadobta az újságot a Szerá ölébe:

- Olvasd! - monda, s szerelmesen hajolva le hozzá, hevesen megölelte; aztán nagy titkosan a fülébe súgta:

- *Siker, siker!*

- Hogyan?

- Az akasztás... én írtam... a szerkesztőség...

Amikor végigmentek a Bondyék szobájában, az öreg már kapott reggelit, a lányok már fel voltak öltözve, s Bondy mama is kászálódott ágyában.

A főváros egyedüli jó családja is sejtette, hogy itt történt valami.

- *Mi van?*

Ecsedi István futólag, némi göggel válaszolt:

- Egy kis intermezzo!

⁴³ Mindent vagy semmit (francia).

5. Karrier

Amikor az új lakásba mentek át, akkor veszték össze először. Szerá továbbra is el akart járni a kiadóba, hogy hozzájárulhasson a háztartás költségeihez, de István nem engedte:

- Te asszony vagy - mondá -, neked itthon a helyed.

Nem szóltak egymáshoz egy álló napig. Másnap hajnalban, nem győzve várni fölébredtét, Szerá felköltötte Istvánt, s szólt:

- Belátom, ne haragudj, béküljünk ki!

Kibékültek, s innentől az asszony csendesesen megvult otthonában, dudorászva tisztogatott egyre; de mindjobban unta magát.

István egész napon át nem volt otthon. Éjfélkor kimerülve jött haza, s délig aludt. Alig lehetett vele beszélnie. Csak evés közben, akkor is nagyon türelmetlen volt. Csattogására, hízelgésére azt felelte:

- Hagyj békén, hadd gondolkozzom!

István gondolkozott! Alig mert lélegzeni, alig mert járni az asszony. István gondolkozott!

Csakugyan, mély gondolatok égették Ecsedi Istvánt. Egyre azon évődött, mit kell tennie, hogy bravúrt kövessen el. A szenzáció marta velejét. Mit tegyen, hogy beszéljenek róla, hogy dicsérjék, hogy új ruhákat csináltathasson magának? Addig is, míg valami nagy poétai munkát alkothatna: bűn után kutatott. A kollégák csodálkoztak, mint olvadt le hirtelen a vidéki fiúról naivitása.

Nem tévesztve el magát szemei elől, örökösen obszerválva⁴⁴ belsejét, ő maga is csodálkozott magán. Egy hónap alatt gyökeresen megváltozott. Avagy ilyen volt már régen, csak hogy ilyen-sége nem világolhatott ki? Visszanézett magára a múltban, s látta azokat a csírákat, melyekből most megalakult énje megformálódott. Egy pillanatra restellte, hogy ilyené lett; de aztán beletörődött.

Hisz nem tett semmi rosszat, azért még nem lett bűnössé, mert az lett, ami a többi: modern emberré.

A modern ember nem nagyon tetszett magának. Érzései elvesztették közvetlenségüket, gondolatai frissességüket és világosságukat. Vágyai gyengék, indulatai poshadtak voltak. Örökösen játszania kell, ha mutatni akar valamit - hamar tisztába jött ezzel az axiómával.⁴⁵ Meglepte magát azokkal a különféle pózokkal, amelyeket az emberek előtt vágott, immár önkéntelenül is. Tisztában kezdett lenni azzal, hogy majdnem minden ténye affektáció.

Kétségkívül túlozta, groteszken látta magát. Az új szempontok elszédítették. Őreá, és nem Szerára illett a jelző: színészvér. Ő volt az, aki az emberek egész repertoárját hordotta magában. Ma ez volt, holnap olyannak látszott. Ma szenvedélyesen ölelte karjába Szerát, mint egy fiatal hősszerelmes, holnap már unatkozottan ült mellette, de azért csókolta, s e csókok közepette gondolatok hideg porával hamvazkodott: „Ó, hogy mindennek el kell múlnia!”

Már nem tudott szeretni, s mert nem tudott, magát azzal vádolta, hogy nem is szeretett soha, és nem is fog szeretni soha.

⁴⁴ Megfigyelve (latin).

⁴⁵ Alaptétellel (görög).

A szerelmet kitörülte a jövőjére előírt lajstromból. A vidéki kislányra szeretettel vegyes szánnal gondolt, amíg azt hitte, hogy az még mindig szerelmes belé; de bosszankodással, amint arra gondolt, hogy talán már el is felejtette.

Szerát unta, majd szerette; de egyaránt összeszorult szíve a gondolatra, hogy valaha el kell válniuk.

A kis „színészvér”, a csendes asszony egész nap nem tett egyebet, mint őt várta haza. Kielégítette minden önzését. Felesége, anyja, szeretője - udvarlója volt egy személyben. Figyelme a legapróbb dolgokra is kiterjedt; lángeszű volt kedveskedéseiben.

S mennél hidegebb lett a férfi, annál forróbb lett az asszony.

István gyakran eltuszkolta magától:

- Hagyj el, gondolkodom.

Szera meglapult, csendesen megült egy széken, s türelemmel várta, mikor nem gondolkodik már.

Az egyre gondolkodott. Mohón kereste az utat a karrier felé. Az ő esze is azon járt, amin a legtöbb modern emberé: kiválni a közönséges emberek közül, a dicsőség pályáját futni be. Ennek a vágya volt egyedül igazán intenzív benne.

- Min gondolkozol? - kérde gyáván, halkán Szera.

- Azon, hogy kimenjünk ebből a zugból! - felelt István.

Zug? Az asszony körülnézett egyetlen szobájukban. Igaz, kicsiny volt az, de olyan tiszta, olyan üde, olyan kényelmes - nagyon szépen lehetne benne élni!

Alig merte tovább kérdezni:

- Miért mennénk el innen?

- Fojt e kis szoba. Ronda, szegényes!

Fehér függönyök voltak a külvárosi ház kis udvari ablakain. Az új faágyon fehér takaró. A dívány viaszosvászna fénylett.

Szera nem értette, miért ócsálják e gazdagságát. De hallgatott, majd arra gondolt, hogy azért fojtja itt e levegő a férfit, mert véle szívja együtt. Egy szédületes percben elhatározta: jó, hát magára fogja hagyni.

Egy hajnalon felöltözve várt rája. Eléje állott és szólt:

- Ha megunt, mondja meg; el fogok menni!

István mosolygott, s egy darabig hallgatott a válasszal. Amíg hallgatott, az asszonyka szívét a kín marka facsarta össze. Mit fog válaszolni, ha azt fogja válaszolni! Nem, elhagyni nem tudná többé.

István válaszképp magához ölelte.

- Ne légy olyan...

Végre ő is eszébe vette, hogy nem lesz „olyan”. Ismeretséget kötött, az udvarban kacérkodott azzal a két fiatal jogással, akik véle szemben laktak egy szabónál, elment sétálni, majd olvasgatott, könyvekért gyötörte Istvánt, versecskét tanult be, s hamis hangon, kacagtató szentimentalizmussal szavalgatott.

Új alak volt ez, bizarr és kedves. István nem győzte eléggé bámulni, nem tudott betelni vele. S egy napon ismételte neki azt, amit a színházban mondott:

- Ó, te kis színésznő!

Szera belékapaszkodott e szavakba. Leült egy zsámolyra István mellé, ölébe hajtotta boglyas fejét, és rimánkodva szólt:

- Színésznő szeretnék lenni!

- Színésznő? Hát tudsz te valamit?

- Tudok-e? - szólt Szera s felpattant.

Ruháját elől fölemelte egy kissé, s tánc lépésre emelve lábait - amint azt az operettben látta - mosolyogva dalolni kezdett.

A kedves, az aranyos *Lili*⁴⁶ province-i dalait énekelte azzal a hibás textussal és sántikáló ritmussal, ahogy azt a könyvkötőlányoktól tanulta volt.

Amint elcsattogta a dalt, komoly pózba vágta magát, s orrát fítorítva, kezét háta mögé dugva várta a - tapsot.

- Á - monda meglepetve István -, hisz te valóságos primadonna vagy.

- Mi az? - kérde az asszony.

- Aki a színházban legfőbb az asszonyok között. Hisz láttad!

És Ecsedi Istvánnak beszélnie kellett a színházról, elmondania mindent, amit csak tud szegről-végre. Hogy milyen fényesen fizetik őket a színházak és...

Szera közbevágott. S ahogy egykor falura vágyakozott, úgy óhajtotta most a színpadot:

- Vigy oda, vigy el oda!

István gondolkodni kezdett a módokon. Ha jól meggondolja a dolgot, ebből lehet valami! És aztán egy híres színésznőnek a szeretője lenni: fél karrier!

És Szerának kétségen kívül híres színésznőnek kell lennie. Óra hosszat is elvizsgálgatta ebből a szempontból arcát, alakját, míg végre meggyőződött: a siker bizonyos.

Kereste a módot, hogy férjen véle a színházhoz - mígnem a véletlen, az ő régi jó barátja megjelent egy napon, egy kis színházi hír alakjában, s kezébe szolgáltatatta a módot.

Az operett színháza hirdette, hogy aki énekkarába akar lépni - férfi és nő -, jelentkezzen az igazgatóságnál.

István elolvasta a hírt, s délután jelentette a segédszerkesztőnek, hogy elmén egy érdekes színházi újdonság után.

Hazafutott Szera után, alig győzte bevárni, míg felöltözködik, alig várta, hogy a színház előtt legyenek.

Leugrottak a lóvasútról, ott voltak a színház előtt.

Megállottak. A színház nappal komor volt, hideg és üres, mint egy elhagyott fészker. Gyerekek játszottak ajtaja előtt, hét-tíz éves vásott „színésznő”-ek, akik bekukucskáltak a vasrácsos ajtókon, s a kőlépcsőből színpadot rögtönözve, színházat játszottak.

⁴⁶ Hervé, Ronger Florimond (1825-1892), francia zeneszerző *Lili* című operettjének betétdalai.

Ezek a rongyos cipőjű aprószentek magyarázták meg nekik, hogy nappal hátulról kell bemenüniük. Ögyelgetek egy darabig, míg megtalálták a bejáratot.

Még nem volt három óra, még nem kezdődött a karénekesek vizsgája; nagy részük még lenn ögyelgett. Nagy részben hölgyek voltak, egzotikus ruhákban vagy nagyon is egyszerűen. Kíváncsian szemlélték őket, beszéltek róluk hangosan, sőt, egy nagy kalapú kisasszony, Ecsedi Istvánra nézve, meg is szólította Szerát:

- Kegyetek is a színi pályára lépnek?

- Igen! - volt az István rövid válasza.

A nagy kalapú hölgy még tovább akarta folytatni a társalgást. Szerá szívesen is beszélt volna vele, de István azt súgta a fülébe:

- Hagyjad!

Ismerte az utcáról ezt a még mindig érdekes, de már egy kissé vénhedt hölgyet, aki éjjeli zongoraszó mellett betanult egy-két dalt, s most azt akarta nagyobb körben, a színpadon énekelni. Alaposan ismervén a szerelmet, bízott benne, hogy majd ábrázolni is tudja, s itt nagyobb sikereket fog aratni, mint ott a kávéházban...

- Van rá eset, hogy ezek sikereket aratnak, s ugyanazok az emberek bolondulnak értük, térdelnek előttük, akik még nemrégben becsmérőleg bántak velük!... - súgta István, az elkotródó lány felé intve, Szerá fülébe.

- Mert a férfiak bolondok! - jegyezte meg Szerá, s István igazat adott neki.

A színház kis ajtajánál kört alkotva, ott fagyoskodott négy-öt elegáns gavallér, s hangosan mustrálgatták a hölgyeket. Többnyire öregek voltak már, s a fiatalok szemeiből is egy öregember tekintete nézett kifelé.

- Igazad van! Nézd, ezek itt grófok, bárók, híres gavallérok, akik ide jöttek ártatlanságot keresni! - szólt mosolyogva István, s karján Szerával a bejárat felé tartott. A gavallérok tágra nyílt szemekkel bámultak Szerá után, a csodálat, a meglepetés hangjai hallatszottak fel ajkukról.

Mereven, dühösen, megvetéssel nézett vissza rájuk István.

- Hagyd - monda az asszonyka -, hisz nézniük szabad!

- Nézni, de így nézni! Ó, a majmok, szeretném megfojtani őket!

A féltékenység e rohamától, a siker ez első jelenetétől szótlanul haladtak fel a dísztelen, alacsony lépcsőn, a kórus tanulószobájába, ahol a vizsgálatot tartották.

Ők voltak az elsők, akik beléptek. Utánuk lassanként beszállingóztak a többiek is.

Jöttek a karrierre meg a kenyérre éhesek. Nagyrészt hölgyek voltak azok, akik a dicsőséges, aranyos pályát keresték itt, míg azok, akik csak kenyérre voltak éhesek, jó részben férfiak voltak.

Istvánnak volt elég nyugalma megfigyelni őket, sőt egészen meg is feledkezett, miért van itt, annyira elmerült a tarka látványban, úgy elbámult a sajátságos jelenségeken, amelyek körülvevék.

Legelsőbb azt csodálta meg, hogy milyen nivellírozó⁴⁷ hatása van ennek a modern életnek; mennyi itt az olyan típus, melyek úgy hasonlítanak egymáshoz, mint az egyik gyufa a másikhoz.

Mint a gyújtó, ha kis ideig is, égni, világítani akartak ezek a lányok itt, akiknek még arcuk is egyformára volt alkotva. Évtizedek óta minden híres operettdívának tömpe kis orra s széles ajkai, előrehajló, markáns álla van, éppen mint ezeknek a lányoknak, akik e külső hasonlóságtól is bátorítva, nyomába akartak lépni a régieknek.

- Nézze, a lányom - szólt egy testes, fekete ruhás asszony a kántorképű kóristajelőlthöz -, nézze, egészen olyan arca van, mint Judic-nek⁴⁸ fiatal korában...

- A Giza egy oktávával magasabban énekel, mint Blaha asszony.⁴⁹ Vajon felveszik-e, felmerik-e venni? - hallatszott egy sipító asszonyhang másfelőlről.

A lányoknak, akik mamáikkal voltak itt, hangos reklámot csaptak a - mamáik. De kevésnek volt itt az anyja, sok egyedül állt a világon, sok egyedül akart állani... szabadon, függetlenül!

István a pályázó hölgyek között észrevette a gyöngyösi nagy kávéház pénztárosnőjét, aki úri parasztlányból szobaleány, szobaleányból *végre* pénztárosné lett. Okos szemeivel idegenül nézett szét a mindegyre zajosabb teremben, míg észrevette Istvánt, ama ritka férfiak egyikét, akit egyszer egy napon által önzetlenül szeretett. Odafutott hozzája.

- Pályatárs? - kérdi örömmel.

- Nem. Kísérő.

A lány szabadon álló karjába kapaszkodott.

- Kár, pedig csak a színház, csak a színház...

- Igaz! - erősítette Szera.

- Talán kegyed?

- Igen.

- Tehát riválisok leszünk?

- Miért?

- Mert olyan az élet itt a színházban, mint az aratóké... Ki vág nagyobb rendet, s ha egyik nagyobbat vág, a másik kisebbet... Tudja, lelkem, én falusi vagyok.

- Meglátszik! - susogta asszonya fülébe István. Aztán mondott valami kellemetlenséget a régi ismerősnek, hogy megszabaduljon tőle; de az nevetett:

- Tudom, ma még maguk, férfiak, tápodnak rajtam, de majd holnap én...

Ezzel otthagyta őket. Ecsedi István meglepetve nézett a kaján parasztlány után: hátha igazat szól. Az, a tömegbe keveredve, intett neki a hideg, okos, szabálytalan, majdnem szemtelen fejével.

- Igen, igen...

⁴⁷ Egyenlősítő (francia).

⁴⁸ Madame Judic francia énekesnő, Hervé: Lili című operettjében Aruclie és Antónia szerepét játszotta.

⁴⁹ Blaha Lujza (1850-1926) színésznő.

„Eh, a kórusban marad örökké! - gondolta magában. A kórusban vénhednek, mint ezek itt valamennyien, akik ma még kis palotákról, nyári lakokról, dicsőségről álmodoznak. Egyet azonban kiválasztott közülük.

Egy kis zsidó lányt, egyszerű ruhában, teveször kendővel a derekán. Már születése a színpadra predesztinálta: messziről olyan szép volt, mint a biblia Rebekája az ismeretes festményeken. Éles vágású, sötét szemei szinte csillagokat szórtak maguk elé. Szemöldöke fekete, buja és szabályos volt, mintha ecsettel festették volna. Felvetett nedves vérpiros ajkai alól kicsillogott fehér foga. Közelről azonban nem volt ilyen szép. Orra alatt halványkék kis bajusz, állán hasonlólag gyenge szőr, színe is nagyon egyenetlen, majdnem piszkos volt. Közelről félve csókolná meg az ember, de messziről, a nézőtétről szemlélve: meg tudna érte halni!

István szóba ereszkedett vele. A leány nagyon csúnyán beszélt magyarul, de elmondta, hogy egy hordár lánya, ő fehérneműtisztító intézetben van, s a bátyja ügyvéd lesz...

- Az Adolf... az Adolf... - szólt, egyre belekeverve bátyja nevét a beszélgetésbe.

Kiábrándulva fordított neki hátat Ecsedi. Ki is fáradt már az álldogálásban, helyet keresett. Leültek a zongora emelvényére.

- Ó, csak már vége volna! - szólt Szera.

Mint egy-két év óta mindig, most is, hogy áttekintést nyert egy látványosságon, ahogy megszűnt előtte új lenni ez a kép: unni kezdte. Utóvégre is nagyon egyhangú volt ez az egész.

„Karrier! Karrier! - ez a szó kiáltozott mindenből. Vagy csak ő hallotta mindenből és minden-honnan ezt a kiáltást kiharsanni?!

A férfiak között tényleg kevés volt, akin ne látszott volna meg bizonyos fáradtság. Megöregedett vidéki népszínmű-énekesek, korhely, kicsapott templomi énekes, a színiiskola egy agyonénekelte hangú énekes, ilyen s efféle alakok nemigen bíztak többé a karrierben. Jó, olcsó házikoszt, az ez után való vágy pislákol ki bortól és erőlködéstől homályos szemükből. Csak egy-két újonc volt köztük: nagy hajú borbélylegény, ki olyan olaszos módra járt már most is, mintha maga volna Lassalle,⁵⁰ akit hallott egyszer, s aki újságja értesülése szerint szintén borbélylegény volt...

- A férfiak nem érnek egy batkát sem; a színpadon, ahol csalni kell: a nők az urak! - vonta le magának István mindezekből az axiómát, s újra visszafordult a hölgyek felé, akik mind bátrabbak, mind szemtelenebbek lettek. Egyikük-másikuk erővel beszédet akart kezdeni vele, s majdnem mindannyiuknak feltűnt üde arca, hatalmas alakja, mely a főváros hatása alatt bár megsoványodva, még mindig sokat mutatott.

- Nézd, el akarnak kaparintani! - szólt Szera rekedten az izgalomtól, s erősen belekapaszkodott a férfi karjába.

- Ne hagyj! - mondá az mosolyogva.

- Nem is hagylak! - szólt az asszony, s szemei felcsillogtak. Egészen komoly lett, s elhallgatott.

A karmester s az igazgató jövelete rezzentette fel álmaiból.

A próba kezdődött. Egyszerre hárman is odaállottak a pulpitusra, a zongora mellé. Alig lehetett velük bírni. A karmester, mint minden zenész, sűrűn káromkodott. Az igazgató édeskés finomsággal figyelmeztette őket:

⁵⁰ Lassalle, Ferdinánd (1825-1864) német szocialista politikus, filozófus.

- Kisasszonyok, de kiasszonyaim...

Maga a próba gyorsan ment. Aki tudott, azzal karéneket, skálát, aki nem: népdalt vagy egyebet énekeltettek vele. A nagy részüket elutasították, soknak éppen semmi hangja sem volt.

- Más pályára... más pályára... tovább, sokan vagyunk! - szólt a karmester.

Az elutasítottak gyűlöletes tekintetet vetettek rája, de az nem zavarta meg; hozzá volt itt szokva.

A parasztlány nagyon hamisan énekelt.

- Ez a lány nagyon jól énekel - rosszul. Tessék bejegyezni! - szólt az igazgató.

A kávéházi pénztárosnő diadalmasan nézett szét maga körül. Mosolya azt mondta:

- Majd holnap, majd holnap!...

A hölgyet, aki Blaha asszonynál egy oktávával magasabban énekel, nem vették fel. Az egyik mama hangosan indignálódott,⁵¹ a másik lefőzve ment ki lányával a teremből.

A zsidó lányra került a sor.

Vad, erős, szinte fenomenális hangja csaknem megrezegtette a terem színes ablakait. A karmester lázasan, ingerülten kísérte dalát.

- Tovább, tovább, újra, ismét... - suttogta, s majd eltörte a pedált. A zsidó lány nyugodtan, mint egy szobor, újra meg újra énekelte azt az operaáriát, melynek szövegét nem is értette.

- Ha mindnyájan elmentek, maradjon itt! - szólt a karmester szinte haragosan.

- Nem lehet, haza kell menni vasalni! - szólt megszeppenve a lány.

Az igazgató odament hozzá, s megsimogatta az állát.

- Nem kell többé vasalnia, lányom! - szólt meghatottan.

A zsidó lány csodálkozva nézett fel rája.

- Ma muszáj, postamunka van...

A karmester dühösen pattant fel:

- Értse meg, itt kell maradnia, majd odaüzenünk! - szólt még mindig ingerülten, s félrevonva a lányt, egypár percen át heves taglejtéssel susogott vele. Az még mindig nem értette a dolgot, de maradt, csak azt kérte ki, hogy hívassák el az Adolfot.

Megígérték neki, s tovább folytatták a próbát, de csak úgy pro forma. A kar jórészt ki volt már egészítve, s így történt, hogy amikor a borbély Lassalle még csak két szót énekelt: a karmester azt mondta:

- Elég. Nem lehet...

Végre Szerára jött a sor. Minden zavar nélkül lépett fel az emelvényre, s egészséges, üde, közönséges alt hangján valami valcert énekelt.

A karmester ajkát biggyesztette, de az igazgató teljes érdeklődéssel nézett rája.

- Jól van, szükségem van rá. A próba után a kisasszony is itt marad.

Még egy aspiráns volt hátra. Az ott settenkedett a háttérben.

⁵¹ Méltatlankodott, bosszankodott (latin).

- Kérem, tessék!

Az aspiráns előrelépett, s elkacagta magát.

Egy, a színházhoz bejáratos novellaíró, csúfnevén a „megfigyelő” volt. Előállott:

- Belopódtam, hogy megfigyeljem ezeket a kétségbeesett, részben reménykedő egzisztenciákat. Pompás látvány!

„Mi volt itt a pompás?” - kérdezték maguktól az igazgató és a karmestere.

A „megfigyelő” észrevette a kétkedésüket, s magyarázgatni kezdett. Lefestette, mi mindent látott itt.

- Pompás regényfejezet, modern színhatás, mélység!... Itt, itt, a színházban kulminál⁵² a modern élet! - szólt lázas hévvel, nagy gesztusokkal, pattanásos arcán egészen kipirulva. Beteges szemeiben nedves tűz gyulladt ki, vastag ajka rángatózott, mint az affektáns lányoké vagy mint a rossz színészeké.

A karmester türelmetlenül mosolygott, Istvánék és a zsidó lány csodálkozva néztek reá. S míg az igazgató vállát veregette, a „megfigyelő” folytatá:

- De lássa, igazgató úr, ezeket a dolgokat úgy kell leírni, amint vannak, csak az ér valamit. Semmi forma, semmi külső művészet, nem mint a színpadon, összenyomva, mint a gumielasztikumot. Az élet nem ruggyanta...⁵³ Le a fantáziával!

Amíg beszélt, arca majdnem visszataszító volt. Képének petyhüdt izmai ide-oda rángatództak, mintha affektált volna.⁵⁴ És homlokának ama része, az a dudorodás, melyben az orvosok szerint a fantázia székel, kidülledt.

S ebben a pillanatban nyilvánvaló volt, hogy az egész ember fantázia. Látszott rajta, hogy pecsétes ruhájában elegánsnak tartja magát, s mindig izgatott, sovány és beteges arcával érdekes jelenségnek.

- Jerünk! - vágott beszéde közbe a karmester.

- Hová?

- Ezzel a két hölgygel van egy kis dolgunk - mondá az igazgató. - Menjenek le az urak a nézőtérre; mindjárt kezdik a holnapi darab főpróbáját.

Ecsedi István bemutatkozott a „megfigyelő”-nek, s együtt ballagtak le a nézőtérre.

- Jerünk hátra, onnan érdekesebb! - szólt a „megfigyelő”.

A nézőtér földszintjén a támlásszékek egyik hátsó sorában foglaltak helyet.

- Alig látok valamit! - szólt István öntudatlanul halkított hangon, és idegenül nézett szét maga körül.

Odakünn fényes nappal, itt a színházban este volt. A díszítések aranyát, az ülőhelyek piros bársonyát azonban vörös homály ülte meg. Mint egy óriási üres pajta, olyan rideg volt a fényes színház. A földszint támlásszékeit, a páholyokat, az erkélyeket szürke vászon fődte. A padmaly nagy csillogója, vászon burkában, olyan volt, mint egy megfordított léghajó...

⁵² Ér csúcspontjára (latin).

⁵³ Gumi.

⁵⁴ Tettette volna (latin).

S a lefoszlott illúziók e képéhez hozzájárult az is, hogy a színház levegőkályhája még csak most kezdett működni, s száraz hideg borzongott végig az Ecsedi István hátán.

Nem csengettek még a próbára. A nézőtérén alig volt valaki. Egy fekete ruhás, ősz asszony bóbiskolt az első sorban, mellette egy kislány nézte figyelmesen a függöny cirádáit.

A „megfigyelő” figyelmeztette Istvánt:

- Nézze meg, az öreg Arrigoniné, a legidősebb magyar színésznő. Már alig tud beszélni, de bűnnek tartaná, ha nem volna itt minden próbán.

És a „megfigyelő” színezni kezdte a legidősebb magyar színésznő sorsát. Elmondta, hogy mennyire szeretne még ma is játszani, és hogy ragaszkodik a színpadhoz; szeretné onnan lelökni a fiatalokat.

Arrigoniné tényleg csendesen álmodozott, de nem az ő kiolthatatlan hevéről, hanem arról, amiről nagyon öreg asszonyok szoktak. S ahogy új alakok foglaltak mellette helyet, köszöntvén: „Jó napot, néni!”, kinyitotta szemeit, s illedelmesen visszaköszönt.

- Egy regény ez az öregasszony! - mondá a „megfigyelő”.

„Ez az asszony egy öregasszony!” - gondolta magában Ecsedi István, akit e hidegben itt szokatlan józanság fogott el.

A próba közönsége nagyon lassan gyülemllett, s akik itt voltak, nemigen izgatták fantáziáját. Inkább a festői érzék dolgozott benne. A színház bizarr belseje, a nagy árnyékok, a csillogó feletti lyukon betűző téli nap tejszínű világossága, a nézőtér homályába szétfoszló kontúrok, egy-egy cylinder fekete csillogása, egy-egy asszonyarc a háttérben: csak szemeit gyönyörködtették. Szerette volna lefesteni ezt a képet, s bár nem tudott festeni, ebben a pillanatban azt hitte, tudna, ha akarna.

- Mily szép képtárgy! - mondá a „megfigyelő”-nek.

- Én is megfigyeltem már - válaszolta az, s szinte dühösen hozzátette -, de a mi festőink nem tartják érdemesnek foglalkozni vele... Inkább találnak ki helyzeteket, csak azt nem csinálják, ami igaz... Forradalomra, itt is forradalomra van szükség, mint az irodalomban.

Magyarázni kezdte, mit tart felforgatandónak az írás művészetében. Először is szakítani kell a régi felfogással. Hogy mivel és hogyan, példákkal kezdte magyarázgatni.

Ezenközben kezdődött a próba. A színpad egy hajó födélzetét ábrázolta. A hajó népe, utasok - mindenféle nemzetiségből és fajtából - zsongtak, kiabáltak rajta szanaszét.

A főrendező, kezében plajbásszal és papírral, bevonult, helyet foglalt az első sorban, utána nyomban a színmű átdolgozója, akinek ez volt az első színpadi debüt-je,⁵⁵ s ennek izgalmaiktól halványan, betegen, majdnem kétségbeesve nézett maga elé. A szomszéd sorban ültek a hírlapok kritikusai. A fiatalabbak fontoskodva, mintha valami fontos ügyben törvényt ülnének. Az öregebbek vajmi keveset törődve a darabbal, beszéltek a Théâtre Français valamelyik előadásáról, amelyet a vakációban látott valamelyikük. S míg fenn a színpadon egy magyar hajóslegény feneket ütött az expozíció alá,⁵⁶ lenn vitatkoztak:

- Á, Coquelin cadet!...

- Á, Got!...

⁵⁵ Színrelépése (francia).

⁵⁶ Elspórolta a bevezetést.

A két legtekintélyesebb kritikus kószált a színházban. Fölkereste s köszöntötte a színésznőket. Az egyik, egy nagy német lapnak külföldön is ismert bírálója, aki alapvető bölcsészeti dolgozattal kezdte írói pályáját, s úgy látszik, reklámtárcákkal fogja végezni, komor ünnepélyességgel fogadta a kicsikék bókjait. A másik, egy Lucius-fejű, duzzadt ajkú férfi kitért előlük, megelőzte őket. Szembe dicsérte valamennyiüket, éppúgy, mint lapjában. Miért ne, mikor ezzel nem árt senkinek, s ezeknek, akik mindenüket odaadják a szíves közönségnek, az olyan jólesik?! A színház filozófussá tette, s ez meg is látszott egészséges színű, jól táplált, széles arcán.

- Tehát térjünk rá a példákra! - mondá a „megfigyelő”. - Foglalkozzunk azzal, hogy íróink a dolgokat már a priori⁵⁷ rosszul fogják föl. Épp itt fecseg előttünk két híres kritikus, foglalkozzunk velük.

István csak hallgatta, de nem tudta, mit beszél. Balett-táncosnők szállingóztak a nézőtérre. Szállingóztak a szó szorosabb értelmében. Jelenésük közeledett, már fel voltak öltözve, s arannyal-ezüsttel - persze, hamis matériával - áttört színes tarlatán⁵⁸ szoknyájukban, nesztelen, lebegő lépteikkel ahogy elszállingóztak István mellett, úgy képzelte róluk, hogy ezek tökéletesebb női teremtések, mint azok, akiket ajka valaha érintett. Ritmikus járásuknak, könnyű kosztümjüknek a színház homálya sokat használt. S amint leültek, felemelt szoknyájuk tarlatánját szétterítve hátuk mögött, még kecsesebbek voltak.

A „megfigyelő” észrevette, hogy társa milyen mohó kéjjel nézi ezeket az alakokat. Hirtelen szakított a kritikusokkal.

- Vagy hagyjuk ezeket a vén bűnösöket... Vegyük, szemléljük ezeket a fiatalokat. Hogy írnak most le egy balett-hölgyet? Például vegyük Ááront. Azt mondja, Fifine-t eladta az anyja egy mágnásnak, s most a kis Fifine ezért bosszút áll a mágnáson: kínozza halálra. Ím, mindjárt itt a fölfogásban a hiba; Fifine-t nálunk például Hofhanser Rézinek hívják. Csúnyább volna-e azzal a kicsi, ha az író az igazi nevén nevezné? Azután nem is olyan veszedelmes kis portéka a Rézike, mint azt Ááron úr könyvein keresztül látja. Van egy szeretője, akihez szeretetre méltó és udvarias és egy, akit szeret, akibe igazán szerelmes...

- Hát tudnak ezek szerelmesek is lenni?

- De tudnak ám! Olvassa el Krafft-Ebinget,⁵⁹ az majd megmondja magának, hogy a nők a szerelemnek szellemi szükségét jobban érzik, mint a férfiak.

A „megfigyelő”, örvendve, hogy végtére is orvosprofesszort idézhetett, mind tüzesebb lett magyarázataiban.

- Gondoljunk - mondá -, experimentáljunk.⁶⁰ A színpadra úgyse érdemes nézni: láрма, konvenció, görögtűz! Hanem itt lenn: a friss, a duzzadó élet, a hús.

Közelükben egy sovány színész nő felé mutatott:

- Nézze, milyen aszú, harmadrendű színész nő, s fiatalemberek párbajoznak érte. Hiába, ez a kor iránya: hiúság. Amiért egy kapdos, az után a másik is nyúl. Nem tudunk szeretni mélyen és igazán, hát mindenféle illúziókkal pótoljuk a hiányzó érzést.

⁵⁷ Eleve (latin).

⁵⁸ Lenge szövésű báli ruhaanyag (francia).

⁵⁹ Krafft-Ebing, Richard szexuális perverziókat tárgyaló pszichopathológiai kézikönyvet (Psychopathia sexualis).

⁶⁰ Kísérletezzünk (latin).

- Igaz! - monda Ecsedi István. És csakugyan érezte e mondás igazságát. Érezte és fontolóra vette ezt a tünetet, de nem esett miatta kétségbe. Csak átvonult az ő lelkén ez a modern árny, míg a „megfigyelő”-t ugyancsak megülte. Elhallgatott, s ha csak pillanatokra is, epesztette magát.

Körülöttük a színházi próba szokott képe. A primadonna, aki nem játszott, egy támlásszéken ülve, sört ivott, s megkínálta azokat a férfiakat, akik mindenütt ott voltak, ahol ő, tehát itt is. Egy színműíró - nem az, akinek a darabját próbálták - a darab ellen konspirált hátul egy kritikussal. A főrendező veszekedett a színészekkel, ismételtette a kuplékat, dirigálta a népet. Arrigoniné már ébren volt, s kötéssel kezében szeretetre méltóan pletykázott.

A színpadon folyt a főpróba. Egészen olyan volt, mint a rendes előadás, csak a főbb hölgszereplők voltak utcai ruhában, és olykor le-lebeszéltek a színpadról.

- Rendező úr, itt egy dal kéne...

- Szerző úr, itt valami szavalatot...

Az igazgató folyton ki s bejárt. Az óráját nézte; meglátszott rajta, hogy türelmetlenül vár valamire.

A nagyjelenetet várta. Az utolsó képet, melyre ezeket költött. Ezen fordult meg a darab sorsa, erre volt mindenki kíváncsi. Elkövetkezett végre.

A kiszélesített színpad háttere őserdőt tárt elő. Az előtérben oldalt aranylécből ácsolt nyitott sátor. A tetejét pálmák árnyalták be, oldalára egzotikus kúszónövények kapaszkodtak. A sátorban, fekete fatrónon ült a délszak valami költött erdei államának királynője: Bihe. Valószínűleg az amazon királynők fajtájából való, mert az udvarhölgyek egész hadserege ülte körül trónjának zsámolyát, állott aranyos sátra előtt, félig fegyverzetben, félig trikóban.

Egypár pillanattig homályban látszott mindez. Aztán kezdett csak föltűnni a kelő nap, őserdők mögül délszak izzó napja. És teljes fényében ragyogott fel a némakép, s e némaképben egyszerre csillant fel egy szinte opálfénnyel világító arc, leeresztett, sűrű hajának aranyába foglalva.

Az előtérben, közel a színpad lámpásaihoz, valami festett virággal babrálva feküdt ez az imádott rabszolganő, aki hivatva volt, hogy rabbá tegye majd az egész nézőközönséget, s akiről még Arrigoniné sem tudta, ki, hogyan került ide?

A közönség összenézett, a primadonna ajkán megakadt a szó, és Ecsedi István majdnem hangosan kiáltott föl:

- Szerá!

Az volt, s az száz szem tűzében kiérezte az ő tekintetét, s egyenesen ránézett mosolygós, kérdő tekintettel:

- Szép vagyok-e, tetszem-e?

Ó, de hogy tetszett! A közönség suttogva kérdezte egymástól a nevét, keresték s faggatták az igazgatót, a rendezőt, aki mit sem tudott ez új némaszereplőről, zavarban volt, nem tudta, mi történt. Az igazgató a háta mögött csinálta az egészet...

- A nevét, a nevét! - e kérdéssel volt tele a nézőtér.

- Vertán Szeréna! - hangzott fel a válasz itt-ott, ahol már tudtak valamit.

- És kié? - kérdezte két úr egy harmadiktól az Ecsedi István háta mögött. S az úgy szeretne volna elkiáltani magát, az egész publikum hallatára!

- Az enyém, az enyém!

És alig tudta bevárni a kép végét. Látni akarta, kézen fogni, hazavinni... Ó, milyen hosszú volt ez a kép, a királynéra s udvarára támadó európai hajósok milyen esetlenek, s az a fapipás matróz, aki a szép, vörös hajú rabszolganőt csípte derékon, milyen utálatos, gaz majom!

Jó szerencse, hogy a képpel az előadás is véget ért. Hirtelen végzett a „megfigyelő”-vel, aki még mindig akart valamit boncolni, s felsietett a színpadra.

Az ismeretlen helyen ide s oda szaladgált, díszletek, munkások, szerszámok ölelgették. Percekbe telt, míg odatalált a közös öltözőhöz, ahol már aggodalmasan várta az a rabszolganő, akit egy valóságos kis udvar vett itt körül. Urak, akik bemutatták avagy bemutattatták magukat neki, hölgyek, akik már „cicá”-nak szólították.

István dacosan emelte meg előttük kalapját.

- A férjem! - szólt Szerá büszkén, s a „férj” karjába kapaszkodva monda. - Jerünk!

- Ó, hogy futnak a kicsikék, mintha ribiszkét ettek volna! - monda egy kóristáné, aki a vidéken már komikus mama is volt.

- Miért ribiszkét? - kérde egy habitué.⁶¹

- Mert attól gyorsan lép az ember, aprót, de szaporán...

6. A sikerről

A tavasz elején volt, vasárnapon. István már hajnalban nem tudott aludni. Felkelt, felöltözött, s kiment az utcára.

A kávéházak már nyitva voltak. De még nem a vendégek számára. A pincérek rakosgattak, tettek-vettek benne, készültek az ünnepre, mely mosolyogva kelt fel a város fölött.

István keresztül-kasul járta a külváros utcáit, s maga se tudta, hogyan, egyszerre csak a sugárútra lyukadt ki.

Itt érezte csak igazán a tavaszt. A villák körül már dolgoztak a kertészek, s zöld, friss szag szállott a hideg, de napos levegőben. Itt-ott kitárták az ablakokat, s napot inni kitették a virágcserepeket az ablakpárkányokra.

Ecsedi István is leült egy villa kerítésére, s erősen szíván szivarját, fürdőzött a sugarakban. Jól érezte magát, frissnek és vidámnak. Nézegette a nyári lakokat, s arra gondolt, hogy neki is kell még amolyan kis gót palotáskával bírnia. E pillanatban bizonyos is volt benne, hogy csak várnia kell rája, s a gazdagság utóvégre is el fog következni.

A sugarak melegedni kezdettek. Nagyon jólesett arról gondolkoznia, hogy miképpen fogja majd életét s azt a tornyos, tornácos villát berendezni. A legaprólékosabb bútordarabig kijelölte mindennek a helyét. Magának két szobát tartott fenn: az egyik az írószoba, nagy, ébenfa íróasztallal, ezüst tintatartóval...

A legszebb volt azonban az asszony szobája. Világoskék tapéták, ugyanilyen sátoros ágy. Fent lehetőleg kis gipszamorettekkel,⁶² bent a függönyök mögött a legbecsesebb bútordarabbal: az asszonnyal.

⁶¹ Törzsvendég (francia).

Ecsedi István nem látta elég világosan, hogy ez az asszony Szerá-e vagy más? A kép nagyon messze volt a jövőben, s nem csoda, ha nem látta elég világosan. Most azonban úgy tetszett neki, hogy az az asszony mégis inkább más, mint Szerá.

Már régebben érezte, de még ma sem merte magának bevallani, hogy ezt az odaadó teremtet unni kezdi. A színház görögtüzeiben egy-két napra újnak tetszett alakja; de ez az újság egy hét alatt szépen elkopott.

Számolgatta magában, vajon hányadik hónapja vannak együtt? Úgy tetszett neki, nagyon régen, s megdöbben, amikor kiszámította, hogy csak a harmadik hónapja még.

A kedves, szép idő, a nap és az ütköző fű, a rügyek illata nem engedték, hogy vádolja magát. Pedig éppen szemrehányásokat akart tenni magának: „István, ha mindent megunsz, mi lesz belőled?” Nem, nem, nem un meg mindent! Védni kezdte magát, magyarázni az állapotokat.

Szerá már egy hete volt a színháznál, de „színeszvére” még mindig nem nyilatkozott. Nem tudott egyebet tenni, csak szép volt. Ami kezdetben meglepte őt, de két nap múlva már egészen természetesnek találta, hogy az legyen, s tessék mindenkinek, de neki csak egyedül - ő.

Kezdetben izgatták azok a színielőadások, melyekben az ő szeretője - helyesebben szeretőjének szépsége - szerepet játszott, egypár napig teljes érdeklődéssel mászkált a színpadon, a színfalak mögött; de ez az érdeklődés nem tarthatott sokáig.

Szerá egészen elfeledte leánykori naiv kacérságát, vidámságát, pajkosságát, és egyenesen elriasztotta azokat, akik közeledni akartak hozzája. Az udvarlóknak egyre Istvánról beszélt. Megköszönte virágaikat, de mosolyogva hozzátette:

- Virágok. István nagyon szereti!

Így körülrajongva, megimádva, Istvánnak úgy tetszett, hogy szerencsétlennek érezné magát, ha megcsálná ez az asszonyka; de mikor belátta ennek a hűtlenségnek a lehetetlenségét, szinte kívánta, bárha megcsálná, bárha nem volna olyan odaadó. Ha féltékenykednie kellene rá, talán jobban, hevesebben szeretné, vagy milyen jó volna képébe vágni: nyomorult! S azzal ott-hagyni.

Ő maga pedig örökösen azon törte a fejét, hogy lehetne hűtelen. A legsoványabb s legvénebb kóristánétól kezdve az operett primadonnájáig, a színház minden hölgyének udvarolt. De bár szívesen hallgatták - egyik-másik meg is csípte -, úgy látta, hogy a sikert nem olyan könnyű elérni, amint azt színházi regényekben olvasta, hírlapíróktól hallotta. A színház egy gyenge erkölcséről híres nőtagja homlokon csókolta nyilvánosan; de amikor a csók után találkat kért tőle, kinevette.

- Halvány és szőke ifjú! - mondá a hölgy. - Nem akarom, hogy megvessen!

Dühösködött, amint látta, hogy a hölgyek egy része csak azért marad erényes, mert fél a férfi - talán a szeretett férfi - megvetésétől.

Aztán alig volt a színháznál hölgy, akinek ne lett volna legalább egy lovagja, s az őrizte vagy őriztette őket. A „kelő csillagok” körül pedig folyton ott lábatlankodott a család. A sikert, a gazdagságot, a karriert leső familia.

István a „kelő csillagok”-nál is megpróbálkozott. A szép szemű, hideg zsidó leány, aki még mindig „az Adolf”-ra hivatkozott, megközelíthetetlen volt; a régi ismerős, a kávéházi pénztárosnő szintén, sőt, ez azonfelül szatirikus is.

⁶² Szárnyas gyermekalakokkal (olasz).

S ez ellenálló hölgyekkel szemben csak vesztethetett az odaadó asszony. Milyen mások, mennyivel különbek lehetnek azok, akiket nem lehet elérnie, s milyen közönséges ez, aki kéretlenül is ölébe hull!

„Szera közönséges szellem!” - ezekben a szavakban összegezte Ecsedi István az asszonykáról való véleményét. Hiába. „Egészen közönséges, nem tud fölemelkedni hozzám!” - ezzel a gondolattal nyugtatta meg magát, ha hűtlen vágyai nyomán szívébe nyilallott az önvád. Végül is olyan erők lettek vágyai, hogy már ezt a kis önvádat sem érezte többé.

A Városliget fölött lágyan, lassan emelkedett a nap. A levegő hirtelen úgy fölmelegedett, hogy el kellett hagynia ülőhelyét.

A napsütéses sugárúton át indult meg a város felé. Lassan bandukolt, botját a kerítések rácsain húzva végig, nem is ügyelve a járókelőkre.

Mind frissebbnek, mind könnyebbnek érezte magát. Örült valaminek, de nem tudta, minek. Valamit érzett a levegőben!

„Ma valami fog történni!” - gondolta magában. És a szíve hangosan kezdett dobogni.

Mosolygott, s arra gondolt, milyen bolond! Úgy örvendett, mintha valami nagy és szép út előtt állana.

S mennél jobban közeledett a város felé, annál izgatottabbá lett. Mindenféle szerencsés véletlenekre gondolt, többek között arra is, hogy a szerkesztő felesége - akit kétszer látott életében - élénken érdeklődik iránta és...

Egypár pillanat múlva már restellte ezt a gondolatot, és bosszankodott azon, hogy minden, amit karrierjéről álmodik, egy vagy más hölggyel van összekötve, de sohase a jó, a kedves Szerával.

Sajnálni kezdte ezt a szegény teremtest, aki beléje csimpaszkodik, s nem engedi pályáján előretörni, nem hagyja, hogy másba kapaszkodva vonassa magát előre. És ha nem is egészen szilárdan, elhatározta, hogy le fogja rázni a nyakáról.

Amíg csak egy kávéházba nem ért, folyton az járt a fejében, hogy az asszonnyal szakítania kell. Sok idejét veszi igénybe, nem engedi szabadon, kedve szerint élnie, nem mehet miatta társaságba, lenyűgözi munkakedvét. A hírlapírásban is akadályára van.

Leült egy kávéház előtti ablakhoz, reggelizett, és azon gondolkodott, hogyan lehetne Szerával szakítania. Ez az évődés kellemetlen volt neki, abba is hagyta csakhamar, s a véletlenre, az időre bízta a dolgot.

Újságokat kezdett olvasni. Legutoljára vette kezébe a *Földet*. Nemigen érdeklődött a saját újságja iránt; látta, hogy csinálják, előtte készült. Unottan lapozta keresztül a legnagyobb magyar lapot, s keresvén benne a maga kis rovatát, megpillantotta a vasárnapi mellékletet, s annak élén majdnem egy egész íves dolgozatot.

Szeme nem káprázott, feje nem szédült, egészen világosan látta a dolgozat címét: *A színház... A színház... Írta Ecsedi István.*

Csakugyan ő írta ezt a dolgozatot még egy héttel ezelőtt, az első színházi próba hatása alatt. A komor alaphangú dolgozat apró történetekből állott. E novellek csak azáltal függtek egymással össze, hogy a hősük egy volt: maga az író. Egy hír- és dicsőségvágyó fiatalember, aki mint egy aranylég, száll keresztül s kasul a színházban. Nem hagy egyetlen hölgynek sem nyugtot, mérges csápját belevágja sima vállaikba és elszáll. Az egész munka színét az utolsó novellelte határozta meg.

Egy kis vidéki pipiske madárról szólott az, s abban a modorban volt megírva, ahogy Catulle Mendes szokta megírni híres regéit.

Kis piros madár keresgél-kapirgál, szeretne találni szerelmet. Falun nem találja; száll a fővárosba, fővárosban beszáll a legnagyobb házba, a színházba. Szép pipiskének ott ajánlanak mindent: gyémántos kalitkát, ezüsből fekhelyet, a vályúban áznak újdonságok - de a pipiske szól: adjatok szerelmet, szerelmet keresek. - „E materiából nálam van a legnagyobb készlet!” - szól egy nagy aranylég. - „Veszek s adok, amikor csak kell, felséges szerelmet!” „Adszal!” - szól a kismadár. „Jövel!” - mond a lég. Elmentek - megjöttek, s szárnya olyan nehéz a szegény pipisnek! Sóhajtoz: „Meghalok!” Az aranylég kacagott, s szóla:

„Hja, ez a színház, a színház!” Ezzel végződött a dolgozat, ez volt a minduntalan visszatérő refrénje. Amíg írta, nagyon tetszett Ecsedi Istvánnak; de amikor megvolt, csak félve adta oda a szerkesztőnek, aki belepillantva, felpanaszolta neki:

- Hát ön is? Hát az egész világ, mindenki ezekkel az otromba, nagyétű hisztriókkal⁶³ foglalkozik?!

Semmiképpen sem biztatta, hogy kiadja, sőt ellenkezőleg:

- Inkább érdekes törvényszéki tárgyalásokról, bűnesetekről írjon.

István meg volt győződve, hogy munkája sohasem jelenik meg, s ím, most itt volt az előtte, szóról szóra kinyomtatva, a legcsekélyebb változtatás nélkül, olyan terjedelemben, amilyenben nem szoktak hírlapi közleményeket közrebocsátani.

Átfutotta dolgozatát, s érdekesnek, szépnek találta. Láz fogta el: futni akart innen. Hová, minek? - nem tudta. Csak nagy szükségét érezte annak, hogy valakivel a sikerről beszéljen.

Még korán volt; az irodalom, a sajtó alszik még. Körülötte a kávéházban egyetlenegy ismerős alak sincs, pedig be szeretett volna valakit megszólítani s megmutatni neki az ékes címet: *A színház... A színház! Írta Ecsedi István!*

Kinyomtatott nevének nézésébe merült. Gyönyört lelt a fekete betűkben. Leste: ki olvassa körülötte, s látta: hogy sokan. Tükrös trónján maga a pénztárosleány is. Itt is, ott is kiabálták: *A Földet*, pincér, a *Földet*! Mellette szólt egy úr: „Szép cikk van a *Földben*.” „Micsoda?” - kérdezte egy másik.

És hallotta cikkének címét és a saját nevét hangosan kiejteni.

Nem, nem lehet tovább kiállnia ezt a gyönyört: tűkön ült. De ezek a tűk mintha álmokat keltő morfiumot lövelltek volna ereibe.

Feje bódult a dicsőség, a siker ez álmaitól, s nem látott többé mást, mint cikkének címét s a nevét a cím alatt. A kávéházban, a levegőben, az összes újságokon, mindenütt nagy betűkkel írva látta: *Ecsedi István!*

A pincérnek borra valóképpen odaadta minden aprópénzét, s amikor látta ennek csodálkozását, arra gondolt, hogy a jó fiú azon bámul: milyen fiatal még; de vajon tudja-e, hogy ő az az Ecsedi István?

Pirulva s megbánva később, de elmondotta neki mégis:

- Azért kap ma ennyit, mert jó napom van... én írtam...

⁶³ Komédiásokkal (latin).

Aztán kitámolygott a kávéházból.

Az utcán nem vett észre semmi jelentősebb változást. Egyik-másik ember mégis mintha különösen nézett volna rája, mintha nevét hangoztatnák.

Egymás után több kávéházba nézett be. Igen kedves, szimpatikus urakat látott, akik épp az ő írását olvasták. Szerette volna tudni a neveiket, vágyott tudakozódni véleményükről.

A tőzsdék előtt vizsgálgatta a kipécézett újságokat, egyikbe-másikba be is ment, s kérte a *Földet*. Egy helyen már el is fogyott az, egy más helyütt a trafikoskisasszony - akinek megtetszett a fiatalember - beszédbe ereszkedvén vele, megdicsérte a cikkét.

István nem tudta többé türtőztetni magát, s megvallotta, hogy ő a szerző. A kisasszony gratulált, s ajánlta válogatott szivarjait.

Tovább, tovább! Az írónak nem volt maradása. Ismerősök után kutatott. Az ostoba mormoták mindnyájan aludtak még. Mindössze egy régi iskolatársával találkozott, Izsákkal, akivel mindig gyűlölködtek, akit ki nem állhatott.

Megfogta, faggatta, hogy „olvasta-e?” Az nem olvasta még. Azután kellett átfutnia, addig nem eresztette el. Aztán nagyon szíves volt hozzá, szivarral kínálta, s a szegény orvosnövendéket biztatta, hogy jó kondíciót⁶⁴ fog a számára szerezni.

Meleg kézszorításokkal búcsúzott el tőle, s arra gondolt, hogy milyen kedves ember lett ebből az Izsákból. Érezte, hogy szereti, mindenkit szeretett most; szerette volna az egész fővárost, az egész világot keblére ölelni. Legelsőbb azonban mégiscsak kollégáit.

Felfutott a szerkesztőségbe. Csak a szolga volt még ott. Úgy vette, hogy sokkal szívesebben köszön az most neki, mint azelőtt. Ő „kedves Samunak” nevezte, s tudakozódott családi viszonyairól.

Nagy lassacskán gyülekezett végre a redakció is. Nagyon különös módon fogtak vele kezét. Mélyen a szemébe néztek, mintha tekintetében a zsenit keresték volna.

Jött az egyik, s szólt:

- Nagyon szép...

A másik gratulált:

- Ez a színház... a színház!

- Pompás! - szólt a harmadik.

Jött a vezércikkíró, s bemutatta egy képviselőnek:

- A mi Daudet-nk!⁶⁵

A képviselő kérdezte, melyik kerületből való.

István zavartan felelt, s a képviselő nagyon is világos bókot vágott ki:

- Könnyű lesz kiütnie a követüket...

Megérkezett a szerkesztő is. S amit nem tett évek óta, elvei ellenére nyilvánosan megdicsérte. A cikk nagyon tetszett a leányának...

⁶⁴ Állást (latin).

⁶⁵ Daudet, Alfonse (1840-1897) francia író.

- Jó lesz minden héten ilyesmit írni... írjon...

Vasárnap déli látogatók, idegen szerkesztőségek tagjai jöttek, s már mind tudott a kivételesen nagy cikkről, sokan olvasták is már. Betekintett a *Föld* kiadótársulatának igazgatója is, s kérdezte, ki az az Ecsedi István?

Bemutatták az igazgatónak is. Bemutatták mindenkinek. Ez egyetlen déli óra alatt több embert ismert meg, mint amennyit itt-tartózkodása óta hónapok alatt.

A munkatársak közül kettő te-tu⁶⁶ ajánlott neki. A segédszerkesztő egyenesen Pistának szólította. Az adminisztrátor is felnézett, és tudtára adta, hogy lenn keresték.

S mindezekhez délfelé megérkezett az a levél, melynek írójára - már illatáról - rá lehetett ismerni. Az operett dívája köszönte meg neki, hogy védelmébe fogta a rágalmak ellenében. S meghívta teára, színház után.

István ragyogó arccal, de majdnem elbutultan a dicsőségtől, ott állt a nagy szerkesztőségi szoba egyik asztalánál, az ablak mellett. A zöld függönyön át tavaszi verőfény szállott le rája, s megezüstözte majdnem egész felsőtestét. Igazán poétikus, igazán szép volt így. Nem látták még soha ilyennek.

Akik nem irigyelték - mert voltak olyanok is -, gyönyörködve néztek rája.

Végre egy igazi magyar poéta! Eh, ebben a világban magyar poéta; ma már túlvagyunk a nemzetiségi gyengeségeken: német poéta, francia író!... Ott, ahol sárga aranyakkal fizetik a fekete sorokat, nem pedig, mint nálunk, vörös rézkrajcárokkal.

- Ha valaha igazi nagy író lennék is, csak magyar író tudnék lenni! - szólt közbe István, aki nem tudott semmi idegen nyelven.

- Pedig, ha ön hírlapíró marad, csak úgy ellapul, mint mi! - jegyezte meg a kritikus.

A segédszerkesztő folytatta:

- A magyar szépirodalomból pedig nagyon gyengén lehet megélni, s mindössze ha túrót lehet vacsorálni. Shakespeare „írótársunk” bizonytal nem ementálit evett estére, amiközben *Hamlet*-jét írta...

A siker kérdése, összeölelkezvén a pénz problémájával, a szerkesztő alkalmoszerűnek találta kiutalványozni a „Színház!” tiszteletdíját. Harminc forintot egyetlen cikkért!

István négyszer is megköszönte az új bankókat a pénztárosnak, s boldog-boldogtalant ebédre invitált. De a munkatársak még nem voltak éhesek. Hajnalban feküdtek le, s csak most reggeliztek.

- Inkább vacsorára... vacsorára inkább...

Alig tudott tőlük megválni. Le s fel járkált velük a Váci utcán, a törvényszéki tudósítót elkísérte a büntető járásbíróshoz, csak hogy legyen kivel magáról s álmairól beszélnie.

Csak akkor, amidőn már az utolsó ember is elfogyott mellőle, és nem tudott ismerősre találni, gondolt a hazamenetelre.

Kellemetlen érzés fogta el, amint egy bérkocsin kifelé robogott külvárosi lakására. Mintha hozzá nem méltó tiszt teljesítésére menne, mintha sokkal nagyobb volna, mintsem hogy a külvárosi lakás alacsony ajtaján beférjen. Soha még úgy nem érezte, mennyire fölötte áll ő

⁶⁶ Tegeződést.

annak az asszonynak, s mennyire le kell hajtania fejét, hogy az elérhesse. Nem volt többé kedve erre a hajlongásra.

Egészen hidegen köszöntette Szerát, ki az utcán sétálva várt reá. Szótlanul mentek be a szobába. István egyenesen az asztalhoz ült. Szerá halványan, szótlanul tette fel a levest.

Megsajnálta egy kissé. Elhatározta, hogy felvidítja, s megmutatja neki cikkét; beszélt sikeréről.

De Szerának nem volt erre egy megjegyzése sem. Őelőtte mit sem jelentett ez a dicsőség, s az a férfi, akit szeretett, nem lett több általa. Örült s mosolygott neki egy kissé, mert látta, hogy István örül neki, de éppen nem volt elragadtatva.

És Istvánt mondhatlan fagyosság, majd a megvetés érzése fogta el.

- Ó, milyen közönséges... ó, milyen közönséges...

Nem, még több volt, mint közönséges, határozottan mulya volt ma...

- Beteg vagy? - kérde István.

- Nem! - felelte az asszony.

- Hát mi bajod?

- Semmi.

Hirtelen reszketés és szédület fogta el. Arca olyan fehér lett, mint egy gipszfejé. Egy pillanat, és nem volt többé szép.

- Feküdj le, beteg vagy! - szólt István, s felkelt az asztaltól. Az asszony elébe állott; egy székre kapaszkodva, gyengén, omlatagon, mint egy ingadozó rom. Beszélni kezdett, de olyan hangon, mely inkább nyögés volt, s alig érthető:

- El akarsz hagyni... el fogsz üzni... tudom!

István megdöbbent:

- Ki mondta?

- Érzem!

- Bolond!

Szerá szinte megörült e durva szónak. Bátrabb lett tőle, belekapaszkodott a férfi karjába, s úgy folytatta tovább.

- Ígérd meg! Ígérd meg!

- Mit?

- Hogy nem dobsz az utcára!

- Miért?

Szünet következett.

István arra gondolt, hogy Szerá egy ballépését akarja elbeszélni, s magában üdvözölte ezt a csalást, amely kezébe szolgáltatja a szakítás okát. Egészen hidegen gondolt immár erre az esetre, de jónak látta most felingerlődve szavalni:

- Megcsaltál?!

- Meg - susogta az asszony.

- Kivel? - ordított a férfi.

Szera sírva fakadt, s nyakába borult Istvánnak.

Megvallott mindent.

Megcsalta!

Istenem, ő nem hitte, nem tudta, azért mondotta, hogy nem lesz soha gyermekük.

Pedig most már lesz bizonynal...

Ecsedi István menekült a tűzhely nyomasztó levegőjéből.

Délután volt, verőfényes, tavaszi délután.

A bulvárokon özönlött a nép kifelé, fák közé. A nagy része asszony, leány, gyermek...

Fülében még a siker mámora zúgott; de üdvösségének vége volt már.

S a tömeg iránt érzett undorát egy valahol olvasott frázissal fejezte ki magamagának:

- A *faj*, ez a zsarnok faj!

7. Láz

Késő délutánra járt az idő. Ecsedi István fölkel a díványról, s szó nélkül kiment az utcára. Még korán volt a szerkesztőségbe menni, hát kóborolt egy keveset. Előbb gyalog, majd felült egy omnibuszra, s onnan nézte a hölgyeket.

Női társaságra vágyott. Eszébe jutott, hogy milyen régen beszélt úri hölgyekkel, s vágyai majdnem lázzá fokozódtak.

Kékes szürkéségével közeledett a tavaszi este. Messziről a hölgyek arca nagyon hasonlított egymáshoz. S mindannyian összevéve, egy lányra emlékeztették; olyanok voltak messziről, mint az, mint Boér Anna, akire hónapok óta alig gondolt egyszer-egyszer.

A lány, akit oly könnyen felejtett el, a tavaszi este homályában visszatért - kísérteni.

A lámpákat gyújtogatni kezdték az utcákon. Amint felvillant egy-egy láng, hirtelen megvilágított egy-egy nőalakot, amely épp alatta ment el. „Ő az!” - ütődött agyába a gondolat, vágott szívébe az érzés Ecsedi Istvánnak. Az alak közeledett; nem az volt. Bosszankodva, de lázas vággyal nézett másfelé. Most nyitott fiáker robogott el előtte, benne egy öregúr és - Anna! Nem, nem a szép, fiatal Boér Anna volt, hanem egy terézvárosi vendéglősné.

Látta, hogy minduntalan csalódik, képzelődik, hogy csak valami orvul feltámadt láz űzi vele játékait, mégsem tudott lemondani, hogy egyszerre csak hirtelen, váratlan meg fogja pillantani.

Látni akarta, találkozni akart vele, beszélni hozzá, újra kezdeni a régit. A régi szép szerelmet.

Mert elmúlt - hát szép, mert eldobott -, hát újra kíváncsú, mert szinte lehetetlen, hát okvetlen újból föl kell lelnie.

Láza azt sűgja neki, hogy most mindjárt föl fogja lelni. Vágya, akarata, minden csepp vére csengett utána.

Előre, előre!

Leszállt az omnibuszról, s gyalog járta keresztül-kasul az utcákat. Megnézett minden hölgyet. Valakit ha nem nézett meg jól: visszafordult. Mindegyre csalódott, s láza mindegyre emelkedett.

A levegőben érezte a leheletét. Ez után az illat után indult; ez illat, mely nagy hirtelen csapta meg - mint búzavirág szaga az egész mező képét -, magával hozza a Boér Anna alakját, a vidéket, ahol megszerette, a szoba képét, ahol az első csókot váltották, ahol a legutolsó, a leghevesebb szeretkezés lefolyt.

Előre, a félbeszakadt ölekezés után, előre: kergetni az elpárolgott álmokat; előre: kergetni a kedves, fátyolozott, rekedtes, a szenvedélytől nyögő hangot; a lányért, aki annyi odaadással, annyi szeretettel, annyi értelemmel, buzdítással, hittel tudta hallgatni költője terveit, Boér Annáért, aki véle álmodozott a dicsőségről, a hírről, a trónról: előre, előre!

Követelte a várostól, az utcától, a tömegtől: adják elő a lányt! A város, az utca, a tömeg ígérte, de meg egyre nem adta.

„Hogy is adhatná, mit is keresne az itt?” - csúszott forró agyába a hullőhideg gondolat.

Elő kell adnia, itt kell lennie!

Tudta, hogy tavaszkor rendesen fel szoktak jönni a fővárosba. De miért épp ma? Miért kell vele most okvetlen találkoznia?! És ebben a Babilonban, ahol évekig járkálhatnak az emberek anélkül, hogy találkoznának egymással!?

Az más, azok mások. A szerelmesek - kivétel. Olvasta valahol, hogy két szerelmesnek csak erősen akarnia kell, s találkoznak. A delejesség, a szerelem mindenható akarata. Ez, ez az első, ez az örök törvény, amely körül minden más törvény odatapadva, önkéntelen forog. De vajon akarja-e még Anna, vajon szerelmes-e még?

Biztosan kiábrándult, bizonyosan elhült! Elfelejtette, s az utcán talán meg sem ismeri többé. Bizonyosan nem ismeri meg!

Iszonyatosnak, kegyetlennek, igazságtalannak tetszett neki, hogy nincs kizárva, hogy a szerelem, amely egykor hevesen égett, el is hamvadhasson valaha. Utálatos az élet, amelyben ez megeshetik, nyomorult a lány, akiben végbemén ez a változás. Gyűlölni, büntetni, megbosszulni való!

Gyűlölni, megbüntetni, megbosszulni való Boér Anna is. Jaj neki, jaj neki!

Hirtelen gyűlöletet, bosszúvágyat, a büntetőbíró igazságszolgáltató dühét érezte magában felforrani. Ezzel is emelkedett lázának hőfoka, s még nagyobb izgatottsággal kereste a lányt, aki most már bűnös lett - nyomorult.

„Valami baja van, beteg!” - gondolta magában, kifáradva e folytonos tüzelésben. Nem volt egészen tisztában önmagával, ez az állapot megzavarta. Emlékezett ugyan már ilyen sajátos percekre, de azok mégsem voltak ilyen intenzívek. Ha sokáig nyomta le az apátia, ilyen állapotok után olykor előállott ez a sajátos láz. Négy-szer-öt-ször történt még mindössze, és soha még nem volt a tárgya az a lány, aki miután egypár percig, mint hűtelen, kegyetlen kedves élt fantáziájában, ismét az odaadó, a hű, a szerelmes Naca lett.

Nem lehet az, hogy ne szeresse. Lehetetlen, hogy valaha mást szeressen. Újra kellene születnie, hogy csak egy gyengéd szót is tudjon váltani rajta kívül más férfival.

Sikerült magát megnyugtattania.

Mint minden modern ember, szkeptikus volt, s mint minden modern ember, könnyen tudott bízni önmagában. Egy pillanat alatt tisztában volt azzal, szilárdan hitt abban, hogy ott, ahol szerelmes lányok kihúlnak, haszontalan férfiakkal van dolguk. Bizonyos, a szerelem nem szűnik meg soha, csak tárgyát változtatja, azt is csak akkor, ha a tárgy megszűnt hozzá méltó lenni.

A láz megnyugtatólag bölcsekedett benne. Ezek a filozofémák⁶⁷ megveregették a vállát, hízelegtek neki. Nem érezte - amit olyan gyakran érzett és hányt fel önmagának - léhaságát, ürességét, hajlamát a here életre. Most nem látta be azt - amiért oly gyakran emésztette magát -, hogy nem való a komoly munkára, nem termett a komoly, mély érzésekre; minden, ami benne van, felületes, látszólagos, alap nélkül való; legcsillogóbb tulajdonságai utánzott selyem, hamis hermelin; lelkesülése színpadi jelenet; szerelmei hazugságok; még tépelődései, bánata, könnyei is színpadi termékek, s ő maga akarata ellenére is örökké komédiázik.

Tetszett magának e lázas állapotban; örült e sajátságos érzésnek: mégsem oly üres hát, mint ahogy hitte! Sőt, ellenkezőleg, hangulatokkal van tele, mint egy lírai költő, mint egy igazi poéta!

Körülötte az este kéksége lassanként sárgásszürke színbe megy át. A főváros fölött kisüt a hold. A magas, szűk házsoroktól nem lehet látni a szerelmesek öreg barátját; de a fény és árnyék határozott kontúrjai, a szinte hajnali pirosság jelzi, hogy ott van, s biztatólag mosolygott le a magasból: „Fiaim, csak szeressetek, mert a többi nem ér egy fagarast!”

„Igaz, hát szeressünk!” - mondá az egész főváros. Lefátyolozott hölgyek néma ajkán mintha ott volna a biztató szó: „Urak, szeressetek!” Ifjú házaspárok, önálló szerelmesek, magános urak sétálnak a Belváros utcáin, s Istvánnak úgy tetszik, mintha türelmetlenek volnának, mintha nagyon is gyakran hallaná e rövid párbeszédet: „Hány óra?” „Még nyolc sincs!” „Milyen késő van már estve!”...

Mosolyogva tör át a tömegen - előre. Kutatni, keresni. A leghatalmasabb szépítőszert a hold világítása, majdnem minden hölgyet bájosná tesz. S újra súrlódások, újra izgalmak. A távolban megpillant egy oly kalapot, amilyent Boér Anna viselt egykor, s fut a kalap után. A hölgy nem az; de a kalap szakasztott mása annak a kedves, ismerős kis tiroli kalapnak.

Bejárja az egész Belvárost, s nem érez fáradtságot. Csak a feje kábul, szeme lesz nedves a sok nézéstől. Pihenőt tart, s a földre szegzett tekintettel halad tovább. Egy utcasarokra ér, s érzi, hogy föl kell pillantania.

Megáll, fölnéz.

Egypár lépésnyire tőle ott áll Boér Anna apjával s egy hölgyrokonával. Kocsi áll előttük, abba akarnak beszállani.

Megdöbbenve áll meg, érzi, hogy elhalványodik. Nem tudja, mit tesz, csak azt érzi, hogy a lány tekintete reácsap, összeölelkezik az ő tekintetével, összekulcsolódik, mint a két láncszem az ötvös forrasztójában.

S ama rövid másodperc alatt, amíg így állanak, Ecsedi István millióm dolgot lát a leány arcán, alakján. Látja, hogy az egészen más, és mégis ugyanaz, mint amilyen volt. Erőteljesebb, de csak olyan gyöngéd. Megijed az erőteljességtől; hisz azóta, hogy nem látta, epesztenie kellett volna magát, soványodnia, sírnia; á, a sírás semmi jele nincs szép kis szemei körül. Sőt, ím mosolyog is! Mosolyog? Talán a múltan mosolyog, s nevetségesnek találja a régi szerelmet,

⁶⁷ Filozófiai gondolatok, tézisek.

talán őt magát is? Elpirult, szégyenkezik, idegesen vonaglik az ajka - igen, szégyenli magát, szeretné meg nem történné tenni, amik már megtörténtek! Bizony - ó, kárhozat -, bizony!...

Nem tud a szemébe nézni tovább, nem tud neki köszönni, elfordítja tekintetét, s újra visszafordul hozzá szerelmesen, békítőleg, kérlelőleg. A lány tekintete marad a régi, csak ajka vonaglik még idegesebben, tekintete sajátságosabb, mintha szólni akarna, mondani valamit, talán köszönteni, odahívni magához: „Jer, jer, mért nem szólsz hozzám, én vagyok, nem ismered, én!... én!...”

És Ecsedi István már-már kalapjához nyúl, feléje indul, de egy pillanat: az apa beülteti lányát a kocsiba, s az egész látomány egy bezárt fiákerben elrobog előtte.

Ő maga ottmarad az utcasarkon leforrázva, szégyenkezve, álmélkodva, majd telve keserű önváddal gyávaságáért.

Ostoba, ügyetlen, gyáva volt! Azzal tisztában van; de azzal is, hogy jóvá kell tennie otrombaságát.

Most érzi, ha szeretett valakit, csak ezt a lányt szerette, s csak ezt fogja szerethetni. Most tudja, hogy nem ér az élete nélküle semmit, hogy fel kell keresnie s elmondani neki:

- A tied voltam, a tied vagyok, parancsolj velem!

Ismételte gondolatban, kimondta hangosan e szavakat. Megtöltötte ez a mondás egész agyát, elfoglalta egész ajakát. Meg kéne örülnie, meg kellene fűlnia, ha még ma ki nem mondhatná.

Bevetette magát egy kocsiba, s megindult a látomány után a vacsoráló helyekre, a hotelekbe. Mint egy titkosrendőr, keresztül-kasul járta a termeket: hiába! Még a másodrangú vendéglőkbe s az orfeumokba is benézett, agyonkérdezte a pincérek: hasztalanul. Átkutatta az Operát, a Nemzeti Színházat, feltűnést keltve, kellemetlenkedve, itt-ott összezördülve, s a látomány sehol, eltűnt talán örökre.

Fáradtan, kedvét veszve, majdnem kétségbeesetten ért az Operettszínházba. Itt volt a végső reménye, az utolsó menedék.

A színház tömve, alig tudott helyéhez jutni. Épp az utolsó, a legérdekesebb felvonást kezdték, s a közönség pissegett a későn érkezőre. Dacosan állott fel helyén, s végignézett a közönségen. Nem sokáig kellett keresgélnie; egy földszinti páholy előterében ott ült a leány, s reája nézett.

Ugyanaz a tekintet, ugyanazok az érzések. Ecsedi István öntudatlanul bólintott a fejével. Anna visszaköszönt, még mindig mosolyogva, de ragyogó arccal szólt is valamit, s odafordult apjához, aki vidáman nézett le Ecsedi Istvánra. Annak is köszönt, bár félt, hogy az nem fogja viszonzani. S Boér Ádám is oly szívélyesen bólintott a fejével, mintha felhívna hozzájuk.

Minden gondolkodás nélkül felkelt székéről, megindult, s kopogtatott a páholy ajtaján.

Belépett, köszönt, zavartan, majdnem ügyetlenül. Boér Ádám szívélyesen köszönt vissza. Sőt, kék szemüvege alól fájós szemei mosolyogtak feléje; jelentős mosolygás, István ezt olvasta ki belőle: „Tudom, hogy szeretitek egymást a lányommal... nem haragszom...” - és zavara oszlani kezdett.

Kezet fogott az apával, s meghajolt a lány előtt. Az nem mert vagy nem tudott neki kezet nyújtani, s ő viszont. Sőt, egymásra nézni is alig mertek, főképp nem a lány, aki egy másodperc alatt többször megkísérelte a szerelmes arcába fűzni tekintetét; de mindannyiszor

azonnal másfelé kellett néznie, mert érezte, hogy a hely, a környezet, apja s mindenek dacára szűz szívének minden titkát kitárná e tekintettel.

Kölcsönös zavarukat elrejtendő, az előadásról, a színészekről beszéltek. István visszanyerte önuralmát, majd beszélőképességét is. A híres színészekről kezdett beszélni intímus dolgokat, de olyan módon, hogy a lány nem, hanem csak az apa érthette. Beszért arról, hogy milyen műveletlenek, alig olvasnak valamit, a róluk megjelent kritikákon kívül.

Boér Ádám tettetett unalommal, majd el nem leplezhető érdeklődéssel hallgatta e félig igaz, félig költött jellemzést. Anna pedig, bár alig értette, mohón nyelte el minden szavát. Sőt, amikor apja letekintett a közönségre, hirtelen rávetette tekintetét Istvánra, s újólag összefonódott tekintetük.

Ölekezés, csók, szerelmes suttogás volt ez egyszerű összenézésben. S annál édesebb, mert alig tartott egy pillanatig: az apa ismét feléjük fordult.

- És az a vörös hajú lány... ott az előtérben... fekszik... ki az?

Ecsedi Istvánt nem futotta el hirtelen pirosság, nem jutott eszébe egy pillanatra sem, hogy amíg ő itt szerelmes pillantásokat vált egy ártatlan, gyengéd, odaadó lánnyal; addig az a lány, akiről szó van, a színpadon bájait mutogatja, hogy neki tessék, hogy az ő lakásának - a közös lakásuknak - bérét kifizethesse. Nem érzett önvádat, nem utálta meg magát, csak titkos bosszúság fogta el, hogy ím, ez a lány ide is betolakodik mézsfehér, fenyegető arcával, kék gyűrűs szemével, vörös haja mesterséges zsenialitásával!...

- Egy kóristáné! - válaszolt a kérdésre gúnyos mosollyal.

- Nincs ezekben a lányokban egy kis plasztika!? - mondá fojtott hangon Boér Ádám.

- Esztétikai érzék... hiányzik... a rendőrségből is - toldotta meg István.

- Aztán miből él az ilyen népség?

- Harminc-negyven forintból...

- Hisz abból a lakásukat sem fizethetik ki!

István majdnem kimondotta: „Nem mindig laknak egyedül!” De Anna miatt hallgatott.

Egy darabon az előadást nézték figyelemmel, majd az otthonvalókról kezdtek beszélgetni.

- Olyan szép-e még a várkert? - kérdé István a lánytól. (Mint amikor együtt sétáltunk benne!)

- Bizony nem! - felelte az. (Mert téged nem látok a fenyőfák alatt!)

- Volt-e tavaly sok kakukkfű a nagyréten? (Az a kedves fű, melyet ha válladon láttam, tudtam, hogy ezt jelenti: délután egyedül.)

- Sok volt, de amint szerettem azelőtt, úgy ki nem állhatom. (Mért szerettem volna?)

- Mit csinált a télen? (Nem akartak-e férjhez adni?)

- Szenvedélyes újságolvasó lettem! (Tudom, hogy újságíró lettél!)

- Olvassák-e még a *Földet*? (Tudod-e a dicsőségem?)

- Olvassuk... érdekes még a címszalagja is... (Észrevettem, hogy rája írtad a nevemet!)

Egypár percre izgatottan, dobogó szívvel, az apa füle hallatára váltották ezeket a látszólag közönséges szavakat, amelyek alatt szerelmes ölekezés rejtett. S mind-mind bátrabbak lettek, Boér Ádám egészen elmerült az előadás élvezésébe, s amíg kihajolt a páholyból, István

fölhasználta a pillanatot, megcsókolta a lány kezét; de a következő pillanatban már odafordult Boér Ádámhoz:

- Eszembe jutott... Vertán Szerá a kóristánénak a neve... Ismerem - mondá nyugodtan, s fölállott.

- Ön menni akar? - kérdezte a lány, de olyan tekintettel, amely azt mondta: ne menj még, ne menj!

- Igen! - mondá István, s kalapja után nyúlt. - Nem akarom zavarni önöket - tette hozzá korrekt udvariassággal.

Boér Ádám marasztotta, leült tehát újból.

Boér a fővárosi lakásviszonyokról kérdezősködött, ami nagyon feltűnt Istvánnak; kérdőleg nézett Annára.

- Apa, szabad megmondani? - szólt hízelgő hangon a lány apjához. Az nemet intett fejével, s másra vitte át a társalgást. A sajtó és az irodalom viszonyai iránt is érdeklődött némiképp, ámbar, amint ő mondá - nagyban és egészben Rousseau-nak igazat adott. Aztán a művészetek rontják az erkölcsöt, s nem segítik elő az emberiség boldogságát. Ama bizonyos váddal illetván a franciákat - tudniillik, hogy felületesek és léhák - megkérdezte Istvánt:

- Melyik irodalmi iskolának a híve?

- A realiztikusnak.

- S a poézis?

- Az nincs.

Anna megdöbbenve hallgatta, s bár szent tisztelettel volt eltelve a poézis iránt, imponált neki István költészettagadása. Meg volt győződve arról, hogy igaza van, s poézis - az nincs!

Pedig ott volt körülötte, ott volt benne, abból volt összeszöve egész lényege, abban élt. A poétikus világítás okozta azt is, hogy tetszett neki az, aki tagadta a költészetet, s ifjú szívének költészete, ezek az illúziók, ezek a képzelődések szülték azt az üdvözítő érzést, mely olyan boldoggá, olyan könnyűvé, olyan emberfeletti teremtéssé, olyan poétikus lényé varázsolta...

István egész az előadás végeztéig maradt páholyukban. És lekísérte őket az utcára, ahol kocsijuk várt. Innen egyenesen a vasúthoz mentek.

- Isten önnel! - szólt Boér, s megrázta a kezét.

- A viszontlátásra! - szólt halkan Anna, s kezét majdnem feltűnően hosszan hagyta a kezében.

Végre is elrobogtak előle, s otthagyták magára egy megújult szerelem sebével, lázával, üdvösségével. Odatámaszkodott a kijáró egy oszlopához, s behunyt szemmel a kocsi robogására figyelve, így szólt magában:

- Ó, mily szép az élet!

A kocsi robogása elhangzott, kinyitotta szemét, s egypár lépést téve előre, öntudatlanul, hangosan szólott:

- Szakítanom kell! Szakítani...

És befelé indult a színpadra.

Munkásokon, kardalosokon kívül alig talált már ott valakit. Az öltözőket már separték, szobalányok szaladgáltak ruháskosarakkal. Az ügyelő vékony hangján kiabált.

- Sietni, sietni!

Alig tudott rátalálni Szerára, s már azt gondolta, hogy az maga ment haza, midőn egy díszlet mögött egy karosszékekben összegubbaszkodva megpillantotta.

Alig ismert rá. Évekkel öregedett egy rövid óra alatt. Az arca ráncos volt, s olyan piszkos-fehér, mint egy föld alól kiásott márványszoboré. Sőt, mintha rózsaszínű szeplő és májfoltok ütöttek volna ki e bámulatosan megváltozott arcon.

És az egész szánalmas alak, lábacska-jától hajáig, heves ideglázban szenvedett. S amidőn meglátta Istvánt feléje közeledni, ez a reszketés rángássá vált, úgyhogy majd leesett székéről.

Szánalom-e vagy undor fogta el e látványra a férfit - azt nehezen tudta volna megmondani. Odament a beteghez, megfogta a kezét s szólt:

- Jerünk haza!

Szera erőlködve, nagy nehezen fölkel. Belekapaszkodott a férfi karjába, s egy szó panasz nélkül botorkált ki oldalán az utcára. De a friss levegő még gyengébbé tette:

- Elesek... elesek... - szólt félénk, de siránkozás nélküli hangon.

- Mi bajod? - kérde István.

Az asszony mosolyogva szólt:

- Semmi... semmi...

Majd megindulva azon az úton, amelyet egykor oly rövidnek, most oly hosszúnak látott, elfojtott hangon hozzátette:

- Egy kis láz... láz...!

8. „Senki” bosszút áll

A „senki”, az a még csak megszületendő, névtelen kis poronty megkezdte a bosszúállást mindazért a nyomorúságért, elnyomatásért, ami fogadni s kísérni fogja, ha a világba lép. Még születése előtt, öntudatlanul, előre vett bosszút az édesanyján, aki csak nyögni tudott, de panaszkodni nem mert, sem átkozódni, csak sóhajtani, imádkozni.

A színésznő, aki sóhajtozik, s szép fogai dacára sohase kacag!

- Menjen haza, Szera... menjen haza!... - szólalt meg végre a rendező, az igaz, hogy szánakozó hangon.

- Felmentem önt. Mától fogva otthon maradhat! - mondá az igazgató.

Hogy miért? A szegény kis asszony még elég naiv volt megkérdezni, miért küldik haza?

A rendező mosolygott, az igazgató azonban haragudott egy kissé. Egy kóristáné, aki ilyen állapotban is jogot formál arra, hogy naivoskodjék, mint egy elsőrangú színésznő!

A kis komikus, akinek nem volt szerencséje hölgykörökben, s ezért - talán másért is - üres óráiban morálfilozóf volt, utánament a színpadról kibotorkáló Szerának s fülébe szavalta:

- „Kórházba, Liza, kórházba, Liza!...”

És kikísérte a színház kis ajtajáig, az ott ácsorgó, beszélgető kartársak és kartársnők előtt kezet csókolt neki. Aztán útjára bocsátotta.

Útjára? Melyik az ő útja? A szegény asszony elvesztette tájékozóképességét, s azt se tudva hová, ment, ment előre. Meg-megállt a kirakatok előtt, s belenézve a nagy tüköruvegbe: megdöbbsent, amint megpillantotta saját alakját.

Az öntudat, az én érzete percre, pillanatra eltűnt belőle. A saját alakja olyan idegenszerű volt most előtte, hogy ijedve kiáltott fel magában: „Ki vagyok én?” S megremegett e kérdés örületes voltától.

Megpróbált: tud-e beszélni. „István” - próbaképp e nevet ejtette ki félhangon. Megörült a saját maga hangjának. „István, István, István...” - emlegette hangosan e nevet, hogy eltávoztassa magától ama kérdést, mely ott bujkált mindegyre lelkében: „Ki vagyok én?”

Nagy nehezen megnyugtatta magát. Elmondta magának egész élettörténetét, életének körülményeit, visszaidézte emlékezetébe a tegnap és ma minden eseményét, a legkisebbet, a legapróbbat is. Visszaemlékezett arra a rettenetes lázra, amely tegnap este az előadás után hirtelen elfogta. Tisztába jött e láz okával; látta Istvánt együtt egy idegen szép lánnyal, s hiába várta az előadás után a megszokott időben. A félelem, hogy elhagyja, a bizonyosság: már el sem jó, már el is hagyta...

A kínok ez emléke is elég arra, hogy a lecsillapodott láz újra belémarkoljon idegeibe. Újra fázó érzés fut át rajta, de csakhamar forróra változik.

Milyen jó volt az este István! Hogy ápolta, betakarta, a saját vánkösát tette a lábára! Milyen kár, hogy az a betegség ilyen rövid ideig tartott, s egy lázas álommal véget ért.

Sebesen haladva előre az utcán, nem zavarva az utca zajától, tarkaságától, nem törődve a lanyha, tavaszi esővel: egyre mélyebben, mélyebben merült magába az elcsúszott színésznő. Eszébe jutott - amire reggel nem tudott visszaemlékezni - az a heves s szokatlanul világos álom, melynek a központja a kis „senki”, az elnyomatásra predesztinált, születendő poronty volt.

Acélszürke a szeme, szőke a haja, mint az apjának. A szemét csókolja, a haját fésüli (mert nagy haja van). S a kis ördög, kényelmesen, mint egy török basa, fekszik kék selyem bölcsőben, hófehér pólyában. (A pólya bársonyszalaggal van átkötve, atlaszmáslival díszítve.)

Nem akar aludni; nevet, egyre nevet, sehogy sem akar aludni. „Haju, baba, haju baba!” Az apja, csak az tudja elaltatni, énekel neki, elhajukáltatja...

- Hát a színház?! - szólal meg mellette hirtelen egy hang. Hazaért álmodozva, s épp be akar lépni a kapun, amikor István kifelé igyekszik.

Rája néz, elpirul, nem tudja, mit kérdezett.

- Hát a színház?! - ismétli István.

- Hazaküldtek.

- Miért?

Szera nem felelt. Hazudni akart, nem tudott. Egy darabig szótlanul álltak egymással szemben. István mormogott magában valamit, és hangosan szólott:

- Az baj.

- Baj - visszhangozá az asszony.

- Ma nem jövök haza vacsorára! - folytatta a férj hirtelen megváltozott hangon, s elment. Az asszony utána nézett, amíg csak ki tudta venni az alakját, aztán bement ő is.

Most, most tudta, hogy kicsoda!

A kínok új rohama visszaadta énjét. Ő volt, aki most szenvedett, ő volt a - szenvedés.

A „senki” volt az, aki bosszút állt jó előre. Nem elégedett meg azzal, amivel kezdte, hogy elhidegíté az anyától azt, aki apa volt, bár az lenni nem akart - egyre makacsabban, kegyetlenebbül folytatta munkáját.

A hűvös, az egyszerre hidegre vált szoba csendjében Szerá panaszhangokat hallott. Kezdetben hangos, majd mindinkább elhaló panaszhangokat. Mintha a kis „senki” jajongott volna:

„Ki fog szeretni engem? Apám nem fog szeretni engem. Ki vesz nekem kicsi fehér inget, ringó bölcst, puha, selymes pólyám nem lesz, mint más kicsinynek... Megfázom, megfagyok, elhagyatottabb leszek, mint cigányok gyereke...”

Rávetette magát az asszony a díványra, behunyta a szemét, befogta a füleit: mégiscsak látta a meztelen, reszkető, nyomorú kicsinyt, cigánygyereknél utolsóbbat, s mégiscsak hallotta elhaló panaszát:

„Ki fog szeretni engem, apám nem fog szeretni engem. Ki vesz nekem kicsi fehér inget...”

Hiába fúrta be fejét a dívány párnájába, hiába cselekedett bármit, a kis „senki” nem hallgatott, sürgős dolga volt, bosszút állt.

Nem lehetett elcsitítania. Keresgélt a szekrényben, vizsgálta a saját ruháit, olyan kevés volt, s nem arra való; de hát szükségből mégiscsak jó lesz. Aztán rátalált arra a csepp főkötőre is, amit titokban, ügyetlen kézzel horgolt „neki”. Egyetlenegy ruhadarab és rongyok! Ez legyen hát az egész stafírungja?! Az utolsó munkásgyerekekre is különbek várnak.

Lázasan fogta ügyetlen kis kezébe az ollót s tűt. Minden ruháját szét akarta darabolni, mindenből apró ruhácskákat akart teremteni. De csak összevagdalni tudta a fehéreneműket, mást semmit. Könnyek futották el szemét, hulltak le munkájára, majd görcsös zokogás közt kiejtette kezéből a tűt, az ollót...

„Ki fog szeretni engem!”

Az, aki elkezdte, folytatta bosszúállását. Mintha örök idők óta tanulná, úgy tudott hozzá. Amikor maga kifáradt, mást tolt az előtérbe; az apát, aki hangosan tiltakozott hivatala ellen s még mindig szeretőnek akart látszani. Az is volt, de nem szeretett többé.

Világos, nem szerette többé; nem mondta, hogy nem, sőt, az ellenkezőjét állította, s mégis kétségtelen. És nincs szer, nincs eszköz a világon, amivel vissza tudná nyerni a régi Istvánt.

S mint a sötétben hirtelen fellobogó foszfor: úgy világította meg agyát egy régi beszélgetés még a műhelyben, éjjel, gépészlányok között:

- Van egy szer, ezt a szert add be vízben annak, akit szeretsz: sohase hagy el...

Egy sovány gépészlány mondta e tanácsot valamelyik fiatal munkasorsosának. Megmondta a szer nevét is, a patikában lehet kapni...

Szerának nem jutott eszébe a szer neve, s hiába évődött, csak újra meg újra a vénleány tanácsa jutott eszébe: „Van egy szer!...”

Ó, azt a szert, azt a szert! Ha tudná a nevét, ha tudná a módját!

Mérgek nevei, ijesztő fogalmukkal egyben jártak a fejében keresztül-kasul. Megjelentek, behunyt szemhéjai alá lopóztak a külvárosi drámák eszközlői: a szerecsika, a marólúg, gyufaoldal... És összeborzadt, megriadt magától, mint egy bátortalan gonosztevő, s félénken nézett szét a sötét szobában; vajon nem hallotta-e valaki, amire ő is csak gondol.

S a vászondarabok, a ruhák lassan lecsúsztak öléből, susogva, zörögve, panaszos hangon:

„Ki fog szeretni engem... ki vesz nekem kicsi fehér inget?!...”

Sőt, sírás is hallatszott, gyereksírás, mintha csak a szoba sarkában volna, olyan közel. Pedig távol volt innen, lent a házmesternél, annak a kisfia sírt, elkeseredve, meg-megcsukolva, mint egy öreg. Nyilván magára hagyták alvás közben, s most felébredt. Ó, a szegény kis mártír!

Szera kiszaladt az udvarra, le a mosókonyhába.

- Asszonyság, sír a gyereke...

Egypár pillanat múlva ugyan még jogos panasszal vegyes, de már örömteli bűgás hallatszott fel a pincelakás nyitott ablakán át. A kis kövér világbanatos, haragosnak tettetve magát, vígan szopott. Az apja is ott volt már mögötte, s erkölcsi prédikációt tartott neki németül, de szelíden.

És Szerának végig kellett néznie ezt a képet, melynek szelíd verőfénye őt úgy égette, mint a pokol. S mégsem tudott tőle elválni, s amikor elvált, odament az ablakhoz, s egyszerre lenézett a kis csoportra. Lassanként elhalt ott minden zaj, a gyerek elaludt, az anyja letette egy teknőből bölcsővé avanszírozott⁶⁸ szerszámba. És összetéve kezeit, nézte az alvót, és közben beszélgetett a férjével, egy kis szőke emberrel, aki - úgy látszott - tréfásan bosszantotta. Csak tótok voltak; de olyan kedvesek.

Szinte sajnálta, midőn az ablaktáblákat betették, s nem látta többé őket, csak az este feketeségét, mely nőttön-nőtt az udvarban és a későre maradt lump verebeket, melyek ott ugráltak az udvaron, s úzóbe vettek egy vedlett szőrű, lomha, csavargó, gazdátlan, elhagyott macskát.

Az ablaküveghez szorítva fejét, sokáig nézte Szera ezt a játékot, s megsajnálta a szegény macskát, mellyel e kis hengegők bolondot űztek. Körbe-körbe futtatták és elröpültek, vissza se jöttek. És a vén cica egy darabon még nagy léptekkel járt fel s alá az udvarban, s aztán felmászott a szomszéd ház garádjára s összegubbaszkodva, kehegve nézett maga elé. Zöld szeme feléje világított a sötétben, őt nézte egyre.

Mintha csak azt mondaná: Te is csak olyan megvedlett, gazdátlan, elhagyott nyomorult vagy, mint én! Vagy még nyomorultabb!

A kikopott állat elaludt magányos magaslatán. Alakja lassanként egybefolyt az éjjel, csak dörömbölése árulta el, hogy még ott van. S ez a kellemetlen, egyhangú muzsika volt az egyedüli zaj az egész kis házban, mely tíz órakor már aludt csendesen. A kapu bezárva, a lámpa eloltva, a csengettyű minden órában csak egyszer-kétszer szólalt meg. Lassanként abbamaradtak ezek a csengetések is; nem jött többé senki, itthon volt az egész ház.

Éjfél felé járt az idő. Ilyenkor szokott hazajönni István. Szera számlálgatta a perceket, s miközben számlálta, minden percben más és más tervet készített, hogy visszanyerhesse. Legjobban szeretett volna sírni és könyörögni; de jobbnak látta, ha erélyes lesz és szemrehányásokkal áll elő. Majd arra gondolt, hallgatni fog s vár, talán a kicsiny, az majd újra vissza fogja hozni, amit elveszteni segített. De az eleve is nem akart tudni a dologról; folytatta, amit elkezdett:

⁶⁸ Előléptetett (francia).

A „senki” bosszút állt.

Némán, lassan, észrevétlenül megjött a hajnal is. Szürke színeivel áttörve az éjjel feketeségét, a házban némi mozgás volt észrevehető, majd a házmester papucsának csoszogása is hallatszott.

Az asszony még mindig ott ült az ablaknál s nézte, amint fent a tűzfalon a macska tápáskodik fölfelé, majd amint megmosdik s továbbáll. És ennek a haszontalan állatnak az eltűnése is csak növelte elhagyatottságának érzését. És várva, egyre várva, míg minden zaj rá figyelt: szíve gyorsabban dobogott, de feje kifáradt, idegei elhaltak: elaludt.

- Szerá, a frakkom. Szerá, két inget is... gombot bele, hol a táskám, utazom! - ezekre a szavakra ébredt föl. Körülötte fényes reggel, előtte István izgatottan, az éjszakázástól beesett szemmel, de kipirulva.

Fölvánszorgott székéről, s egy szó, panasz nélkül, szemében két kitörőfélben levő könny-cseppel pakolni kezdett. Csak amikor készen volt, akkor kérdezte lassan, lesütött szemmel:

- Hová?

- Színházmegnyitás, otthon... A kocsí már itt van... Szervusz!

S anélkül, hogy megcsókolta volna, kezébe kapta a kis kezításkát s kirohant.

„Szerencsés utat!” - susogta utána az asszony. - „Szervusz” - kiáltotta vissza az udvarról; egy pillanat, s hallotta, amint a kocsiban tovarobogott... El, messze, ki tudja, hova ment, meddig marad?

Tudta bizonyosan, hogy nem jó többé vissza, de azért nap nap után, minden órában várta. Alig mert kimenni az utcára, nem merészelt valami ennivalót se venni magának; hátha azalatt jön meg, s nem lelve otthon, azt hiszi, hogy addig, amíg ő távol volt, addig más egyebet is tett, nemcsak rája várt. Éhezett, s nem tudta, hogy éhes, beteg volt, s nem fájt semmije, minden tagja megzsibbadt. Egész napon át elült lenni a házmesternél, babrált a gyermekkel, s azoknak kellett figyelmeztetni gyakran, hogy este van, le szeretnének feküdni, aludni.

Aludni! Ha tudott volna. Álmai voltak, de alig aludt valamit. Azt a keveset is inkább nappal, amikor az élet mindennapi zaja, a tavaszodó idő verőfénye ringatta szenderbe.

Öt napon át élte ezt a sajátságos imbolgó életét. S ez öt napon át öt év szenvedését élte keresztül. S még mindig nem volt kedélye tompult, sőt, rémlátásai mind intenzívebbek lőnek.

Lassanként pénze is elfogyott. A házmesternének eladott egy téli mantillt,⁶⁹ s annak az árából élösködött. Húst enni eszébe se jutott; régen nyálánk volt, most azt se tudta, mit eszik. Néha-néha mégiscsak lecsordult szeméből egy-egy könny száraz kenyerére. Egy-egy panaszos könny; de nem magáért.

Szervi életében ő maga mind jobban s jobban háttérbe szorult. Ha fázott, megijedt, de nem magáért; ha elfeledett tejbe főzni valamit magának, rémülve gondolt az éhségre.

És szemrehányásokat tett magának. Hogy nem gondol azzal, hogy elhanyagolja azt. S ezek a szemrehányások növelték és komplikálták kétségbeesését.

Fejébe vette, ki kell verni szívéből az elhagyott szerető kínjait. S mert erre nem volt képes, boldogtalansága tetőződött. Gyakran egész napon nem tett egyebet, csak a levélhordóra várt. Éjjel oszt’ mással egyetemben ezért az önző cselekedetért flagellálta⁷⁰ magát.

⁶⁹ Könnyű női köpenyt (spanyol).

⁷⁰ Ostorozta (latin).

Végül bűnnek tartotta azt is, hogy Istvánnak távozása nyolcadik napján érkezett levelével oly eszeveszetten szaladt be a szobába, hogy elbukott. S tisztában volt azzal, a levél tartalma nem lett volna olyan rövid, ha ez a vigyázatlanság meg nem történik.

De rövidsége dacára is, némi vigaszt hozott e levél; István arra kérte benne, küldje el a kis fekete kabátját. A hazajövetelről nem írt, de a végén csókolta.

„Csókollak: István.” Ez a két szó volt aztán napokon át egyetlen öröme. Ez a két szó volt a bűvös mondás, amire a kis „senki” bosszúállása is gyengült. Fénye csillogása, melege azonban napok során mégis megkopott, kihűlt. A biztatás, amely benne rejlett, nem vált be se ma, se holnap, se soha. És a szegény asszony megint ott volt, hogy nem hitt többé a kedves visszatértében.

De azért várt, egyre várt tovább. Jól ismerte lépteit, de azért most sokszor összetévesztette, figyelt minden kocsirobogásra, minduntalan kinézett az utcára, éjjel, ha véletlenül aludt, felébredt a csengetésre. Minduntalan csalódott, s minduntalan újból megcsalatta magát.

Alig jött hozzá valaki ez idő alatt, férfi csak egyszer. A *Föld* egy munkatársa Istvánt kereste:

- Este jöjjön be a szerkesztőségbe, mondja meg neki: sürgős!

A látogató nem akarta neki elhinni, hogy Ecsedi nincs itthon.

- Nem fogja tán eltagadni... reggel beszéltem vele!

Tehát mégis, itthon van: hazajött, haza, de nem ide! A látogató nem is tudta, előneves koronás névjegyével együtt mit hagyott még hátra ebben az otthonban, melyet kellemes, meleg fészeknek talált s irigyelt Istvántól. Biztosan szívesen hazudott volna, ha tudja, mit cselekedett.

Estefelé újból visszanézett. Talán hazajött már?

- Hol lehet? - kérdé.

Szera nem felelt.

- Talán a körben, kártyázik. Odamegyek keresni, ha addig jönne...

Ha jönne! Nem, nem fog többé visszajönni! S kétségbeesése közepette szinte örült neki, hogy ím, tudta előre.

Megpróbált belenyugodni ebbe a tudatba. Nem volt képes. Kibúvókat keresett a hűtlen szerető számára. Lelt is egyet-egyet, de meg újból elvesztette. S amikor nem talált többet, akkor kételkedni kezdett a látogató szavaiban, s bizonyosságot akart.

Fölvette nagykendőjét, s megindult. Sietve, sebesen, lázasan a szerkesztőség felé. S kendőjét szemébe húzva, szemeit lesütve állított be oda, ahol még nemrégén födetlen fővel, kacsintó, csillogó szemmel, büszkén, vidáman, szabadon járt-kelt.

A szolga rá sem ismert. Mintha lenézőleg is nézne rája. Arcát elfutotta a vér, szinte bánta, hogy idejött, alig tudta kinyögni:

- Itt van Ecsedi úr?

A szolga bement megnézni, s visszajött azzal a válasszal:

- Nincs... nem is lesz... elment Pestről.

De amíg beszélt, a félig nyitott ajtón az asszony belátott az utolsó szobába, s hátulról, gázvilágtól aranyozva megismerte Ecsedi István szép, szőke tanulmányfejét.

Nem lehetett azt félreismerni: az volt, senki se lehetett más.

- Nem nézte meg jól, benn lesz! - mondá elfúló hangon.

- Nincs, s nem lesz! - szólt a szolga röviden, s jó éjszakát kívánt a szegény asszonynak, aki még nyöszörgött valamit, s elment, lebotorkált a lépcsőn, ki az utcára.

Megállt a palota ajtajában, s gondolkodni próbált. Merre menjen? Haza? Minek? Kihez?

Abban bizonyos volt, hogy haza nem lehet mennie. Az nem az ő otthona többé, és nem lesz az soha. Mit keresne immár ott, amikor bizonyos, hogy mindennek vége van.

Vége van mindennek! Ez a gondolat zúgott agyában folyton. Nem hallott más hangot, nem tudott másra gondolni. „Vége van!” - motyogta magában, s talán maga se tudta, hogy megindult a városnak, lassan, csukló térdekkkel, szédülve ment utcáról utcára. Azt se vette észre, amint mindegyre fogyott mellőle a tömeg, mind jobban gyérültek a lámpások.

Ösztönszerűleg a külvárosnak tartott. Azon az úton, amelyen lánykorában járt, abba a nyomorúságos, penészes otthonba.

Katonatisztekkel találkozott útjában. Egyik-másik utána is szólt. Az egyik valami sötét utcában hátulról fel is húzta fejkendőjét, szemébe nézett, s azt kérdezte az ő saját zsargonján:

- Hova?

- Haza! - felelte rekedt hangon, s tovavánszorgott.

- Hol a haza? - faggatta a lovag.

- Apám!...

- Passzirt!⁷¹

A katona grimaszt vágott az asszony képébe, aztán továbbberesztette útjának, mely mindegyre sötétebb, de mindegyre ismertebb is lett. Ott emelkedett előtte sötéten a nagy dohánygyár ismerős képe, melybe gyerekkorában anyjának ételt vitt, s amelyet olyan régen nem látott már. Szinte jólesett most látnia ezt a különben hideg, lakatlannak látszó, sötét épülettömböt, mely eszébe juttatta gyermekkorát s azt, hogy mégis van valaki, akihez tartozott valaha, s akihez még ma is tartozik.

Az apjára gondolt, s megfeszítette minden erejét, hogy eljuthasson ahhoz, akit oly könnyedén, majdnem minden szó nélkül hagyott el. Odavágyott a vén favágó kócos, rongyos mellére, hallani akarta szemrehányásait, szitkait, szerette volna, ha megveri, mint régen, amikor a piacra menet elcsavargott, vagy amikor a fűrészre való avas hájat elcsente s odaadta a macskának.

Visszavágyott a piszokba, a nyomorba, húzni tovább annak nehéz igáját, s ezenközben sírni, egyre sírni: siratva emlékezni a drága, szép, az elvesztett, örökre odavesztett napokra.

És a szeretőre! Arra, aki ünneppé tette neki mindama napokat, amiket vele élt át, s megszentelt minden percet, amit vele töltött. Emlékezni Ecsedi Istvánra, a szépre, a jóra, a kegyetlen zsarnokra, akinek kegyetlensége oly nagy volt, hogy összenyomva terhe alatt, csak nyögni tudott, s tehetetlen volt, mint egy kő alá szorított féreg, amely nem tud átkozódni.

Hideg, tavaszi eső szitált az egész este. S így bőrig ázva, az elhagyatott külvárosi utcák ragadós sarában: Szerá ment, ment előre. Nem tudta, merre mén, de ösztöne a helyes út felé vezette. Közeledett az otthon. Meggyorsította lépteit, futni kezdett.

⁷¹ Itt: tárgyaltalan (német).

Nem tudott tovább. Lábaiban mintha megolvadt volna a csont, ingott-lengett, s egy fa-garádba⁷² kellett fogódzkodnia, hogy el ne essék.

S íme, megint megjelent, akire nem gondolt többé, s megakadályozta útjában és nem engedte, hogy itt roskadjon össze, itt essen el a lakatlan utcavégen, a sárban. A bosszúálló „senki” jelentkezett ismét; a néma, tudatlan, a mindenható „senki”, aki nyilván azt akarta, hogy ne legyen soha valamivé.

A tehetetlenség érzése, az elpusztulás réme: a szegény asszony kínjait könnyekben oldották fel. Mindkét kezével a garádba kapaszkodva sírni kezdett; a belső városok egyenletes moraja s a külső részek, a majorok ebeinek sajátságos ugatása volt rá a felelet.

Sehol egy ember, sehol egy élő alak a kis zegutcaiban. Távolban, a láthatár peremén különféle nagyságú kürtök zúgva-zihelve fújták a füstöt. Szerá feléjük nézett, felőlük várt segédelmet.

A város felől hallszó moraj gyengült, két csillag pislákol az égen, egyszerre az is kihuny. Az utca egyetlen petróleumlámpája a túlsó végen égett, fénykört írva le maga előtt, s kedvére fürödve az előtte terjengő pocsolyában.

Szerá csak eddig a helyig szeretett volna eljutni. Ott újra hosszabb utca nyílik, onnan csak eljut valahogy haza.

A garádba kapaszkodva, félig csúszva indult meg a lámpa felé. Percekig tartott, míg az egynéhány lépést megtette és kiért az utcaszögletre.

Nem is tudta, íme, itthon volt, ez az ő régi utcája, amott a kis, sárga ház, ahol lakott.

Visszatért ereje, gyorsan szelte át az utcát, odaért a házhoz, besompolygott a kapun, kinyitotta a régi lakás ajtaját.

Lesütött fővel állt meg a küszöbön, s halkán kívánt jó estét.

- Mi újság? - rikácsolta valaki az ágyból, a dunna alól.

- Én vagyok... Szerá!... - súgta az asszony, s közelebb lépett.

Egy hálófölkötös, sovány öregasszony emelkedett fel az ágyból. Ismeretlen arc, oly idegenül, szinte haragosan nézett reá. Megrémült.

- Nem jó helyen járok? - suttogta félénken.

Körülnézett. Jó helyen, a régi helyen járt itt. A sarokban édesapja szerszámai, a polcon annak ismerős bárányszőre s a régi, cifra üveg, amiből az öreg pálinkát ivott. A kopott ünneplő, a régi jó sorsból maradt zsinóros bekecs is ott lógott a fogason. Csak maga az öreg nem volt sehol, s ez az asszony olyan különös, egészen idegen, nem látta itt soha még. Még egyszer, félénken ismételte a kérdést:

- Jó helyen járok-e?

A hálófölkötös asszony még jobban felkapaszkodott ágyában:

- Maga az? - kérde mosolyogva.

- Én, a Szerá... hol az apám?

- Deszkát ment árulni!

⁷² Fakerítésbe.

A szegény asszony képtelen volt e pillanatban megérteni a képletes beszédet. Ismételte a kérdést:

- Hol van... nem jött még haza?

Az öregasszony nevetett:

- Nem is jön... kifizettette velem a kvártélyt az egész fertályra, oszt' megszökött!

- Hová?

- Ide! - mondá az öregasszony s az ágy alá mutatott, s amikor Szera ezt sem látszott megérteni, hozzátette:

- Alánk, a föld alá!

- Meghalt?

- Meg az.

- Mikor?

- Két hete. Egy hétre rá, hogy idejöttem vele lakni, mondta: nem esik jól a dolog. De azért dolgozott. Alig keresett harminc krajcárt naponta. Túlságosan finom, túlságosan jó volt, nem segített magán, mint a többi favágó... Mit használt vele magának, agyonfűrészelte magát. Mint ma, kifizettem a kvártélyt, holnap lefekszik, holnapután meghal...

- Nem szólt, hogy én...

- De. Azt mondta, hogy jó sora van, hát megveti, megszökött, s nem jön feléje. Jól van - így mondta -, majd lesz még a kutyára is dér... Amikor beteg lett, akkor meg szólt: fogadjunk, hogy nincs a városban, vagy a férfija nem bocsátja... Fogadjunk! - mondtam. - „Igazad van!” - azt felelte, s káromkodott egyre, egész az utolsó napig. Ezen a napon - kedd volt - csendes lett. Egyszer szólt hozzám mindössze. Esteledéssel mondta: „Te vagy, Szera?” Nem. - „Jól van!” - csak ennyit felelt, azután megfordult...

Csend volt a szobában. Lent a földön, szalmazsákra vetett ágyon, nőcselédek aludtak hangtalanul. Ruháikkal tele voltak a székek. Szera le akart ülni, igazabban roskadni egyre. A hálófőkötős asszony rája szólott:

- Vigyázzon... összegyűri... a Kati ruhája. - S a sarokban alvó cselédre mutatott, aki nevének említésére felébredt, szemét törülgette a markával s felugrott:

- Ki az? - kérdé félálmosan.

- Az öregnek a leánya.

A cseléd elejbe állt Szerának, szemügyre vette, merőn nézte egy darabig, aztán így szólt:

- Szép állat... Mert az ilyen csak állat... Még a barom is megnyalja az anyját, apját, húzódik hozzájuk...

A cselédleány mind hevesebben-hevesebben beszélt. Kibeszélte az álmod a saját szeméből, felköltötte a körülötte alvókat, a cselédkvártély összes népségét.

Felülve ágyaikban, boglyas fejükkal igent intettek az örök társadalmi szerződéseket védő Kati felé. A hálófőkötős asszony pedig közbe-közbeszólt:

- Kifizettem az egész házbért... az egészet.

Majd amidőn észrevette, hogy a szegény asszony aránylag jól van felöltözve, a temetési költségekről is ejtett egypár szót:

- Nem keresett rám még egy fakrajcárt se... a magam pénzéből két forint a papnak... őt a sírért...

Egy szekrényhez támaszkodva, merően maga elé nézve, ott állott Szera a sajátságos környezetben, némán, mozdulatlan, halványan, mint egy szobor. Olykor-olykor rápillantott az ismerős cifra üvegre, a báránybőr sapkára, s e mozdulatlan tárgyak tüzes nyilakat küldtek szívébe. Sírní nem tudott, csak meg-megcsuklott, mintha a levegő, amit beszívott, nem ment volna le légsőjén.

A cseléd folytatta tovább beszédét:

- Meg hagyta dögölni...

...Tizenkét óra már elmúlt. A petróleumgyertya leégett tartójában. A töve körül csavart papír kezdett égni, füstölögni, nehéz szaggal. A szoba levegője tűrhetetlen lett, a vénasszony köhögött, a Kati szitkozódott a gyertya miatt.

- Megfúlok, megfúlok! - susogta magában Szera, s köszönés nélkül sompolygott ki a tárt ajtón.

Az „özvegy” s cseléd kvártélyának⁷³ lakói utánakiabáltak. Átkokat, fenyegetést, szitkot hallott még az utcán is. Az immár gazdátlan báránybőr süveg, a két ködmön s apjának képe, különösen annak mézsféher ajka s tömött, nagy bajusza ott jártak előtte útjában, sötét, sáros éjszakai útján.

Lassanként azonban ezek a fájdalmak is feloszlottak az előbbieken. Mint folyó a folyamba ha belefolyik, az utóbbi nagyobb lesz általa, úgy növekedett meg a szegény asszony nyomorultsága. Már nem is volt hova növekedni többé; az agy betelt, kínjainak nem volt többé se alakja, se határa. Elborította árjával, megsiketítette zúgásával, elbódította erős, kegyetlen hullámcsapásaival.

Az asszony ment, ment előre az éjben. Minden terv nélkül csatangolt az utcákon. Szaladt maga elől. Hova? - eszébe se jutott kérdezni magától. Befelé tartott a városnak, ösztönszerűleg érezte, hogy valahova le kell feküdni, bár nem volt fáradt többé.

Heves, szaggató fájás csapott egyszerre végig testén. Olyan fájdalmak, amilyeneket még sohasem érzett. Fogai vacogtak, feljajdult. Kimondhatatlan rémület vett rajta erőt: azt hitte, hogy meghal itt mindjárt.

Nem, nem a halál küldte előre vizitkártyáját; az elfelejtett „senki” jelentkezett, az szólt ki: „Itt vagyok.”

És folytatta bosszúállását.

A város egyre sötétedett. A lámpák egy részét eloltották. A nedves eső köd váltotta fel.

Szera megállt az utcán. Felnézett, hogy tájékozassa magát. Ijedve kapta el fejét. A ház, mely komoran emelkedett előtte, azt zúgta feléje, amit a kis komikus:

„Kórházba, Liza!”

A kórház előtt állott. Bokorlámpások világították meg a homlokzatán azt a címet, melyet oly sokat hallott emlegetni.

Elesett cselédlányok, lakás nélkül is szeretkező munkásasszonyok, elbukott, azután elüldözött leányok „utolsó” menedékhelye, a város erkölceinek komor hévmérője: a szülők kórháza vetette rá ijesztő tekintetét.

⁷³ Szállásának (német).

A háztetlepből fojtott gyermeksírás, tompa sikoly hallatszott ki. Szerá testén kivert a hideg verejték. El innen, el!

Félt, rettegett a háztól, mégse tudott tőle elválni. Eszébe jutott mindaz, amit belső életéről hallott: a fiatalemberek légiójáról, akik mindmegannyian férfiak s mindannyian kíváncsiak a szerelmi történetekre... és a többire. Rémülettel gondolt arra a rettenetes nyilvánosságra, melynek közepette anyává lesz, s mégis egyenesen a kapunak tartott.

Az be volt már zárva, s ő nem mert csengetni. Egy darabig ott kucorgott még előtte, aztán újból megindult.

Ment, mendegélt előre. Egyszer csak azon vette észre magát, hogy otthon van, a *közös* lakás háza előtt. Vágyott volna bemenni, de nem mert, félt annak a magányától, s arra gondolt, hogy nincsen ahhoz joga többé. Mégis csengetett, és anélkül, hogy belépne a kapun, nem tudva azt se, hogyan jött ajkára a kérdés, megtudakolta a házmestertől:

- Nem jött-e haza?

- Nem! - ez volt a rekedt válasz, s az ajtó becsapódott előtte.

Aztán megint megbánta, amit cselekedett: be kellett volna menni s várnia, éhen-szomjan, egyre várnia. Meg-meg másra gondolt. Elhatározta, hogy valamelyik régi barátnéjához megy, s megint visszaindult a városnak, a *Föld* felé.

Hajnal felé járt az idő. Lassan-lassan világosodott. A köd újra finom esővé változott át. De a csend még nagyobb lett, mint amilyen az éjjelen át. Fuvarosokon kívül nem járt még senki az utcán.

Szinte örült, amint a *Föld* palotája előtt sürgés-forgás zaja csapta meg fülét. Az ajtó is tárva-nyitva volt itt, az udvar a régi: az egylovas fogat ott állott a közepén. Az expedícióból énekszó hangzott. Még hallotta a dalt, látta, amint fenn a nyomdában kihunytak a légszesz lángjai, látta azt is, mint közelednek felé ismerős munkáslányok, de aztán szeme homályba borult, érezte, hogy szédül, összerogyik, elveszti öntudatát, majd egy pillanatra visszanyeri újból, egy kiáltást hall, egy ismerős nevet:

- Gépmester úr... ide...

Robogó kocsiban ébredt fel. Körülötte tavaszi reggelnek vakító, kékes világossága. Szemben vele egy ismerős alak ült, s a kezét kezében tartja. Egy pillanatig nem tudja, ki az, de csakhamar megismeri, és szól, halkán, csukott szemmel, mint egy álomlátó:

- Ön az, Sebők úr?

- Én vagyok! - felelte az erőteljes, de meghatott hang.

9. Verőfény

Borbála néni mondta:

- Forgósadta, fiam, a harmadik hete! Próbálkozzál fölkelni.

- Mindjárt, néni, megpróbálom... Olyan gyenge vagyok, úgy elkényeztettek; egészen ellustultam - szólt Szerá mosolyogva, halkán, de majdnem vidáman.

Borbála néni nem volt meglegedve. Odaállott az ágyhoz, s majdnem haragosan, aszott kezeivel hadonászva folytatá:

- Sohse nyújtózkodjál, ugorj fel! Nekem tizenegy gyerekem volt, és egy hétnél tovább sohse feküdtem az ágyat, azért ma is keresztülugorlak téged, valamennyieteket... Keresztül én!

S olyan mozdulatot tett, mintha csakugyan keresztül akarná ugrani az ágyat, asszonyostul, dunyhástul együtt. Ezúttal nem tette meg mégsem. Inkább, mormolva magában, ide-oda tipegett, előkereste a papucsot, s feladta az ágyba, aztán kifutott, megint befutott, kezében egy teméntelen nagy pakkal, amit oszt oda tett az asszony elé.

- Nesze - mondá -, a Dani küldte reggel. Ruha van benne, új, kék, jóféle karton, olyan, amilyent régen viseltünk... Megint csak divatba jönnek a régi materiák; nekem ezelőtt negyvenöt évvel volt egy ilyen ruhám, csak hogy kisebb virág volt benne s nem volt ilyen bolondos formája...

A bolondos formájú ruha pompásan állott Szerának. Kék volt és bő, aztán egyszerű, olyan egyszerű, hogy Borbála néni azt mondta rá:

- Az a szabóné számár, egy kis galandot-mit tehetett volna rá! Nem öregasszonynak csinálta, hanem fiatalnak, gyerekeknek!

Erősen hangsúlyozta ezt a szót, s csakugyan úgy is bánt Szerával, mint egy gyerekkel. Megfogta a puha kezét az ő kidolgozott, kerges markával, erősen, mint egy katona, s kétszer körülvette a szobán, aztán leültetve az ablakhoz, magára hagyta.

A hófehér tüllfüggöny az ablakon, a bimbódzó leanderek az ablak előtt, a szomszédos ház tűzfala, a háztetők, az egész vidék, mely elterült előtte: csupa verőfény.

Lassan fölemelkedett székében, s óvatosan megtámaszkodva kihajolt egy kissé a nyitott ablakon. Alig ismert rá erre a vidékre. A harmadik emeleti ablakból beláthatta az egész Ferencvárost s a főváros egész déli részét; beláthatott a szomszéd házak udvaraiba, ahol cselédek súroltak, poroltak, kisgyerekek játszadoztak. Öröm volt nézni mindezt, s midőn a Dunát is megpillantotta, s az Összekötő hidat, melyen éppen átnyargalt a vonat, szíve oly hangosan kezdett dobogni, hogy megijedve ült le vissza székére.

Innen csak a város nyugati részét láthatta, azt a részt, mely fölött sötét nyári fellegek úsztak, s melynek a szélében ráismert a köztemetőre. Először valami szép, nagy kertnek hitte ezt a szabályos területet, de a szögletein álló nagy obeliszekről ráismert, hogy ez az, ide vitték...

S a Józsefvároson át kereste az utat, merre vihették ki a kicsit? S ezen az ösztönszerű méregetésen elbódulva, nem látta többé a tiszta, kellemes otthont s az ismerős vidék verőfényét. Kinézett tovább az ablakon, s míg arcába, sütött a nap, míg szemei kápráztak, saját lelkébe látott.

Mint ahogy tó tükrében látszanak a tárgyak, rezegve, homályosan, majd nagyon is rikítón, úgy tükröződik most előtte annak a három hétnak a története, amióta itt van. Látja, mint alél el egy robogó kocsi belsejében, mint ébred, mint ismer rá Sebők Dénesre... A kocsi robog, mindig egyre robog vele; zöreijébe sajátságos sutogások vesznek:

- Ki bántotta... mit tett... hová akart menni?... Ne féljen, én vagyok.

Oszt' megáll a kocsi. A férfi - majdnem ölében - viszi fel egy világos szobába, ahol egy fehér hajú asszony söpör, megretten, s kiejti kezéből a seprűt:

- Mi... ki ez... - hebegi ijedve.

- Beteg asszony... ágyat neki, néném...

Lefektetik, ápolják, etetik, türelmesen hallgatják tompa nyögését, letörülük homlokáról a verejtéket. Az öregasszony éjjel-nappal ott van mellette, tipeg-topog, veszekedik, néha haragosan néz rá, de mindegyre simogatja a homlokát... Új alakok is jelennek meg az ágyánál; egyszer-kétszer hallja is, amint az öregasszonyt Borbála néninek nevezik; de aztán nem látja többé őket, se a gépmestert, csak tüzet, skarlátpiros, lángnyelvű tüzet lát maga körül - ezzel van tele a szoba, ezzel van tele az agya, szeme, teste minden része...

Aztán a tűz kihamvad, kínjai elállnak; a kis „senki” itt van, megjött, valamivé lett.

Ott érzi maga mellett a forró kicsiny fejet, odanyomja kebléhez, de a kicsiny nem akar...

Nem akar semmiképpen. Borbála néni hiába kiabál rá: „Enni kell, forgósadtát!” A kis senki rá se hederít, lehunyja a szemeit, erősen kinyitja a száját, s először is a levegőt akarja megkóstolni.

Nem ízlik neki. Amilyen mohón kezdte magába szívni, olyan hanyag, kedvetlen lesz lélegzetvétele. Ímmel-ámmal mozog egyet kis tüdeje, s egyszerre csak nem mozog többé.

Körülnézett a kicsi, de nem tetszett neki itt - visszament.

Mikor betették színes kis koporsójába, mintha őt vitték volna temetni; mikor Borbála néni fölvette hárászkendőjét, s alája kapta a kis koporsót, s elvitte ki, messze, mintha öbelőle valamit, sokat vitt volna magával. Magára maradva aztán, úgy tetszett neki, mintha már most az egész világon csak egyetlenegy élő ember maradt volna - egyedül ő maga.

Úgy látszik, maradt még egy: Sebők Dénes. Bejött hozzája, egy nagy, friss rozmaringágot tett az ágy takarójára, aztán leült az ablakhoz, egypár közönyös szót mondott, aztán olvasott.

Ezután következtek a leghomályosabb napok. Úgy emlékszik, ott künn egyre esett, s hogy délelőtt mindegyre halott gyermekére s annak élő apjára gondolt, délután meg mindenre, leginkább apróságokra a közelmúltból, s olyan időből, melyre sohasem emlékezett. Láza volt, s orvosságot itattak vele. Orvos járt hozzá. Délután jött Dénessel, aki bejárt hozzá, megnézte, beszélt is hozzá egy keveset, később többet, de akkor már nem tudta, mit. Hallása egyre gyengült; már inkább a szájak járásából olvasott, s így sohase értette, mit mond Borbála néni, akinek a vékony kis szája egyre járt.

A harmadik héten kezdtek javulni a dolgok. Nem ejtette kétségbe többé, hogy itt van, idegen helyen, megszokta a fal színét, a függönyt, a szomszéd ház tetejét, a leanderokat az ablak előtt. A viharok kifáradva ültek el lelkében; e három hét sok eseménye majdnem elfödte előle az események központját s okozóját: Ecsedi Istvánt. S a „kis senki” hirtelen fel- és eltűnő képe állandóan szomorú visszfénnel vonta be egész gondolkozását...

Lassan-lassan lábadozni kezdett. Hallása egészen visszatért, étvágya megjött, de alig mert enni, szégyellte magát, ámbár Borbála néni úgy bánt vele, mintha legalábbis a gyereke lett volna, rossz, de szeretett gyermeke. Mosdatta, tisztát adott rája a maga régies fehérneműiből, amit, midőn fehér ruhával teletömött szekrényéből kiválasztott, mindannyiszor keserves panaszbba tört ki:

- Az ember koldus... vénségére... Nincs egy alsóm, nem vehetek vagy egy fél vég vásznat... Nincs, nincs!

Ilyenkor mindig azt kellett hinnie, hogy felpanaszolja neki jótéteményét; de amikor látta, hogy az öregasszony mindig panaszodik, s hogy fiókja tele van fehérneművel; megnyugodott. Lassanként nemcsak megszokta, de meg is szerette ezt a környezetet, s félve gondolt folyógyulladásra, amikor el kell innen mennie. Gondolkodni kezdett azon is, mit tesz, ha elmegy innen, majd azt is tervezte, hogy itt marad cselédnek. Borbála néninek volt még itthon két nagy

fia, akik öccsével, a gépmesterrel, a szomszéd szobában laktak, s így elkelt volna az öreg-asszonynak egy kis segítség. De letett erről a gondolatról; belátta, hogy nem lehet ott cseléd, ahol az az úr, aki egyszer asszonyává akarta tenni, s akit ő oly rútul rászédett. Aztán egymás után határozta el, hogy visszamegy a színházhoz, nem: a műhelybe inkább, avagy beáll egy bazárba, ahol az elárúsítólányok között régi barátnői vannak. Ha ez nem sikerül, szobalány lesz, vagy lemegy Abonyba egy apai nagynénjéhez, aki majorsággal kereskedik nagyban...

És nem gondol többé sose Istvánra. Ezt határozta el a legszilárdabban. S íme, most is arra gondolt. Nem, nem tudott ez alaktól megválni. Nem lehetett, ott volt az minden csepp vérében. El kellene véreznie, meg kellene halnia, hogy elfelejtse. Pedig milyen másnak látta most ezt az alakot! Tisztában volt azzal, hogy az kihasználta őt s aztán eldobta. Belátta, hogy sohase volt egészen az övé.

Látta, milyen kegyetlen, minő erőszakos, s ösztönszerű gyűlölet fogta el iránta. A gyenge félénk gyűlölete a hatalmas ellen. Félt, hogy egykor találkozni fog vele, s másrészt félt attól, hogy nem fog soha többé. Tudta, nem tartozik neki semmivel, s mégis azt hitte, hogy még ma is az rendelkezik vele...

Kitekintve az ablakon, messze-messze, megismerni vélte régi lakásukat. Vajon visszament-e lakni? Nyomban elhatározta, hogy megtudja. Kibotorkált Borbála nénihez a konyhába, s kérte, küldjön el holmijaiért régi lakására.

Itt volt már az. Dénes gondoskodott róla. Nem hiányzott a ládából semmi; megvolt még az egyetlen kis gyermekfölkötő is.

Szerának olyan jólesett könnyeznie, midőn ezekre a rongyokra - boldog rongyokra - nézett. Szinte feloszlott ezekben a könnyekben, melyeket verőfénnel vontak be régi sugaras napok, s megrezzent, amint háta mögött megszólalt a gépmester:

- Miért sír, beteg még?

Visszafordult, s mosolygott:

- Nem; egészen jól érzem magam. Azt hiszem, hogy már dolgozni is tudnék...

- Azzal jó lesz még várni... ki kell pihennie magát!

- Egy napig magam is úgy gondolom, addig csak ki nem vetnek. Aztán megyek...

- Megy?

- Igen.

- Hová?

- Nem tudom.

A gépmester odaállott Szerá elé. Ránézett merően, mint egy bíró, de tétovázva szólott, mint egy vádlott:

- Visszamegy?

- A színházba?

- Nem, ahhoz?

Szerá nem tudott felelni. Arca azonban világosan szólott: soha.

A gépmester még halkabban beszélt.

- Szereti még?

Szera nemet intett fejével. S szíve elszorult, ajka vonaglott, szeme könnyel telt meg. Felviharzott emlékében mindama szenvedés, mindama megaláztatás, melyet István okozott. És ez érzések közepette hirtelen felmerült képzeletében a férfi mosolygó, kedves tanulmányfeje; de úgy, amint ez a mosolygós arc egyszerre közönyös, majd haragos, végül sajátságosan kegyetlen jelleget ölt. És ennek a képnek a hatása alatt szólott:

- Nem. Azt hiszem, nem szeretem többé!...

Ismét szünet következett. Szera lesütötte szemeit, a gépmester pedig igyekezett a szemébe nézni. Majd közelebb húzódva, a dívány végében ülve, ő is maga elé nézett. S amikor megszólalt, mintha magának beszélt volna:

- Nagyon szerethette... ugye?

- Nagyon...

- Miért?

Szera fölemelte szemeit ahhoz a férfihoz, aki olyan kérdést intéz, ím, hozzá, mint egy gyermek, s olyannak látszik, mint a templomi szentképek. Domború, nagy homlokára szinte művészi fényt vetett az ablakon betűző tavaszi verőfény, míg arca, nagy, barna szakállá elfordulva az ablaktól s félíg elfödve erős barna kezeitől: átlátszó árnyéktól volt elborítva.

Bizalom, szeretet, majdnem áhítatos bámulat fogta el, amint elmerengett az arcon; de izgalom, félelem, sőt gyenge remegés vett erőt rajta, midőn e szent arcból két lázas tűzben égő, sajátságos tekintetű szempár vetődött rája hirtelen. Ennek a szemnek hirtelen felcsillanó tüze, világítása kellett hozzá, s íme, már világosan látta a helyzetet.

Ez az ember szereti még mindig, mindenek dacára!

Fölkelt székéről, hebegett zavartan, engedelmet kért, hogy kinézessen a konyhába. Borbála néni bevezette:

Pákosztos gyereknek, beteges asszonynak nincs konyhában helye...

Ismét helyet kellett foglalnia szemben Dénessel, aki kezeibe rejtve fejét, behunyta szemeit s szólt:

- Álmos vagyok. - És megrázkódott, aztán hirtelen felpattant helyéből, s odaállott az asszony elé, s igen lassan, nagyon töredezetten beszélni kezdett:

- Emlékszik-e? A télen... Már akkor két éve szerettem... lebeszéltek róla: megkértem mégis. Megígérte s megcsalt, amikor jöhetett volna hites feleségnek, asszonynak, istennek - szeretőnek ment el... Jól van - gondoltam -, ha már boldogtalanná lettem én, legyen maga boldog... Az is volt, lestem, fájt is nékem, örültem is néki, hogy boldognak tudtam...

Szera közbesusogta:

- Nem sokáig...

- Nem sokáig, tudom. Ó, de hányszor jutott eszembe, hogy hajnalban, amikor ott settenkedett idegen lányok között a *kedves*, megfogom a torkát, s úgy kérdezem tőle, hogy ne tudjon felelni: hát aki otthon sírva virraszt? Hát az asszony?! Nem tettem, megkeserülheti más... Az a más, aki talán virraszt, de talán nem is sírva, de másutt, de nem otthon?... Ez a *talán* úgy kínozott, mintha énnekem lett volna jogom magához s nem másnak, nem a szeretőnek! - Leskelődtem s láttam, hál' istennek, mégiscsak egy, az egyetlenegy, akit szeret. Kérdezgettem, mondták: vad lány, csak egyet szeret.

Sokan tudták, hogy ki az, sokan nem. Én mindent tudtam. Láttam lassan-lassan, hogy hagyja magára, tudom: enni is ha hazajár, azért cselekszi, mert nincs pénze. Megpillantottam éjjel kóborolva idegen asszonyszeméllyel, s arra gondoltam, elmegyek magához, s ha megvetnek, ha kinevetnek, ha leköpnék, elhozom onnan...

Aztán sokáig nem tudhattam meg semmit. Csak azt tudtam, a gazember hazament szabadságra, csak azt sejtettem, hogy magának éheznie, nyomorognia, szenvednie kell... És nem volt erőm erről megbizonyosodni. Nem mertem, féltem; azt mondja, tágasabb odakinn... S egyszer mégis ott voltam az ajtajánál, be is mentem, aludt és mosolygott egészen boldogan. Hisz itt nincs rád szükség, gondoltam magamban, és már másnap hajnalban láttam betegen, elhagyatva összerogyni, utcán...

Szera lehajtotta fejét az ablak párnájára, és csendesen sírt. A férfi sokkal nyugodtabb lett. Odatámaszkodott a karosszék támlájához, simogatta Szera lesimított haját, majd keze után nyúlva, határozott hangon mondá:

- Szera, ha maga is úgy akarja, ma emlékszünk ezekre utolszor... Én nem láttam, nem hallottam, nem tudom... Legyen ez az egész, mintha színház lett volna... rossz, kellemetlen színház... Öntött vasból legyen előtte a függöny... Mostan kezdődjék az élet, magával - egymással!

Szera nem szorította vissza a férfi szorongató kezét, nem felelt, hogy: igen; sírt, sírt csendesen tovább.

Csakugyan jó volna újból kezdeni. Ha lány volna újból, az apja is élne, minden a régiben... Aztán úgy esküvőre menni, nyoszolyólányokkal, narancsvirág-koszorúval a fején... De így, de így?! Amikor egy egész élet van a háta megett, egy egész nagy, sötét látóhatár, gyermekének születése, halála... S az arcán, nyakán mindenütt ama férfi csókjai, akinek ő kezét csókolva boldog volt!

A gépmester ajkához szorította a Szera kezét. Az ijedten kapta el:

- Istenem, mit csinál?!

- Szeretem, nagyon szeretem! - suttogá a férfi.

- Rosszul teszi! - szólt alig hallhatólag Szera; majd megerőltetve magát, rángó ajkakkal, de egészen hangosan mondá:

- Rossz lány vagyok... rossz... azt nem lehet letörülni!

Kétségbeejtő csend következett. Férfi és asszony némán ültek egymás mellett. Mind a kettőjüknek annyi minden nyomta a szívüket, s egyikük sem tudott könnyíteni a terhen. A férfi kapott előbb erőre. Büszkén, szinte dacosan mondá:

- Én letörültem. Letörültem az egész világ előtt. Aki meg akarja újítani, annak az én bütykös markommal lesz dolga!

A síró asszony felnézett a férfiúra, aki most még jobban hasonlított egy szenthez. De affajta régi, erős, hatalmas szenthez. S maga se tudta, miképp: a feje lehanyatlott erre az erős vállra. S észre se vette, amidőn az a két erős kar magához ölelte erőtlen, gyenge, forró testét.

Borbála néni jelent meg az ajtóban. De amint megjelent, oly hirtelen el is tűnt. Becsapta maga után az ajtót, és zsörtölődve vonult vissza a konyhába.

Aminthogy ezután egyre többet-többet zsörtölődött. Minden percben megnézte ruhásszekrényét, és ajtaját mérgesen csapkodta ki s be. S ha Szera elkeseredve szóvá akarta tenni, hogy nem ő, de a néni öccse, Dénes akarja a házasságot, az öregasszony idegesen szakította félbe:

- Tudom, tudom, ismerlek...

Dohogása mind kellemetlenebb lett; örökös, élő szemrehányássá vált, úgyhogy Szerá, dacára gyengeségének, százszor is megszökött volna, ha a gépmester gyengédsége, mindenre kiterjedő figyelme le nem köti.

Olyan jólesett neki, hogy valahára újra szereti valaki. Hálás, majdnem szerelmes volt érte. Gyöngédséggel viszonzta a gyöngédséget, pirulással a csókot. Türelmetlenül várta, ha nem volt otthon, s jól, nagyon jól érezte magát, ha mellette volt, és óriási „dögeiről” - a nagy gépekről -, a műhelyről, az életről beszélt neki.

Napok múltak, és arra még mindig nem tudta magát rábírní, hogy visszacsókolja. Pedig tán vágyott is a nagy, derűs s bizony máris kissé megritkult főre rányomni égő ajkát; de úgy érezte, hogy ez szentségtörés lenne. Miért? Nem kérdezte magától, s kérdezve se tudta volna.

A férfit kétségbeejtette ez a kőszerű szemérmesség. S kétségbeesésében fölkelt lelkében a kétely: hátha sohase fogja szeretni?

- Mindig s örökké hű leszek - biztatta ilyenkor az asszony; de megcsókolni mégse tudta, s ott állott előtte lehajtott fővel, mint egy bűnös.

Ilyen helyzetben lepte meg őket Borbála néni. Elfutotta arcát a méreg, dühös lett:

- Öleld hát meg, mamlasz! - kiabált rá Szerára. S az a parancsra idegesen fonta a férfi nyaka körül karjait.

Ezentúl a néni is szelíd lett. Példálódzott ugyan még rossz lányokról, akik megfogadták, hogy becsületesek lesznek, „de a kutyából nem lett szalonna”. De vigasztalásképp, s hogy bebizonyítsa, miképp nem Szeráról példálódzott: az esküvőjükről beszélt neki. A néni barátja volt a hosszú prédikációknak; az ő esküvőjén az átányi pap másfél óra hosszat beszélt, tél derekán, fel is fázott tőle a lakodalmas népség térde, s ő maga olyan náthás volt a mézes-heteiben, hogy no... de bár bizonyos, hogy valamire való esküvő pár nem ért egy kukkot se az eskető pap szónoklatából, az mégis nagyon szép és elmaradhatatlan...

Borbála néni vállalta magára a papot, a templomot. Ő járt a keresztlevelek után, s mind a háromszor ott volt a templomban, amikor kihirdették őket. Lakást is ő nézett a fiataloknak, kint a Bakáts téren, nagy, tiszta házban. A nagyszobának szép, nagy előszobája is volt. A konyha: kívánság, olyan világos s olyan finom spárhert⁷⁴ volt benne.

A gépmester - részletfizetésre - igen szép bútort vett bele. Sőt, egy kis cselédet is fogadott.

Megvolt minden már egy héttel a házasság előtt. Szerá, amikor megnézte a kofferjét, látta, hogy egész díszes kelengye van benne. Abroszok, törülköző, szalvéta... minden.

Az esküvői ruhát pedig nem is szabóné, hanem egy Károly körúti női szabó varrta. „Férfiszabó mégis többet tud” - mondá a néni. A ruha fehér tarlatán volt, narancsvirággal beszórva. A szomszédok is bejöttek megnézni, amikor Szerá felpróbálta:

- Mint egy fiatal angyal, olyan benne a lelkem! - mondta egy is, más is.

„Mint egy angyal, mint egy fiatal bukott angyal!” - gondolta volna magában Szerá, ha ez izgatottság, e folytonos bódultság közepette gondolkozni tudott volna. S minél jobban közeledtek az esküvőhöz, mennél több ideje lett volna megszokni ezt az új helyzetet, annál inkább bizonytalannak, ködszerűnek tetszett neki az egész dolog.

⁷⁴ Tűzhely (német).

Már csak hat nap volt hátra az esküvő idejéig. Szerá betegsége után még nem is volt künn a házból. Húzta-halasztotta a dolgot; félt az utcától, a várostól.

Most nem lehetett tovább halasztania. Egy narancsvirág-koszorút s olyasmit kellett vennie, amit nem lehetett se férfirra, se a nénire bízni. Maga mellé vette hát kis cselédjét, s megindult a Belvárosnak.

Szombaton volt, kora délelőtt.

A színek egész orgiája, káprázatos nyári nap ragyogása csapta meg szemét, amint egypár lépést téve, kiért az Üllői útra.

Nem látta soha még ilyen tündérinek ezt a várost, ilyen szépnek ezt az utat, mely mintha a régi s új főváros képét egyesítené magában; kalibákkal kezdődik s palotasorral végződik. Az újszülött, ha mindjárt öntudattal, a kifejlődött ember összes tulajdonságaival születnék a világra, annak se tetszhetett volna jobban ez a kép, mely csupa mozgalmasság, csupa szín volt, szemben azokkal a nemrég múlt, sötét, nyomasztó, színtelen, majd szelíd verőfényű napokkal.

Az emberek, akik jöttek-mentek körülte, mind olyan kedveseknek, ismerősöknek tetszettek. Vígsgát, örömet, új életet látott mindenütt. A lóvasutak paripái olyan könnyedén gördítették tova a nehéz kupét, a katonai orvosnövédek olyan gangosan⁷⁵ siettek a kórházak felé. A füst szép világoskék gomolyagokban csatangolt az aranyos, izzó fehérségű bárányszerűek között.

„Ennek az utcának férfiszaga van!” - gondolta magában Szerá, s majdnem elnevette magát a furcsa gondolatra. De hirtelen elkomolyodott. Ez a „férfiszag” - mint a lányok a dohányszagot nevezik - hirtelen váratlan megragadta képzelőerejét, s míg körülte újonnan habzott fel az élet, sült szerte a ragyogó nap, fantáziája egy hasonló levegőjű szobával foglalkozott.

Megrémülve, de ismét Ecsedi Istvánra gondolt. Félt, hogy találkozik vele. Rettegett attól a gondolattól, hogy egyszerre csak szemben jó vele, végignézi megvetően, s aztán elhalad mellette. Vagy talán meg is szólítja, szemébe nevet, tisztelteti vele a vőlegényét?

Soha még ilyen merszet nem érzett magában, mint most, hogy erre az utóbbi eshetőségre gondolt. Elhatározta, hogy ez esetben megmondja, igen, megmondja, akármi legyen is aztán, de odadobja a képébe: „Strici!”

Mindazonáltal örült annak a tudatnak, hogy nem találkozhatik délelőtt vele. Tudta, hogy az alszik még ilyenkor, s csak dél felé fog felkelni. Meggyorsította hát lépteit, s igyekezett délig végezni dolgaival. A koszorút hamar megvásárolta, nemigen válogatott, s ezúttal nem alkudott oly hosszan, mint rendszeren szokta.

Tizenegy és fél órakor már készen volt bevásárlásaival, s meggyorsított léptekkel hazafelé indult. Nagyon szeretett volna otthon lenni, úgyhogy egy pillanatra arra is gondolt, hogy beül egy egylovas kocsiba, s azzal viteti haza magát, de nem merte elkövetni a pénzpazarlást. Előreküldte hát a cselédet a holmikkal, maga pedig átszelve a Kalap utcát, visszafojtott lélegzettel suhant el a *Föld* palotája előtt - de az ellenkező oldalon -, s a Hatvani utcába érve, majdnem futva haladt azon végig, hogy mihamarább a Körútra, a lóvasúthoz érhesse.

Lihegve, pirosan ért a sarokhoz. Megállt egy kissé, hogy kipihenje magát s Üllői úti kocsit után nézzen. Amint egypár pillanatig így nézett maga elé: egyszerre szükségét érezte annak, hogy hátraforduljon.

⁷⁵ Büszkén.

Jó egypár méternyire volt tőle, mégis kivette arcát azonnal a százakra menő tömegből is. Ő volt az, a régi István, csak hogy egy kissé komolyabb s emberesebb, mint régen. Még nem tudta kivenni, maga jó-e vagy mással, de csakhamar látta, hogy egyedül van, s egyenesen feléje tart, ámbár még nem vette észre.

Az asszony hangosan, gyorsan zakatoló szíve dacára is világosan hallotta, mit parancsol most becsülete: „Térj ki. Fuss előle!”

De nem tudott megmozdulni helyéről; megvárta, míg egészen közel jött hozzája, míg megismerhette, aztán rá sem nézve, sebesen megindult.

Egypár perc, s István melléje ért - érezte, hogy ránéz -, s szóttanul elhaladt mellette. Fellélegzett, de ebben a lélegzésben sóhaj is volt. Örült, hogy így történt, vagy elszorult szíve, mert így történt? Maga se tudta. Öntudata abban kulminált,⁷⁶ hogy útját meg kell változtatnia.

Becsapott a Múzeum-kertbe, s ott egy öreg platán alatt kifáradva, izgatottan ült le a lócára. S nem mert innen mozdulni, félt, hogy ismét találkozik vele. Percekig ült ott mozdulatlan, ölében a papírba göngyölt koszorúval, szemeit befödve az élet kápráztató színei előtt.

Mintha valami rosszat cselekedett volna, idegesen ugrott fel, amint közvetlen közelében lépteket hallott. Lépteket, majd egy gyengéd, meleg, mámorító hangot: „Szera...”

Ecsedi István állott előtte, egészen közel hozzá, keze után nyúlva:

- Szera, haragszik? - szólt halkan.

- Hagyjon el, hagyjon... - suttogta az asszony, s át bokron, fűvön menekült előle, ki a kertből, újra az utcára.

Dél volt; az utcai élet olyan élénk lett, mintha ünnepség volna.

Forr, zúg, lángol, zuhog, mint a pokol katlana ez a város. Szegény asszony, ki szeretett volna futni belőle; de tehetetlenül, mint egy gyermek, úgy forgolódott közepette az árnyak. A férfinak nagyon könnyű volt elérnie, s az asszonynak nagyon nehéz kivonnia az ő gyenge kezét az erőteljes marokból. Nem tett többé kísérletet sem. Megadta magát, hallgatott.

Szóttanul mentek egymás mellett előre. Szera lesütött fővel, bátortalanul, iránytalan. István is olyan zavart volt, amilyen már nagyon régen. Nem tudott szólni, gondolatok után kapkodott, majd félt kimondani azt, ami már ott volt az ajkán. Egy tört szó, mindössze ennyit tudott mondani, s torkában egy egész szónoklat forrott. Egyöntetű, de színes, finom és hatásos szónoklat, melyet az utolsó negyedóra lázában gondolt ki gyorsan működő agya, mely most, az utolsó percben mintha felmondta volna a szolgálatot, mintha szét akart volna pattanni.

De ez az állapot alig tartott egypár pillanatig. Véget ért azonnal, mihelyt erre a zavarra gondolt, midőn, szokása szerint, elkezdte azt elemezni. Az ok keresése, a „miért” megoldotta az ajkára fagyott szavakat. Halkan, röviden, olyan hangon s olyan gesztussal, mint ahogy azt a Nemzeti Színház egyik kiváló színészétől hallotta az ilyesféle jelenetekben, szólni kezdett:

- Megvet, gyűlöl, tudom, igaza van...

Az utolsó szót különösen lágyan mondotta ki, majdnem elhaló pianóval. Aztán hallgatott, várta a választ, s Szerára nézett. Az nem felelt. Úgy lehet, bensejének zajától nem is hallotta a művészi hangokat. Merően a levegőbe nézett, s ment előre, nem törődve a mellette menővel, nem gondolva a járókelőkkel, az étellel.

⁷⁶ Itt: tetőzött (latin).

István is levette róla tekintetét, szintén maga elé nézett, s így mintegy magának folytatá:

- Igaza van. Nem, még jobban kell gyűlölnie... megvetnie jobban... Hangja az izgatottságtól megszorult, s hirtelen-kelletlen egyszerre csak azon vette magát észre, hogy elérzékenyült, mint mindannyiszor, ha saját silánysága jutott eszébe. Az önmegvetés e pillanatai olykor könnyet is csaltak szemébe. Ha belátta, hogy céda: sajnálta magát, hogy az. Sokszor azzal vigasztalta meg magát, hogy akceptálta silány énjét; hisz nem maga vette magának, nem ő tehet róla, meg végre is a legtöbb ember rossz anyagból való. Ne legyen hát ő se különb. Ritkán, de mégis megtörtént, hogy nem nyugodott bele mentségeibe s kifogásaiba, és kínoztta magát hibáinak, sőt bűneinek aprólékos elemzésével. S ha könnyűvérűsége ilyenkor így szólt: „Elég már!”, valami még mindig keményen tartotta magát bensejében s azt hangoztatta: „Tovább, kínozd magad... ez jó!” Ez a hangulat volt most megágyalva benne; ez vett erőt rajta mind jobban, jobban. S nem is gondolt többé arra, hogy milyen kellemetlen látvány lehet a lánynak az alakja, szinte kéjjel fogott hozzá e levetkezéshez, egész lénye feltárásához. Majdnem hangosan beszélt, folyékonyan és hosszan:

- Milyen nyomorult vagyok... milyen nyomorult! Nem vagyok rá érdemes, hogy valaki szeressen. Nem, egy jó szót se, azt sem érdemlek. Aki hű hozzám, ahhoz rossz vagyok; aki szeret, azt nem tudom szeretni. Apám imádott - nem szerettem; anyám imádott - alig egypár éve haltak meg, azt se tudom, milyen volt az arcuk, s ha egyszer-egyszer eszembe jutnak, arra gondolok: mért is nem hagytak rám vagyont?! Talán bosszankodom is rájuk, talán - ha rajtam állana - eladnám márvány sírköveiket poraik fölül.

Szemben velük fiatal urak jöttek a járón, s olyan feltűnő módra nézték végig Szerát, hogy Ecsedi Istvánt düh fogta el. Rájuk szólt elég hangosan: „Pimasz”; azok, mintha mi sem történt volna, úgy mentek tovább. Ő is egypár pillanatnyi szünet után, már egy kissé halkított hangon folytatá:

- Szeretni, szeretni... csak erre tanítsanak meg! Próbáltam, akartam, nem tudtam. Egyszer majdnem, vagy talán egészen, mégis szerettem. Maga tudja, hogy kit: magát. Nem sokáig tartott, talán ha másképp bánt volna velem, ha nem szeretett volna úgy, ha nem lettem volna úgy elbízva. Ha mindegyre újra kellett volna küzdenem érte... Ha, ha s annyi ha. Ha nem lennék nyomorult, ha nem születtem volna ilyennek, amilyen vagyok, az utolsónak az emberek között, a legsilányabbnak; gépnek ha nem teremt az isten, olyan mozgó, működő valaminek, ami mindent tud, csak érezni, szeretni nem!

István szünetet tartott. Megijedt, hogy talán sokat is talált mondani. Vizsgálta az asszony arcát. Kitanulhatatlan volt az. El sem tudta képzelni, micsoda gondolatai lehetnek ennek a lehajtott főnek? Megveti-e vajon, gyűlöli, szereti még mindig?

Ó, ha még szeretné! Most, amikor arról beszélt, hogy nem tud szeretni: érezte, hogy ismét szereti az asszonyt. Szereti, mint ismeretségük első idejében, s vágyik rája, mint soha még, s vissza kell nyernie, bármi történjék is. A régi idők gyönyörei, a mézeshetek, aztán az a női gyöngédség, mely azelőtt terhére is volt sokszor, most olyan kíváncsnak tetszett előtte, mint soha még. Bánta, hogy ennyire ment őszinteségében, s megkísérelte szelídíteni a dolgon:

- Mint a napraforgó... olyan vagyok. Magam se tudom, hogyan, magam se akarom úgy: egyszerre csak másutt van a fejem. S engem nem tudom, mi von egyre maga után. Mint a napraforgót a nap, melyet nem lát, engem egy lány vonz, visz s nem hagy nyugodni, pedig hogy milyen, nem tudom, nem láttam. Egy lány, aki különb a többinél, aki olyan, hogy nem is olyan. Egyszer azt hittem, hogy maga az, aztán azt hittem, hogy egy más; s itthagytam magát, s elmentem az után. Most tudom. Most tudom, hogy az sem az, akit keresek, s végre belátom: nem lelem meg soha...

„Soha!” - ismételte István ezt az eufónikus⁷⁷ szót, mely félig sóhajjá gyengült ajkán. S erre a sóhajra megjött a felelet, Szerának kínos, mély, töredezett sóhaja, majd egypár szó is, csak ennyi:

- A kicsi meghalt... mindjárt! - mondá tompa hangon.

István mohón hallgatta e szavakat, mohón s majdnem kitörő örömmel, hogy ismét hallja hát. Alig tudta elleplezni örömét; de egy kitűnő hazugságot talált ki e célra:

- Mondták... tudom. Kinn voltam a temetőben, kerestem. Nem tudták megmutatni. Majd kimegyünk együtt, viszünk sírja fölé kis keresztet... a szegény kis „Senki”-nek... Akarja most, mindjárt?!

A Kerepesi út sarkán voltak. Ott Szerá megállt. Előtte egyre-másra robogtak a vaskocsik, melyek az ő utcájába szolgáltak. Megismerte lámpásaikról, melyeknek színe, kiválva e tarkaságból, intenzív erővel csapta meg szemét.

Itt a temetőbe hívják; ott esküvőre várják.

Idegesen kapott a koszorúhoz: nem vesztette-e el? Pedig a kezében volt az. Aztán rémülve nézte, hogy amíg itt állt tétova, a kocsik elrobogtak előtte, itthagyták, nagyon messze vannak már. Nagyon messze...

- Haza kell mennem, haza - szólalt meg egyszerre Szerá, s megindult a kocsik után.

István megrettent. Érezte, hogy örökre elveszti, ha most kibocsátja karmai közül. Örökre! Iszonyatos szó, rettentő fogalom, egészen megsédítette, alig tudott mást tenni, mint szavak, okok után kapkodni. Újra ügyetlen, újra zavart lett.

- Haza, hová? - kérdé majdnem sikoltó hangon.

Az asszony nem merte bevallani, hogy hol van ez a ház, mindegyre ajkán volt a kijelentés: „Menyasszony vagyok.” Amint e mondat első szótagja ajkán volt, ez remegni kezdett, tehetetlenné lett, felmondta a szolgálatot. Egész másról kezdett beszélni.

- Hagyjon el, hagyjon el! - mondá kérő, majdnem síró hangon. - Eleget szenvedtem, eleget bűnhődtem, nyugodni hagyjon... Ha egyszer elhagyott, mért jött most utánam, mit akar tőlem?

- Azt, hogy megbocsásson!

- Minek? Nem haragudtam.

Nem haragudott! Ó, a szent! Nem, egy valóságos szentet sem ábrázolnak minden igazságos gyűlölet nélkül. Istvánt szokatlan melegség fogta el, egészen elérzékenyült, s szempillái egy hirtelen feltörő könnyet morzsoltak szét. S ezen a könnycseppen keresztül látta, mint nedvesülnek meg a Szerá szemei is, amint újra beszélni kezd:

- Nem haragszom... nem. Én vagyok az oka... tudom... Tudni kellett volna a természetét... nem az oka...

Az Üllői út sarkához értek, s itt a tömeg elválasztotta őket egymástól. És Szerá egy pillanatra se gondolt a menekülésre, sőt, amidőn István eltűnt mellőle, szomorú, de kellemes hangulatát szorongás váltotta fel.

István mosolygott, amidőn ismét mellette volt.

⁷⁷ Szép hangzású (görög).

- Meg akart szökni, ugye? Nem bocsátom ám - s megfogta az asszony kezét, mely forró volt, s olyan bársonyos tapintatú, olyan puha, mint soha azelőtt. S hozzá még nem is viszonzta szorítását, sőt, erővel ki akart siklani kezéből:

- Meglátják.

- Nos?

- Mit fognak mondani?

- És azelőtt?

- Elmúlt.

- Nem akarja, hogy visszatérjen?

- Nem.

- Miért?

- Nem lehet.

- Nem szeret többé?

- Nem.

A szó elég világosan, elég érthetőleg volt kimondva.

Nem szereti! Ó, ez a zsarnok, ez a vérforraló *nem*! Kétségbeejtette, elnyomta egész lényét. Az az asszony, kit eldobott magától, nem akarja többé, nem szereti; könnyörgéseire azt feleli: nem!

Azért is, kell hogy szeresse. Most, amidőn nem akarta az többé, százszor inkább vágyakozott rája.

Szótlanul ballagott előre abban az emberárban, ahol majd letaposták őket; nekik mégse létezett - rajtuk kívül - senki, egészen hangosan beszéltek, mintha magányos szobában volnának:

- Miért szeretne engem!? - szólt felocsúdva, szomorúan a férfi. Majd lázasabb tempóval, majdnem elkeseredve folytatta:

- Miért szeretne, minek szeretne? Ki vagyok én, mi vagyok én - komédiás! Én vagyok *színésznő*, nem maga. Ma ezt a szerepet játszom, holnap azt, de mindig csak játszom. Ma azt mondom magának, szeretem; holnap már más a szerepem: otthagynom a faképnél, s más lány előtt térdepelek, más szavakkal szólok. Ne higgyen nekem! Kár volt hinnie a múltban; vigyázzon, amit most beszélek, el ne higgye! Azt mondom, azt érzem, szeretem most, e pillanatban, a másik pillanatban talán még mondom, de nem érzem többé, aztán nem is mondom, hanem kacagok a komédián, az utcai komédián. Vigyázzon, nem maga, hanem én vagyok a *színésznő*; az utcai komédiás én vagyok!

- Tudom - szólt halkan a leány.

- Tudja?! Hát nem igaz, hát hazudtam, hát nem az vagyok, aki vagyok. Szerettem régen, szeretem ma, mindig fogom szeretni. Szerettem, amikor láttam először, aranyos hajnalban felvillant előttem ragyogó képe, hajnalszínű haja... Szerettem, amikor együtt koplaltunk, szerettelek, mint enyémet, szerettelek, amikor elhagytalak...

- Miért hagyott el! - vágta közbe elfojtott hangon az asszony.

- *A becsület!* - szólt tompa hangon az igazi *színésznő*. Aztán habozva, majdnem idegesen beszélt tovább:

- Becsületből. Nem mondtam meg már előbb, hogy mielőtt ismertelek volna, más lányt szerettem, ígértem neki... Otthon volt, lehíttak hozzá, beteg lett... Titkolni kellett előtte mindent, dédelgetni, ápolni; ottmaradtam szegény beteg lány ágyánál. Úgy sajnáltam s úgy szerettelek.

- Meghalt?

Ecsedi István egy pillanatig habozott, azután szólt:

- Meg.

- A neve?

- Anna... A kis Anna!... Gyerek voltam, amikor megszerettem. Megígértem, hogy elveszem. Szegény meghalt volna, ha megtudja, hogy más az enyém, én a másé vagyok. Nem volt szabad megtudnia, de talán megérezte mégis s elment, elszállt közülünk, hogy közelebb érhessük egymást.

Mindkettőjük szeme megnedvesült.

Az asszonyban elfödött fájdalmak, alvó könnyek, a kiállott szenvedések s gyermekének halála fölött érzett fájdalma: ím, most összekerült azzal a zsongó bánkódással, melyet ama bizonyos Anna szomorú végén érzett.

De e vegyes, mély szomorúság közepette, elérzékenyült lelkében, könnyben úszó szemében egyszerre csak felkelt az aranyos hajnal: a régi szerelem.

Nedves szemei kápráztak; nem ragyogott. Ragyogó arcával, káprázó tekintettel nézett a férfira. Az is egészen át volt alakulva, sűrű szempillái, acélszürke szeme nedves tűzben égett, halavány képe kigyúlt, mosolygott. „Diadal” - gondolta magában, és szólt:

- Isten veled!

Észrevétlenül egészen ide értek ki, a kis Üllői úti erdőhöz. Későn virágzó akácok pézsmás, nehéz illata szállt feléjük. Még egy lépés, friss fűre léptek.

Az utca, a járókelők elmaradtak mellőlük. Egyszerre néztek vissza, s mindkettőjüknek olyan hosszúnak tetszett az az út, melyet olyan rövid idő alatt tettek meg. Benéztek a nagy bulvárba, mely végén egy darab rözsévé vékonyult. Színes, hemzsegő hangyabolynak látszott a rajta tolongó emberár.

És itt előttük egyszerre szabadon, melegen, színesen terült el az akadálytalan láthatár. Friss kék ég, jobbról lilaszín hegyek, aranyos párázatban úszók. Előttük pedig az erdő.

- Isten veled! - szólt a férfi.

- Isten vele! - susogta az asszony.

- Egy csókot, egy utolsót.

Szera odanyújtotta lehajtott fejét. István megcsókolta gyengéden egyszer, lázasan, hevesen többször - százszor.

- Szeretlek! - mondá forró ajakkal, lihegő lélegzetvétellel.

- Szeretlek! - ismétlé a csókok között még egyszer.

Szera nem szólt, csak ráborult a férfi mellére, átölelte annak a nyakát s odafúrta, odaforrasztotta könnytől nedves, szerelemtől forró arcát.

Körülöttük az erdő eleje, mellettük hirtelen egy lovaskocsi robog el.

- Kocsis! - kiabál utána István.

A bérkocsi megállt.

- Hiányzik valamid, Szerá... a csomagod?

Egypár óra alatt Szerá ismét beletalálta magát régi szerepébe. Mintha nem történt volna semmi, mintha azóta mindig együtt volnának. A lakás is a régi... Amott a csúnya, sovány macska. Hogy meghízott, hogy megszépült a tél elmúltával.

Az ablakon cserépvirágok voltak, az ő régi kedves jácintjai. Milyen szépen megőrizte István! S ím, ott az asztalon arcképe... És még egykor vádolni, majdnem gyűlölni tudta.

Szerá odáig jutott, hogy majdnem szemrehányásokat tett magának. István hízelegve verte ki fejéből a gondolatokat.

Gyönyörű délután volt, sokára estellett. Szerá hamar meggyújtotta a lámpát. Vacsorát akartak hazahozatni.

- Ó, milyen édes ez az *itthon!* - szólt István, s kényelmesen nyúlt el a kereveten. De hirtelen felugrott; az előszobába lépett valaki.

Kinyitotta az ajtót, elébe ment a kellemetlen vendégnek.

Boér Ádám volt az. István zavarában alig ismert reá.

- Hogy meg méltóztatott fiatalodni... fiatalodni... - ezt hebegte folyton, amíg bevezette.

Boér Ádám csakugyan megfiatalodott. Ősz szakálla le volt borotválva. Kék szemüveget viselt, tekintetének petyhüdségét nem lehetett látni. S olyan fiatalosan mosolygott, amint beszélni kezdett:

- Ugye, megleptem?

S amint hirtelen körülnézett, megpillantotta egy sarokban Szerát, s feléje mosolyogva, hirtelen felállt, István felé fordult:

- Bocsánat, zavarom?

- Nem, parancsoljon helyet. A kisasszony a kórusból való - szólt István már nagyon csekély zavarral, majd egész hidegen folytatá:

- Vertán Szerá kisasszony...

- Örülök! - mondá szertartásszerű nyugodtsággal Ádám, majd kissé zavartan kérdé:

- A tündér a nagy látványos darabból?

- Az - felelt Szerá helyett István, s nevetve tette hozzá -, az, aki nem jó lábon áll a színpadi kritikusokkal... Ott is akarja hagyni a színpadot. - Pár pillanatra mindnyájan hallgattak; de Istvánnak egyszerre valami jutott az eszébe. Boérhoz fordult: - Nem tud neki, uram, valami jó helyet, rendes háznál... azért jött...

- Milyent?

- Házikisasszony... kulcsárné...

- Tudok. Nálam.

- Hogyhogy?

- Feljövök lakni; holnap már a lányomé is itt lesznek. Felvettek ide a táblához pótbírónak... A télen abban voltam itt a lányommal, emlékszik, talán említettem is... A színházban, annál a darabnál, ahol a kisasszony tündérkedett...

Boér Ádám újra megtörülte szemüvegét.

- Nos, kisasszony? Eljön-e hozzám? A lányom rossz gazdasszony; elkel a segítség itt Pesten...

Szera hirtelen kérdő tekintetet vetett Istvánra. Az, úgy látszott, gondolkodott egy pillanatig, majd mosolyogva intett fejével.

- Nos? - kérde Boér Ádám.

- Elmegyek! - felelte az asszony.

- Hogy van Anna kisasszony? - kérdezte hirtelen közönyös hangon István.

Szera fülét, mint éles szél, úgy csapta meg e név.

- Anna?!

10. Együtt

Tehát együtt voltak.

Ecsedi Istvánnak az izgalom végignyilazta a testét, valahányszor erre az együltre gondolt. Úgy érezte magát, mint gyermekkorában, a tornaiskola magas árbocának legfelsőbb fokán: nem szédült, inkább csak izgatott volt, látván maga alatt a mélységet, s örült, mert fölötte volt a földnek.

Az első napon, amikor Anna megérkezett, Szera azonnal elfoglalta állomását a házban. Nagyon találékony, szerfölött ügyes és igen víg volt. Késő este, midőn Anna leült a tükör elé, hogy vastag szálú, fekete haját lebontsa, Szera hozzálépett hátulról, és segített neki kiszedni a csonthajtúket.

Anna mosolyogva fordult hátra:

- Kisasszony, sose láttam szebbet önnél.

Nagyon jól érezték magukat - együtt. *Nézték* egymást, egyik megfésülte a másikat, nagyon tetszettek egymásnak, majdnem csókolóztak.

Éjfél felé járt az idő, midőn fölvettek fehér hálóköntösüket, eloltották a lámpást, és a másodemeleti ablakhoz ülve, kinéztek a meleg, de üde nyári éjbe.

Lassú mormogás hallatszott fel az utcákból; a város csendesen, de édesdeden aludt. Nagyon kevesen járkáltak az utcán, de egy-egy ember lépte olyan zajt okozott, mint egy csapat katonáé.

Az asszonyok, boldog szerelemmel eltelve, *együtt* vizsgálták a járókelők alakját, s mind a ketten egy férfira gondoltak.

Egy világos ruhájú alak ment el az ablak alatt.

- Nem Ecsedi az? - kérde Anna az ablak felé intve.

Nem az volt.

A következő percben Szera mutatott egy csoportra.

- Ni, ott megy Ecsedi úr.

Csakugyan az volt. Észre is vette őket, s megemelte a kalapját.

Mennyi boldogságot okozott nekik, mennyi édes illúziót keltett bennük ez a néma üdvözlés. Bezárták az ajtót.

Sietve mentek aludni s álmodni külön-külön - egyről.

Ecsedi István a víg bajtársak, cinikus kollégák között rájuk gondolt. Mit csinál most ez a két nő együtt?

És nem tett többé magának szemrehányásokat; tetszett neki ez a merész játék a szerelemmel, ez a kegyetlen játék imádottjaival.

Most már tisztában volt azzal, hogy nem szereti ezeket a hölgyeket együttvéve úgy, amint egyetlenegy leányt kellene szeretnie, ha igazán szeretne.

Nem tudott régi olvasmányainak hatása alól szabadulni, még mindig hitte, hogy léteznie kell ama nagy, heves, mindent betöltő szerelemnek, hol a szív úgy megnövekedik, hogy az agy helyett a koponyát is megtölti.

Világosan látta, hogy ő az úr, látta, mint függenek tőle, mint bábok a bábszínházak kezétől.

„Gyönyörű komédia!” - ebben a gondolatban kommasszállódott⁷⁸ minden érzése, minden tudata.

De mi lesz a vége? Nem szeretett még a végére gondolni. Várt valamit. De hogy mégis rákényszeredett erre a végre gondolni, így látta a dolgokat a jövőben: Szerának meg fogja magyarázni Faust egyik alakját, Bálintot, a haldoklót, a moralistát. És elveszi Annát.

Meleg, törvényes, rendes otthont akart. Aztán Annának vagyona volt, kényelmesen fognak élni. Elhatározta, hogy boldoggá teszi.

Azok odafent máris boldogok voltak. Anna pompásan aludt, nagyon kellemes álmai voltak. Alig várta, hogy ismét este legyen.

Heves, édes vágyat érzett kiszellőztetni fullasztó érzésvilágát. Mindent elmondott Szerának.

Szera némán hallgatta ezeket a titkokat, melyeknek másával, erősebb másával könnyen szolgálhatott volna. De nem szólt; refrénként ezt emlegette csak:

- Hát kegyed az az Anna?

Az az Anna, akit meghalatt István, s akit egykor meg is siratott.

Most nem sírt többé, komoly volt és hideg. Elhatározta, hogy küzdeni fog a férfiért. Úgy gondolta, mégis őt szereti az jobban. Biztos volt benne, hogy egészen magához fogja kapcsolni. Felfrissült vérét valami szokatlan erő forralta fel: az enyémnek kell lennie.

És megindult a küzdelem. Szegény Anna nem is sejtette, hogy amidőn nyugodtan, boldogan hallgatja az István színes, szerelmes szavait, odakünn a másik leány izgatottan vár az ő szerelmesére, s amikor magára marad vele, ridegen, komolyan szól hozzá:

- Nos, Anna feltámadt!...

S ha hallotta volna a férfi mentegetőzéseit, ígéreteit, heves esküit!?

Nem hallott, nem látott mit sem. Legfeljebb azt vette észre, hogy apja nagyon figyelmes a házikisasszony iránt. Sose tűrt az meg nőcselédet se a háznál, s most mintha kicserélték volna. Anna úgy örült e változásnak.

⁷⁸ Összegeződött (latin).

Ezt a sajátságos változást végre István is észrevette. Meghökken. Mit akar ez a vén sár-mány?⁷⁹ Szerá megmagyarázta neki: vágyott a lányra, akinek „nincsen fogalma a plasztiká-ról”. Vágyott rája, amint csak egy erőszakos erkölcsi életet élő vén moralista vágyhatott. Udvarolt neki, ajánlatokat tett, házasságot ígért.

- Mit tegyek? - kérde Istvántól Szerá.

- Térj ki előle, s ne adj határozott választ.

Boér Ádám mind jobban sürgette ezt a választ. Minden percben bolondságokra volt készen, akár a legutolsó, a legfiatalabb írnok.

A helyzet tűrhetetlenné lett. Szerá el akarta hagyni a házat. István mondá:

- Maradj!

Sejtette, hogy valami fordulat következik, várt. A fordulat megtörtént. Boér Ádám bevallott neki mindent. Azt is bevallotta, hogy ha másképp nem lehet, el fogja venni. De előbb Annát akarja férjhez adni.

Ezen a nyomon érte el István, hogy Boér Ádám beleegyezett Annával való házasságába. Az eljegyzés megtörtént, de egészen titokban. Szerá sem tudott róla mit sem.

Az eljegyzést követő napon történt. István késő estig maradt Boéréknál, Szerá világított utána a sötét lépcsőházba. Ez a világítás mindig azt jelentette: visszajöhet, az utolsó szobában várom! István lement a lépcsőn, meghúzódott a kapu alatt, és egy negyedóra múlva felsom-polygott újból.

Szerát magában találta.

A szobában sötétség, az egész lakosztályban néma csend. A szomszéd szobában a bútorok össze-összereztek. A szőnyegetek mintha mozgatták volna a szalonban.

Halkan, nesztelenül nyílt meg a szomszéd szoba ajtaja, Boér Ádám lépett be. Szerá halkan elsikoltotta magát, Ecsedi István kitágult szemmel, rémülten állt fel, s ki akart suhanni. Boér utánakapott:

- Ki vagy?!

Csakhamar megismerte Istvánt, s erősen megszorítva torkát, kiáltott:

- Gazember! Gazember! - ismétlé újból mindegyre, s az ajtó felé vonszolta a megmerevült férfit, aztán félkézzel a kijáró ajtó csukott zárából kihúzta a kulcsot.

Hátuk megett, lámpással a kezében, megjelent a remegő szobalány, s annak háta mögött Anna.

Az első pillanatban nem értette át egészen ezt a jelenetet, az apja igyekezett neki megmagya-rázni: - Takarodj a szobádba!

Fogvacogva sompolygott vissza ágyába, és várta a reggelt.

Végre megvirradt; úgy-ahogy ruhát kapott magára, s a konyhán keresztül kiszökött az utcára.

⁷⁹ Énekesmadár.

11. Anna meg akar halni

Lefutott a lépcsőn, ki az utcára, egy darabon szét sem nézve futott ott is, és nem látta, hogy egyszerre követik fiatal és öreg urak, nem hallotta a megjegyzéseket, melyeket *lányok* tettek ruhájára. Amit hallott, azt nem mondta senki, amit érzett, azt nem érezte itt más:

„Meghalni, meghalni!”

Ez a szó zúgott, majd kiáltott, harsogott fülében, először lassan, mint egy sóhaj, aztán rettenetesen, mint egy keresztrefeszített kínos ordítása.

Anna sietett előre az utcán. Az élet lármáját túlharsogta hallucinációja; a képeit, színeit nem látta színesnek, formásnak. Közömbös volt előtte minden; értéktelen, üres, vak... A kellemes láz, mely mindannyiszor elfogta, valahányszor az utcára lépett, nem vett erőt rajta; most fázott a tavaszi verőfényben, s ami melegítette, ami előre üzte, nem az élet volt, a mozgás, a zaj, a színek öröme, hanem a vágy:

„Meghalni, meghalni!”

Ment, ment előre. Valami szíтта, valami vontá, annak engedelmeskedett.

Ki a városból.

Megállt egy téren, s kétségbeesve fúrta be tekintetét a tömegben keresztül a házak kőfalaiba, melyek úgy álltak előtte, mintha erőszakkal előgetnék utolsó útjában, s nem akarnák kiengedni ebből a rettenetes tömlőcből.

Öt utca torkollt össze e kis helyen.

Az öt utca egyre öntötte a sétálókat, a sietőket, a fogatokat. S e pezsgésnek vidám színe gyűlölettel töltötte el a lányt, a sok ember csak arra való volt, hogy nagybodjék gyűlölete; mosolyuk, kacajuk, hogy még jobban kimarja azt a nagy sebet, melyet a hitszegés ejtett rája. Csak a fogatok robogásán, a paripák rohanásán érzett még örömet: milyen jó lehet alája feküdni és széttiportatni általa. Kaján gyönyör fogta el, hogy szédülettel arra gondolt, mint ömlik ki a vére, mint tiporja szét húsát a ló patája, a kerék; hogy gázol át rajta az egész város. S e gyönyörön táplálkozva mind nagyobb lett vágya:

„Meghalni, meghalni!”

Újra megindult. Ment előre, keresztül a Váci utcán, zugutcákba tért, s a lány itt megérezte a nagy folyam nedves, meleg, hívó lélegzését. Még egypár lépés, s megpillantotta magát a Dunát is.

Beteges izgatottság, kellemes gyöngeség fogta el.

Itt is ugyanaz a kép: csupa mozgó, tarka, zajongó emberár. Úgy látta, hogy nincs egy embernyi tér, ahol feltűnés nélkül mozdulhat meg, s arra gondolt, hogy minden tekintetét megfigyelik.

Az alsó Duna-soron, ott, ahol a korzó vasrácsa megszakad, s véget ér az elegáns világ, egy helyi hajóállomás helyén leült egy lócára, s onnan nézett szét.

Körülötte nyüzsgött a part. Gyümölcsáros kofák, zöltséges asszonyok, mindenféle árusok, s mindenféle áruk lepték el a kőlépcsőket is. A cseresznye nevetett a gyékénykosarakban, s a csirkés asszonyok szidták egymást, a cédulaszedőket, az adót, a kormányt. Vevők és sétálók jártak a szűk sorok között; alkudtak, ettek, nevettek. Egy kis elegáns, vörös kesztyűs gyerek-asszony felemelt egy kacsát s kérdezte: „Hogy ez a lúd?” Az alkuvók és vevők nyomán utca-gyerekek s csavargók settenkedtek, s szedték fel a csutkát, az eldobott gyümölcsöt, a papírból kihullott cseresznyét. Lefűtták az esett gyümölcsről a port, letisztították a piszkot, s minden

undor nélkül habzsolták fel. Olyik-olyik már jóllakott, s az állomás előtt lefeküdt a porba, szemére húzta kalapját s elaludt.

Messzebb, a part mentén, a ragyogó nap éles világításában teherhajók úsztak aranyoskékes alapszínben. Munkások, övig meztelenül, térdig felgyűrött alsóruhában sűrögtek-forogtak rajta. Mint egy aranykéve, úgy hajlott hátukon a nehéz gabonás- vagy cementeszsák. Fáradtságuk, verejtékük, nyögésük és káromkodásuk nem látszott, nem hallatszott ide, csak gyönyörű sziluettjük, pompás színeik, egy-egy nóta akkordja.

Még távolabbról gőzdaruk sivitása, munkások jelszava hallatszott; de már az embereket nem lehetett látni. Foltok mozogtak - ez volt az egész.

Délről a képet sajátságos háttér zárta be. Az elevátorok⁸⁰ sárga-vörös háztömbje, a láthatárba foszló gyárak, malmok füstfellegének mennyezete alatt, s az Összekötőhíd, mely a levegőben látszott függeni; az azon minduntalan átrobogó vonatok, melyek mintha nem is érintettek volna talajt, mintha csak úgy átszállottak volna rajta...

Anna ellenállt e képnek, csak részleteit látta; de lassan-lassan, mintegy szokatlan úton, erőt vett az rajta. Csendesen impregnálta gondolkodását, szemeit, s abból a fájdalomból, ami miatt meg akart halni, csak öntudatlan, de folytonos nyomasztó érzése maradt meg.

Elfordult a déli oldalról, s észak felé nézett. Ijedten kapta el fejét. Ezt ismerte már. Palota-sorával, úri népével bántotta szemét a korzó. És a Duna, mely oly langyos volt, mint egy kis fürdő túltömött bassinje,⁸¹ vontá magához.

A mozgó hidak, a hideg fürdők, a halászok bárkái, a helyi gőzösök, a jövő-menő teherhajók; a vontatógőzösök s a kis csónakok alatt szinte nyögött, mormogott a folyam. Sötétsárga testét aranyos sávok pántozták.

S ahol a hajók kerekei, csónakok evezői hullámot vertek rajta: habjai fehéren ragyogtak, mint a vadállat fogai.

Szemközt és átellenben pedig Gellért joviális, gömbölyű alakja, Buda szelíd képe, a várpalota, melyet mintha egy, a kellemezt szerető festő alkotta volna azzal a sablonos, de mindig bájos, kékhegyes háttérrel.

Ez az élet, ez a kép itt mind jobban magával ragadta a leányt, s ha nem most, de máskor látta volna, tán tapsolt volna neki. Most csak elzsibbasztotta, bágyadttá, gyengévé tette. S ez a bágyadság szaggató fájdalmát is elposhasztotta. Az éles villamosütések helyett tompa, súlyos nyomást érzett.

Anna szégyenkezve hagyta el a partot, visszament a városba, s tétován ögyelgett az utcákon, az utcák majdnem forró, megpuhult aszfaltján.

Vágya meghalni: gyengült. Gondolkodni kezdett az éjjeli kép felett. Magyarázgatta magának ezt a clair obscure-os⁸² jelenetet; de képtelen volt - ha csak egy kissé is - jóra magyarázni. Mindenképpen az ő elárultatása, az ő gyalázata s azonfölül egy általános, mindent magába fullasztó gyalázat volt az.

⁸⁰ Gabonaraktárak.

⁸¹ Víztorló medencéje (francia).

⁸² Fény-árnyék átmeneteivel és ellentéteivel dolgozó festészeti irány (francia).

Mindent: hívő, naiv lelkéből eredő szerelmét, illúzióit, édes álmait, az Ecsedi István ideális alakját, apjának tiszteletre méltó képét... mindent, mindent.

Sokkal gyengébb volt, mintsem hogy protestálni tudott volna e valóság ellen. Tudta, megtörtént; hitte, vége van mindennek, s nem maradt meg számára más egyéb, mint a puszta élet.

Mit csináljon vele?

„Meghalni, meghalni!” Nem tudott, ereje elzsibbadt, örületes akarata belefáradt az akadályba.

Tétova, cél nélkül bolyongott az utcákon, a sétatereken leült a sárga akácok alá, a helynélküli cselédek közé. Megszólították, felelt; kérdezték: mit keres itt? Vár valakire - azt felelte.

És így jött el lassanként, egy év hosszadalmasságával a dél, és egy perc gyorsaságával így lett este. Félt az estétől. Hol fogja tölteni, mit fog tenni? Hogy hazamenjen, arra nem is gondolt, s másutt hol töltheti az éjszakát, arról sejtelve sem volt addig, míg porával, füstjével le nem szállt reá a fővárosi este.

Budapest lakástalanul bolyongó, reménytelen éjszakája lakóinak nagy, hatalmas ágya, a királyi folyam jutott újból eszébe. Időnként visszatért újból ez a már-már nagy, kínzó, nyilalló érzésekre oszlott gondolata, s epedve, türelmetlenül várta, hogyan sötétül be az este.

Lassan borult homályba a város; a lámpák bántó világosságot terjesztettek mindenfelől. A Duna is ragyogott, mint gyémánt-diadém, fekete lányhaj.

Előbb nyári permet esett, s most friss, meleg, üde és szagos nyári este volt. A jobb és bal oldali quai⁸³ palotái ki voltak világítva; a mozgó és álló vízi járművek tele voltak lámpásokkal. Mozgó és álló fénnel volt körülvéve a folyam; mozgó és álló világosság fürdött a folyamban reszketve, csillogva, röppenve. Az egész folyam, mint egy felséges, óriási transzparens, egy még felségesebb s még óriásibb sír felett.

Az élő, mormogó, milliós halmos-hullámos sír, a Duna, ott terpeszkedett a lány előtt, édes, vizes, hízelgő csókjával majdnem érintette lábát; a külső Duna-soron, a legalsó lépcsőn, szédülő fejjel járt.

A feje már szédült, de még tudott ellenállni ennek a szédületnek, s még mindegyre ment előre, ki a városból, be a sötétbe, talán akkor?

Új tájra ért, itt nem volt még soha. A part kögrádicsai eltűntek lábai alól, süppedékes talajra állt. Előtte a folyam sötét magassága hirtelen két ágra vált, sekély vize piszkos, átláthatatlan barnájával megborzongatta. De füzesek voltak a parton és magas fű, nagy, fekete árnyak, csend.

Az egész láthatár egy sötét tömb, de körölte még mindig nem volt elég a homály. Nagy, emeletes malmok kivilágított ablakain át a gépek bűgása...

Anna lenyújtotta kezét a vízbe. Aztán a lábait, mind jobban lefelé ereszkedett, lélegzete elállt, de még nem vesztette el eszméletét.

Látta, mi történik vele. Hátulról megfogják vállait, egy forró kéz feszül álla alá: - Kisasszony, kisasszony!

S egy ismeretlen ember emeli a vízből, felveszi ölébe, felszakítja mellén a ruhát, s amíg ezt cselekszi, összebeszél mindent, amiből ő nem ért semmit, csak tompa zúgást hall, csak kínos, keserű nyöszörgést hallat...

⁸³ Rakpart (francia).

Az ember felhurcolja a partra, s ő, mintha minden tagja meg volna bénulva, nem tud ellene tenni semmit, nincs többé akarata. Enged magával tenni mindent, forgatni hagyja fejét, leoldani haját. Behunyt szemmel, leeresztett karral, mint egy baba, úgy ül meg a férfi ölében, aki ziháló mellel, izgatottan beszél neki valamit a gyönyörű szép életről, a buta halálról.

- ...Schwarcznak hívnak, Schwarcz Sándornak, orvosnövendék vagyok; nem pesti, ne féljen a kisasszony tőlem!... - motyogta minduntalan, s kétségbeesik, hogy a lány nem látszik szavait tudomásul venni, nem felel kérdéseire, nem akarja megmondani, hol lakik, hogy hazavihesse.

- Haza kell mennie, át van ázva, tifuszt kaphat vagy tüdőgyulladást, a melle gyenge, halálos kórt, így átázva!

Anna végre kinyitja szemeit. Nincs abban egy csepp könny, nincs abban egy csepp élet, csak végtelen bágyadtság, tompa zavar.

Schwarcz Sándor leteszi az öléből a leányt s kérdez, egyre kérdez:

- Hogy hívják, ki bántotta, hová vigyem?

A leány csak az utolsó kérdésre válaszol: - Oda... vissza!

- Hogyisne! Szépen haza fogom vinni, s lefekszik az ágyba, betakarózik dunyhával s izzad, sokat izzad, és rendben lesz minden...

Minden rendben. Schwarcz Sándor, az orvosnövendék úgy örül magának. Vékony, keszeg, a sok tanulástól fáradt teste remeg az örömtől. Az első megmentett emberi élet. Milyen szerencse, hogy éppen erre járt!

De hová fogja vinni? A kórházba nem viheti; a rendőrségre nem akarja.

Az orvosnövendék merész, majdnem vakmerő tette határozta el magát: haza fogja vinni a leányt, a saját lakására, az ő kis hónapos szobájába, ahol nem volt leány még soha, de ahova nem is szabad vinni...

Mit fognak mondani a Zimmermann kisasszonyok? Fel fognak neki mondani.

Hát fel fognak mondani.

Egész az alsó Duna-sorig kénytelenek voltak gyalog menni. Az orvosnövendék karon fogta a leányt - életében most ment először karonfogvást leánnyal -, és így vonszolta előre. Mert vonszolni kellett azt; nemigen tudott többé menni, az éhség, a hirtelen előtörő hideg láz elvették idegeinek minden erejét.

Aztán kocsiba ültette s felvitte, csakugyan hazavitte.

Anna nem tiltakozott. Anna nem szólt semmit, szemeit újra lehunyta, talán aludt is. A négy Zimmermann kisasszony nem vett észre semmit, aludtak mélyen.

Az orvosnövendék nem tudott örömében mit csinálni, hogy végre is elég energikus volt. Teát főzött, s erővel a lány ajkába töltött belőle. Aztán elfordult s kérte, vesse le nedves ruháit, feküdjön az ágyba, addig ő nem néz oda, aztán meg majd lefekszik az ajtó elé, hogy korán reggel ne jöhessen be s ne zavarhassa a cseléd.

Anna ruhástól dőlt le az ágyba, s az orvosnövendék képtelen volt kapacitálni, hogy legalább cipőit vesse le. De nem biztatta, nem szólt neki többet, rárakott minden pacuhát,⁸⁴ hogy izzadjon.

⁸⁴ Szedett-vedett ágyneműt.

És izzadt a szegény Anna, ugyancsak izzadt. Talán el is aludt. Schwarcz Sándor úgy találta, hogy csakugyan, végre elaludt.

Az orvosnövendék elhatározta, hogy virrasztani fog, míg az alszik. Nehogy, ha fölébred...

Ledőlt a földre, s tanulni kezdett. Tanult elkeseredve, dühösen, folyton, míg agyveleje el nem állt, idegei el nem tompultak, s dacára erős akaratának, álomba, nehéz, mély álomba merült.

Ragyogó kései reggel volt már, amikor felébredt. Felugrott, megtörülte szemeit, s odament az ágyhoz.

Üres volt, a leány nincs sehol.

Dühösen, ingerülten még egyszer megtörülte szemeit, megtapogatta az ágyat. Csak egy hajtű volt ott.

Zsibongó lelke tépelődve kérdezte önmagától:

- Nem volt-e álom az a lány?

Az volt. Már az, élete:

Álom.

12. Sebők Dénes

Szíjai búgtak még a gépnek, lenn a kazán is mormogott még; de a villamos csengettyű megszólalt hirtelen, s a fűtő kieresztette a feles gőzt; a szellentyű sípolt, s a gép megállt.

A legutolsó lap is ki volt nyomva. Fenn a nyomdában a gázlámpásokat eloltotta az utolsó szedő, s a hatalmas műhely üvegfedelén átjelentkezett a téli hajnal szürkése.

A munka be volt végezve mára.

- Készen vagyunk! - szólt a gépész.

Gépészlányok vették kendőjüket, munkások a kabátjaikat, s álmos szemmel kívántak egymásnak s a mesternek jó éjszakát.

Sebők Dénes ma - sajtós - alig köszönt egynek is vissza. Csak amikor Szeres köszönt neki, szokása szerint kezét fogva vele, mondott neki hangos jó éjszakát. De halkán, súgva hozzátette:

- Szeres, maradjon!

Az asszony mosolyogva intett fejével igent, s hogy fel ne tűnjék a dolog, átsuhant a nyomdába, s a sötétben meghúzta magát.

Furcsa gondolatok foglalkoztatták. Félt és örült egyszersmind.

Egy hónapja elmúlt már, hogy újra visszatért ide, s majdnem egy negyedév telt el ama rettenetes éjszaka óta. A nyomda sötétjében újra eszébe jutott annak az éjnek sötétsége, gyalázata. Vértelen arcát - érezte - elfutja a pír, amint arra gondolt, hogy alig felöltözve, fésületlen hajjal rohant ki az utcára - keresni Annát.

...A holttestét nem, már csak a temetését látta. Azt látja most is. A fehér lovas, kék halottaskocsit, Boér Ádámot talpig gyászban, sárgán, derékban megtörve, mint a napraforgó kórója késő ősszel...

És neki nem volt szabad közel lépni a menethez, kimenni utánuk, vélők egyszerre a temetőbe, úgy érezte, az szentségtörés lett volna. Csak messziről nézhette: mint viszik nyugodni az áldozatot, az ő áldozatát, a közös áldozatukat.

Ő az egyik utcasarkon, Ecsedi István a másikon, néha-néha egymáséba akadt tekintetük, s ilyenkor ijedten kapták el fejüket, mind a ketten vádolták magukat s vádolták egymást kölcsönösen. Úgy tetszett neki, mintha vérbűn volna, ha egyetlen szót is szólna hozzá... Nem. Az a halott elválasztotta őket örökre.

Két hónapig tartott ez a tüneményeszerű idegenkedési érzés. Két hónapig volt Szerá falun a csirkés asszonynál, de nem tudta tovább kibírni, újra látni vágyta, feljött utána. Félretéve szégyent, félelmet, ide szegődött be újra, ha csak egyszerű gépészlánynak is.

De amikor ő is e házban dolgozott, s így mindennap láthatta.

Amikor újra felfogadták, úgy örült, hogy még azt is elfeledte, hogy Sebők Dénes is itt van. Elhatározta, hogy meg fogja békíteni; de halogatta ezt a kibékítést. Most itt volt az alkalom.

Egypár perc telt el, s a gépházból rekedt, mély hang hallatszott fel hozzá:

- Jöhetsz.

Alig tudott lejönni. A gépész lenn is eloltott minden világot, csak a nagy körforgó gép fölött égett még egy, és szeszélyes lángjával sajátságos szörnyalakot adott a nyugodt ércóriásnak.

- Ül le! - mondá a gépész, s helyet mutatott neki egy szeres lán. Ő maga kifordult egy percre, végignézte, amint a kocsí a friss lappal - a legutolsó szállítmánnyal - megindult; még köszöntötte is a hazamenőket, az újságkihordó asszonyoknak jó éjszakát kívánt, a szolgának megmondta, hogy hiába várja a szeretőjét, már elment, hanem még utolérheti. Bevárta azt is, míg a kapus bezárta az ajtót s aludni ment a páholyba, aztán fellélegzett. Az udvar, a ház, a kiadó és az expedíáló hivatal s a szerkesztőség néma volt, kihalt. Hiába erőltette meg szemeit, nem látott mozgó alakot, hiába hallgatódzott, nem hallhatott semmi neszt.

Visszament a gépházba, bezárta maga után az ajtót, s rá sem vetvén szemeit Szerára, rendezgetni kezdett. Megtörölgette a „vén dögöt”, lestrófolta a gázt, azután szólott:

- Rendben vagyunk!

- Rendben! - visszhangozá Szerá, s leoldta fejéről a nagy kendőt, levetette egyik cipőjét.

- Szorít! - mondá.

- Fáj?

- Egy kicsit... semmi... - felelé, és mosolygott.

A gépész elfordította tőle a fejét, s hallgatott. Az asszony reátette kezét a vállára. Dénes lerázta magáról, felkelt, és a géphez támaszkodva elébe állt:

- Tudod-e, mért vagy itt? - szólt halkan.

Szerá mosolygott, s ajkára tette mutatóujját.

- Felelj! - szólt hangosabban a gépész.

- Mert még szeret! - válaszolta az asszony.

A gépész nemet intett fejével.

- Nem, nem azért, hanem mert - *mert itt meg fogsz halni!*

Nyugodtan, alig észrevehető izgalommal ejtette ki a szavakat. Majdnem lágyan. És nyugodt mozdulattal vette ki zsebéből forgópisztolyát, s maga elé tette a gépre.

- Itt ma meg fogsz halni! - ismétlé, s fejét könyökére támasztva, úgy nézett a feléje vihogó, fehér asszony arcába, mely reszketett, egy pillanatra el is halványodott, de csakhamar mosolygott újra:

- Meg akarsz ölni? Teheted, jól van. Itt vagyok! - szólt, s közelebb lépett hozzá.

- Meg fogom tenni! - szólt fagyosan Sebők Dénes, s játszani kezdett a fegyverrel.

- Siessen - mondá a lány hitetlenül mosolyogva.

Az behunyta szemeit s halkán szólott:

- Jól van; tudom, nem ér neked sem többé ez az élet sokat. Ráunhattál végre a sok szennyre, piszokra, a tenger árulásra. Jól van, hát nem fogsz többet elkövetni. Meghalsz ma itten!

Kinyitotta szemeit. Szerá megrémült, ahogy meglátta, mily törött fényűvé, mily merengővé, majdnem örületessé vált az e pillanatban.

Hátrább húzódott, s nyakára vette a kendőjét, újra fázott. A hideg kezdte borzongatni, álla remegett, alig tudott beszélni:

- Ne kínozzon soká! - hebegé félhangon, s ölébe ereszté kezeit.

- Nem foglak. Nem úgy, mint te engem. Csak egyetlenegy halállal fizetsz azért a száz halálért, amit velem átszenvedtetél. Ezzel a tönkrement, ezzel a semmi, ezzel a céda étleteddel az én becsületes életemért, összemart szívemért.

- Én martam össze, én zúztam össze... tudom - szólt fogvacogva az asszony, s kezeibe rejté szemeit.

- Jó, hogy el nem felejtetted; jó, hogy tudod, mért fogsz meghalni. Jó, hogy elismered: nem a gyilkosod, hanem bírád előtt állsz itt... Vertán Szerá, készülj a halálra.

- Kegyelem! - susogott az asszony, s térdre esett a férfi előtt.

Az intett a fejével:

- Nem. Ma meghalsz itten. Tudod-e, mért fogsz meghalni?

- Tudom.

- Hányszor csaltál meg?

- Sokszor.

- Hányszor gázoltál a becsületemen?

- Mindig.

- Hányszor léptél a szívemre?

- Sokszor.

- Emlékezel-e, mit tettél te velem, s mit tettem én érted?

- Én mindig rosszat, maga mindig csak jót.

- Kígyónál hálátlanabb, cigánynál hitszegőbb, ellenségnél gonoszabb én voltam-e vagy te?

- Én, én, minden én! Maga volt a legjobb, a leghűbb, a legigazabb, s magát csaltam meg. Odaadtam magamat annak, aki eldobott, s nem tudtam odaállni melléje, pedig...

Az asszony hangja megcsuklott, beszakadt. A forgópisztoly mintha mozgott volna előtte, rettenetes halálfélelem fogta el, s ebben a legősibb félelemben egy érzés? gondolat? villám? sugallás? futott át a fején. Hangja megjött, ajka mosolygott, szólt halkán, édesen:

- ...*Pedig mégis szerettem magát!*

„Szerettem magát!” - zúgott végig a mély pincében megerősödve a kijelentés. S az erőteljes ember megingott belé, mint az ég zengésére egy gyermek. Szinte megsiketítette. Elhangzott már visszhangjának utolsó zengése is, és még egyre hallotta ezt a zúgást, mely oly rejtelmes volt, mint a hegyek alján, éjjel, hangja a csendnek. S annyi érzést ajzott fel benne, hogy egyszerre elmerült bennük. Hát szerette? Mégis szerette?

Alig tudott felébredni e narkotikus álomból. Alig tudott szemébe nézni az asszonynak, aki kieresztett ércsínű hajával, diadalmas mosollyal arca körül, meztelen mellével úgy állt ott előtte, mint Mária mi Asszonyunk, a Dolorosa, aki Isten volt, mégis annyit kellett szenvednie. S úgy tűnt fel neki egy pillanatra, mintha ez a szent asszony most őt vonná felelősségre szenvedése miatt, s mintha neki most oda kellene borulnia annak lábaihoz. De felébredt, felszisszent:

- Hazudsz! Meg akarod menteni az életedet! Nem fogod, s ha szerettél is, meg fogsz halni!

Felvette a pisztolyt, s megtöltötte az asszony előtt. Nem is látta többé verejtékező arcát, nem hallotta nyöszörgését. Nem nézett rá, s csendesen felhúzta a fegyver kakasát.

- Imádkozzál! - szólt alig hallhatólag.

Szera felvándorolt a földről, s a gép mögé menekült:

- Nem, nem akarok! Élni akarok, szeretlek, veled akarok élni! - hörgé kétségbeesve.

Az undor egy szavát vágta vissza rá Sebők Dénes, és célzott.

- Készülj, imádkozzál!

- Nem akarok! Ölelj meg! Úgysem öleltél soha, tied leszek, végy el, egyszer utoljára, aztán nem bánom!...

- Készülj, meghalsz!

- Szeretlek!

- Félsz!

- Mindig szerettelek!

- Nyomorult vagy, hazudsz!

- Ostoba voltam, csaltak, vezettek.

- Rajtam tiportál keresztül.

- Rajtad, de nekem is fájt.

- Hitvány vagy.

Vertán Szera büszkén megrázta sovány fejét, hatalmas haját.

- Hát az vagyok. Hát megmondom az igazat. Nem szerettem soha, nem tudom szeretni. Nem kellett a véremnek. Nem kívántam, félttem tőle inkább. Öljön meg érte!

- Láttam, hogy kívánt, szerettem volna szeretni, nem tudtam soha, hiába kényszerítettem rá magamat, fagy fogott el, ha megfogta kezemet. Öljön meg érte!

- Mást szerettem, bár láttam, hogy maga szenved. El akartam fojtani az érzésem, s melléje állani, hogy ne legyen boldogtalan; próbáltam, nem tudtam, a jószágomat lebirta a másik. Öljön meg érte!

- Nem tudhatom szeretni, nem szeretem, nem fogom szeretni, tehetek én róla? S ha megöl, térszen-e róla?

Szera az ajtóhoz menekült. Dühös erővel rázta a kilincset, de a zár nem engedett. A férfi ingatag lépésekkel közeledett hozzá.

- Kegyelem, kegyelem! - ordította az asszony.

- Nincs! - ez volt az alig hallható felelet.

Szera behunyta szemeit, torkán ott akadt a segélykiáltás, Sebők Dénes célzott. S amíg célzott: szeme kimeredt, de még látta az asszonyt, s újra nem azt látta benne, aki rászédte annyiszor, megcsalta rútul; a szenvedő, a szerencsétlen asszonyt látta benne; azt, aki akarta, de nem tudta szeretni, aki fel akarta érte magát áldozni, de gyenge volt; a szép asszonyt látta, akit még mindig szeretett, imádott, s hallotta még utolsó szavait: ha van szíved, ölj meg!

Nem volt szíve. Még egy utolsót pillantott rá, vérben forgó, örületes szemeivel hosszan, mélyen, mintha utolsó tekintetével be akarta volna nyelni, elfordította felőle a fegyvert, egyet sóhajtott, s lőtt - a saját szívébe.

...Korán, de már reggel volt. A kapus épp az ajtót akarta kinyitni, kiejtette kezéből a kulcsot, fent a szerkesztőség egy ablaka nyílt ki hirtelen:

- Mi az?

A gépház felől, az udvar csendjén keresztül hörgés, segélykiáltás, majd tompa zuhanás hallatszott.

- Mi az? - kérdezték újból a nyitott ablakon át. Nem válaszolt senki, a kapus a gépházhoz rohant, s benézett az ablakon.

Szemben a gép előtt egy asszonyt látott. A homályban nem tudta kivenni, mozog-e, alszik vagy meghalt; de azt látta, hogy vértócsa köríti. Megnézte jobban azt a vérfolyamot, s látta, hogy nem is az, hanem női haj.

Elkiáltotta magát. Lassan, álmosan másztak elő, akik itt aludták át a hajnalt. Mindössze két kiadóhivatali munkás, egy asszony és Ecsedi István, aki fönt töltötte az éjjelt a szerkesztő szobájában, a lakás nélkül szűkölködő munkatársak hálótermében.

Nagy nehezen betörték a gépház ajtaját. Ecsedi István lehajolt Szera fölé, az kinyitotta szemeit, halotthalvány volt, de élt, nem volt semmi baja, fel is kelt, s reszkető kézzel bemutatott a belső műhelybe.

A körfogó gép előtt, fél kézzel görcsösen egy összekötő szíjba kapaszkodva: ott feküdt Sebők Dénes. A mellényéből lassan, cseppenként kevés vér szivárgott; de arca már egészen sárga volt, mintha festett kő volna.

- Ez meghalt! - szólt a kapus.

- Ez meg, szegény...! - szólt Ecsedi István halkán, s kifelé indult a műhelyből.

Az ajtóban valami jutott az eszébe, s a kapus után kiáltott:

- Hány óra?

- Öt.

- Vegyen magának kocsit, hozzon két szedőt, húzza ki az ágyból, aztán repüljön az öntőért!...

Majd Szera felé fordulva, szelíden fogta meg a karját.

- Mi történt itt, Szera... Mondja el részletesen, sebesen... Hamar tollat, papírost!...

A leány fogvacogva mondta el neki amaz ember utolsó perceinek történetét, ki érte, miatta halt meg. Íme, már a második áldozat; de ennek drámai halála nem zavarta úgy meg, mint az elsőé. Most mintha valamelyes büszkeséget is érzett volna, midőn a friss riportban odáig ért, ahol az öngyilkosság okáról kellett szólnia: „nem viszonzott szerelem, a lány mást szeretett...”

Mosolyogva vágott e szavakhoz egy-két frázist. A romlás munkája e pillanatban teljesedék be benne, e pillanatban gondolta legelőször azt, amit eddig csak homályosan érzett: eh, nincsen, legalább az ő számára nincsen lelkiismeret! Alig tudta megírni a tudósítást; nagy elhatározások jártak az eszében. Elhatározta, hogy rossz ember lesz, de most már annál inkább vigyázni fog a külső formákra, a nyilvános erkölcsre. „Rendet kell tartani, jó ruhában járni, társaságokat keresni, fősvényen élni egy darabig” - motyogta magában. És szinte egy kicsiny láz szállt le reá, hogy így a helyes úton lelt magára... Ez az; ez a boldogulás. Pokolba az agyrémekkel, le a szentimentalizmussal, halál a nyárspolgári szívre!...

Szera zokogott előtte; a hideg mindegyre jobban rázta, nem tudott szólni többé. István megsimogatta:

- Bevégeztem, köszönöm! Menjen haza, igyék valami meleget, kávét, vagy még jobb, ha borlevest kap! Menjen, siessen - vagy várjon egy kissé: elkísérem.

A NAP LOVAGJA

(1902)

Egy herceg reggelizett a villája kertjében. Csak kávé ivott, csak mézet evett és közönséges tehénvaját.

- Milyen egyszerű! - mondá a közönség, amely a villa előtt föl s le sétálva, rendszerint végig szokta nézni őfensége fröstökölését.

Néhány öreg kereskedőnének ez volt az összes gasteini szórakozása: korán kelni, és diszkrét módon, de pontosan végignézni, amint a herceg eszik. Susogva - mint ahogy a templomban szokás - séta közben mind csak őt tárgyalták:

- Hogy tud enni. Még minden foga megvan. Csakhogy sárga.

- Nézd azt a kenyeret. Az más kenyér!

- Tessék elhinni, ő is jobban tenné, ha egy kis hideg roastbeef-et⁸⁵ enne teával; az könnyebb!

Nagyon öreg, a család és saját fegyelmük alól kiszabadult, kissé paralitikus tőkepénzesek nem tudtak ellentállni, hogy lojális érzelmeiknek kifejezést ne adjanak, és a vasrács előtt mélyen meghajolva, hangtalan szóval jó étvágyat kívántak a magas uraságnak, aki nem haragudott, sőt, mosolyogva biccentett a fejével. Nem volt ellenére a tiszteletteljes kíváncsiság és szeretet, különben elfüggönyöztette volna a teraszát, vagy egyszerűen megparancsolja a városnak, a fürdőigazgatóságnak, hogy a háza előtt az út véget ér. De a fenség úgynevezett liberális férfiú volt, és a villában nem is a feleségével lakott. Sőt, ellenkezőleg: a szeretőjével, a jószívű és nevezetes Julival, aki neki már korán reggel betöltötte a kávéját. Aki a publikumból igyekezett, az láthatta ezt a házas, de mégis szép és ünnepies pillanatot. A fenség a katonaköpenyeget levetette, a szalmakalapot fölvette, a vörös szalvétát álla alá kötötte, és hármat tapsolt. Mire Juli kijött lila vagy piros slafrokban, amelynek a szabása kissé gyermekes volt, határozottan rokokószerű. A nő friss volt, látszott rajta, hogy jól aludt, sőt, már a sárga paróka is a fején, behajporozva, fölvirágozva, rendben. Soványodó nyakánál azonban kissé kilátszott eredeti hajzata, amely fénytelen barna volt, mint annyi közönséges, jó nőé. Bizonyára ő vetette meg legjobban ezt a rövid, szinte férfias haját, aminthogy esztétikai gyötrelme lehetett mindaddig, amíg reggelente magát rendbe nem hozta, és magas, kerek homlokát rövidde és junóivá nem alakította át; fejének józan, golyószerű rajzát át nem fejlesztette arra a csecse formára, amelyet osztrák tollal rajzolók hoztak divatba, azok a művészek, akik nem a friss életből, hanem francia élce- és divatlapokból merítették inspirációjukat.

Juli kijött, jó reggelt kívánt, és a herceg kezét csókolt neki. Mire a nő ugyanezzel a kézzel az Alt-Wien csészébe töltötte először a tejet, aztán a kávéját. Hogy mi értelme van e sorrend-változásnak, a közönség nem értette, és éppen azért valami titkos szimbólumot keresett benne. Egyébként is, a reggeli némi titokzatossággal járt; a herceg a kávé után és a méz előtt rendesen igen elmélyedt, fölöttébb komoly lett, sőt, néhány percre el is távozott. Ezalatt Juli aggodalmas gonddal kente föl a vajat őfensége császárszemlyéjére. De nem történt semmi baj, az úr mosolyogva tért vissza, és jelt adott az újságolvasásra. Juli olvasott fel meleg, de olyan hangon, mint amilyen a rendes katonáké az első évi szolgálat végén, amikor már megszokták a meghűlést. Csak a mindenféle és az újdonságok rovatát olvasták, politikát semmit. A nő -

⁸⁵ Angolosan sültött marhahússzelet (angol).

egykori pályája kedvéért - érdeklődött a színházi rovat iránt is, de a fenség rendszerint nem kért belőle, ellenben olykor-olykor megnézte, hogy állanak a papirosok, és mint mutatkozik a termés.

A reggeli kilencig tartott. A nap ekkor elparancsolta helyéről az idillt. A herceg és párja letelepedtek a kert valamely rejtettebb és árnyékos helyére, ahol a nő szakajtókosárral az ölében - az idill és az élet kedvéért - valamely főzeléket, babot vagy krumplit hámozott. Őfensége egy könnyebb fajtájú német regénnyel vagy pasziánszvetéssel mulatta magát, bárha aligha volt kíváncsi arra, hogy mit mond a kártya, kibe lesz szerelmes, kit fog elvenni. Kétszer házasodott, második felesége élt és virágzott, a leányai és fiai is mind házasságban éltek, gyermekeik voltak. A fenség biztosan tájékozva lehetett minden őt illető földi dolgokról. Biztos lehetett abban, hogy mint igen sokszoros milliomos fog meghalni, ugyanabban a betegségben, mint az apja. Sőt, halála után való állapotjának a pontos helyrajza is ismerős volt előtte. Állandó tartózkodása Cecília nénye és egy kis öccse között lesz egy jezsuita templom sírboltjában, amely elég szellős, de egy kis nap is szokott benne tartózkodni. Mindenesetre jól ki van száradva.

Tizenegy óra felé a fenséges úr és barátnője útra keltek, hogy gyönyörködjenek a természetben, és hogy meghallgassák a térzenét - messziről. A közönség közé, bár az viszonyukat tisztelte, mégsem mehettek. Talán úgyis leereszkedőbbek és bizalmasabbak voltak a kelleténél. De itt nem volt szegény, alpári vagy fiatal egy sem. A magukat megszedett és egyszersmind megrokkant, mindenesetre megöregedett emberek gyűltek itt össze. A hegy tetején azok jártak, akik az életben lefelé haladtak, a völgybe le. Nagyobbára kéz a kézben, mint a jó Anderson-pár,⁸⁶ meghízva, megöszülve és - életkedvvel teli.

Július vége felé járt, és Baden-Gastein, a világnak a legkomolyabb fürdőhelye, nyüzsgött a vendégtől. Mégis az egész hely olyan elhagyatottnak, olyan mélának tetszett. Talán azért, mert aki csak itt volt, az mind lassan járt, mint akit a halálért küldenek. Ez a késlekedés azonban nem szimbólum: azok járnak ide, akiknek rossz a lábuk, ámde a fejüktől fogvást. A korán kiélt gerincek, a nagyon is kihasznált élet e jelenségei között szintén apró, de igen gyors lépésekkel töretett keresztül egy-egy önző aggastyán, aki életerejével úgy tudott takarékoskodni, hogy itt évről évre fiatalodott. A kiszáradt, megkövéredett, fehér szőrűvé és pergamenbőrűvé változott, erősen megcsúnyult emberi társaságban nagynéha végiggurítottak egy-egy tolokocsit, amelyben hetvenéves Ninon de l'Enclos-k⁸⁷ ültek, asszonyok, kiknek az arca még szép és üde, de nyakuktól kezdve nem élnek többé.

A sziklákról egy-egy zerge nézett le a különös szocietásra, amely életének ravasz és erőszakos meghosszabbításán buzgólkodott. A zergék alighanem belenyugodtak már, hogy az aggastyánok ide tolakodtak az ő világukba, és szikláik tövébe óriási hotel-fészkeket vertek. A havas hegyekből kibuzogó meleg források azonban tiltakoztak, bepermetezték az arcukat és egész nap szüntelenül zúgták a carmen lugubrét:⁸⁸ *Mindhiába, a gazdag is meghal, a gazdag is meghal!*

Az egyforma és méla zúgással nem bírt a zeneszó és a madárdal, aminthogy a hely hidegségét nem bírta fölmelegíteni a júliusi nap. Az árnyékban felsőkabátban jártak, és a nagy hotel előtt, a napon csak egy úr sütkérezett: egy fiatalember, lawn-tennis⁸⁹ ruhában. Az öregek aggodalmaskodva és gyanakodóan nézték; nem jó ember, fiatalember! Biztosan veszedelmes lump.

⁸⁶ Burns, Robert (1759-1796) skót költő *John Andersen, szívem John* című versére utal.

⁸⁷ Lendos, Ninon de (1620-1705) szépségéről, kalandjairól és műveltségéről híres francia kurtizán.

⁸⁸ Gyászéneket (latin).

⁸⁹ Gyeptenisz (angol).

A fiatalúr, úgy látszik, érezte ezt az ellenszenvet, különvált a tömegtől, és magában gubbasztott. Fázott, és az élet igen kicsiny hullámokat vert benne. Legintenzívebben még arról gondolkodott, hogy mennyi ideig tarthat a pénze, és mit csinál, ha előbb fogy el, mintsem meggyógyulna? Törte a fejét, de ezt sem tette valami erőteljesen, újságíró volt, és öt hónapi erős publicisztikai munka és szerelmi kaland után. A feje kimerült, a lába elzsibbadt, a szíve elfásult, és még csak meg sem dobogtatta az a gondolat, hogy mielőtt igazában belekezdett volna az életbe, máris fűjják számára a takarodót. A szerkesztője - hogy eljött - fölöttébb gyengéd volt hozzá, és a könyvkiadója legelőször tagadott meg tőle egy kis előleget.

A nap mégiscsak átjárta és fölmelegítette vézna testét. Az író föltápászkodott, és otthagyta a sokadalmat. Magányos sétákra vetemedett, és ott találkozott a fenséges úrral és párjával. A herceg rosszkedvűen fordult el tőle, Juli azonban szép kis szürke szemének szögletéből enyhe, helyesebben elnéző tekintetet vetett reá. A fiatalember némiképpen fölviillanyozódott, és másnap reggel megjelent az egyoldalú cercle-en, a nevezetes villa előtt, ahol öfensége reggelizett. Kétszer-háromszor elsétált a ház előtt, és amíg tisztességtudóan nézte az idillt, valami eszébe jutott, de olyan erősen, hogy csaknem kimondotta:

- Ha ezzel a nővel megismerkednék, barátságba juthatnék a herceggel.

Az újságíró nem ismert Gasteinban egy lelket sem, magára volt hagyatva, és kiszolgáltatva bármely mániának, amelynek méltóztatik beléje esni. Egyedül sétált, egyedül étkezett, és amíg az egyes fogásokat a pincér elhozta, az az öt perc számára egy örökkévalóság. Halálosan, félelmesen unta magát, most, hogy olyan rosszul ment a sora, még a saját különösen nagyra-becsült énjéből is kiszerezett.

„Mit vergődöm én ezért az unalmas, rideg, rosszképű fráterért, mit etetem, mit ápolom!” - így szólította meg bensejében önmagát. - „Legjobb volna »ezt« ledobni a nagy vízesésbe, legcélirányosabb, ha »ezt« egyszerűen lelövöd!” Az »ez«, akivel ily kíméletlenül akart elbánni, a saját egyénisége volt, az egyik. Szerencsére nem állt helyt a másik énje, az, amelyen még nem hatalmasodott el ideges kimerültsége. Az kapaszkodott bele a herceg alakjába is, és az foglalta el, mulattatta ilyenformán:

„Eddig bolond voltam, mindig csak pozitív munkát végeztem. Azért fizettek, de hogy?! Huszonkét éves koromban már politikáról tárgyaltak velem aktív miniszterek, és nem egy arra méltatott, hogy kifejtse előttem, milyen számár a másik. Titokba avattak, bizalmi küldetésekkel tiszteltek meg, sugalmazott cikkeket írtam, és abban az időben hatvan forint volt a fizetésem. Tíz év alatt, a vásárnapokat kivéve, mindennap meg kellett tanulnom egy kérdést, a szeszmonopóliumtól a nemzetiségi problémáig. A rossz zszurnalisztikai viszonyok, a változó kormányok és a kiadótulajdonosok miatt a leggyorsabb tempóban kellett megrögzött és erős meggyőződésekkel változtatnom. Kedvező vallási viszonyaim képessé tettek arra, hogy egy legyek az igazi közvéleménnyel; de a kedvezőtlen viszonyok arra kényszerítettek, hogy az úgynevezett liberalizmust szolgáljam, helyesebben azt a kisebbséget, amely a lapok többségét hazámban a kezében tartja!”

(Az újságíró ez utóbbi floskulust⁹⁰ valamivel rövidebben és radikálisabban fejezte ki. Káromkodott, két szót mondott.)

„Mint egy vak ló az olajmalomban: jársz körbe-körbe, be a végtelenségbe! Írtál három nagy politikai röpiratot, két kötet lírát, három kötet verses drámát, kaptál akadémiai jutalmat,

⁹⁰ Szóvirágok, díszítő nyelvi fordulat (latin).

fordítottál »Pol. Corr.«-t⁹¹ és egyéb könyomatost éjszakákon át, meginterjúvoltad az összes balkán minisztereket, te s tu vagy a nagy színészekkel, voltál kedvese a második heroinának,⁹² sőt, egyszer képviselőjelölt is. Elöl vagy a fórumon, a neved ismeri egész Magyarország, szegény rokonaid nagyságos úrnak szólítanak, s kisebb kereskedők, akiknél adósságod nincs, ha beszélnek veled, kezdetben reszket a szájuk, és úgy válogatják a szót, mintha idegen nyelven beszélnének. Több - de jórészt kisebb rendű - igaztalan ügyet sikerrel befolyásoltál a hatóságoknál, voltak párbajaid, sőt egynél, amely halállal végződött, te voltál az első segéd. Becsülettel dolgoztál, sőt ésszel és tehetséggel, és - mondd - mi vagy, ki vagy? A semminek is egy utálatos, apró törtje!

Most nem tudsz írni, és nem tudsz olvasni, úgy megzabáltál. A bajod épp ott tört ki, hogy délutántól hajnalig nem tudtál három kishasábnyi frázist összeírni a szerb királyság súlyos bajairól. Iszonyú nap, rettenetes éjjel! Negyven kutyanyelvet rontottál el és nem tudtál lábra állítani, csak négy szót: *A vég kezdete ez!* Hajnal lett, és nem volt vezércikk. A dühtől és a kétségbeeséstől sírva jelentetted a szerkesztőnek. »Úgy!« - mondá fagyos mosollyal. De szerencsére akadt a fiókodban egy úgynevezett örökbecsű munkálat. Azt beadta, és engedékeny, sőt résztvevő lett. Tréfálkozott: „Barátom, ez a paralízis. Előbb-utóbb mindnyájan megkapjuk, csak némelyikünk tovább titkolja. Menj Abbáziába, irigyellek. Vagy Kaltenleutgebenbe. Két hétre, akár két hónapra!» És ha két hónap után sem tudod kifejteni a szerb királyság válságát? Minden nevezetességed, ismeretséged, a miniszterekkel való purparléid, több érdekes és tekintélyes szerelmi kalandod és a rólad kinyomatott tárcák mellett sem marad részedre más hátra, mint hogy szülőfalud községi pénztárának terhére, kórházakban töltsed el életed még hátralevő részét. Közben - mondjunk sokat - csinálhatsz még több helyen, mindent egybevéve kétszáz forint adósságot, de annak egy negyed részét anyádnak kell adnod, mert az sem élhet végképp két lump és vagyontalan szobaúrból és a vidéki rokonok kicsiny, de szabálytalan küldeményeiből. Az írói segélyegyletnél van nyolcvan forintod, annyit két részletben kaphatsz, ha a főfaktor nincs a délvídeken, és ha elfeledte kárhóztató kritikáidat, amelyet verses regényéről írtál. Váltóról, erről a szép és misztikus okmányról szó sem lehet a jövőben. A múltban elkövetetteket fizethetik a barátaid, azok a jó és szegény fiúk, akiket könnyelmű cigányoknak, utolsó embereknek neveznek a bankdirektorok, bár tudják, hogy minden kölcsönt duplán fizetnek vissza: perköltségük rendszerint annyi, mint a tőke. Szegény fiúk, szegény jó fiúk, hogy nem viszonozzák majd a köszönésemet, hogy nem! És ezek az én reménységeim, és még az, hogy Rusi, a kóristánék díszje és doyenje,⁹³ meg fog látogatni a kórházban, és narancsot fog hozni!

Ezzel a kis, kövér, hamis hajú nővel kell megismerkedni, azzal kell magamat megkedveltetni. Ha ő megvan, megvan a herceg. És ha a herceg megvan...!”

Az újságírónak, bár erősen szárnyalt, még nem volt fegyelmezve a fantáziája. Volt egy határozott szándéka, egy homályos, részletek nélkül való terve. Kézpénzt - annyi bizonyos - nem kívánt, és azt sem célozta, hogy őfensége tábornoknak vagy főtörzsorvosnak neveztesse ki a hadseregbe. A képzelőereje voltaképpen csak egy pontban tapadt meg erőteljesen, azon, hogy őfensége fiatal barátnőjének nagymérvű érdeklődését kívánta megnyerni. És nemcsak mint eszközt kívánta. Már tetszett is neki. Két hét óta nem beszélt nővel. Valami keveset kokettírozott egy igen magas és roppant erőteljes, inkább negyven-, mint harmincéves hölgygel. De

⁹¹ Politikai levelezést (angol). Itt: tudósítást.

⁹² Hősnőnek (latin).

⁹³ Rangidős tagja (francia).

hamarosan kitűnt, hogy ez masszóz, és inkább a beteganyagot részesítette benne figyelemben, semmint a férfit.

A második hercegi reggelit hogy végignézte, őfensége barátnője határozottan tetszett neki.

- Közelébe kell jutnom, meg kell vele ismerkednem! - mondá hangosan.

A nyugalom - majdnem az örök nyugalom - e tanyáján rendkívül izgatott napokat élt az ifjú ember. Pedig ugyancsak idegnyugtató idő következett: egész napon finom, meleg eső szitált, a hóhegyeken lomha párok vonszolták végig iromba testüket. Álmoság és fáradtság ült mindenben, az úgynevezett ülóbálon is, amelyen az újságíró volt az egyetlen frakkos vendég. (A bál azért volt ülő, mert bár vagy kétszázan voltak jelen, csak hat pár táncolt, a többi ülve, nézte, milyen különös is, hogy némely ember akarata szerint, sőt ritmusra mozgathatja a lábát.)

Az újságíró a herceg barátnéjának kedvéért öltözködött ki, bárha biztosra vette, hogy az nem jön el. De hátha kérdezősködik - végre is asszony -, hogy kik voltak a bálon, és valaki azt feleli neki:

- Csak egy úr volt frakkban, egy jólábú fiatalember. Bár halvány, de nem beteg. Egy magyar. Csinos fiatalember, sőt érdekes.

Az újságíró, aki nem volt az analitikus irodalmi irány híve, elmosolyogta magát: - Bolond, úgy látszik, már erősen bolondulsz megféle! (Monológjait is Szatmár megyei dialektusban mondotta.)

A következő pillanatban pedig mind csekélyebb bírálattal folytatta képzelődéseit: „Rendes munkával megélni lehetetlen. Az alkalmazott, belátom, sohasem viheti semmire. A boldogulás ott kezdődik, ahol mással dolgoztatunk, és mi csak felügyelünk. Tehetségem, belátom, nem eléggé mely és nem eléggé gazdag, talán nincs is. A történelemben aligha fogom beírni a nevemet, de mindennél fontosabb az, hogy az ember szépen éljen. Mennél dúsabban, mennél többet. És minderre más kilátásom nincs, csak a herceg őfensége.”

Az újságíró imperialista és lojális hitet vallott, és nem tartozott a faj ama nagyhajú türelmetlenjei közé, akik megvetnek és maguk társaságában lehurrognak valakit, csak azért, mert magasan születik. A rangot elismerő tiszteletből volt benne sok; az apja negyven esztendőn keresztül a káptalan szabója, az ő előadásában kasznárja. Azért ő sem esett térdre a születés előtt. Mint újságíró, megszerezte azt a bölcsességet, hogy ezek az ötszáz esztendő, számtalan ágú koronás, külön lények is szeretik a reklámot, mint bármely civil ember.

„Ha egy tárcát írnék róla?”

Írni azonban nem tudott, hozzá sem mert ülni. Más közlekedési módot keresett tehát. Össze akart barátkozni a söntést járó másodkomornyikkal. A tervet elvetette. Vakmerő lesz, amikor a herceg ebéd után alszik, és barátnéja a kutyákat akarja etetni, egyet - az apróbbak közül - lecsal és fölviszi:

- Hoztam egy kedves kisleányt. Ösztönszerűen hozzám csatlakozott...

„Fuj!” Megundorodott magától, bárha ízlés dolgában nem volt valami előkelőség. Igyekezett kivenni fejéből az egész dolgot, amelyről fölismerte, hogy a mánia felé fejlődik. Igyekezett magát mindenféle optimisztikus ügyekkel elkábítani. Belekergette magát, hogy újra szerelmes legyen valakibe, akiből évekkal ezelőtt kiábrándult. Rajongó és heves leveleket írt a hölgynek, gyopárt szedett, és elküldte neki expressz. Izgatottan várta a választ, egész nap a postát leste. Elment a fürdő egyik orvosához, nem azért, hogy megvizsgáltassa magát, de hogy ismeret-

séget kössön. Az orvos eltette az öt forintot, egy fél grádussal⁹⁴ hidegebb fürdőt rendelt, de az ismerkedésbe nem ment bele, nem ért rá. Noha gögös természetű volt, már-már a pincérekkel is beszélgetett volna. De azoknak is kevés idejük volt. Egy, a maga betegségétől szörnyen megijedt magyar nagykereskedő volt az egyetlen társasága, a jóakarátú fürdőszolga ismertette meg őket egymással. Csakhogy ez az úr egyike volt a legnehezebb társaságoknak, mindig izgatott, örökké tirolinak öltözködve sétált, alig vánszorgott, és folyton hegyeket akart mászni, kirándulni. Talán érezte, hogy kicsiny az idő, amíg a földön jár, amit még lehet, sietve kell megismernie.

A kereskedő valósággal elcipelte egy kirándulásra.

Gyalog izzadtak, majd öszvérháton rettegtek, amíg négy vagy öt óra múlva, elérkeztek egy turistakunyhóhoz, amelyet júliusban is jégmező vett körül. Egy kövér gráci leány mért benne tejet, szolgált vajas kenyérrel és szalámmal. A kunyhó előtt két kőasztal, és egyiknél ült: a herceg és barátnéja. Az újságíró a váratlan örömtől, a hirtelen kínálkozó szerencsétől úgy megijedt, hogy őfenségeék elmosolyodtak.

„Úgy látszik, komikus vagyok!” - gondolta a fiatalember, és barátjával együtt bemenekült a kunyhóba. Lassan sompolygott elé, és magával hozott rajztékájával kiült a ház elé, alig tízlépésnyire a magas vendégektől. A szíve hangosan dobogott, folyton őfenségeére gondolt, de látszólag legodaadóbb figyelemmel rajzolta a szemben levő tájat. Lassanként nekibátorodott, a kövér leánytól szentet kért, hogy az ő alakját is fölvezethesse. A rajz - nagy izgatottságában, és mert nem gondolt komolyan arra, hogy művészetet űz - jobban sikerült, mint rendesen. A tej-kocsmárosné nagyokat nevetett, meg volt elégedve, a rajzot elkérte ajándékba. Amíg az ügylet folyt, a herceg és barátnéja halkan beszélgettek, de az abszolút tiszta levegőben minden szavukat hallotta az újságíró.

Őfensége szólott:

- A festőket szeretem. Tisztességes nép, soká élnek, a legtovább. Kissé sokat kérnek aránylag kis képekért, de csak újabban. Ez a fiatalember talán fotográfus is.

Az asszony megjegyezte:

- Ez művész. Nagy haja van.

- A hajukat, azt rövidebbre vágathatnák.

- Ez magyar, a másik, aki bent alszik, az is az?

- Szeretem a magyarokat, aránylag tisztességes nép. Rendes emberek, ha egyszerre meg nem bolondulnak.

- Én szeretném, ha ez engem lerajzolna ebben a tiroli ruhában, amint a sziklán ülök, a gleccserrel a hátam mögött.

- Mért ne, kint vagyunk a természetben. Ha magának, Juli, ez élcet szerez!

Előbb elkérték a gráci leánytól az újságíró rajzát, és miután őfensége megállapította, hogy a fiatalember jó művész, csak még fiatal, megkérdezték tőle, hogy mennyiért csinálna egy szabadkézi rajzot itt, a szabadban, most mindjárt.

Asztalos Aurél - mert az újságíró így hívták - legelsőbbben is felállt, és mélyen meghajtotta magát a hölgy, majd pedig őfensége előtt.

⁹⁴ Fokkal (latin).

- Bocsánatot, nem vagyok festő! - mondá a fiatalember kedves szomorúsággal.

- Talán csak nem akadémiai festő? Nem baj.

- Író vagyok! - szólt az újságíró szinte megtörtén.

- Veszedelmes emberek! - jegyezte meg Juli.

Őfensége némileg elkomorodott:

- Azoktól félni kell!

Az újságíró torka kiszáradt ez izgalomban, csaknem belerekedt, amíg kimondta:

- Őfelsége hadnagya vagyok a tartalékban. És igen boldog leszek, ha csekély művészetem fenséged szolgálatára lehet.

A fiatalember katonai karaktere a herceget kiengesztelte, és miután a vallási kérdés tekintetében is tisztán látott, meginvitálta:

- Tessék közelebb lépni!

Asztalos Aurél ismét meghajolt, és a neki kimutatott kövön helyet foglalt.

- A munka tehát elkezdhető! - indított a herceg. Juli pózba helyezkedett, mintha görögtűz venné körül. Szentimentálisan és édesen nézett a kunyhó falára, és csak hellyel-közzel kacsi-
ntott a herceg felé, aki munka közben szóval tartotta a társaságot.

- Fiatal hadnagy koromban én is tudtam akvarellal festeni, ha a színt a tanárom előbb megjelölte. Ennek harminc éve. (Őfensége tízet elfeledett, de ez a háborúban múlt el.) Szabad a művésznek beszélni munka közben? Aki gyakorlott, annak, azt hiszem, igen. Én szeretném bírni e vidék minden fontosabb pontját kisebb-nagyobb, de csak kétszínű rajzokban. Az ég kék és a föld barna.

- Az író úr fenségednek megcsinálhatja! - jegyezte meg Juli.

- Boldog volnék! - szólt a tényleges boldogságtól elvörösödve a fiatalember. - Nekem az mulatság, dolgom úgy sincs, az írást az orvosok megtiltották.

- Ön nem látszik betegnek! - jegyezte meg az asszony reá sem tekintve.

- Azt maga érzi az ember! - mondá a nagyúr igazi részvétellel.

- A mi orvosunk önt meggyógyítaná. Az mindenkit meggyógyít, ha még fiatalon kapta! - mondotta Juli, majd minden átmenet nélkül megkérdezte:

- Lehet-e fehérrel festeni? Szeretném, ha a kutyácskáimat mind lerajzolná, mind fehérek.

- Kutyákat igen nehéz rajzolni, nem állanak meg. Tájakat könnyebb.

- Tehát a tájakat lesz szíves. Mit kér? - mondá a herceg becsületes őszinteséggel.

- Egy kis arcképet, fotográfiát ajándékba fenségedtől!

A hercegi pár összenézett; ez nóbél ember, nemhiába, hogy magyar ember! Ezt fejezte ki a nézésük. Az asszony azonban nyomban megéreztte, hogy ez a nagylelkűség, ez a gavallér ajándék neki szól. A grand-seigneur⁹⁵ ellenben az iránta való hódolat szép jelét látta, azonfelül a jó és előnyös üzletet. A jó üzletet mindenki szereti, bármily gazdag és előkelő legyen is.

⁹⁵ Nagyúr, főnemes (francia).

Ramszesztől kezdve egész a hercegig ebben senki sem kivétel. Viszonozni, visszautasítani, el nem fogadni, vagy kárpótolni aztán - az más. Az élv, a gyönyör azonban marad.

- Bízsa csak rám! - mondá a herceg.

Az alkalmi művész újra bókolt a fejével, és hogy fölszabadult az elfogultságtól, ugyancsak szenvedélyesen rajzolt. Látván, hogy offensege igen jó, egyszerű férfiú, amint modelljét nézte, tekintete bókot bókra halmozott. A festők különös kézmozdulatával már azt is merte jelezni, hogy a hölgy néhány művészi vonala őt elragadja, és egyszersmind elbúsítja, mert nem bír vele. Egyébként a fiatalember ismerte művészete határait, és tudta, hogy nem szabad experimentálnia, sietve fejezte be a krétarajzot, amelyben volt némi hasonlatosság és formai csínosság. Nem volt ugyan Juli, hanem egy szép, fiatal hölgy, az, amelyet kapott minta után már sokszor lerajzolt. Asztalos mester, mint a legtöbb dilettáns, voltaképpen csak egy női fejet tudott rajzolni, ama bizonyos akadémikus fejet.

A nő fölsikoltott örömeiben, a herceg is igen meg volt elégedve.

Az újságíró másnap két arany inggombot és briliáns melletűt kapott, sőt egy arcképet is férfirészről. Aláírás még nem volt alatta, ellenben az emlékezetes kirándulási hely neve.

Jelentkeznie kellett audienciára,⁹⁶ hogy megköszönhesse. A kertben fogadták; megmutatták neki a lakás régi képeit. A herceg kiosztotta neki a munkát, sőt, pár nap múlván, magán a telepen nyilvános nappal végigment vele, és kijelölte, hogy melyik részlet az, amely neki tetszik.

Az újságíró szinte egyszerre egészséges lett, nem is fürdött többé. A feje nem zsibbadt, a lába nem csetlett-botlott. A nagykereskedőt, aki azon melegiben megkérte, hogy az udvari szállítóságot szerezne meg neki, lerázta a nyakáról. Maga sem tudta, hogy - egyszerre az egész fürdőteleppel ismeretségben állott. A magyar társaság úgyszólván veszködött érte. Agg politikusok érkeztek a hazából - leöcsémezték. Egy jelentékeny részvénytársaság elnöke minden átmenet nélkül lapalapításról kezdett vele tárgyalni.

Kis mágnáslányok jöttek a nagyszülőikkel. Hogy, hogy nem, az újságíró azon vette észre magát, hogy mindennap teniszeznek velük. Sőt azon, hogy az egyik, a középső, kurizál is neki. A kicsi búbajos teremtés volt, rózsá- és aranyszín, gyöngéd, mégis teli, verekedett, mint egy fiú, és holdas éjeken francia verseket írt. Egyike azoknak a mágnáslányoknak, akik bár sajnálják, de helyeslik a Marie Antoinette⁹⁷ kivégeztetését. Az arisztokrácia hölgyei között vannak ilyen kis forradalmárok, akik ideálnak egy csupahaj költőt, festőt vagy muzsikust választanak; de rendszerint egy kopasz mágnáshoz mennek nőül. Az újságíró ismerte ezt az esetet, és lovagias tartózkodással viselte magát, nem látta meg a legnyilvánvalóbb agít,⁹⁸ a legvaskosabb bókot sem hallotta meg. Egyébként is a herceggel volt tele.

A herceg pedig véle. A fiatalember határozottan tetszett neki. Legelsőbbben is tiszta, rendkívül tiszta volt. Mindkettő ama pedáns fajtából való, mely nem tűr ruháján egy türemlést, a cipőjén egy porszemet. És ezt kívánja embertársaitól is; eszerint ítéli meg őket. A nagy elvekben is tökéletesen megegyeztek:

⁹⁶ Fogadásra (latin).

⁹⁷ Maria Antoinette (1755-1793) XVI. Lajos francia király felesége, kit a forradalmi törvényszék halálra ítelt.

⁹⁸ Kacérkodást (francia).

- Valláserkölcsei alap a fő, ha nem volna isten, akkor is hinni kellene benne. Vallás nélkül az emberiség folyton Káint és Ábelt játszana.

- Úriembernek kell lenni, mindenkinek úriembernek. Amit kimondunk, annak úgy kell lenni. A következetesség a fő. Az ember egyenesen tartsa magát.

- A szegények jórészt toladók és hazudnak, de azért nem kell velük rosszul bánni. A cseléddel azonban fraternizálni⁹⁹ nem szabad. Ha nem fogják őket szigorúan, akkor csálnak és lopnak.

- Mindenkinek szabad akarata van, tehát mindig a jót és tisztességeset kell akarni.

- A politika voltaképpen a császár dolga és a hadseregé, övék a felelősség. Azt nem lehet kívánni, hogy a más ostobaságaiért esetleg a felség szenvedjen területe épségében, amitől isten ments. A haszon - esetleg - legyen a másé, a kár pedig az övé? Ez nem megy!

- Nem kell reformálni. A reformerek svindlerek. Kálvinisták és zsidó újságírók mindenféle bolondokat akarnak, amit ők mindenféle szép neveken neveznek el. Nem kell más, mint mérsékelt előrehaladás.

Aurél nem tettette magát, nem szolgálai hajlandóságból, de őszintén osztotta őfensége meggyőződéseit. A gazdag burzsoá, az eladósodott úri osztály, a herceg erkölcstana és világnézete: voltaképpen ugyanegy. Hogy egy, sőt több, esetleg nagyon sok magyar újságíróban rezonál, ez csudálatos, és még a regényíró fantáziája előtt is fölöttébb szövevényes. Nincs is mit bontogatni. Elég az hozzá, hogy Aurél nem értette, hogyan élhetett, amíg a herceget nem ismerte, és boldogságát csak az rontotta meg, hogy folyton rettegett: - Egyszer csak kitesznek! Otthonról megírják, ki vagyok, kinek tartozom. Csaknem az összes belvárosi szabóknak. Egyik gorombáskodott is velem. Miket mondott! Esetleg azt is megtudják, hogy az apám papszabó volt, és predikátumom,¹⁰⁰ sőt pecsétgyűrűm is inkább anyai ágamat illeti egy papbácsi révén!

Aki azonban egy valóságos herceg közelébe jut, azt még a gondviselés is kedveli. Azok a magyarországi nagyurak, akiknek némi - hihetetlenül alázatos - érintkezésük volt a herceggel, dicsekedtek az újságíró ismeretségével, jókat beszéltek róla a háta mögött, nehogy az viszont róluk beszéljen rosszat. Nem tudták, mennyire ül benne a nyeregben. Talán egészen?!

Ő maga nem tudta, hogy áll. Julit mulattatta, felüdítette, az bizonyos. De a férfi nem tudja, hogy áll egy asszonnyal, amíg az neki meg nem mondja. Ostobák és gyávák vagyunk jórészt, és nem hódítunk úgyszólván soha. Csak behódolunk!

A fiatalember próbálta kémlelni a helyzetet. De két álló hétig semmi pozitívum, kivéven két igen jelentéktelen szimptómát. Az egyik az, hogy Juli az újságíró keskeny és kövér, asszonyos kezét nézte, ráütött:

- Hogy tarthat egy férfi ilyen kezét. Ez csúf. Keményíteni kell, vívni!

A másik jelenség valamivel súlyosabb, négyszemközt történt. Az asszony meglehetősen ridegen kérdezte:

- Van önnek készpénze? Nem szűkölködik?

⁹⁹ Barátkozni (latin).

¹⁰⁰ Nemesi előnevem (latin).

A fiatalember elvörösödött, a pénzkérdés váratlan és brüszk¹⁰¹ fölvetése megalázta. Ám a következő pillanatban már tudta, hogy e sértés reá nézve értékes, ha ki tudja használni. Felugrott, vette a kalapját, és az ajtónál mondá: - Ezt a kérdést senkinek sincs joga hozzám intézni.

Juli megsajnálta, amit mondott, de igen okos nő volt. A fiatalember után ment, megfogta a kezét:

- Na, na, csak nem kell heveskedni, megsértődni. Én tudom, maguk írók kik. Én színésznő voltam, egy menázson éltem magukkal. Önök között még a legjelesebbek is megszorulnak tíz forint erejéig - olykor. Ismertem egy akadémiust, minden évben éhezett egy-két napot. Nem tudják a jövedelmüket beosztani. És ahogy a színészek mindent elköltenek a hasukra, maguk meg kidobálják a pénzt, hogy úrnak látszassanak. Maguk olyanok, mint egy-egy rossz asszony. Na, na, haragudni azért nem kell! Aztán maga még nagyon is fiatal. Hány esztendő?

- Huszonhét.

- Én is annyi. De én sokkal többet láttam, éltem. Éntőlem semmit rossz néven nem szabad venni. Én vagyok a jó Juli. Azt hiszi, hogy a herceg, azért szeret engem, mert csinos vagyok? Azért, mert jó vagyok. Hozzám bizalommal lehet. Tudom én, hogy mit jelent az, amikor nincs készpénz; eleget nem volt nekem is. Akkor dobálóztam a banknótával, most élére rakom a nikkelpénzt is. Tudja-e, Asztalos, mennyi van a könyvecskében? Megmondom magának: egy félmillió. Ha egy kis pénz állandóan együtt van, nagyszerűen fiadzik, azt mondhatom magának. A herceg nekem születésnapomra is pénzt ad, csak hogy őfenségének fogalma sincs az értékről. Múltkor egy százast kaptam tőle születésnapomra, és nagyra volt vele, hogy ő milyen nobilis. Máskor meg kisebb fehérneműre tízezer forintot ad. A fenség nem jár miközöttünk, emberek között, a földön; ő egy katona és egy angyal. Egy angyal a katonában!

Juli roppant jóízűen nevetett, boldog volt, hogy közönséges és régi dolgokról beszélhetett. Elvette Auréltól a kalapját, leültette, kérlelte, mulattatta:

- Tudja-e, hogy magát a herceg nagyon megszerette, és tudja-e, miért? Mert látta, hogy irántam nagyon figyelmes és lovasias. Szereti, ha tisztelnek. Már többször férjhez akart adni. Folytak is ez iránt tárgyalások, de a vőlegényektől azt kívánta, hogy az esküvő után nála hagyjanak. Csak egy báró akadt, aki ebbe beleegyezett. A fenségnek egyszerre eszébe jutott, hogy aki erre képes, nem tisztességes férfiú, nem úriember. Kiutasította.

Ezen már az újságíró is elnevette magát. De még mindig megmaradt sértődött álláspontjánál, sőt, elvi kijelentéseket is tett:

- Az a férfi, aki nőtől pénzt fogad el, gazember.

- Akkor az a nő, aki pénzt vállal el férfitől, szintén az? És én is az vagyok? Akinek van, az ad a másiknak, ha akar. Kell? Adjak? Majd megadja, ha miniszter lesz. Ojjé, láttam már én sokkal tökkelütöttebb minisztereket, mint maga. Előszobázott nálunk Bécsben nem egy. Különbözik nem erőltetem, maga egy affektáns. Vagy egy ravasz. Mit akar maga itt? A hercegtől akar valamit. Mondja, mit?

Az újságíró elhalványodott; most mindjárt megtörténik a leleplezés! De az asszony inkább jóakarátának mutatkozott:

- Mondja meg, én keresztülviszem.

¹⁰¹ Érdesen sértő (francia).

A fiatalembert kezdetben zavarba hozta a Juli elfogulatlansága, de a tiszta helyzetben visszanyerte nyugodtságát, és jó svádájára méltó határozottsággal szólott:

- Nem akarok semmit. Szeretem a pályámat, és azon sem őfensége, sem ön nem használhatnak semmit. Az önök társaságába jutottam, tudom, mint pótművész, és nem mint férfi. De nekem tetszik a társaságuk. Ez fürdői ismeretség, és tudom, vége, ha vége a fürdőzésnek. Őfensége bölcs ember, és nekem igen tanulságos, hogy közelében lehetek. Ez élvezetes nekem. Ha valaha drámát írok egy hercegről, legalább tudom, milyen. Pénzem, amennyi nekem kell, van. Ami pedig a főöket illeti, hogy itt settenkedem, azt nem mondom meg.

Ez utolsó mondatot remegő hangon mondotta. Nem tettetésből, hanem mert érezte, hogy ebben van a kockázat, a merészség, ami miatt esetleg nyomban kidobják. Ámde Juli egyike volt a legegyszerűbb asszonyoknak, egyenes, csaknem katonás, a temperamentumában a legőszintébb. A férfi két halvány arcát az erős kezei közé fogta, és kedveskedve szólt: - Maga szerelmes belém. Ezt értem. Erről lehet beszélni, de nem most!

A pillanat, amelyben a herceg délutáni álmából - immár harminc éve rendszeren - fel szokott ébredni, közeledett. Az ifjú embert az asszony ezúttal elküldte. Ám az a tekintet, amellyel utána nézett, jóakarátú, sőt gyengéd volt, ha nem is szerelmes. Viszont az újságíró, amint kikerült a palotából, úgy érezte, hogy a kelleténél jobban kedveli ezt az asszonyt.

„Csak most, csak most ne csináljak valami bolondot!” - gondolta magában. Pedig csaknem rá volt szorulva, hogy az ügghöz, magához méltatlan dolgot cselekedjék: az utolsó forintját előlegkérő sürgönyre költötte el, és ha estefelé nem jön meg a kért, nem nagy összeg: ma nem vacsorál. És ha nem jön meg holnap reggel, sőt délben sem, azután sem? A hoteljában étkezni nem lehetett, a vendéglőben adós nem maradhatott. Hogy magas rangú ismerőseitől kérjen kölcsön, erre olyan ijedten gondolt, mint valami perverzítésre, amelybe iszonyatos volna beleesnie. Ha a portástól, pincértől kér, mindenki megtudja, és vége mindennek. Iszonyú elképzelései voltak: a lap, ahol dolgozott, hirtelen megbukott, vagy elcsapták a távollétében. Valami pletyka támadt. Egyszerűen nem adnak előleget, mint ahogy odahaza már akárhányszor megcselekedték. Igen, de az otthon volt. A távolban csak nem hagyják el? Éppen a távollevőket szokták elhagyni.

Nem volt Budapesten senkije sem, akitől ötven forintot kérhetett volna kölcsön. Csak hogy ezt az ügyet tisztességgel megússza, rabolni tudott volna. És erkölcsi megaláztatása mellett fizikai gyötrelmei is voltak: éhezett a szó szoros értelmében. És délfelé frissen vasalt lawn-tennis ruhában teniszeznie kellett a kis mánásleányokkal. Ügyetlen volt, szórakozott volt. Az öregebb komtesz leszidta, a kisebb kicsúfolta, a középső megkérdezte: - Mi baja magának?

- Egy álló napja nem ettem egy falatot.

- Miért?

- Nem volt.

- Nem volt mit ennie? Hogyan érti? - kérdezte a lány.

- Egyszerűen. Nem volt pénzem. Nincs egy krajcárom sem. És talán nem lesz holnap sem. Úgy, hogy én egy koldus vagyok. Én nem vagyok egy comme il faut¹⁰² ember, én egy koldus vagyok. És maga egy koldussal teniszeznek. Egy csavargóval, aki talán már holnap kérni fog, kérnie kell, mert éhen nem halhat. A komtesz azt hiszi, tréfálok vagy megbolondultam. Nem,

¹⁰² Kifogástalan (francia).

csak annyira elgyengültem, hogy nem bírom többé fenntartani a tisztos látszatot, a konvenciót. Nem tudok hazudni, valakinek meg kell mondanom az igazat. Hogy beoptam magamat a társaságukba. Nincs rá jogom. És ezt mondja meg a papának és a nagypapának. Az angol kisasszonyoknak is, aki méltán gyanakodott rám...

A lányok a beszélgetőkre kiáltottak, angol játékszavakkal hívták őket, de látva, hogy mennyire el vannak merülve a diskurzusban,¹⁰³ mindkettőt kihagyták a játékból. Egyébként is fürdőn voltak, ahol nem jelent semmit egy kis jóleső vagy zseniális társasági szabálytalanság. És azt sem vették észre, hogy a komtesz kiejti kezéből a labdaverőt, a fiatalember halotthalványan, kék ajkakkal, mindegyre lázasabban beszél:

- Szélhámós azért nem vagyok, csak éhes. Semmit, ami nem fair,¹⁰⁴ nem tettem, de még tehetek. Talán gyalog fogok innen hazamenni.

A táplálkozás hiánya, ez a kis, hirtelen támadt vérszegénység, az emberi testnek ki tudja mi-csoda romantikája kergette bele ez okatlan és céltalan vallomásba? Rezon szerint mindenkinek vallhatott volna, csak ennek a leánynak nem, akiről tudta, hogy lassan, de biztosan kezd beléje szeretni. De az élet ideális jelenségei és azok felfogása ellen valami brutális düh fogta el, és éppen azért, mert az éhezésben erkölcsi megaláztatást is érzett, még egy nagyobb megaláztatásra törekedett. Lehet különben, hogy tudtán kívül a számítás ösztöne is benne volt az örület e megnyilatkozásában. Az valószínű, hogy biztosra nem vehette a leány megundorodását. Egyelőre az nem is érzett iránta mást, mint heves, fájdalmas szánalmat; a benső sírástól elfulladó hangon kérdezte:

- Nincs pénze? Elköltötte? Miért nem kér újat? Az apjától, a bankárától - nagypapától. Ilyen könnyelműséget! Mért nem hozott magával eleget!?

Az újságíró fölnevetett, és a nevetésben fölfrissült, magához tért:

- Nuszika, el ne áruljon, nem volt igaz az egész. Az igaz annyi, hogy én nagyon szegény ember vagyok, nem tudok annyi pénzt keresni, amennyi nekem kell, mégis az urat adom, maguk közé járok, és meg merem fogni a maga kezét. A maga szép, fehér szent kezét. Sosem teszem többé, csak ma utoljára.

A leány fölállott, és rajongás nélkül, szinte szárazon mondá:

- Én pedig ma, reggeli imádságom előtt megesküdtem, hogy az én kezem senki másé nem lesz, csak a magáé! Akarja?

Nem nézett a férfiúra. Úgyis aligha azt látta volna, aki előtte áll. Akinek esküdött, akihez kíváncszott, az úgyis benne élt, mint képzeletének alkotása, vagy előtte úszott, mint látomás, a kék hegyekben hömpölygő ezüst felhőkön járó. Ő maga sem látszott földi lénynek, arcából - amelyre rásütött a teljes nap - mintha valamely tüzes, de enyhe világossága áradna szét. Szeme szikrázott, szőke haja szálánként égett. Rendes körülmények között a szemben ülő szerencsés fiatalember valamely égi csudát látott volna, de most csak egy excentrikus¹⁰⁵ mágnáskis-asszonyt látott sárga tónusban.

- Mind a ketten elvesztettük az eszünket. Ilyent nem szabad beszélni, Nuszika! - mondá igen halkán, aztán fölkel. Az ajkán volt, alig tudta visszafojtani, majd kimondta:

¹⁰³ Beszélgetésben (latin).

¹⁰⁴ Becsületes (angol).

¹⁰⁵ Különködő, eredetieskedő (latin).

- Kedves kis rajongó komteszem! Azonfelül nem vagyok én egy szegény nemes. A kornak egy piszkos kis hőse vagyok, egy rosszlábú ember, aki futni akar a gyors futókkal. Az apám pedig papszabó volt!

Önuralma visszatért, szó nélkül elfordult a leánytól, és odament a társasághoz:

- Szégyellem magamat, de a fejem nagyon megfájdult. Nuszi komtesz is rosszul bánt velem, épp most fejtette ki, hogy az ülő életmód miatt tulajdonképpen minden író számár!

Az újságíró, aki helyén volt, mert már szépen hazudni is tudott, köszönt, és a leányok vidám kacagása között megindult a telep felé, egyenesen egy ismerős kávéházba, ahol egy nagy csokoládét rendelt. Hősiessége ilyen módon elhagyta, és nem bánta már, lesz, ami lesz! Biztatta ugyan magát, hogy a pénzespostás már útban van, és megkeresi itt, éppén itten. Ez a bizodalom éppén csak addig tartott, amíg felüdült a kisebbrendű evésben. A szivar azonban már semmimód nem ízlett, félig elszíta, és aztán letette, hogy egy pillanatra kimenjen az utcára, és ha lehet - fizetés nélkül - elmenjen haza, a hotelbe. Amikor pénze volt, bátran és vidáman tett meg ilyesmit, másnap aztán ő figyelmeztette a fizetőpincért, hogy tartozik neki. Most azonban oly ügyetlen, oly gyanús volt, hogy szinte megállították, amint elrohant, csak annyit mondva egy pincérnek:

- Ha keresnek, mindjárt jövök!

Hazaszaladt, hogy levághassa magát az ágyára, sírhasson kedve szerint. A pénze azonban a portásnál várta már, rossz címen küldték, azért késett. De többet küldtek, mint amennyit várt. Megfogta a rongyos, haszontalan papirost - az utalványt - és megcsókolta. Aztán elordította magát dühösen:

- A pénz, a bűdös, a nyomorult pénz!

Nem bírta magával, annyira előntötte a harag és a boldogság. Amint meghiggadt, végképpen meghiggadt benne az ítélet: a pénz minden. És ebben a pillanatban rossz ember lett. Két pillanat megcsinálta életének egész programját.

„Az asszony a kedvesem lesz; a lány a feleségem lesz!”

Ez volt az újságíró életprogramjának végső következtetése. Most már vacsorázott, most már pénze volt, erősnek és határozottnak érezte magát. Sőt, az életkedvnek olyan bősége támadt föl benne, hogy rendes időben, tíz órakor, le sem tudott feküdni. Különben egyébkor is, ha több pénze volt, mint amennyi néhány napra elég, úgy fölizgatódott, hogy nem aludt fél éjszakán át.

A hotelek és minden nyilvános helyiség csukva; tíz órakor itt már minden meghalt egy éjszakára.

Egyedül járt az óriási gasteini völgyben, melyet a természet éjszakának idején mindig visszapörölt a kultúrától. A sziklák, a fák, a rengeteg volt az úr megint, és az óriási, öt-hat emeletes emberi lakások is valami fantasztikus természeti alakulásoknak látszottak.

Az újságíró kénytelen volt némiképpen átalakulni költővé. A rejtelmes és nagyszerű hangulat hatása alatt elment a Nusziék külön kis villája elé, és ott föl és alá járt. Az egyik ablak zsalugáttere között fénysávok, a kicsike bizonyosan még ébren van, talán sír és gyötrődik miatta:

„Szegény jó leány, megérdemelné, hogy nagyon szeressem!” - gondolta Asztalos Aurél, és csókot hintett az ablak szárnyában. Aztán szépen elgyalogolt a herceg palotája elé. Ott sötét volt minden, annak ablakaira nem hányt föl eszményi csókokat. Ellenkezőleg, még az járt az

eszében, hogy mennyire nyugtalankodhatik miatta Nuszi. Úgy vélte, hangos zokogását hallja az éjszakában, és szíve emiatt izgatott boldogsággal telt el.

„Vagyok valaki, leszek valaki! És mátol fogva újrakezdeni az életet. Testileg gyenge vagyok, a munka, a nyomorult, piszkos munka kipumpolt, tőkém nincs - nem vagyok arra kötelezve, hogy bárki iránt is elnéző legyek. Semmi erkölcs, semmi gyengeség, semmi buta jóság és kényeskedő lelkiismeret! Ha élni akarok, ezekkel nem szabad törődnöm. Márpedig élni akarok. Öreg ember akarok lenni, mint akik itt sétálnak, az öregség nem is olyan csúnya. Aztán addig még szédítően és kiszámíthatatlanul sok idő telik, millió meg millió perc. Mind öntudatosan akarom kiélni, és mind boldogan. Szenvedni, megaláztatni nem akarok többé. Sőt, ami a meghalást illeti...”

Elkacagta magát. Eszébe jutott, hogy gyerekkorában, amikor az első nagy halálfélelem rájött, azzal vigasztalta magát, hogy amikor ő öreg lesz, már más természeti rend lesz, a halált meg tudják gyógyítani, vagy az egyszerűen magától beszűnik!

Véletlenül - bizonyára akaratán kívül - a szerény gasteini temető mellett vitt el az útja. Félelemmel és undorral fordította el a fejét. Hanem ahogy a szerpentin fordult, megint csak a cinteremre¹⁰⁶ esett a tekintete. A márványkeresztek, mint mindmegannyi immenzus¹⁰⁷ ujjak, hívták, invitálták.

„Ezek engemet marasztalnak. Érdekes volna, ha ide vinnének, ha itt halnék meg!”

Adta önmaga előtt a bátrat; de menekült föl a telepre, hátha emberi, helyesebben asszonyi lényre akadna. Ez utóbbira hihetetlenül vágyott, ha csak egy golyvás parasztnő akadna, akár csak egy kis közömbös beszélgetésre. Senki sehol, a hegyről lefelé törő vízerek csacsogtak, és a nagy vízesés bömbölt mindenféle bolondságot összevissza. A rejtelmes gasteini víz, amelynek gyógyító tartalmát nem bírja kimutatni senki. A tudomány azt mondja, nincs benne semmi, és közömbös melegvíznek nevezi, és mégis bizonyos, hogy a kifáradt szervezet fölízgatja, sőt, némely mértékig, föl is újítja. Az újságíró melléje állott egy ilyen meleg érnek, nézte, majd lehajolt hozzá, és arcát - szinte szimbolikusan - megmosta benne:

„Ezzel lemostam magamról a régi életet, és ezennel új életet kezdek!” - mondá, és csakugyan meg is kezdte az új életet, hogy letiltotta magát arról a heves vágyakozásról, amely egy bármilyen asszonyember felkutatására űzte. Alkudozott a vérével, látott is valami macskajárású szobaleányt tovasurranni egy hotel előtt, de nem nézett utána.

„Fegyelmeznem kell magamat, ez az első!”

Most nem került ez még nagy erejébe. Azért nehezen ment haza. Legalább ha egy pohár konyakot ihatott volna valahol. Csak egy kevés pénzt költhetne el bármire. Elment a cukrászda ajtaja előtt, és tréfából megkopogtatta.

- Azt ugyan verheti! - szólalt meg valaki a háta mögött magyarul. Egy rongyos, de igen nagy télikabátba burkolt, nagy fekete kalap alól szólalt meg egy árnyék, akiben a fiatalember egy félismerősére, valami ötödrangú újságíróra talált. Ízetlen, összeférhetetlen, mord fiúra, akivel otthon nemigen barátkozott. A holtbeteg emberke olyan volt mindég, mint a megfagyott epe: mart, keserített mindenkit. Keresetének javát patikára és párbajozásra költötte. Most azért volt itt, hogy halálos betegségeiből kigyógyítsa magát alaposan, mert szintén új életbe akart

¹⁰⁶ Templom körüli temetőkért (görög-latin).

¹⁰⁷ Roppant nagy (latin).

kezdeni: meg akart menteni az erkölcsnek egy erkölcstelen leányt. Ha meggyógyult, erős lett, magához akarta venni.

Kezet fogtak, Asztalos Aurél nagyon örvendett, friss híreket hall otthonról. Azonban erősen barátkozni nem akart vele még a fürdőhelyen sem. Megveregette a vállát:

- Maga az igazi lump. Itt, a bezárt cukrászda és kávéház előtt ül egyedül, csak hogy része legyen valamely éjszakai kávéházazásban.

- Jó, jó! - felelt a rongyos kartárs és felszedelőzött.

- Hová megy, énniattam megy el? Mikor jött? Semmi újság?

- Jó éjszakát. Semmi.

Visszafordult, és hogy egy kis distancia volt közöttük, jó hangosan szólott:

- A herceg birtokai után három képviselőt küld a Házba. Ez a magyar alkotmány. Ez a magyar parlamentarizmus. Az egyik meghalt. Még a halál is kedvébe jár annak, aki egy herceghez tudott dörgölni! Ha kegyed szemes! Miért ne kegyed? Belevaló! - Még valamit morgott, aztán eltűnt az éjszakában.

Tüzes taplóval a fülében - a rendes magyar karrierre, a képviselőségre gondolva - hajnalban aludt el. Korán reggel felköltötték: a komtesz angol misse lehívatta a társalgóba. A rendes körülmények között végképpen citromszínű hölgy vérvörösre változva előadta, hogy a Nuszi küldetésében jön. Előadta továbbá, hogy az ideális szerelemnek nagyobb pártfogója nála nincsen, és szívesen meghal az eszményi érzések szolgálatában és érdekében. Ő boldog, hogy bizalmasuk lehet, hallgatni fog, mint a sír, de egyszersmind vigyázni fog. Igen sokat beszélt magáról - akárha Dickensből mondana föl néhány levelet. Végre csakugyan rátért Nuszira, aki az éjjel részint sírt, részint a spirituszmasinán egy önkészítette tortát sütött.

A masina csak reggelifőzésre volt predesztinálva,¹⁰⁸ következésképpen a csokoládétorta részint nyers, részint cseppfolyós lett. Ámde virágokkal teli dobozba volt pakolva, és melléje téve a következő tartalmú kis levél:

Küzdjön, én vele vagyok, Annie.

A fiatalember nem nevette el magát, ellenkezőleg, könnyezett.

- Mondja meg - mondá a missnek -, Annie komtesznek, hogy ön sírni látott. És mondja meg neki, hogy a küldeménye hatott meg. És súgja meg neki, hogy egyébként már minden rendben van.

- Minden rendben van! - ismételte az angol hölgy fontoskodva és titokzatosan.

- Mondja meg Nuszikának - ha jó akar lenni, ha megteszi -, hogy a szárnyaim újra megnőttek, és nincs olyan boldog ember a világon, mint én. És talán szerencsés és erős is leszek.

- Erős, az a fő! Az erő, csak ez az egy, ami tény! - prédikálta a miss, és olyan erősen megrázta az Aurél kezét, mint egy férfi. Egyéb szónoklatot is tartott volna még, de a fiatalembert a herceghez hívták sürgősen.

„Valami baj lesz!” - gondolta az újságíró babonából, éppen azért, hogy baj ne legyen. Nem is volt, sőt inkább öröm, a lehető legnagyobb, amit a nyomorék újságíró, mint kikaparásra érdemest, kitűzött neki, ott állt előtte készen. A mandátum úgyszólván ott feküdt a kerti

¹⁰⁸ Rendelve (latin).

asztalon, a Juli főzelékes tála mellett. A herceg rendkívül jókedvű volt, még szóvicceket is akart csinálni ez alkalomból, hogy megkérdezte tőle, volna-e kedve képviselő lenni.

- Képfestő és képviselő, mindegy! - mondá érthető, de hiányos magyarsággal. Öfensége nevelt az élcen, Juli is, Aurél is. De a herceg komoly férfiú volt, és komolyan fogta föl a dolgot:

- A maga tisztességes gondolkodása tetszik nekem. A kormányzóm kérdezi, kit akarok, mivel az öreg Majeczky Pesten ellumpolta magát és meghalt. (Mindössze hatvankilenc esztendő volt. A korától még élhetett volna!) Négy jelöltet is ajánl, válasszak közül. Ki tudja, miféle tűzfejek, én nem mehetek oda, hogy megvizsgáztassam őket. A barátném kérdezősködött önre magyarországi ismerőseinknél, és onnan a legkitűnőbb konduitleista¹⁰⁹ érkezett.

Juli, a barátné, oda se figyelt a beszélgetésre, mint akit az ügy nem illet. Az újságíró glédában állott, mint a katona, a herceg pedig jókedvűen kommandírozott tovább:

- Oda maga le fog menni. Ott néhány igazán szép gobelin van a kastélyban. Húsz éve nem voltam ott. A jószágkormányzó egy nagy zsvivány, de tisztességes, rendes ember. Mindent rendbe fog hozni. Azazhogy, ott magának beszélni kell. Az szép, aki beszélni tud. A hadsereget ne említse, tegye meg nekem azt a szívességet. Maguk mindjárt az adóval kezdenek, és hanyagságra ösztökélik a szegény népet. A papoknál jó koszt van, ott enni kell. A korcsmába a népet a tisztek összehívják és ott maga szavalatot mond. Persze: Rákóczi. Kossuth, Petőfi...

A főmagasságú herceg tréfálni méltóztatott e komoly nevekkal, amelyek az ő számára sem voltak komolyság nélkül valók. De atyai és valóban őszinte jóindulatában ugratta a fiatalembert:

- Maga persze szeretne ellenzéki lenni, kellene, mi?!

- Én meggyőződésből kormánypárti vagyok. Az édesatyám is az volt - mondá a fiatalember.

- Elég baj! - mókázott tovább öfensége. Majd igen komolyan hozzátette. - A kormányok mind rosszabbak, és rosszabbak. Igen hiúk. Nagyon szeretik magukat megerősíteni. Ha ez így folyik, önöknek még olyan kormányuk lesz, amely mindazt megcsinálja, amit az ellenzék akar. De én katona vagyok, nem törődöm a politikával. Egy szívességre azonban kérem önt, ha jónak látja, megteheti: hirdesse, ha már képviselő lesz, hogy fő a férfias jellem, az engedelmesség, és izgágáskodni nem kell, nem szabad, nem lehet.

- A hirtelen haladásnak, polgári dolgokban a gyors attaknak¹¹⁰ én is ellensége vagyok! - mondá az újságíró némileg elfogódva, mert nem tudta biztosan, vajon ez a pont tökéletesen beleillik-e a herceg kissé egyenetlen politikai programjába. De beleillett, rendben volt ez is, a többi is. Sőt, Juli a jószágkormányzónak a levelet máris írta, és délebedre az újságírót ottmarasztották. A herceg nem az egyedül evő főmagasságok fajtájához tartozott, sőt, ebben rendkívül polgárias hajlandóságai voltak: szerette, ha volt valaki az asztalnál, aki az ügynevezett „előevés” művészetét értette, és az ételeket dicsérte. Mindkettőt könnyű volt bárkinek is megtenni, mert amilyen rossz, száraz és erőtlen volt a herceg konyhája Bécsben, olyan jó, ízes és erős itt. Délután háromig is eledelegélték a második reggelit. A herceg szolid katonatörténeteket beszélt el, barátnéja pedig némileg vastag bécsi anekdotákat adott elő. Egész családiasan voltak, amikor vendéget jelentettek.

¹⁰⁹ Minősítés (francia).

¹¹⁰ Támadásnak, rohamnak (francia).

Karlsbadból átjött alázatos vizitre egy valódi, cselekvő magyar miniszter. Egy hangos szavú mágnás, akinek szemei úgy hatottak, mintha be volnának téve, mégpedig nem valami előkelő optikus műtermében. Ám az egymástól divergáló¹¹¹ kék üvegek ugyancsak jól láttak, és a báró - bárha a lábai is vékony vendéglábaknak látszottak - ugyancsak elevenen mozgott. A haja, mintha bádogból lenne, a hangjából mintha károgó mikrofon szólana, és mintha mindig leckét mondana föl, valamint egy férfiúra változott Alesia, Coppelius mester legszebb műve. Csupa valószínűtlenség volt ez az ember, akinek látszólag közömbös volt, hogy e világon él. És ehhez képest kora sem haladt előre; ifjúságától kezdve aggastyánkoráig megmaradt állandóan ötvenévesnek. Különben a politikát legfőképpen a benne rejlő ravasz elementumért üzte - csökönnyösen, kiirthatatlan előszeretettel.

A herceghez Karlsbadból rendszeresen el szokott látogatni. Nyíltan azért, hogy tőle - mint praktikus és nagy tapasztalatú férfiútól - tanácsokat kérjen igen komplikált dolgokban. Tényleg azért, hogy a fenségen át kontaktust tartson fönna a legmagasabb körökkel, és hogy egy-egy - a távolban elsülő - pletykabombát röphíthessen fel valamelyik kollégája ellen. A herceg rendszerint nem unta, pletykát hordott neki a másik világfürdőből. De most nem volt kedve fogadni. Juli beszélte rá.

Asztalos Aurél készülődött, hogy szerényen visszavonuljon.

- Maradjon csak. Ettől lehet huncutságot tanulni - mondá a herceg.

A miniszter kezdetben nem vette észre az újságíró, egyszerűen körösztlénezt rajta. De amikor látta, hogy itt kitüntető melegséggel bánnak vele, neki is udvarolt, őt is „alázatosan kéremszépén”-ezte. És gépbeszédét nemegyszer megállította, hogy megkérdezze:

- Nos, mit mondasz hozzá te, aki a magyar viszonyokat ismered?

Az újságíró nem mondott semmit, lesett, kéjjel figyelt, és élvezte a helyzetet. És közben- közben lopva szerelmesen nézett Julira, aki őt e szituációba beállította. Az asszony hasonlóképpen nem nézett rá haragosan. A fiatalember finom rajzú, teljesen beretvált képe, sűrű és kemény, szőke haja, keskeny, kissé állatias, ám teljesen fiatalos homloka, szóval az egész ember rendkívül sokat nyert a két öreg ember mellett. Ha nem tetszett volna Julinak, még akkor is kellett, hogy hozzá tartson, mert bármit beszéljen a tudomány, a tekintély, sőt maga az asszony is - ami az asszonynak legjobban imponál, az a fiatalság. A férfi, az nincs így, és korunknak szóban forgó küszködő hőse, kinek, íme, sült galambok szállnak a szájába, igazában szerelmesebb volt itt e magas uraságokba, bárha azok kisebbrendű földi teremtmények, mint a hercegi kedvesbe, akinek humora, józansága, jósága és kétségtől csókra berendezett szája van. Ez érzületekben a fiatalember ezúttal megkülönböztetéseket nem tett, mohón szívta be azt a beszélgetést, amelyet a herceg, a miniszter és Juli, a nép leánya rendeztek különféle tárgyakról, férjhezmenendő hercegnőkről, megveendő ellenzéki férfiakról, intriguáns¹¹² udvarhölgyekről, freskókról, kutyákról, valláserkölcsi alapról, magas állású rossz asszonyokról, lóversenyekről és a házassági törvények reformjáról.

Az újságírónak feltűnt, hogy a miniszter sohasem mond semmit, amiről nem biztos, hogy kellemes a hercegnek. És bármit mond, abból az alattvalói devóció¹¹³ érzik ki. Valami katonai alárendeltség, mintha az államférfiú a herceget magánál többcsillagos miniszternek tartaná, bárha annak a magyar államhoz, rengeteg nagy magyarországi birtokain kívül, csak igen

¹¹¹ Szétágazó, két irányba futó (latin).

¹¹² Intrikus, bajkeverő (francia).

¹¹³ Hódolat (latin).

csekély alkotmányjogi köze van. A rang teszi ezt, vagy a tapasztalatok következtetése, sokszázados erőpróbák tanulsága és eredménye. Oly óriási fensőbbisége van egy nem-magyar hercegnek egy magyar mánás fölött? Miért? Talán azért, hogy a múltban, valahányszor akarta, ez a fensőbbiség elismertette magát, és sokszor a maga lakájszíneibe öltöztette az urakat?

Az újságíró jó, sőt nemzeti hazafi volt, mégis a disztinkválás¹¹⁴ közben a herceg pártjára állott:

„Ezek férfiak, ezek konzekvensek,¹¹⁵ akarnak valamit, és amit akarnak, amellet megállanak hatszáz esztendeig! Ezek meg puhák, mint a viasz, századról századra, sőt évtizedenként más figurát lehet belőlük és rajtok kinyomkodni!” - így gondolkodott magában, és ha csak lehetett, kissé gunyoros volt a miniszterrel szemben. Szerényen, mert hősünk a fehér papoknál tanult, és bizonyos alázatosság nem hiányzott a beszédéből soha.

Egyszer azonban kitört. Arról volt szó, hogy milyen most a hadsereg és polgárság viszonya odahaza.

- Na, na! - monda az excellenciás mikrofon. Majd - mintha rosszul volna beigazítva, hozzáberregte ezt a félmondatot: - A hadsereg természetesen nem hibás, de mégis a büntetőtörvénykönyv reformja...

A fiatalember alkalmasnak vélte a pillanatot, hogy egyetlen politikai gondolatát, melyet kiírnia sohasem lehetett, kezdetben csendesen, de mind nagyobb hévvel előadja.

- Ugyan, kegyelmes uram, ne tessék rossz néven venni, de odahaza még a miniszterek is felülnek az oktalan sovinségnek, az évszázados és ostoba félreértéseknek. Magyarországon a civil társadalom összevissza, hiányos, részben rossz törvények alatt él. Ott nincs meg még semminek a végső formája. Félkemény minden, mint a félig megfagyott kocsonya. Ha helyellközzel erős is, nem megbízható az egész. Az egész monarchiában csak egy van, ami megbízható, szilárd és egységes, és ez a hadsereg. Ennek a szervezete nagyszerű, és minden ízében ép. Vannak tradíciói, van erkölce, van célja, kijelölt útja, igazsága és becsülete. Abszolút igazságot én sehol sem találtam, csak a hadseregben. Ha életem, becsületem kockán van, a hadsereg akármelyik két tisztjére könnyű szívvel rábízom mind a kettőt. Ott van egy konstant¹¹⁶ közérzés. Konstant. Még a kultúra érdekében is többet tesz, mint az egész polgári kultúra. Ott nevelik a népet, és nem a népiskolában. Ott marad meg az egészséges emberanyag, és pusztul el a gyenge. Akinek egyenlőség kell, a hadseregben azt is megtalálja. Egy kárposlegény, ha tiszt lesz, bejuthat a király báljába. És a polgári elem, az egész ország még mindig nem áll el ostoba antipátiájától. Ha a hadsereget nem szereti, magát nem szereti, ami benne jó és kiváló.

Fuj, micsoda állapotok!

Az az ország, amely a hadseregét nem imádja, veszedelmes trotli,¹¹⁷ és megérdemli az ostromállapotot. De az ország, maga a nép jó, csak félre van vezetve. Önök, kegyelmes uram, bocsánatot - önök, az államférfiak a hibásak. Önök nem dolgoznak amellet, hogy a nemzet megértse a nagy ügyet. Önök - a kegyelmes úr bizonyára nem - azon munkálkodnak, hogy örökké megmaradjon valami feszültség, legyen mit tagadni, mit kiegyenlíteni, elmérgesíteni,

¹¹⁴ A helyzet tisztázása közben (latin).

¹¹⁵ Következetesek (latin).

¹¹⁶ Állandó (latin).

¹¹⁷ Bárgyú, ügyefogyott (német).

komplikálni és kiegyenlíteni. Önök az írókat arra használják fel, hogy önöket dicsőítsék és megerősítsék. Ahelyett, hogy megnyernék őket a hadsereg népszerűsítése nemzeti nagy feladatának. Hogy erre nem kaphatók? Parancsszóra, jó szóért, pénzért mind, még a koszorúsok is. Én tudom. Amennyi pénzért palotát építenek valamely segédhivatalnak, nyélbe lehet ütni az egész dolgot. És ez az ország életének kérdése. A hadsereg, az ügyis megél! Az megél!

Juli nem bírta magát türtőztetni, tapsolt! A herceg nyitott ajkakkal, mintha kéjgázt szívott volna be, úgy hallgatott. A betett szemű államférfiú olyan lett, mint a főtt rák.

A miniszter géplelkében soha még nem támadt egy politikai koncepció. Incidensekből élt, amit ő - mint sok más társa - így nevezett: úrnak lenni a viszonyok fölött és a viszonyok által. És íme, egy ismeretlen fiatalember kipattant előtte egy nagyszabású koncepciót, amelynek még az a pikantériája is megvan, hogy igen közel evez a hazaárulás partja mellett. De neki épp az ilyenek tetszettek, benne megvolt a nagyurak sportösztone: olyasmit erőszakolni a sokaságra, ami annak sehogy sem kell. Ő is a „csakazértis!” magyar államférfiak csoportjába tartozott, azok közé, akik úgy fogják föl a mesterségüket, mint a közérzéssel való birkózást. Szerették és szeretik ezek azért a hazát, hanem úgy gondolkodnak róla, mint a paraszt az asszonyról: verve jó, kínozva boldog, lenyűgözve virágzik!

Fölizgatva és elvörösödve gratulált a miniszter.

- Arany igazságok. Gratulálok. Erről nemegyszer tanácskoztunk a minisztertanácsban, én előterjesztettem, hanem...

A herceg gúnyosan nézett a miniszterre, és mint egy katonabajtárs a másiknak, a kezével üdvözlést intett a fiatalember felé.

- Ez már beszéd! - mondá. - Ennek a legmagasabb helyen is örvidenének. Én csak utálok a sok beszédet, de ezt szívesen hallottam. Körner,¹¹⁸ aki meghalt, így beszélt. Egy könyvet kellene erről írni.

- Íratok.

- Fogok írni!

- Latinul, hogy mindenki olvashassa, mint régen. A régi embereknek több eszük volt!

Az ötlet meglepte a két magyart, de honorálták. A fenség azonban nem állott velük többé szóba, a délutáni alvás perce elkövetkezett, elvonult. Az ajtóban azonban visszafordult, és megint üdvözlést intett a kezével, egyenest és kizárólag az újságírónak:

- Ez férfias volt! Ez csinos volt! Önre szép pálya vár. Egy szívességet azonban megtehetne nekem. A haját - hosszú -, a haját levágathatná. Rövidre, az férfias. Nyílt homlok, határozott koponya...

Az újságíró meghajtotta magát, a miniszter is, de mélyebben. Egymásra néztek, és nem mosolyogtak.

A fenség ásított, szalutált és elment.

A két férfi tele volt tisztelettel, de nem egymás iránt. Juli azonban okos asszony volt, és nem engedte, hogy összekülönbözzenek, vagy ami még rosszabb - összebarátkozzanak. Kitéssékelte az államférfiút, aki különben is belátta, hogy a mandátum, amiért valaki számára idefáradt,

¹¹⁸ Körner, Theodor (1791-1813) német költő, drámaíró, a Napóleon elleni háború hősi halottja.

máris biztos kezekben van. Még egy végsőt „kéremszépen”-ezett az újságíróval - miközben arra gondolt, hogy a budapesti állami rendőrfőtől megtudja, ki ez -, és sietve elberregett.

Egyedül maradtak. Juli olyant nevetett, hogy a parókája is megmozdult belé:

- Na, de maga egy nagy ravasz! - mondá, és csaknem megölelte.

- Én? - szólta a fiatalember, és elvörösödött, mint aki rosszhiszeműségen kapta magát.

Az asszony a vállára ütött:

- Maga mindjobban tetszik nekem, maga ravaszabb még, mint én. Ha a herceg meghal - isten ments -, magához megyek feleségül! És hogy állunk azzal a szerelemmel?

A fiatalember nem felelt, lehajtotta a fejét, amelyben az a bizonyos erkölcsi motosz egyszerre - talán utoljára - megmozdult. Most kövesse el a herceg ellen a legnagyobb bűnt, amelyet egy férfi elkövethet a másik ellen! Most, amikor még a fenségnek hozzávaló jósága meleg, amikor hozzájuttatja egy kincshez, a nép bizalmához. Amikor egy kerületet kap tőle ajándékba, valóra válva életének legszebb és legvalószínűtlenebb álmát! A szerelmi nyilatkozat a torkán akadt egy pillanatig. Az asszony lehajolt, úgy nézett - és nevetett - a szemébe:

- Te félsz, barátom! Nekem úgy tetszik, hogy maga fél. Én meg attól tartok, hogy maga buta, és a herceget szereti és nem engem! Fúj, ilyen egy magyar gavallér! Kedvesem, itt olyan biztonságban vagyunk, hogy no! A cselédség jól van nevelve, a hercegnek pedig végképpen nincs tehetsége a féltékenységre. (Olyan jó és becsületes ember nem volt még a világon.) Öfensége úgy képzei, hogy más férfi nincs is a világon, mint ő. És ez bizonyos mértékig igaz is. Amikor először csókolt meg, így szólt: „Gondold meg, hogy én adom neked csókomat!” Már a barátnéja voltam, és még otthagytam a külvárosi színházban. Ha a más karjaiban látta, azt mondaná: „Ez nem igaz, ez álom, sok stájer-tésztát ettem vacsorára, rosszat álmodom!”

Juli nem nevetett többé. Komoly volt és nyílt, de nem kihívó.

- Nem tagadom, a fenség mellett nekem már tetszettek férfiak. A fenség mindegyikből embert csinált. Neki megvan az isteni szenvedélye, hogy semmiből valami igen nagyot csináljon. Egy orvost, aki igen egyszerű kúrával engem hat kilóval lefogyasztott, kineveztetett egyetemi tanárnak, éppen magukhoz, Magyarországra. A kis Bonifácból ő csinált püspököt. Öfensége képes volna - ha én alkalmat adnék rá - az összes hivatalokat megtölteni a monarchiában. A szíve gyémántból is van, vajból is van. A külseje szigorú, de a jóság úgy sugárzik belőle. Már ma estve, meglássa, saját kezűleg fog írni a jószágkormányzójának a maga érdekében. Ezt fogja írni: *Kedves Birhala: Aurél Asztalos az én emberem. Nyílt jellem. Férfiszív!*

- Ha maga akarja... - vetette közbe az újságíró, és mindenféle érzelmektől eltelve, a szeme megtelt könnyel.

Juli fogta a hercegi koronával kistikkelt zsebkendőt - ezt a koronát csakugyan nem tagadhatta meg magától -, megtörülte a fiatalember szemét:

- Ne legyen bolond. Mi mind a ketten a nép emberei vagyunk! Mi? A nép emberei, és szeretjük egymást! Mi?

Ez az asszony nem sok teketóriát csinált, kicsiny volt a fantáziája, hazudni nem szeretett.

- Nagyon szerelmes nem vagyok én magába - mondá -, hanem igen tetszik nekem. Aztán nekem kell valaki... (Olyan valaki, akinek - nem kell színházat játszania. Aki előtt vállfűző és paróka nélkül is mutatkozhatik.) Egy férfi, akivel bizalmas lehetek, akivel sétálhat az ember, mert barátnőket a herceg miatt nem tarthatok, azt nem tűri. „Az rosszra vezet!” - mondja. Jó, hát nem barátkozom velük, valamirevaló úgysem barátkoznék velem. Már gondoltam, hogy

pénzért vállalkozok egy grófnét, mint ahogy a zsidók szokták. De utálok a nyafkákat; aki közöttük szegény, az folyton sír. Maradok én maga mellett. Mi? Eljön velem sétálni, ha a herceg nem jöhet? Nagyon gyakran nem jöhet, például, amikor katonásdit játszik. Néha, ha Bécsben van is, nem mer velem az utcán mutatkozni. Nem tudom, ki tiltja le? A felesége nem. Az szeret engem. Valóban előkelő asszony; másoknak mindig dicsér: Juli jó lélek, konzerválja a herceget, az ő helyén más többet „tenne”! Eljön-e velem maga a színházakba? Nem szeretek egyedül lenni a páholyban. Olykor csendesen elvacsoráztatunk. Én imádom az írókat, bárha könnyelmű fráterek! Maga ne legyen, én magát rendbe hozom.

Amíg Juli előadta - kissé ugráló - programbeszédét, az ebédlőben lakájok, inasok jártak-keltek, leszedték az asztalt nesztelenül, mintha valakit temettek volna. Az újságíró többször figyelmeztette az asszonyt:

- Pszt, csendesebben!

A herceg barátnőjének azonban nem volt sugdosó hangja, és az erőteljes althangját inkább a természet az értelmes szókimondásra rendezte be.

- Nekem kell valaki, aki olyan nekem, mint én a hercegnek! - mondá a rendesnél is emeltebb és értelmesebb hangon.

Az újságíró nem veresedett el többé és nem utálta meg magát, sőt a szembenálló hölgyet sem. A helyzet izgatta, csak hogy nem értette eléggé, az irodalom neki is elrontotta - mint annyi más társának - a világos, korrekt látását. Nem látta tisztán az asszonyt, aki a józan nők ama fajtájához tartozott, amelyekhez képest a legridegebb üzletember is poétikus hajlandóságokkal teli. A számító férfinak fogalma sem volt arról, hogy vannak asszonyok, akik a legszövevényesebb helyzetekkel is oly egyszerűen számolnak, mint a vásárcsarnokból hazatérő szakácsnéval: hús, zöldség, főzelék, krumpli, fél velő, champignon, tejfel és virág...

A virágot nem hagyta ki Juli a számításból.

- Különben - mondá hirtelen -, ne beszéljessünk itt tovább. A maflák - az üvegajtón át látható inasokra mutatott - úgy látom, zavarják. Menjen maga csak haza; egy negyedóra múlva magánál leszek! Ne féljen, nem fogom kompromittálni, nem fogja megtudni senki. Művész nő vagyok, vagy mi?!

Az újságíró vágyott e vizitre, de egyszersmind szerette volna, ha elmarad. Félt, de bátornak kellett mutatkoznia, különben mindent elveszthet. Látta, hogy ennek az asszonynak a kezében van, és ez voltaképpen tetszett is neki.

Hazament, hogy várja. A Nuszika levele, virágja és valamivel jobban sültött mogorótortája ott volt az asztalon. A levél csak ez egy sor:

Hősiessége aggaszt, kétségbeesve várom a tenispályán!

„Kétségbeesve várom a tenispályán!” Asztalos Aurél megcsókolta a kis levelet, és - mivel mégsem volt végképp elvetemedett fiú - egy csipetnyit evett a mogorótortából. Azonban otthon maradt, és arra a nőre várt, aki - maga mondta - nem szerelmes belé, és nem ártatlan. És elábrándozva az eszményi leányon, szerelmesen várta a nőt, átengedve magát mind meztelenebb és őszintébb gondolatainak:

„Hogy *ezt* várom és nem mehetek *ahhoz*, ez erősíteni fogja *annak* az érzéseit! Ez jó véletlen. Az ilyen levélre nem kell mindjárt menni. De nem tudnék itthon maradni, ha *ezt* nem várnám!”

A fiatalember éhes szívének - csak hagyjuk meg a jó öreg szívet a maga régi jogaiban - olyan hosszú volt e negyedóra, mint egy negyedév. „Jön, nem jön? Milyen jó lesz, ha itt lesz!”

Kiszépítette, maga elé varázsolta alakját, máris csókolta. Belehalványodott az idegéletbe, hogy az élettani helyes kifejezést meg ne mondjuk, és attól félve, hogy nem jön, már arra is gondolt: „Mit a herceg és mindaz, amit értem tehet, mit pályám és karrierem, a szép és ragyogó élet? Az a fő, hogy eljön!”

Haragudott, mert egy nem is először próbált helyzetben mindjárt eltér a magának tett ígére-tétől, hogy az első a fegyelem. De az vessen rá követ, aki fiatal volt, és asszonyra várt, azért hogy az eljöjjön, nem ígérte el magát az ördögnek, sőt az angyalnak is!

Már nem is várta, amikor egy fekete ruhás, fekete főkötös, bécsi szobaleány toppant a szobájába. A leány csitri haja a szemébe lógott, a kezében egy levél.

Őt kereste és - Juli volt!

- A színházat abba hagyni csak nem lehet. Ugye, fess vagyok!? Elgyöttem hozzád, de a szemed kikaparom, ha hozzám nyúlsz, itthagylak, ha egy csókot is kérsz. Én egy becsületes lány vagyok, és a nevem Pepi, vagy ha szebb, Jozefin!

Felült az asztalra, és onnan tartotta a kis beszédet. Közben a magas sarkú cügöscipőjével kirúgta az ablak egyik zsalugáterét:

- Barátom - mondá komolyan -, én a világosságot szeretem. Több világosságot! Mint ahogy Laube¹¹⁹ mondta.

- Ha így viseli magát, miért jött ide? Hogy mert eljönni egy veszedelmes legénylakásba? - ezt kellett volna kérdeni a fiatalembernek, ha a férfiak tudnának az asszonnyal őszintén beszélni egészen addig. De gyengéd és ügyetlen bújódit játszik velök a legerőszakosabb is, egészen ama pontig, amikor véletlenül megfogja. És a legtöbb okos nőcske erénye azon múlik, hogy a mulatságos és megtisztelő bújódsi játékot ki akarja húzni a végtelenségbe, és mert mulattatja a férfi, amíg küszködik, ameddig ostoba - ha különben Spinoza¹²⁰ is!

A herceg barátnője mindezekről a rég aranyba, sőt ónba öntött igazságokról aligha tudott, mindenesetre keveset törődött velük. Amennyire a kis szoba engedte, jó messzire ült az újságírótól, aki - a grémium¹²¹ bocsásson meg a hasonlatért - olyan volt e pillanatban, mint egy borzeb, ha éhes, és édeskés alázattal, türelmetlen hízelgéssel szimatolva les. Ám Juli nem volt finomkodó lény, kedvelte a közönséges komikumot, jóízűen nevetett - a politúros asztal nyikorgott alatta -, és szólott:

- Mért tetteted magad olyan ostobának? Különben ilyenkor vagy a legkedvesebb. Olyan vagy, mint egy iskolásfiú. Nesze, hoztam neked egy órát. Megbecsüljed; el ne adjad; a herceg előtt ki ne vedd. Tőle kaptam tíz évvel ezelőtt, amikor marokszámra mind csak órákat hozott nekem ajándékba. Nem énmiattam, hanem mert neki szerzett örömet a vásárlása, a megfogása, a felhúzása és az elrontása. A családjában van ez az óramánia. De valahogy ő meg ne lássa nálad, mert őfensége, tudod, a személyekre nem emlékszik, hanem a tárgyakra igen.

Egy golyó alakú, kék emailú¹²² régi aranyórát dobott az újságíró felé, az elkapta, szertartá-sosan, de hanyagul megcsókolta.

¹¹⁹ Laube, Heinrich (1806-1884) német író.

¹²⁰ Spinoza, Baruchde (1632-1677) holland filozófus.

¹²¹ Társaság (latin). Itt: az olvasók.

¹²² Zománcú (francia).

- Jó, jó - folytatta Juli jókedvűen -, a csókodra fűjök. Az aranyat megcsókoljátok, ha sárból való is. (Én is.) Meglehetősen ismerlek és meglehetősen utállak benneteket. A férfiak olyanok, mint a füstölt és pácolt hering, füstösek és olajszagúak, iszonyú sokan vannak és olcsók. A legcsúnyább nő is annyit vesz belőletek, amennyi neki tetszik!

Az újságíró egy kissé megsértődött, felállott.

- Csak közel ne gyere - védekezett az asszony -, elismerem, hogy te külön vagy. Nem járt úgy át a füst és a pizok. Tiszta vagy, rendes vagy, jószagú és gusztusos. Nem vagy szép, de kellemes, én meg a többi asszonyok is az ilyeneket szeretjük. A herceg - öregben - ilyen. A fenség különben nem öregember, elhiheted!

A fiatalembernek az volt az érzése és vágyakozása, hogy a cselédnek öltözött úrnőt jól megverje, aztán jól megcsókolja. Talán ez is lett volna a helyes és célirányos cselekedet. Ehelyett azonban esküdözött, szerelmet vallott, és asszonyhódító plánumát¹²³ eszményi alapra fektette, amivel végképp eltávolodott céljától. Juli, ha azon volt a sor, szívesen elábrándozott, és gyönyörűséggel hallgatta, amint a fiatalember imádkozott hozzá. Még csak az hiányzott, hogy verset szavaljon, azt nem tette, de sírni - sírt.

És ez meghatotta Julit, az ő kerek szemei is könnybe lábadtak, elérzékenyült. Miért? Azt nem lehetett tudni. És azt sem lehetett megállapítani, hogy mért ment el anélkül, hogy meg engedte volna csókolni csak a kezét is.

Férfiak az ilyen esetekben annyit tépelődnek, de a titok egyszerű kulcsára oly ritkán találunk. Keresik a komplikált magyarázatot, pedig az a legtöbbször végképpen egyszerű. Megrázott, kigúnyolt és otthagyt hősünk is, ruhástól feküdvén az ágyon, a padmalyra nézve, szinte a levegőben kereste a szövevényes szálakat. Ámde hiába kapkodott, megfogni nem tudott egyet is. Közben gondolt okosra, bolondra:

„Az asszonyok sokkal erkölcsösebbek, mint ahogy mi, férfiak hisszük.”

„Nem bízik a diszkrécióban.”

„Nem szeret eléggé!”

...A nyitott ablakon keresztül többrendbeli havasi szitakötőféle, keskeny és hosszúkás testű szárnyas barmok özönlöttek be, és bolond táncokat, vad zümmögést vittek véghez a homályos szobában. Ezekre az ügy nem tartozott, de ezek biztosan tudták, és bizonyosan arról beszéltek, hogy:

„Hit, hiit, Juli csókot nem adott, mert péntek van, Juli babonás, és pénteken nem kezd semmit. Hit, hiit!”

Az állattudósok fontoskodó megnevezése mellett is hihető, hogy ezek a vékony testű, nagy bajuszú állatocskák félbenmaradt faunok voltak, akik, az embertől lenézetve és félreismertetve, sokszor kinevetnek és lenéznek bennünket:

„Hit, hiit! mily ostoba és elbizakodott az ember!” Az újságíró szétvert közöttük, felugrott, jéghideg vízben megmosakodott, a haját beotkolozta,¹²⁴ az órát a zsebébe tette, és elment Nuszit megkeresni. Most érzett szívében forró, csaknem patetikus szerelmi vágyat. A karjába ölelni - valakit - és megcsókolni, de úgy, hogy beléhaljon. A szerelem rejtelmes ereje száz

¹²³ Tervét (latin).

¹²⁴ Bekölnizte (francia).

piros szárnnyal vert a szűk és pozitív lélekben. A szíve is akadozva vert tőle, a lélegzete is elfogyott, amíg odaért a teniszgrundhoz.

A kisleány és a hosszú miss ott várták, elküldve a család többi tagját valami hallatlan ravaszkodással. Késő délután volt, a domb mögött a pályára zöldes homályosság borult. Ez erős és bájos hangulatban - a miszt hátraküldték - egyedül állott a legtisztább és legillatosabb ártatlanság, amely valaha rajongással tört a romlottság felé. A leány mindkét kezével megfogta a férfi vállát, és ajkát, amely szűzibb volt, mint fölöttük a nagy hegy csúcsán a hó, és forróbb, mint a nap, amely most ment le a zöld domb felett, ajkát, a pirosat, a nyitottat, az üdvösségeset, nyújtá neki, és reszketve mondá:

- Szájamat, amelyet nem adtam soha senkinek, nyújtom neked!

Az első csók följánlásában volt sok kedves és megható ünnepiesség. A szerelemnek spontán megnyilatkozásán túl - és még talán ennél is több - része volt benne bizonyos rajongó szer-tartásnak, valami áldozásfélének, amelynek külön liturgiája él a finom és nemes női szívek-ben... Sőt, a csók sem volt a rendes első, tehát fejletlen, reszkető, ügyetlen, a polgári, sőt úri osztályban szokásos puha csók. Fejlett volt, kemény volt, olyan ajak adta, amelynek elődjei néhány száz tavaszon át, ha kinyíltak, nem azért nyíltak ki mohósággal, hogy testi táplálékot szedjenek magukba. Az előadók és ez a merész, rajzos, csak a közepén erős szájacská nyilván el is unta a táplálkozásnak plebejusi foglalkozását, nem jelentett az a számára többé semmit, mert mindig megvolt. Hanem a szerelem és annak édes liturgiája...

A fiatalember meglepődve, de a legnagyobb áhítattal fogadta az isteni ajándékot. Gyengéden magához ölelte a leányt, és polgári tisztelettel megcsókolta a mágnásleány homlokát. Az nem sütötte le a szemeit, fölnézett a férfiúra bátran, az elkövetett gyönyörű bűn önérzetével:

- Miért a homlokomon? - kérdé.

A férfi most lecsúszttatta száját a fiatal leány ajkához, amely most - nyilván a havasi levegőtől - hideg volt, sőt remegett is.

- Fázik? - kérdezte a férfi. - Nem volna jó, ha hazamennénk? Elkísérném. A miss, attól tartok, nyugtalankodik...

- Félsz?

- Én, mitől? Félni? Ki fél?

- Tudd meg, hogy nem utálok semmit, csak a férfit, aki fél. Mondok neked egy titkot, én szimpatizálok az anarchistákkal. Te szocialista vagy?

- Bizonyos mértékig igen. Az elveknek mégiscsak egy részét vallhatom, mert a születésnek vannak a természetben rejlő, kifejezett előjogai.

A lány nem értette, némileg elkedvetlenedett. Az újságíró egyetlen igazi tehetsége, svádája¹²⁵ nem akarta szolgálni. Alig tudta kinyögni:

- A szocializmus megölné a művészetet, a poézist!

- Akkor én sem szeretem! - mondá a leány egyszerűen, és nyakát nyújtotta a férfiúnak, hogy megcsókolja. Az megcselekedte, mégpedig most már oly hévvel, hogy a lány fölsikoltott. De nem haragudott. Sőt, rajongása még csak most tört ki igazán:

- Azt akarom, hogy maga valaki legyen, erős, bátor, első. Valami nagy dolgot vigyen végbe!

¹²⁵ Beszédkészsége (latin).

- Azt, azt akarom! - mondá a férfi az izgalomtól rekedten. A kis komtesz csinálta számára a programot tovább.

- Kitűnjön valamiben. Ha államférfiú lenne, azt szeretném. Ha tenne valamit a szabadságért. A mi körünk oly zárkózott, unalmas és buta. A férfiak este frakkot öltenek, a nők délben felkelnek, kimennek kocsikázni, ez az egész. Magának reformálni kellene valamit.

- Reformálni fogok.

Annie mégis meggondolta magát, megfogta a férfi fejét, mélyen a szemébe nézett, és szólt:

- Ha pedig semmi se leszel, szerencsétlen leszel, akkor még jobban szeretlek. Akkor is a feleséged leszek. Éhezel még?

A fiatalember most sorsának nagyszerű megváltozását adta elő. Rajzolta jövődjét, a ragyogót, a biztosat. Előadta a hercegnek a hozzá való nagy ragaszkodását, természetesen a mellékes körülményekből nem mondott el semmit. Annie mindezt nem hallgatta nagy figyelemmel, mindezek tényeknek látszottak, közeli dolgok, tehát kicsinyek voltak. Kedvesen mosolygott, de ezalatt a szívében a jövődre való készülődések óriási hullámokat vertek, ismeretlen partok felé törekedtek. Egy tizenhét éves leány előtt mily végtelen is az előtte elterülő élet, még a gondolatától is elfárad, a kéjben, a repülésben elszibbad a lelke. Mennyi világ, szépséges, új stáció.

Valójában pedig lehet, hogy törött szárnyal már az elsőnél lehull. Jön egy férfi, jön egy szopós kisgyerek, és mindennek vége!

...Annie megfogta a férfi kezét:

- Az esküt nem szeretem. Kézfogással mondja: más leányt meg nem csókol soha, inkább meghal, ha engem feleségévé nem tehet!

A fiatalember utána mondta. A leány a maga részéről nem ismételte a fogadást.

- Én már megmondtam! - szólt, s a férfi karjába öltötte a karját.

- Jó lesz vigyázni!

Annie megvető mozdulatot tett a vállával, de ő is belátta, hogy bár fürdön minden szabad - jó lesz hazamennie. Hívták a miszt, aki ezerszerre izgatottabb volt, mint ők. Mintha a közelében, közvetlenül a háta mögött lefolyt szerelem hirtelen lefogyasztotta volna. A szó szoros értelmében lelte a hideg. Sietni kellett vele haza. A kapuban a leány egy papirosdarabba jó erősen bepakolt tárgyat adott át Aurélnak:

- Csak otthon szabad felbontani!

Az újságíró azonban azonnal felbontotta, amint elváltak: egy Napóleon d'or volt a papirosban. Fölnevetett és becsúszta az aranyat az óra mellé. „Tehát kitartott férfi vagyok!” - mondá magának, nem gúnyosan, hanem inkább kedveskedve. És - a sajtóságos délután mellett is - meg volt elégedve a saját személyével, amellyel ma oly sok és előkelő dolog történt. Fáradt is volt, a feje bizony zsibbadt egy kissé. Lemondott hát arról a szándékáról, hogy a kis újságírót felkeresse, és hazament lefeküdni. Az asztalon már ott várta az anyja levele. Egyszerre kényelmetlenül érezte magát.

A levél jó vaskos és bélyeg sincsen rajta. Képzeltető, milyen állapotok lehetnek otthon.

Föl nem bontotta, úgy nézegette az anyja írását, és elhatározta, hogy reggel olvassa el; mért rontaná a mai nap finom ízét, az egész éjszakáját!

„Milyen furcsa is, hogy az embernek anyja van!” - gondolta, nem egészen önzetlenül, de nem rosszakaratúan. Volt benne valami gyengédség az öregasszony iránt, aki - csak hogy őt fölnevelhesse - természetével teljesen ellentétes, heroikus életpályára adta magát. Nem lehet tagadni, mert így igaz, a hősnek édesanyja élte delén megtanulta azt a mesterséget, amelynek fő fogása: az újszülötteket előresegíteni első útjukban. Szűzmáriás kis bádog címtáblája azonban nem volt soha a hervatag, az erőtlén és ehhez képest igen silány keresetű nőnek. Ha nem lett volna egy családja, a szorgalmas, tevékeny és jómódú Polla-familia, ha ezeknél nem számíthatott volna minden esztendőben legalább egy jövevényre, a kis fekete cekkert és hozzátartozandó - fia által úgy gyűlölt - szerszámokat akár a Dunába is dobhatja. Polláék azonban fenntartották a fonalat, és még előleget is adtak néha.

„Ha Nuszi tudná, hogy az anyám bá...” - Még magában sem merte kimondani a szót. - „Valamikor mégiscsak meg fogja tudni, és ezt nem bocsátja meg nekem soha. Ismerem a leányokat, mindent, csak ezt nem! Majd teszünk róla, hogy megbocsássa. Hogy késő legyen haragudnia érte!” - Így füzte tovább félénk, majd elbizakodott gondolatait a fiatalember, aki másnap reggel akarta elolvasni az anyja levelét. Meggondolta mégis, hátha előérzete csal, a levél üdvös, kellemes dolgokat tartalmaz? Fölszakította borítékát és olvasta, ami bent foglaltatott:

Tisztelt fiam! Itt Pesten nagy a meleg, ajtót, ablakot ki kell nyitni éjszakára, mégsem tudunk aludni. Csak annak örülök - és azzal hűtözök -, hogy te jó friss és híves helyen vagy, és hogy a lábaid már nem fájnak. Tisztelt fiam, kedvesem, ha én neked volnék, abba is hagynám azt az egész újságírást, mert mit ér, ha csak a fejedet erőlteted meg vele. Könnyelmű és tisztátlan embereknek való ez, neked inkább valami szolid hivatal, ahol csak délelőtt kell dolgozni, délután magadnak sétálhatnál. Lehetnél vasúti vagy pénztárnok akárhol, valami finom és nagy üzletben.

Ami engem illet, én csak megvolnék, ha a lakással nem volna annyi bajom. Elsején, tudod, innen már menni kell, az egész bajt a házmesterné csinálta, attól hogy mindég rendetlenül fizettünk, ellehattunk volna. Ki fizet itt rendesen ebben az ordináré¹²⁶ házban. Örülök, hogy megszabadulhatok tőle, csak tudnám már, hogy hová megyünk.

Most valamiért megfogsz haragudni rám, drága Aurélom. Voltam benn a szerkesztőségben, és éppen amiatt, hogy a fizetésedre valami kis előpénzt kapnék, hogy aztán lakásra én is adhatnék. Lakni kell. Sok urak voltak bent a szobában, javarészt fiatal gyerekek, mind nagyon elrongyolódott kábatokban, szegények. Egy sincs közöttük olyan, mint Asztalos Aurél. Vissza nem köszöntek, csak amikor a nevedet kimondtam, egy borotvált fejű visszafordult és azt mondta: meghalt! Hogy abban a pillanatban meg nem haltam, azért van, mert a mesterségem engem a halál ellen megerősített. Csak a szemembe szökött a könnyű, mire vigasztalni kezdtek, hogy ez tréfa, szokásmondás a hitelezők ellen. „Rossz tréfa, mert én vagyok az anyja!” Akkor egyik-másik kezét is csókolta, bevezettek egy vikszes szobába, de előpénzt nem kaphattam, mivel Te - úgy mondták - sürgönnyel mindent kivettél. Azonfelül nyár van, a lapnak se igen van ilyenkor pénze.

Baj azért nincs, mert nekem csak az kell, hogy az én tisztelt fiamnak minden meglegyen. A szobaurakkal azonban sok a kínlódásom, nekik sincs ebben a forróságban, és ha mégis követelem tőlük, némelyik haza nem jön napokig, künn éjjelez, ellumpolja magát. Csak már megszabadulnék ezektől a fiataluraktól, akik különben is egész napon át ölik egymást. Hitelbe kártyáznak, és aztán közben mindig verekszenek. Mind az öt - tudod - egymásnak földije, de kettő izraelita. Mindég emiatt verekednek. Mondom nekik, mért

¹²⁶ Közönséges (latin).

lagnak akkor együtt. A békeesség közöttük ezentúl még kevesebb lett, mert én, amíg te távol vagy, azért is hogy el ne unjam magam, egy kisasszonyt vettem szállásra magam mellé. Ruhatárosnő a színházban, de a színház most zárva van. Hogy mit visznek véghez e leánnyal, szegénnyel!

Most pedig, tisztelt fiam, meg ne ijedjen, ezt a két cédulát hozták, amiket idezárok. Az egyik az adó miatt van, és a szolga, aki hozta, szóval is elmondta, hogy ha hamar nem fizetünk, az én kis rongy bútoraimat elviszik egy nagy raktárba, úgynevezett városdepóba, ahonnan vagy visszakérül, vagy sem. Az a zsvány szabó - az isten sülltyessze el - megint árverési cédulát küldött, holott te, amivel neki tartoztál, régen kifizetted. Csak amit én tudok, abból kétszer is kitelt. Ezt a két cédulát ha elintéznéd. Szégyelleném - miattad - ha a házban valamit is megmozgatnának. Amivel csókol, ölel boldog anyád!

Baj tehát volt szépen. És a mellékelt cédulák mind olyan természetűek, hogy azokat csakis személyes kunyorálással lehet elintézni. Mennie kell hajnalban, hacsak azt nem akarja, hogy öreg anyját a száraz, pusztá pallóra tegye ki a törvény!

Sírt dühében, az államot szidta, a nemzetállamot, akit annyi körmondatos cikkben dicsőített. Mit adott az neki? Semmit. És most fogja magát, hátul kerül, beleavatkozik a dolgaiba, gáncsot vet neki, elkívánja a svábbogaras bútorait! Felugrott az ágyból, felöltözködött.

A postakocsi hajnali négykor indult, nem mert tehát aludni sem, nehogy lekéssék. Kiszámította, hogy csak abban az esetben mentheti meg anyját az „utolsótól” - az öregasszony nevezi így az árverést -, ha akkor indul, és sehol sem késlekedik. Elhatározta, hogy mennie kell, csak amikor elálmosodott, kezdett alkudozni:

„Eh, hát vigyék el azokat az utálatos rongyokat, majd veszek én helyettük mást!

A politúros, rozoga ágyat, amelyben apám meghalt! Az egyetlent, ami megmaradt mamának, hagynám? Pfuj, én vagyok a világon a legnagyobb gazember!

Ellenkezőleg. Csak okos és előrelátó. El a szégyenletes, alacsony múlttal. A városi depóba vele. Ne maradjon belőle egy fonott és hajlított - utálatos - szék sem!

Az udvar összegyűl, a házmester rendőrt hívat a házbér miatt. Mama ott sír az üres, a ki-üresített szoba közepén. Nem tud mást mondani: »A fiam nincs itthon!« Igen, a híres ember fia Gasteinban van, a királyok fürdőjében, mágnaslányoknak udvarol, és egy hercegnél mindennapos! A híres ember fia.

Tartozom én neki valamivel? Amiért szült?! Miért szült!

Különben, ha én most csak magammal törődöm, és vele nem, végeredményben csak neki szerzek örömet. Ő ugyanis tisztára személytelen életet él, nem magáért, hanem értem valót. Ha reggel jövök haza, ébren van reggelig, vár, pedig egy szót sem szólok hozzá. Csak azt várja, hogy meghallhassa, mint rúgom le a cipőimet. Ha elrontom a gyomrom - ő sem eszik. Amióta élek, hajnaltól napestig értem dolgozik, és egyedüli szórakozása, ha jön az este, leül foldozni, stoppolni a fehérneműimet!

És mégis terhére volt a pályámnak, miért nem választotta meg jobban - az apámat?”

Szívtelenség és szentimentalizmus úgy felezett-birkózott, mart és játszott a félálomba borult fiatalember szívéen, aki, mint mindig, ha rosszra fordult a sora, igen megalázkodott. Mivel azok közé a kisemberek közé tartozott ő is, akikben nincsen se pogány keménység, se keresztényi alázat. Nem született könyörtelen, nagy és teli vereséggel, és nem járta ki a szenvedések iskoláját, amelynek isteni tanulsága a keresztényi alázat, a hittel teljes önmehtagadás vagy az a nagy filozófia: nem bánom, és jöjjön, aminek jönnie kell. Úgynevezett aktív emberi lény volt

szegényke; elbizakodott és felfuvalkodott, ha jól ment a sora, gőgös, bátor és könnyörtelen; de ha egyszerre rossz irányból fordult rá a szél, még a foga is vacogott a fázástól és a félelemtől, és kit előbb könnyű vérről letiport volna, annak most a lábát érinti beborult homloka!

A szabónak - és az államnak is - szeretett volna valami élénk, testi kint szerezni. A bosszúvágy dolgozott is benne, de előbb mégiscsak ki kellett velük egyezkedni. Vagy száz te és tu barátja volt odahaza, ezek közül ha egy is akadna, aki végezhetne helyette. Távolról szemlét tartott felettük, és arra a megállapodásra jutott, hogy a barátkozó életmód mellett sincs egy embere sem odahaza, akire egy valamennyire is komoly ügyet rábízhatna. Legföljebb tán a szerkesztőségi szolga, vagy egy pincér.

Menni kell, és itthagyni mindent - megkezdetten, félig. Vajon visszajöhet-e ide? Lehet, hogy nem lesz költsége, és szabadsága is letelik ezalatt. Föllázadt, elhatározta, hogy nem megy, és reggeli négykor mégis ott ült a postakocsiban, amely a hegy tetejéről rohant vele le, le. Fizikailag érezte a zuhanást ebből a mennyei légkörből a svábbogaras nagyvárosba. A lovak vágattak, a vasút vágatott, mindjobban zuhant, zuhant.

Bécsbe érve szűnt egy kissé a keserves szédület érzése, és jött meg az esze. Levelezőlapokat rajzolt, egyet Julinak, egyet Nuszinak. Az egyikre - az elsőre - ezt írta: *Az anyám haldoklik. A másokra: Megyek küzdeni, de visszatérek.*

Maga sem hitte, hogy visszatérhessen még egyszer, főképpen, ahogy Pestre ért, és egyszerre benne találta magát e város közönséges viszonyaiban, holott minden ragaszt, marasztal, puhít s elzülleszt. A pállott, az unott és megszokott levegőben egyszeriben visszatért fáradtsága, és elmúlt minden vállalkozó szelleme. Úgy látta, hogy itt nem folynak, hanem nyúlnak a dolgok, itt nincs „svung”.¹²⁷ Tormába esett főreg mindenki; vagy édes vagy keserű tormába, csak az a különbség.

Jött anyjának csókja, ölelése és ijedelve, mert fiát komornak látta. Jött a szerkesztőség, mosdatlan szájú vicceivel, amelyek a hercegre vonatkoztak és reprodukálni nem lehet. (Juli ki volt hagyva a kombinációból.) Következett az uzsorás szabó és még uzsorásabb fiskálisa,¹²⁸ aki mind azt hangsúlyozta, hogy az írókkal szemben ő mily méltányos, és mennyire tiszteli a szellemi élet bajnokait; azoknál csak a legvégső esetben árverez. Akkor is csak inkább azért, hogy rendre szoktassa őket. Ennek pénzt kellett adni, és egy hódolattal dedikált példányt a verses drámaiból. Jött az adó, a tízféle ajánlólevél az adófelügyelőhöz, várni annak előszobájában a felséges - de nem illatos - néppel, akit valóban árvereznek a példa okáért, és hogy az államot respektálja a szegény, akit ha nem sanyargatnak, szintén elbizakodott, gőgös és szemtelen! És ez az adófelügyelő, aki ötször is megkérdezte: „Mi az üzlete önnek?!” A nevére nem akart tudomást venni, a mesterségére nézve pedig megjegyezte - talán nem is minden ok nélkül: - Maguk, újságírók, maguk azt hiszik, hogy önöknek minden szabad! Ha a susztert árvereljük, akkor kegyeteket is árvereljük. Mivel különbek kegyetek? Mert megteszik magukat ítélőbíróknak, közvéleménynek. A hely- és idegen neveket csaknem mindig rosszul írják ki. Engem akarnak tanítani? Földrajzot sem tudnak. Bírálják a pénzügyminisztert! Tessék, bírálják! És aztán idejönnek könyörögni. Én nem félek a zsurnalisztikától!

Meg kellett alázkodni, könyörögnie kellett, a szeme könnybe lábadt, a hangja reszketett:

- Nem magamért, az öreg anyám...

¹²⁷ Lendület (német).

¹²⁸ Ügyvédje (latin).

- No, utoljára...

Megkönnyebbült, fölfrissült, újra övé volt a világ. Már konflison ment be a szerkesztőségbe, már a vasúti útmutatót nézte, hogy juthat a „kerületbe”, vissza Gasteinba. Fölemelte a fejét, fontoskodott, „sürgönyöket várt”. Nem is várt igazában sehonnan, mégis kapott egyet, amelyet diadalittasan szeretett volna megmutatni mindenkinek. A telegramot kétségtelenül Juli küldte, és ez volt benne:

Anyjáról hírt, rögtön. Bécsbe vigye professzorhoz, azok segítenek. Tegnapieért ne haragudjon. Levelek elmentek. Visszajönni! Válasz (fizetve) bureau-restant Gastein falu, nem fürdő. Jó legyen!

Az újságíró - amint az talán máris kitűnt - rendes ember volt, sőt, eléggé rendszeres elme is. Természetéhez - és szokásához - híven, másnap reggel finom papirosra igen apró betűkkel leírta legközelebbi teendőit. Az írás így hangzott:

Program:

Csináltatni két nyári ruhát. Mosó és ír (háziszővés). Úgyszintén szürke angol felöltőt. (Kutyabőr kesztyűk és lawn-tenisz cipők.)

Néhány tánclecke sürgősen. (Erre esetleg szükség lehet.)

Naponta négyórai francia olvasmány. (Kis angol szótár elalvás előtt.)

Selyemharisnyák és minden efféle más! Minden a lehető legelegánsabb. Ha lehet Bécsből.

Néhány cikk rólam lapokban, okvetetlen, aktuális. B. G., H. S. Ha lehet, megkérni a V. U.-t. Aznap audiencián a miniszterelnöknél. Levél Nuszinak. Éjjel politikai beszéd készítése. Másnap tárca a hercegről, esetleg sport- és vadászkepekkel. Vizit a kerületben inkognitó.¹²⁹ Cikk a kerületbeli vezető férfiokról. (Ha szükséges.) Távirat Julinak mindennap. Anyám elutazása vidékre, állandóan. Új lakásom Angol Királynőben. Egy inas. Anyámnak ruhák. Valamelyik kaszinóban jobb összeköttetés.

Utazás Gasteinba, esetleg még a választás határnapja előtt. Virágok Julinak, és a missen át, talán Nuszinak is. Komtesznek verseim, külön kötésben. Kicsinyes adósságok sürgős kifizetése. Szövetkezetek, szabók, pincérek. János. Beszerzendő egy pár pisztoly, rendes. (Jó, ha van.) Egy-két fegyver, vadászatra, angol. (A vele való bánás megtanulandó.)

Égészségem kérdése. Semmi excesszus.¹³⁰ Asszonnyal, idegennel való szóbaállás tiltva. Hideg fürdők, masszázs. Egy teljes angol toilette service.¹³¹ Néhány doboz gyenge havanna. A sok szivarozásról lemondás. Angol húсок, óborok. Lefekvés esti tízkor.

Legelsősorban: pénzszerzés. Látogatás bankdirektoroknál. Sürgős. Ma!

A program pontjai, amint látható, inkább természetük szerint voltak csoportosítva. De később megszámoztattak, az időrendre való tekintettel. A „Pénz” pont kapta a római egyest. Amíg ez a kérdés nem tisztázódik, nem lehetett tovább mennie. És alapja mindössze annyi volt, hogy négy napig nem kellett kisebb kölcsönt vagy előleget vennie. Ez időn belül kellett hát cselekednie. Minden fináncötlete a nyers és közönséges váltóleszámítolásban kulminált. De sem

¹²⁹ Titokban (olasz).

¹³⁰ Kicsapongás (latin).

¹³¹ Piperekészlet (francia).

bankja, sem értékes kezesei, még csak valamirevaló tanácsadója sem volt. Elhatározta, hogy egy idegen lap ismerős közgazdászánál kérdezősködik. Ettől ugyanis egyszer azt hallotta, hogy az egész zsurnalisztikát néhány bankdirektor tartja markában. Soha még kínálni sem próbáltak érte egy garast is. Kisebb bankoknál uzsorakamatra és örületes utánjárás után kapott - régebben - néhány száz forintot. Naivnak látszó, de ravasz vidéki hitelintézeteknél volt néhány kisebb váltója, amelyeket kínosan, de törlesztett. Semmi ügyességet még nem fejtett ki ebben az irányban, és csak képzelődött - semmi bizonyosat nem tudott - abban a tekintetben, hogy az ő cikkeivel mások, akik inspirálták, nem csekély anyagi hasznot szereztek. A mások lehető erkölcstelensége föllázította az ő szépen fejlődő erkölcstelenségét:

- Gyalázat, ahogy kihasználtak! Csak rájönnék a kulcsra, a forrásra!

Most magában egy vallásfelekezetet - vagy ha úgy tetszik, egy fajtát - szidott. Nem komoly gyűlöletből, hanem mert gyerekkora óta megszokta az idiómát.¹³²

Kereste azt a magányos embert, betéti, vagy részvénytársaságot, amely őt valamire megvesztegesse vagy megvegye. (Később majd visszaváltja magát.) De hogy, de hogyan kezdje? Elment a közgazdással vacsorázni a „zöld”-be, és ott a poétikus és meleg hangulat megcsinálása, a te és tu följárlása után, csinált, de nem durva átmenettel, hamarosan a tárgyra tért:

- Néhány ezer forintra volna szükségem. Bármilyen kamatra, bármi áron. Hat hónap alatt visszafizetem. Váltó és azonkívül becsületszó.

A közgazdasági író behúzta kis fejét a szögletes vállai közé, nem nevetett, csak megrémült. Nem is akart az ügyről beszélni, csak amikor az újságíró előadta a herceggel való összeköttetését, biztos képviselőségét, gyanakodva és tamáskodva ugyan, inkább a friss per te kedvéért szolgált némi tanáccsal.

- Sorra kell járni a nagy bankdirektorokat. Azok között akad finom orrú ember, aki megérzi rajtad a jövődöt, és - a részvényeseinek a pénzén - megvesz belőled, nem drágán, egy jó nagy darabot. Ez egy üzlet. Csak röviden beszélni velük; ezek nem álmodozók, és a Jóistenen, a Mindenhatón kívül csak ők látnak bele a vesékbe. Azt hiszed, ingyen, érdemtelenül lettek ezek az ország urai?! Ezek emberismerők. Ha egyik belenéz a szemedbe, megmondja, mit ettél ebédre. Van közöttük állat is, hód, vagy nem tudom én mi, aki csak gyűjt, gyűjt, nagy szatócsok, krajcárrágók, szerencsés fickók, vakok, akik a pénz fiadzását még nem is látták, csak ostobán tűrik, amint az elárasztja őket, a fejük fölé kerül, úgy, hogy szinte agyonnyomatnak általa. Úgy éljek, becsülemre! Vigécek,¹³³ fuj, akik a közgyűléseken csak velünk mernek gorombáskodni!

A közgazdász - aki egy szerkesztőségnek nem általa megállapított, de testületileg elfogadott színes nyelvén beszélt - fölírta a szükséges és érdekesebb címeket.

Rövid tájékoztatással is szolgált.

Az újságíró másnap útra kelt a pénz irányában.

A latin műveltségű magyar - a Budapesten élő - ha torkán a kés, avagy ő akarja embertársával ezt a míveletet megcselekedni, mindjárt fiákerbe ül. Ha becsületet bogarazni megy, ha megy elcsábítani a rokona vagy a barátja feleségét, ha megy kölcsönkérni: elé, fiáker! Az újságíró is beleült, és amint vágatott, reszkettek a gipszpanorámák - az új, tornyos bérházak - falai. A

¹³² Beszédmódot (görög).

¹³³ Utazó ügynökök (német).

város szinte érzi, hogy végigszágul rajta egy ilyen számozott ekvipázs. Sőt, a házaknak túl életnagyságú, stilizált emberfejei mind mosolyognak rá. Azok a nagy, kívülről klasszikus, belülről üres emberi fejek, melyek akaratlan és öntudatlan szimbólumai annak, ami e városban fölfuvalkodottság, hetykeség, család, utánzás és egyéb tréfa -, szerencsére csak főszből¹³⁴ öntve, máról holnapra valók.

Tehát rezegtek a poloskás privát-templomok falai, hogy végigvágatott közöttük az újságíró, és e drága város, egyébként kedvesünk, a homokon és a szeméten épült Jövendő: mintha büszkélkedett volna benne. Hőse és teremtménye oly szép volt, ahogy a bankdirektorok elé járult. Nem csinosította ki így magát akkor sem, mikor asszonyához találkára ment. És a szolid szegénység, mely gyalog ödöng - és szintén fiákerre vágyik -, a tekintetével úgyszólván lehúzta a fekete színben ragyogó járműről. Férfiak irigységgel, asszonyok vágyakozással, a lányok többel nézték, mint amit megokolt kíváncsiságnak neveznek. A romlottság nyaratszaka, délelőtt szinte fölkéredzik, úgyszólván fölcsap a kétlovas alkalmatosságokba, és a megsántult, agyara-hullott Belzebub, ha bonne fortune-ra¹³⁵ vágyik, jöjjön, üljön be nyáron egy gumikerekes fiákerbe. Egy félóra, és - felül van!

Az újságíró kiélvezte a város tiszteletét és szeretetét, ám a szíve mégis zavartan dobogott, amint meg kellett állania a takarékpénztári igazgató előtt. Mindjárt bebocsátották, kezét is kapott, le azonban nem ültették. Igaz, hogy a hosszú, keszeg, érezhetőleg heptikás nagyúr is állt az ablaknál:

- Ön jött fiákeren? Szép fiáker. Talán sok betétet tetszett hozni?

- Ó, igazgató úr!

- Bocsánat, csak ebben a míveletlen városban járnak még kétfogatún. Mért nem mindjárt négyesben? Egy ötven-nyolcvan kilós emberért két lovat zabáltatnak. A tulajdonost, a kocsist, az itatót. Miért nem jár minden ember külön diadalmenetben az utcán? Elöl két bivaly. Aztán egy hordár huszárnak öltözve. Magyarországnak tönkre kell menni ezért!

- Sok és sürgős dolog, a kerület...

Az igazgató nemigen figyelt arra, amit a fiatalember beszélt. Nagyon nehezen beszélt, de beszélt. Tüdejének talán csak egy karaja volt még ép, de nem volt az a fenyőillat, amelyért fölcserélte volna azt a dohos szagot, amelyből nagy, vékony orra a pénzt - a maga pénzét - szagolta ki. Nem mozdult el nyáron se. Lehet, attól félt, hogy idegenben hal meg, és az idegen vasutak sokat számítanak holttestének hazaszállításáért.

Talán udvariasságból, az újságíró is köhécselni kezdett.

- Talán ön tüdőbajos? - kérde az igazgató.

- Én? - szólt a fiatalember, és fölfúta különben is elég széles mellét, és fölhasználta az alkalmat, hogy szóhoz juthatott:

- Pihenni voltam Gasteinban. Szerencsés voltam ott megnyerni öfensége jóakarátát. Észak-magyarországi birtokain egy kerület megüresedett, halál miatt. (Az illető igen öreg volt.) Pénzbe sem fog kerülni, hanem...

- Van valamely ajánlólevele öfenségétől? - kérde az igazgató tiszteletteljesen, sőt izgatottan. - Valami írása, saját kezű, hozzám.

¹³⁴ Gipszből.

¹³⁵ Jó szerencsére (francia).

- Sajnálatomra nincs. Öfensége nem is tud erről a lépésemről. A hercegnek meg sem lehetne magyarázni, hogy Magyarországon a legtisztább választáshoz is kell néhány ezer forint. És én épp azért jöttem méltóságodhoz...

- Csak nagyságos vagyok.

- ...méltóztatnék engem ebben az irányban jóakarata és sürgős pártfogásába venni. Méltóságod egy életet nyit meg, egy pályát terem és köt le magának. Hálát, szolgálatot, önfeláldozást, ha kell. A tollam és minden fegyverem a jövőben talán érni fog valamit az igazgató úr számára is. Azonfelül biztos kilátásom van arra, hogy az összeget egyszerre és hamarosan kifizethetem. De nem kérek üzleti alapon egy krajcárt sem, az ember jött az emberhez, és felajánlja magát.

A kehes pénzember gyönyörködött a vérroffertben,¹³⁶ holott egy elég neves férfiú csak úgy átnyújtotta magát. Szegény rosszleányok, éhezve, fázva, hófúvásos téli éjszakákon így szokták kínálni magukat. Vannak, akiket ez kegyetlen gyönyörrel tölt el. A direktor - a tüdeje miatt félve és vigyázva - nevetett:

- Nem veszek írókat. (Mint némely kartársam.) Nem szoktam. Ez a bolt itt szolid. Ha dicsérik, gyanút kelt, árt neki. Ha szidják, mindenki nevet.

- Nem a bank, nem a részvénytársaság, az nekem közömbös!

- Ami engem illet, én öregember vagyok. Nekem nincsenek céljaim, se ki-, sem fölfelé. Még ha öfenségétől hozott volna valamely írást hozzám! A nyilvános élet nekem nem kell. Sem a lapok, sem a parlament. Ha ősz lesz, legyen egyszer szerencsém, a fél parlamentet láthatja a nagyobbik előszobában várni. Ön fiatalember, ön író. A színdarabok ma sokat hoznak; inkább azt próbálja meg. Ha nekem időm volna, nem mondom, hogy még én is meg nem kísérteném. Egyszer mondok magának egy jó tárgyat...

A bankdirektor kezdte az újságírók felé kíséni. Az ajtóban kétszer is kezét fogott a leforrázott fiatalemberrel:

- Isten önnel. Tartozom azonban önnek egy vallomással. Ha ön nem jön fiákeren, ha nem látom, hogy egy könnyelmű emberrel van dolgom, belemegyek a kölcsönbe. Bizonyisten bele.

Asztalos Aurél még beszélni, korrigálni akart, de máris belépett egy másik kölcsönkérő, már kész és tekintélyes képviselő. Ott kellett hagynia megaláztatásának helyét, anélkül, hogy egy gorombaságot is tudott volna mondani ennek az impertinens¹³⁷ aggastyánnak, aki ingyen gorombáskodott.

- Nem hitte el a herceget. Nem látta vagy egyszer is velem, a hír meg nem jött ide, nem érezte meg rajtam! Különben az első csak nem sikerülhet mindjárt. Tovább! Tovább!

A fiákeres a lovak közé csapott, és az újságíró robogott előre, a pénz irányában.

Szerencséje volt, a következő helyen is mindjárt fogadták. Az igazgató, egy rendkívül értelmes, moszlimarcú ember, a szemébe nevetett, amikor belépett, és nevetett, amíg csak el nem bocsátotta:

¹³⁶ Vérkínálatban, felajánlásban (német).

¹³⁷ Kötekedő (latin).

- Csak azt az egyet mondja meg, hogy jut önnek az eszébe hozzánk jönni? Ki mondta, hogy jöjjön, ki ültette föl? Amikor mi csak kereskedőkkel és iparosokkal foglalkozunk, belletristikával¹³⁸ nem!

Az újságíró mégsem akarta megharagítani, dicsérte a munkáit, és kényszerítette, hogy az ajtóban rágyújtson egy olcsó német szivarra. Aztán kikísérte csaknem az utcára, és kérte, hogy máskor is legyen szerencséje.

Be a fiákerbe. Ez az eset le sem verte, gyű, gyerünk tovább! Most a nehéz helyre ment, ám a valószínű helyre. Ahhoz az úrhoz, akinek valóban élénk összeköttetése van a közéletben, jelentős szerepet játszik a társaságban, a keze benne mindenben, főképp a más vagyonában, ha ez a vagyon nincs rendben. Az újságíró tudta, hogy ennek a nagy pénzcsiszárnak primadonna-allűrjei vannak: azt akarja, hogy mindenki szeresse. Úgynevezett kokett¹³⁹ férfi, akinek arra is gondja van, hogy még a praktikánsa¹⁴⁰ is azt higgye róla: „és hercegnők szerelmesek a főnökbe, és ingyen!” A félelmetes hatalmú ember külsejében is örökké egy előkelő divatárusbolt első segédje maradt, és férfiasságának hódító ereje foglalta le személyes hiúságának legnagyobb részét. És e költői - vagy gyerekes - gyengeség dacára, vagy emellett: józanságában oly biztos tudott maradni, akár egy csirkéskőfa. Kicsi esze a legakkurátusabban működött, és aki olyan sokat törődött azzal, hogy nagy nőhódítónak tartsák, mit sem törődött azzal, ha az, akivel szemben állott, azt ítélte róla: ez gazember! Nem élt még magyarul beszélő - és úgy is érző - polgár, akinek kevesebb diszpozíciója¹⁴¹ lett volna bármire, amihez az erkölcsnek köze van. És ez az egy ember többet korrumpált a kis hazában, mint amennyire egy nagy rezsím volna képes. Friss ember volt, szűz ember volt abban az értelemben, hogy elődjait nem gyengítette semmiféle műveltség, sőt, öneki is csak úgynevezett felső műveltsége volt; az alsó, az elemi hiányzott. Mindent kipótolt azonban fizikai ereje. Ez az egyén nem lábakon járt, hanem két tömör, rövid, de elég formás oszlopon.

Nők jöttek ki a bankártól csalódott arccal, mérgesen, de mosolyogva. Amikor az újságíró belépett, a direktor éppen a parfümöket szellőztette ki.

- Ez a nyár, Pesten! - mondá igen vidáman. - Ezért maradok itthon, és ezért kellene elmennem. Nem hagyják az embert békén. Üzleti ügyek kifogása alatt elárasztanak e rideg helyen. Tíz, húsz, száz naponta, szebbnél szebbek. Semmiféle külföldi városban ez nem tapasztalható. Ide jöjjön, ebbe az irodába jöjjön Faublas lovag,¹⁴² tanulni. Különben mit Faublas? Sade gróf¹⁴³ is! Az újabb ilyen írókat, például Maupassant-t, nem szeretem. Ügyes, ügyes, de száraz!

- Száraz, az bizonyos!

- Szellemes, de kissé kellemetlen!

- Nagyon kellemetlen!

- A magyar íróknak is az a bajuk - kevés történik a munkáikban.

¹³⁸ Szépirodalommal (francia).

¹³⁹ Itt: szívtipró (francia).

¹⁴⁰ Gyakornoka (latin).

¹⁴¹ Jogosultsága (latin).

¹⁴² Louve Dccouvray, Jean Baptiste (1760-1797) első regényének, a *Faublas lovag szerelmeinek* (1789) hőse.

¹⁴³ Sade, Donatien Aldonse François Marquis de (1740-1814) francia író és morálfilozófus.

- Édeskevés!

- Az asszonyokat nem ismerik, az úri társaság asszonyait!

- Az igazgató úr, ha egyszer írni kezdene...

Az újságíró nem undorodott meg magától. Sőt, meg volt elégedve, mert társalogtak vele. Érezte a megtiszteltetést, és táplálta a reményt. Képes lett volna arra, hogy itt mindjárt egy szonettet írjon a nagy pénzkereskedő meredt, kék szemének a dicséretére. Talán valóban nagy embernek tartotta ezt a szerencsés és eszes commis-t,¹⁴⁴ aki egyszerre rideg, sőt kíméletlen lett, amikor meghallotta, hogy az újságíró mit és mennyit akar.

- Lásza! - mondá unottan. - Ön itt van az egyik kezemben, a mérlegen. A másik kezemen kellene mutatkoznia a súlynak. És azon meg kellene látnom, ön mennyit nyom. Jelenleg: semmit. És ez a mérleg biztosabb, mint a patikai. Házasember ön?

- Meg fogok nőszülni! Épp...

- Ne tegye! - mondá az igazgató kesernyés mosollyal. Aztán elbocsátotta. A második előszobából azonban visszahívatta. Az újságíró szíve hangosan vert, amikor visszatért: gondolta, hogy a jó ember mégis valami megoldást talált.

- Hol lehet az ön munkáira előfizetni? Azért kérettem, elő akarok fizetni!

- Köszönöm, ezzel nem foglalkozom! - hebegte a fiatalember, és a csalódástól - meg a hirtelen feltámadó gyűlölségtől - halotthalványan eltávozott.

A fiákerben - amíg a por ellen elégánsan betakarta magát - megint magához tért, és vágatott tovább a pénz irányában.

„Nehezen ülnek ezek rajta, igen nehéz lesz!” - konstata. El is kedvetlenedett, de nem adta meg magát. A mérlegről való titokzatos parabola izgatta fantáziáját, el is hitte a tekintélynek a mesét, és épp abban bizakodott, hogy lesz valaki, aki megérzi a súlyát. Csak beszélhetett volna a hercegről és barátnőjéről, csak megmutathatta volna a sürgönyét, és a komtesznek legutolsó rajongó francia levelét. De nem lehetett indiszkrét, és pusztán személyes föllépésével kellett bizalmat keltenie. Elhatározta, hogy kihívó, kemény, prepotens;¹⁴⁵ sőt követelő lesz.

„Puha voltam, kértem. Rájuk kell ijeszteni!” Úgy gondolta, hogy ezeknek az uraknak - a kedvezőtlen vallási viszonyaik miatt - nincs elég személyes bátorságuk.

Az újságíró szigorúan lépett föl, még handabandázott is:

- Végre is a hitelnek kötelességei vannak, hazafias kötelességei! Külföldön ez nem történhetik... Ezek egészségtelen viszonyok... Mi történnék, ha a publicisztika egyszerre nem szolgálná többé a bankokat? Énnem, mint magyar írónak, jogom van...

Éppen, hogy azt nem jelezte: lovagias ügyet csinál, ha nem kap. Ámde az intézet vezére erre is be volt rendezve, és abból az időből, amikor az országban még minden szövevényes vagy súlyos ügyet lovagias ténre játszották át: beültetett maga mellé egy elszánt, vakmerő és virtuóz vasgyúrot. És annak a nevét említette - csak úgy apropóra - a nevezetes pénzember, aki egyébként behúzódtott egy nagy angol klubfotelbe:

- Majd szólok neki, ha ő is úgy találja... Nem hiszem!

¹⁴⁴ Kereskedő (francia).

¹⁴⁵ Magabiztos (latin).

Nem ijedtek meg tőle. Némely helyen nem is fogadták, egyhelyütt meg majdnem egy óráig várnia kellett. De itt legalább nagystílusú emberre talált, az igazgató itt mindenáron üzletet akart kötni, és meg akarta tőle venni a mandátumot. Ez az egy megismerte a fiatalember előadásában az igazságot, sőt, elárulta azt is, hogy a herceghez való viszonyát is érti:

- Azok - a kartársait értette - csak pénzt tudnak venni, eladni, akárminth adják is a bankot: egyszerű pénzváltók, a legegyszerűbb uzsorások. Mért nem jött mindjárt ide? A dolog igen egyszerű, ön megválasztja magát. Ön lemond. Engem bemutat, megválasztat. És a pénze megmarad. Amilyen ügyes ember ön, kap hamarosan egy más, ingyen, előkelőbb kerületet!

Az újságíró haragosan utasította vissza ezt a méltatlan ajánlatot, és alig köszönve távozott. Az utcán megnézte a listáját: még csak két cím volt rajta följegyezve. Az egyiket nem találta otthon, a másik meg röviden végzett vele:

- Nem tudom, hogy van-e önnek hitele? Tudakozódunk. Méltányosan fogunk eljárni. Mi azért vagyunk itt, hogy üzletet csináljunk. Tessék csak a váltót a rendszerűen kiállítani, és holnap benyújtani a cenzúrába.

- Szabad lesz? Remélhetek?

- Én nem tudom. Én csak közeg vagyok. Vannak kollégák, akik a bank pénzén maguknak befolyást, tekintélyt és állásokat szereznek. Nálunk ez másképpen van. A jó kezes a fő. Teszem föl...

A város egyik patrícius kereskedőjének nevét említette.

- Tessék megpróbálni, megkérni, talán megteszi! Bocsánat, az időm.

Ez egyszerűen kitette. Ennek nem imponált a biztos fellépése. Maga is gyönyörű szál öregember volt, semmi nyugtalanság, semmi gesztus, talán azért, mert már az állam hivatalos vallásában született. Az újságírónak valamennyi alak között ez volt a legvisszatetszőbb, és amíg meghajolt előtte, az járt eszébe, hogy jó volna rárohanni, kihozni a sodrából egy törszúrással, egy golyóval. A kimerültség tette, a nagy meleg, a sikertelenség vagy az éhség - délutáni kettőre járt az idő -, a fiatalember elvesztette lelkének harmóniáját és vérének azt a szelídségét, amelyet ő is főképp a civilizációnak - vagy amint mások nevezik: a domesztikációnak¹⁴⁶ köszönhetett.

Megállt a palota előtt, ahonnan az imént szelíden, de határozottan kidobták, és égő gyűlölettel nézett rajta végig:

- Fölgyújtani, csak fölgyújtani, kipörkölni ezeket a gazembereket! Ülnek a pénzen, amely nem is az övék. És nem adnak annak, akinek joga van hozzá. Megállítják az embert a karrierjében. Butaságból, gonoszságból nem adnak. Gyűjtik halomra, hogy végül ellopják vagy szerteosszák a maguk fajzatja között. És ne legyen az ember anarchista?! Ha egyet megfoghatnék közülök. Ha azt a tompaorrút foghatnám, és a rongyos bankócsomóba addig verhetném az orrát, amíg...!

Ilyen gondolatai és vágyakozásai voltak az újságírónak, akinek ezúttal nem volt többé egészen tiszta az eszmélete. A rendkívüli hőségben belül fázott, sőt didergett is. És amikor - a fiáke-rben - az élő düh elmúlt volna, akkor meg szinte alázatos érzés fogta el a hatalmas emberekkel szemben, akik oly rosszul bántak vele. Vértezett, vasalt, acélozott kasszáik között úgy látta

¹⁴⁶ Házasításnak, vadállatok megszelídítésének (latin).

őket, mint roppant félelmes várgrófokat, akik hatalmasabbak a királyoknál; még pallosjoguk is van. És milyen rendkívül okosak; hogy belelátnak mindenbe!

A kín, hogy nem tudott és nem tud velük elbánni, még nagyobb volt benne, mint a vágy arra, hogy programját beválthassa. És önbizalma nem tudott többé sehonnan sem táplálkozni, összelapult, mint egy hólyag, amelyből elmúlt - a pátosz. Még a fiáker, a lovak büszke energikus trappja sem indította föl többé, a kíváncsi és vággyal teli női személyek - irodába igyekező kisasszonyok, szép szemek - hiába húzták le a kocsiból; szinte elaléltan ült a sarokban, most már a bal sarokban. A kocsis pedig, mintha csak érezte volna, hogy ideiglenes gazdáját mulattatni kell valamivel; közéjük vágott a lovaknak, szállt vele a lágy aszfalt fölött. Ráordított a menekülő járókelőkre, végigvágott egy-egy behunyott szemmel hajtó ígáskocsison, inasgyereken. Éppen, hogy nem mondta:

„Uracsám, nagyságos uracsám, ne hagyjuk magunkat. Menjünk az asszonyokhoz, ott magának nagyobb szerencséje lesz!”

- Hová megyünk? - kérde a fiákeros.

A fiatalember fölrezzent, és törte a fejét, hova. Egyszerre eszébe jutott Samu. A jó, buta, a kiállhatatlan Barna Samu.

Leszállt a búoszlító járműről, és egy idegen kiskocsmában hamarosan egy kis étellel megerősítette magát. Aztán gyalog indult Samu fölkeresésére. Ez a Samu padtársa volt odahaza a kisiskolában, vele egy időben került föl Pestre, de útjaik itt hamarosan elváltak. Samu - az újságíró véleménye szerint - elzüllött, és méltatlan lett hozzá, úri iskolatársához. Tizenkét év alatt a legkülönfélébb alakban és hivatalban jelentkezett előtte: most peracet árult a színház előtt, kisvártatva már plakátot ragasztott, és egyszersmind egy nyomdában működött a nyomtatványok hazaszállítása körül. Az újságíró akárhányszor meglepte barátját, amint az az utcán a kiskocsit kezelte. Elpirulva, szégyenkezve, de megállt vele beszélgetni, hogy könyvekből merített jóságát gyakorolhassa rajta. Samu olykor meg is jelent nála, egy inget kért, egy keményített és vasalt úri inget, semmi többet. A kínálkozó úri állás miatt volt erre szüksége, ígérte, hogy visszahozza. Meg is cselekedte egy-két esztendő múltán, amikor egyszerre nagy lázasan lépett be hozzá Samu - már a szerkesztőségbe -, és tudomására hozta, hogy adhat neki ötven forintot kölcsön, ha kell. A pénz eredete nem a legvilágosabb, de a fiatalembernek a tempó¹⁴⁷ jött, mintha csak az ég meghallgatta volna az imáját. Átvette a pénzt, és vidáman volt egészen másnap reggelig, amikor Samu vacogó foggal jelent meg, és visszakérte a pénzt, egyszersmind megmagyarázta eredetét: a gazdájánál, egy búzakereskedőnél, elkezelt egy nagyobb összeget. Délig meg kell lenni, különben!... Összeszedte nagy kínosan, csak az ötven forint hiányzik. Az újságíró haragra lobbant, hogy jósága és demokratsága miatt csaknem bajba juttatták, megszerezte a már elköltött pénzt, Samunak erkölcsi prédikációt tartott, összeszidta, kidobta, de előbb felkérte, ne köszönjön neki többet.

Mégis köszönt az, bárha az üdvözlétét nem fogadta. Feltűnt, mint komfortáblis kocsis, jelentkezett mint pincér, sőt egyszer mint kapus, mégpedig egy igen szükséges, de zsenáns¹⁴⁸ helyen. Elébe került egyszer mint koldus is, köszönt, nem kért, csak állott. Zörgött szegényen a bőr, és oly sárga volt, mint a földdevő. Az újságíró megundorodott tőle, de meg nem állhatta, hogy egy húszkrajcárost ne csúszttasson a kezébe. Samu ekkor meg akarta csókolni a vállát, és szinte megkergette, hogy az Aurél akarata ellenére ezt megtehesse.

¹⁴⁷ Kellő időben (olasz).

¹⁴⁸ Kényes, kínos (francia).

Aztán sokáig nem találkoztak. Egyszer - talán egy esztendeje - üzleti jelentést kapott az újságíró. *Csemegeüzlet. Tejelde. Uradalmi vaj, őméltósága stb., stb.* A jelentés alá a Samu neve volt írva, mégpedig predikátumos. (Mert mindez abban az időben történik, amikor sem valamirevaló életet, sem valamirevaló halált nem lehetett kezdeni predikátum nélkül.)

„Szemtelen zsidó, előnevet vesz föl!” - gondolta magában az úri fiatalember, elfelejtve, hogy hasonló manipulációban neki is van némi része. És igen sokáig szigorúan ítélte meg Samut, egészen máig, amikor egyszerre belekapaszkodott, mint a remény utolsó horgonyába. Végre is ez az egyetlen ember, akihez egész életén át jó volt, és összes barátjai között ez az egyetlen egy, aki most már reális téren mozog. Ki tudja, mi történt vele. Talán elvette egy kiskereskedő leányát, és kapott néhány ezer forint hozományt. Ebből ki lehetne szakítani egy-két ezret. És Samu meg is teszi, ha teheti. Az újságíróra egyszerre úgy hatott ez a kölcsönügy, mint egy reveláció. Lázasan, mohón kutató Samu után.

Nem volt nehéz megtalálni. A „tejelde” a városnak egy újonnan csinált, nagy véreérén és igen exponált ponton állott. Igen elegáns. A címtáblája fekete üveg, arra aranybetűkkel kiírva, hogy az üzlet mikor alapított. Az évszám a Samu születési évét jelezte. Ezen mosolyogva, nyitott be a boltba Asztalos Aurél, akit a gazda a tüntető figyelem minden jelével fogadott. Kaviáros hordót bontatott, szardíniás skatulyákat nyitogatott, kikergette az aludtjéért jövő cselédeket, a segédszemélyzetet - egy varas állú, szép kis fiatal lányt meg egy nagy, mafla, fehér ruhás szolgát - csaknem megőrjítette az ellentétes parancsaival. A nagy örömtől alig tudott meghiggadni maga is. Az Aurél ajánlatára végre is bementek a bolt melletti szobába, amely raktárnak és egyszersmind magánlakásul szolgált. A vörösképző, gyöngyöző homlokú Samu itt is alig engedte szóhoz jutni barátját: - Tudok, mindent tudok. Megveszek minden újságot, amibe írsz, vagy amiben rólad van szó. Hogy annyit tudsz írni a magad fejéből! Az iskolában is szabadkézből nagyon szépen rajzoltál. Ha te akarnád, lehetnél festő is. Te vagy a mi büszkeségünk; én csak kínlódom. Ma hajnalban már kint voltam a vásárcsarnokban, kötöttem: ezer forint ára tojáshoz! Ki is fizettem. Én mindent készpénzzel veszek. Ez az üzleti titkom.

- És van készpénzed?

- Van. Honnan, azt kérdezed?

Egy roppant valószínűtlen történetet adott elő, amibe csakhamar belezavarodott. Abba is hagyta, a következő rövid kijelentéssel:

- Elég az hozzá, hogy van. Kell? Ha meg nem sértenélek...

- Nem azért jöttem éppen - mond' az újságíró boldogan -, nem annyira ezért, hanem látni akartalak, és hogy bizalmasan közöljek veled egyet-mást. Valakinek el kell mondani a titkaimat, és akiben biztos vagyok, hogy el nem árul, az te vagy. Legegyszerűbb, de legbecsületesebb barátom!

Az újságíró most - kissé népiesen -, de elmondott mindent, szerencsáját, terveit, céljait. Igen csekély, habozás után megmutatta a Nuszi leveleit, a Juli sürgönyét. Mit sem hallgatott el, sőt, talán mert belejött a beszédbe - valamivel többet mondott. A Samu kis szeme könnyezett; kifeszített, a sok tejírástól csaknem kicsattanó arca ragyogott. A szája is nyitva maradt, amint hallgatta. Nem kedvetlenedett el akkor sem, amikor az újságíró kijelentette, hogy már most neki pénz kell, sok pénz kell.

- Adom, mind adom. Többet adok, mint amennyi van. Ha kell - itt van a sarkon egy vén, de gazdag trafikosné -, elveszem. Az estve átmegyek hozzá, várj, mindjárt. Eladom ezt a boltot, ma sokat ér. Az a baj nálatok, írónál, hogy pénz nélkül hagyjátok magatokat. Nincs forgótőkéd, csak ami az eszetekben van, az mindennél többet ér. Ha nekem olyan eszem volna,

mint neked! Te - mondá a boltos susogóra változott hangon -, nem lehetne a hercegtől mindjárt valami készpénzt kérni kis kamatra? Azon megvennénk mind a tojást, ami csak van Magyarországon...

A „tejedés” fantáziája kezdett a maga útjára kikalandozni, ámde az újságíró nem engedte.

- Mennyit adhatsz most?

A wertheimkasszát - az is volt - kikotorták, úgyszintén a fafiókot. Egy cselédkönyvben úgy-nevezett „letett” pénzek voltak, azt is kiszedték. Ezer és néhány forintot adott át Samu - minden írás nélkül - a barátjának, akit ölelgetések között kísért el egy fiákerállomásig.

Föl, föl a gumitalpú alkalmatosságra, újra föl. Ezek a lovak vágtattak csak büszkén és vidáman. Gorombáskodva menekült előle a nép, majd, a Belvárosba érve, hódolattal nyitott előtte utat. Megálltak egy új szabó előtt, egy új divatárusbolt előtt, a havanna-szivaros boltja előtt. És a fiatalember nem is emlékezett többé a délelőtti megaláztatásra. Úgy tetszett neki, hogy nincs könnyebb valami, mint pénzt szerezni. Csak egyszer találjon az ember a nyitjára.

- Ez a Samu, ez nagyszerű evangéliumi szív, és milyen szeme van!

Elhatározta, hogy később nagy vállalatokhoz fogja segíteni. Addig is nem neheztel többé arra a vallásfelekezetre, amelyhez Samu tartozik. „Kitűnő emberek vannak közöttük, annyi bizonyos!” - így állapította meg, és megtevéen nagy bevásárlásait, kimentette magát a szerkesztőségben, amelynek tagjai azonnal megéreztek rajta a jómód szagát, és bizonyos tisztelettel bántak vele. Ő szórakozott volt, gögös volt, táviratot várt és kapott is. Sőt, váratlanul levelet is. Annie írt.

Gyere vissza, szerelmem! - ezt írta Annie franciául. Majd magyarul folytatta: Én azóta mindig rosszat „álmodok” terólad. Az éjjel angol katona voltál, Zsiga - bátyám nekem - volt a tiszted, és egy hétágú macskával az arcodra, neked az arcodba vágott! - drága véred mind a fehér pikészoknyámra folyt, és erre nem panaszkodtál, csak azt mondtad: „Bocsánat, komtesz, hogy ilyen rendetlenséget csináltam, de az én vérem az nem fog.” Én a Zsigát - nagyon szeretem őt - nagyon megróttam: hogyan meri ezt, nem látja, ez a katona nekem vőlegényem? Mire Zsiga így: „Mért nem tett akkor maga rá piros selyemből egy kis jelet!” Aztán reggel megint volt egy kicsiny álmom. Nagy, csúnya, lompos, nem fajnutyák között te álltál, és lehajoltál a földre a kavics miatt, hogy őket elkergetnéd. De a föld olyan volt, mint a parketta...

„Ó, bűbajos leányszív, előre megálmodta a mai kálváriajárásomat” - gondolta magában Asztalos Aurél, és némi hideg futott át a hátgerincén: „Ez a leány engem a kelleténél jobban szeret; nem volna-e jobb abbahagyni, magamba utáltatni? A rossz álmokat - amelyek rám vonatkoznak - nem szeretem. És ez a Zsiga kellemetlen alak. Nem ismerem, de az ösztönöm nem mond róla jót. Ezek az emberek iszonyúan exkluzívek; sok bajom lesz a családdal... Telhetetlenség tőlem, nem elég nekem a herceg barátnője?!”

Már-már meghátrált a tiszta, nagy szerelem elől. „Koncentrálnom kell magamat egyre!” - javítgatta a programját, de csak egypár percig, amíg a rossz álmoknak friss volt a hatásuk. Hamar fölbátorodott, látta, hogy minden csaknem úgy megy, mint akarja és kipécézte. A Juli sürgőnye csupa jót jelentett, már csókot is küldött a villamoson és a sürgős parancsot: *Siess!*

És a fiatalember sietett, ahogy csak tőle tellett. Még este fölment a Klubba, hogy a kormányzat fejének távollétében jelentkezzék annál a politikai személyiségnél, akinek az volt a kötelessége, hogy a kezét folyton rajta tartsa az ország érzületén. A jámbor aggastyán kedves mosollyal - és félálomban - hallgatta a fiatalembert, akit felületesen személyesen is ismert. Nyár volt, a klub elhagyatva, senki sem informálta másképp, a szeretetreméltó öreg elhitt mindent.

Különben is ő volt az, aki, bár körülötte mindig és mindenki hazudott, mégis mindig elszörnyűködött és meglepődött a hazugságon. Tettette-e magát, vagy csakugyan gyermek és tiszta maradt közepette azoknak a politikai machinációknak,¹⁴⁹ amelyek csupa csatak, iszap és összekuszáltság, mint a mocsár flórája? Kesztyűt tartott a lelkén, fehér kesztyűt a kezén, amelyben az egész rothadt és bűdös flóra meg fauna összefutott? Álomban járt, így tett és vett, valaki elaltatta vagy fanatizálta? De huszonöt évig egyfolytában aludni, és egyszersmind helyettes feje lenni egy céljaiban talán tiszteletreméltó, de eszközeiben nem szemérmes maffiának, mert minek másnak lehet nevezni...

Nem tettette magát; valóban felnőtt és megőszült baba volt. Elárulta a hangja is, amint naivul és siránkozva mondta:

- Pénzem nincs, azt nem adok!

Az újságíró felfűtta mellét:

- Pénz! - mondá mélységes megvetéssel. - Nekem nem kell pénz!

- Nohát, akkor menj isten hírével!

Ment is, még az éjjel, és ahogy az uradalom székhelyére érkezett, látta rögtön, hogy itthon, elemében van itt. Volt diadalkapu - ő, jogászkori álom -, egy fiatal fenyőerdőt ledöntöttek miatta. És voltak - bár a hirtelen jövetel okán csak rögtönzötten - fehér ruhás lányok, és volt különösen sok nép a munka mellől elhajtvá és betereelve a jószágigazgatói kastély udvarába, amelyet egy részük ismert, főképpen az onnan kirohanó idegen kutyák harapása után...

A forró napban levetett kalappal állott a nép, és az ünnepi, tehát téli ruhában szinte párolgott. Bután, alázatosan, de nem titkolható rosszakarattal néztek az idegen szájára, akinek csak egy-egy szavát ha érthették. Azt, amely az ő nyelvükbe is átment, és aminek megörültek mindig, egy-egy csoportjuk az ilyen szóra éljenzett is. Tetszésüknek különben kifejezést - szegények - nemigen adhattak, bárha látták, hogy az uradalom ezt így akarja. Egyáltalán, hirtelen jött az egész; nem adták ki nekik, hogyan viselkedjenek, és ha egy-egy katonaviselt béres, csizmás boltos nem tartja őket össze, el is szélednek mindannyiszor, amikor a szónok nyugovót tart vagy iszik. Meglátszott rajtok, hogy nem jól érzik itt magukat, félnek. És ennek a csúf érzésnek a rút moraja töltötte be az udvart, amelynek állattá aljasított, boldogtalanná tett néhány száz emberét egyetlen hercegi szó emberré és boldoggá tehetné volna. És nem is a nagylelkűség szavára, csakis az okosság egy mondására lett volna szükség. Csak arra, hogy aki kis földet akar bérelni drága pénzért, az jöjjön! Az újságíró pedig a „nemzeti állam kiépítéséről” beszélt nekik, mindazonáltal - ami a nemzeti minőséget illeti - mérséklettel, de oly hosszasan, hogy az uradalmi tisztnek arcán a rizspor megindult a forróságban. Az idegen ajkú jószágigazgató, aki mint nyugalmazott törzstiszt nem rokonszenvezett a politikával, már-már a száját húzogatta, de nem a megvetés érzelmeivel, hanem határozottan gutaütéssel. Az újságíró azonban még egy jó fertályóraig tovább szerette a hazát, és erre felszólította a népet is, amely jóakarátú morajjal, majd kieszközölt és közvetített éljenekkel felelt. Végül imádkoztak a hercegért, mert ez minden választási kampány minden nagyobb mozzanatában így volt kiadva. Néhány öreg paraszt le is térdelt, a pápa közben jajgatott, a csizmás boltosok lekapták fővegeiket, hátukat meggörbesztették. Mintha valami különös epidémia¹⁵⁰ szállta volna meg az egész udvart.

¹⁴⁹ Mesterkedéseknek (latin).

¹⁵⁰ Járvány (görög).

Az újságíró fent, nagyon is felül érezte magát. És ebben a pillanatban talán szerette is a hazát, mely igen felséges jogok gyakorlásához segítette őt. Lázás, élénk és boldog volt egész napon át. Láta, hogy itt minden biztos; sunyin, de babonás tisztelettel néznek itt reá. A főtsit talán tudja is, hogy mit jelent ő a fenségre nézve. Már nagyságolja, a kastélyba, a hercegi szobákba kvártélyozza be. Ott van, amíg le nem vetkezik, és amikor elbúcsúzik tőle, sűgva mondja:

- Őfensége a fenséges asszonyhoz utazott. Őfensége barátnője, ha éjjel meg nem jön, reggelre megjön.

Sokkal jobban meg volt elégedve magával, mintsem hogy lemondjon öntudatáról és elaludjék. Rendkívül élvezte a módot, azt, hogy a barokk, fodros párnákon tenyérsi nagyságú címerállatok vannak kihímezve, és ő a képét épp arra fektetheti. Horgolt, sárga selyemtakarója is címeres, és „az anciennitás¹⁵¹ illata van rajta” - gondolta magában az újságíró egész komolyan. Ám, hogy a régi jómódnak különösen jó illata van, az közismert dolog, valamint az is, hogy a szegények, ha hozzájutnak ehhez az illathoz, rendszerint megszédülnek. Korunknak most kéjesen nyújtózkodó hőse is ezúttal egyszerre megértette és átérezte azt, amit a történelemből - főképp a magyarból - eddig nem jól értett, és nem érzett semmiképp. Azt, hogy luxuskedvelő állatok vagyunk vagy leszünk csakhamar. A hazaárulás technikáját az újságíró ezúttal látta, mégpedig nem is mint valami nehéz, természetellenes és szövevényes, hanem mint egészen egyszerű és plauzibilis¹⁵² dolgot. Azonban nem a nagy hazaárulást, csak a kicsinyt és alkalmit kell itt érteni...

A vendég szivarozgatott és hallgatózott. A régi bútorok bizony nyikkantak egyet. A fenséges család házi kísértetei is nesztek az újságíró tiszteletére. Vagy pűderezett hajú ősök, és vékony, hosszú száájú, lapos mellű ősnők restellték, hogy egy papszabó fia fekszik a koronás vendégágyban. Az újságírónak talán még sohasem volt ily kellemetlen az eredete, és igen erősen képzelődött, hogy emiatt itt még bajba keveredhetik. Félálomba merűlvén, egyszer föl is rettent arra a képzelődésre, hogy egy tubákos orrú komornyik megéri a vállát és szól:

- Micsoda szemtelenség, idetolakodni ebbe az ágyba! Mars ki, az alsó cselédekhez, a pecsenyeforgatókhoz!

Azonban nem a komornyik állott előtte, hanem Juli. És ah, most nem cselédruhában, hanem hercegnői csipkepongyolában, és ehhez képest pűderezett hajjal. Ha a fiatalember ebben a pillanatban és ily viszonyok között látni tudott volna részleteket is, okvetetlen megfigyeli, hogy az asszony öltözetének, ami a harmóniát illeti, nem használt a gyorsaság.

Juli ki is nevette magát.

- Komikus vagyok, mi, de szép vagyok, jó vagyok, he? A hercegnő nagy hozzám képest, és nem hoztam hálórékli. Aztán nekem ez juxot¹⁵³ csinál. Beszélj hát. Örűlsz, hogy eljöttem?

A fiatalember kissé készűletlen volt mindenféle szónoklatra, és most már csakugyan tartott attól, hogy nem hagyja el a hercegi kastélyt a maga lábán. Zavartan speechelt,¹⁵⁴ és engedelmet kért, hogy ágyban fogadja, mire Juli dűhbe jött:

¹⁵¹ Régiség, ősiség (francia).

¹⁵² Hihető, valószínű (latin).

¹⁵³ Csíny, tréfát (német).

¹⁵⁴ Beszűlt (angol).

- Ti írók, mind affektánsok vagytok. Én egy napra lejövök. A herceg mondja: „Juli, menj és lássad, nehogy annak a fiatalembernek baja legyen. Ha belefoglunk, emeljük föl, ezt követeli a becsület.” És te, te gyáva!

Az asszony befogta a férfi száját, nehogy az szónokolhasson, ő beszélt:

- Tudod-e, hogy féltem: megszököl. Azt hittem, hogy te is olyan férfi vagy, akinek nincs kitartása. Kezdenek, kezdenek, aztán elfáradnak mindjárt, és tovább mennek. Mi csak nem szaladhatunk utánatok?

Erős alt hangja, teli kacagása fölverte a bolthajtásos termék csendjét. A férfi intette, hogy „csendesebben”!

- Eh - mondá a nép lánya -, ez nem olyan hely, amelyet tisztelni kell; itt nem születtek hercegi gyermekek. Ide öfenségeik nem hozták el híres családi erkölcsüket. Itt vannak a hitbizományban a legjobb ágyak és a legjobb borok! Te - fújj a szemembe -, ha a te apád is nem volt mesterember. Látom arról, hogy a kezdet minden ok nélkül a szájadhoz viszed. Az én apám kőműves volt!

Juliban egyszerre kitört a színésznő. Belékezdett egy utcai dalba, amelynek a hőse tíz mesterlegény és egy malterhordó leány volt. És a régi, belga csipkével csinálta hozzá a dekoratív elemet.

Óriási kedve támadt; mindenben nevetett, mindent kicsúfolt, főképp a fiatalembert, akinek nehéz - és alapjában sivár - kedélye nem tudott fölemelkedni a helyzet szokatlanságához. A férfinak még imponált a magas uraságok e kicifrázott, kivattázott óriási vacsa. A színésznőnek azonban nem volt egyéb, mint dísztet.

Megparancsolta a fiatalembernek, hogy öltözzön föl - a fönségnek egy katonaköpenyege épp kéznél volt -, aztán karonfogva mutatta meg neki a dísztet jeles helyeit.

- Ez az otromba, nagy hálóterem, ezt nézzed meg. A herceg atyja itt végezte be életét, és nem a családi házában. Az öreg, tudni kell, nagy ravasz volt, vidáman élt nyolcvanéves koráig; de akkor leesett a lábáról, mindég feküdni kellett. Nem volt beteg, csak elgyengült. Ennek okáért, hogy a gyöngesség erőt ne vegyen rajta, hat pár tizenhat éves rutén leányt hozatott föl a faluból. Azok éjjel-nappal itt tartózkodtak e szobában az öreg körül, fiatal lélegzetüket hogy beszívja, és ezzel ő maga is fiatalodjék. Keskeny ágyaiknak a helye itt van a pallón... Csak én éltem volna akkor, csak én lettem volna az egyik rutén leány...!

A családhistória orgiáinak rövid, de alapos ismertetése felgyújtotta a fiatalembernek rendszerint nem könnyen szárnyaló fantáziáját.

Fölkiáltott:

- Nagyszerű ember volt! Éljen! Ezek mind nagyszerű férfiak!

- Gyalázatosak! - mondá Juli harag nélkül.

- Miért?

- Mert a hat pár rutén leányt aztán néhány ezüsttallérral fizették ki. Azokból hat pár úri dámának kellett volna lennie. Azért a förtelmes néhány hónapért legalábbis nyugdíj járt volna nekik. Fúj, az öreg - az isten nyugtassa - nem volt korrekt ember, csak mindig mondta - alighanem ő is mondta -, hogy az. Hej, az enyém is, ha én nem volnék én...!

Juli népies mozdulatot tett kezével, és leülve az óriási ágy szélére, ennek a kávéját verte, úgy harsogott:

- Ezek mind azt hiszik, hogy az isten pusztán az ő kedvükért teremtette a földet, és minden csak értük van. Ha egy gyerek ürget fog a mezőn, az az ürge az övék. Amikor a herceg engem „magának elvett”, egy fél évig kölcsönpenzből kellett élnem. Gránát ékszereket és inggombokat hozott; mind odaadtam barátomnak, a baritonistának. Nyilván azt akarta ez az öreg férfi, hogy önmagáért szeressem. Amikor el akart hagyni, negyedrészt értékükre leszállott részvényeket hozott az udvarmestere. Kidobtam, még a lábammal is segítettem rajta, hogy gyorsabban haladjon. Arra a fenség visszajött, és azt mondta: „Te egy fess lány vagy, csak próbára akartalak tenni!” Kapott egy jó nagy gorombaságot. De úgy látszik, ez kell nekik. Néha föl kell ezeket világosítani, hogy nem istenek. Csakhogy ez nagyon bajos. Az okos embereket nemigen tűrik a maguk közelében. Én kivétel vagyok. Azért van, mert én nagyon kedves vagyok!

Komolyat, tréfát így vegyített össze az asszony, aki ezúttal nyilván haragudott a hercegre. Minden esztendőben megtörtént ez egyszer-kétszer, amikor a fenség felnőtt leányai apjukat el akarták mellőle intrikálni, és az egy kissé bele is ment a tervükbe. Rendesen nyáron és karácsony táján szokott ez megtörténni, de eddig nem volt baj, őfensége kiélvezte a családi boldogságot, és egy hét múlva visszatért.

A fiatalember szívében kissé elhidegedett az asszony iránt, amikor meghallotta, hogy ilyen válság köszöntött be hozzá. Azonban nem volt hozzá kevésbé szíves, alázatos és szerelmes. Az idegen, a regényes, sőt történelmi hely ugyan elfogódottá tette a hangját, mégis tőle telhetőleg udvarolt. Ám a nő megismerte hangjának hamisságát, megérezte érzelmeinek csináltságát, és megvetőleg háritotta el magától:

- Menj - mondá -, ostoba vagy; nem tudsz velem bánni.

- Hát hogy kell?

- Sehogy. Megfogni a kezemet. Nem szólni egy szót sem. Csak nem szavalni. Néha sóhajítani egy nagyot. Mindig a szoknyám szélén ülni. Ha alszom, aludni, ha ébren vagyok, ébren lenni. Ha eszem, enni. Mindent úgy tenni, ahogy én akarom. Én csak azt a férfit szerethetem, aki nekem engedelmeskedik.

- Jól van, engedelmeskedem!

Egymásba fonták az ujjait, és így lóbálták a kezüket, mint vasárnap este a sétányon egy altiszti pár. Mint egy posztócsillagos katona és bekötött fejű cseléd. És olyanformán beszéltek is, mert a herceg barátnője így akarta. Beszéltek a köztük megtörténendő egybekelésről, pedig éppoly biztosan tudták, hogy ebből nem lesz semmi, mint ahogy biztosan tudja ezt az egymást bolondító asszonyi pár. Közben egy-egy puha csók is esett.

Nem volt péntek...

A szolgálai eredet erőt vett mind a kettőn, és a nagyszerű enteriőrök¹⁵⁵ immár nem voltak kedvökre valók. Elindultak keresni valami egyszerűbb szobát, miközben Juli megéhezett.

A nagy ebédlőben terítve volt a számára, óborok, pezsgő az asztalon. Leültek lakmározni, és az asszony ugyancsak rendesen evett és ivott. Belé is szédült a mámorba mind a kettő, az egyik, a férfi, életében először. Ám nem lett vidám, inkább fölötte szomorú. Az anyját siratta, a hazát siratta, és oly erősen érezte a lelkiismeretét, mint gyomrában a tüzes folyadékot.

- A jó herceg... Kitűnő és nemes őfensége, ezt nem érdemli tőlem... Hogy én a családi otthonában... Amikor ő jót tesz velem és nem védekezhetik, bünt kövessék el ellene!

¹⁵⁵ Szobák (francia).

A szó szoros értelmében sírt. Az asszony méltányolta fájdalmát, törülte könnyeit, de szintén könnyezett, mert alapjában jószívű volt, amint az már eddig is kitűnt. De egyszerű természete és jókedve mégis győzött. Elismerte a férfi előtt, hogy nála becsületesebb embert még nem ismert, és hogy ezt alkalomadtán meg fogja mondani a hercegnek. Megnyugodtak valahogy, és miután a hajnal közelléte a befüggönyözött és bespalettázott termekben is érezhető lett, még egy sétát tettek, mielőtt elpihennének.

Útjuk közben egy kedves, kis fehér szobára bukkantak. Juli itt tréfásan szalutált: - Itt volt a herceg fiatal, ide hozta az első feleségét. Jó estét!

A fiatalember szintén szalutált, de nem tréfásan, hanem némileg meghatva.

...A szegény emberek rongyos paraszt kakasai odakint rekedten üdvözölték a hajnalt. Vagy hívták vissza a fiatal tyúkokat, amelyeket mind az uradalmi asztalon fogyasztottak el? Nem lehet tudni. A legegyszerűbb dolgok is olyan rejtelmeseek.

Szerda volt.

...Délfelé a kasztellánus,¹⁵⁶ sőt maga a jószágigazgató is jelentette, hogy öméltósága - ez volt a Juli címe itt - az éjjel megérkezett, és szívesen látja a jelölt urat magánál.

Asztalos Aurél frakkot is hozott magával, és mert eszébe jutott - egy francia regényből -, hogy az előkelő és hálás szerelem, ha csak lehet, frakkot ölt - noha dél volt, mégis gálának öltözködött, és úgy jelent meg Julinál. Az igazgató is jelen volt, tehát szép szertartással folyt le a vizit, amely alatt az újságíró úgy tisztelte a meghódított kedvest, mint egy hercegnőt, akinél először van audiencián. Formás volt, alázatos és úri volt - legalább ő úgy érezte. És amikor egyedül maradtak, akkor sem lépett az asszonyhoz közelebb, tettette, mintha az agyából kiesett volna a kis intermezzo, a méltóságos asszony útjáról és Gasteinről tudakozódott. Juli, a becsületes és egyszerű lény, nem állhatta soká, megtapintotta az orrát, és szólt:

- Maga a legnagyobb hazug. Ki nem állhatom a jezsuitákat polgári ruhában!

Aurél még mindig udvariaskodott és hajlongott, míglen az asszony megcsípte a karját: - Ugyan kinek színészkedel? Kinek? Nekem? Magadnak? És ez ostoba frakk?! Ti, férfiak, mindig csaltok. Már nem is kezdhet veletek egy becsületes nő!

A kis vitába és a morálprédikációba - amelyet más viszonylatban a herceg szokott ebéd előtt tartani, és nem Juli - nem vegyült ürmös egy cseppnyi se. Az asszony vidám volt, mint a harci kanárimadár, amikor friss tyúkhúrt, új eledelt tesznek be a kalitkájába, a férfi pedig méltóságos, elégedett és tisztelen - sőt kedvesen - szomorú. Egyébként úgy érezte magát, mint egy igazi úriember, amely elnevezéssel az ifjú publicista és társai - kik vele konzseniálisak¹⁵⁷ - annyit veszködnek a legújabb időkben. Asztalos Aurél most is példálózgatott vele, hogy ő úriember, és bizonyára jóhiszeműen ejtette ki ezt a jellegző szót, nem gondolván arra, hogy mily felfuvalkodott és okatlan majomkodás ez, és hogy igazi úr ő meg a fajtája sohasem lehet. Ahhoz legelsőbbben anciennitás kell, az, hogy már a nagyapjának az apját is annak nevelték legyen, vagy ha ez nem történt meg, akkor egy kemény és puritán karakter, aki minden pillanatban halni kész e szóért, és bizonyára meg is hal e fogalomért. Úriember! Nyavalyás jelző, melyet újra kitalált a magyar társadalom számára valami munkátlan alak, hogy magának hivatást, pozíciót és jogkört találjon. Ám amikor megállapította a fogalomnak kriterionját,¹⁵⁸

¹⁵⁶ Itt: tisztartó.

¹⁵⁷ Azonosan jó képességűek (latin).

¹⁵⁸ Feltételét.

már eleve el volt telve uratlansággal és azzal az elhatározással, hogy noblesse-t¹⁵⁹ fog követelni a szobapincértől is; de neki, ha úgy tetszik, előre meg vannak bocsátva a szobapincéri hangulatok, sőt - ha nem nyíltak - a cselekedetek is. Úriember!

A mi kis hősrünk valóban érezte most, hogy ő az, és az emberi lények túlnyomó részét - rosszszívűség és öntudatosság nélkül - a szolga szerepére kárhoztatta. A kiválás korszakában így készülnek az új meghatározások, amelyekről Széchenyi még nem tudott, pedig megvolt benne az úrnak egyetlen igazi kvalitása:¹⁶⁰ a nagylelkűség és az önfeláldozás!

Az újságíró azonban nem mélyedt el ezúttal sem a társadalmi tudományba, sem a politikába. Csak úgy ösztönszerűen érezte, hogy az utolsó tizenkét óra alatt, ha nagyon közvetett úton is, de sokkal előkelőbb lett. Valami grand-seigneuri vonást fedezett föl magában, mintha valami - merőben ismeretlen cselekedet révén a kiválasztottak közé jutott volna fel. Mint írónak - sok társával egyetemben - az volt a végcélja, hogy két orosz trapperrel,¹⁶¹ a maga fogatával vágthasson ki majdan a tavaszi lóversenyre. A divatos nagy munkának megírása és az irodalomnak más térre való hasznos átjátszása után - természetesen. Most már inast - mégpedig borotváltat - képzelt az osztrák kocsis mellé. (Csak azok tudnak hajtani!) Édes álmai, kedves és könnyed fantáziái amint fejében jártak, és ott ült Juli előtt szótlanul, az meghúzta a haját:

- Föl, föl! Menj a dolgodra. Az után járjunk, ami után élünk. El kell menni a főispánhoz (morfinista). A szolgabíróhoz, aki mindig a nyulakat zavarja és kutyáit csókolja vagy veri (mint a feleségét). Különben el se menj, egyszer végigkucsírozunk a sandlauferen¹⁶² - a jószágigazgató is velünk jön: megtudják vagy látják, és minden rendben van.

Végigkocsikáztak, minden rendben volt.

- Most el innen! - szólt az okos Juli. - Én visszamegyek Gasteinba, a fenség már visszaszökőben - te is odajössz, és ott várod meg az eredményt. Ezekre többé rá se fújsz! Ezekkel pedig - nekem - gögösebben bánj, különben az ujjadra néznek, és látják, hogy tintás.

Bár nehezőre esett, megfogadta, gögösebb volt, a füstölő szivar mellől beszélt velük. Kezet sem adott mindig és mindenkinek, ellenben a főbírótól elfogadott ajándékba egy kölyök agarat. Alig várta azonban, hogy négy-öt állomásnyira lehessen, egy ismeretlen község határában kieresztette a szegény tájékozatlan ebet. Csak a hozzávaló korbácsot tartotta meg a kezében; ezzel jelent meg a szerkesztőségben.

Ám ott többé nem nevettek rajta.

Egykettőre Gasteinban volt újra. Csak ez, csakis ez hiányzott, hogy egy kis forgó, vagy amint a nemes Samu mondotta: üzleti tőkéje legyen. Nem mosolyogtak többé rajta a kartársai, és mivel a jólét illata terjedt el körülötte, megbocsátották neki, hogy parfümírozta magát, és otkolonnal meg teával mosta a haját, hogy szőkébb legyen. „Ez valaki, mégiscsak valaki” - mondta ki reá az ítéletet egy igen elmés, régi és intim ellenfele azon az estén, amelyen először érzett meg rajta a szolid üzleti alap. Mert, hajh, az így van, hogy kinek miye nincs - annak az imponál. És ha tagadja, ha csúfolja, annál jobban! És e társaságban - a fiatalember virágzó és terjedő céhében - egyszerre felszökött az értéke Asztalos Aurélnak, és azok, akiknek - külö-

¹⁵⁹ Nemességet, rangot (francia).

¹⁶⁰ Képessége, értéke (latin).

¹⁶¹ Ügető ló (német).

¹⁶² Kocsin, homokfutón (német).

nősen az anyagi - szoliditás¹⁶³ nem sajátosságuk, szívesen csinálták neki a jóhírt, mert rendezett férfiú és szolid. És ebben aligha vezette őket anyagi érdek, hanem alkalmasint a realizmusra törő eszményiség, mint ahogy Asztalos Aurél, a publicista írná, akinek - mint annyi társának - e két szó s a vele való játék ott volt mindig a tolla alatt.

Kivonatban ugyan, de kiadták a programbeszédjét, és bár csak telefonon, nem személyesen kérte, jó sorokat is írtak hozzá. A saját lapja természetesen hasáboakat; mert ki becsülje meg az embert, ha nem saját maga!... Különben ez estén nemcsak ellenfelei, de barátai is azt mondták reá: „Ez valaki!” Előleget nem kért, csak jelentette, hogy néhány hétre elmegy külföldre, majd visszajön. A lapot ő azért szereti, és mihelyt ráér... Hogy repült volna ki, ha nem érzik meg rajta, hogy létének van anyagi alapja, és ha ma kiejtenék a lap kötelékéből, holnap, sőt holnapután sem szorulna a pincérek jóakarátára, nem lenne szerencsétlenebb, mint a facér boltossegéd, aki legalább részt vehet tüntető körmenetekben, kirakatokat zúzhat, és ha ma letör, holnap visszatörhet.

Egyszerre mintha a munkája is becsesebb lett volna. És az újságíró - dicséretére legyen mondván - mosolygott az orra alatt, és megismerte, hogy ez az úgynevezett „pozíció”. „Ezt ugyan eddig szépen megcsináltam” - gondolta magában, sőt, a nemes Samunak, aki Gasteinba menet a vasúthoz kikísérte, el is mondta:

- Samu, a helyzetem oly jó, hogy már jobb nem is lehet. Fölül vagyok, egészen fölül. Pozícióm van, mégpedig ritka pozíció!

A felhúzott ernyőjű kocsiban ölelgette ifjú pajtását, bárha kissé idegenkedett tőle, mert ez testét és külsejét nem részesítette a kellő ápolásban. De most ezt is elnézte neki:

- Ha nem lennék veled régen te, most mindjárt „te s tut” innék veled. Pedig ha tudnád...!

A fiatalember valószínűleg a jövőre célzott; vagy a közeli múltra utalt? Samu nagyon szeretett volna tudni valamit, de azért nem volt tolaakodó. Szeretett volna ugyan némely praktikus kérdésebe belemenni; de látván, hogy Aurél erre gögös lesz és hideg - hagyta.

- Csak csináld. Úgy csináljad, amint te akarod!

A tervszerűség, hogy valamit akar, kissé zavarta a fiatalembert. Még mindig szeretett volna biztosítani magának egy kis becsületességet is, főképpen Nuszi miatt, kinek ajkára és elismerésére olyannyira vágyott, amennyire ő már vágyakozni tudott. És a szerelemnek néhány ismérvét fedezvén fel szívében: szinte boldog volt, szinte hitt magában. „Ejh, majd leszek én még becsületes ember is, csak módom legyen hozzá! Ebben és így bizakodott, de amíg Gasteinba ért, nem erre vonatkozó terveken törte az eszét. Azt komponálgatta ki, hogyan kell Annie-val bánnia, és mit kell cselekednie, hogy Juli idő előtt meg ne tudjon semmit. Valami összeütközésfélét szimatolt a levegőben, és ezért mint nagy elővigyázó elhatározta, hogy nem fognak levelezni, és a találkozások tekintetében minél óvatosabbak lesznek.

Mégis, amint megérkezett, volt annyi emberi érzése, hogy legelsőbben is a missnek írt; megérkezését tudatta vele. Egy fél óra múlva már megvolt a találka, egy szinte nyílt és fölöttébb veszedelmes helyen. A leány már várta; fehéren, a boldogságtól szinte betegen.

- Idejönni, ilyen vakmerőség. Menjen haza! - monda a férfi, és ezúttal csakugyan nem tettette magát.

- Miért? - kérde a leány szomorúan.

¹⁶³ Megbízhatóság (latin).

- Mert nem engedem, hogy kompromittálja magát.

- Jól van, szerelmem - mondá a leány, mert okos volt -, elmegyek. Csak egy csókot kapok. És még meg kell mondanom valamit: a kis bátyám megjött, és engedd meg, hogy azt is szeressem!

- A testvérét? Hogyne!

A leány könnyes szemmel nézett föl reá. És ő megengedte, hogy a testvérét is szerethesse.

Egy elaggott, úgyszólván összesorvadt erdő tisztásán - egy helyecskén, ahol fa és fű valamely ismeretlen okból kikopott - leültek mind a hárman. A miss, amint illik, elfordult tőlük, és az avarral játszott. A háta azonban, mintha látta, érezte és élvezte volna a mögötte lefolyt tilos és titkos idillt: meg-megrezzent, sőt amikor a csók megtörtént, már meg is rándult.

- Ugye, nem haragszol? A kis bátyám nekem mindjárt a Jóisten után következett, eddig. Perfid nem lehetek hozzá.

- Hol volt eddig?

- Berlinben. Két éve nem láttam; de mindennap írtunk egymásnak.

- Nem szimpatikusak nekem azok, akik Berlinben tanulnak. A protestantizmus rideg dolog. Nincs benne költészet. Osztolni szíven nem szeretek! - mondá a férfi komolyan, csaknem rosszkedvűen.

- Meg fogok neki mondani mindent. Meglásd, ő velünk lesz. Beavatjuk!

- Ezt pedig megtiltom - mondá a fiatalember, és elhalványodott.

- Nekem nem lehet megtiltani semmit! - szólt a leány harag nélkül, de elvörösödve.

Elhallgattak. Némán, de valósággal összepöröltek. A meghasonlás azonban nem tarthatott itt sokáig; kevés idejük volt, és mindketten hetek óta készültek és szomjúhoztak erre a találkára. A férfi megcsókolta a leány szemét:

- Szépen megkérem magát... Nem mondhatom még el mind a titkomat... Kell, hogy még egy darabig senki se tudjon semmiről. Másokat döntenénk szerencsétlenségbe.

Ez az érv, amelyet nem értett, meggyőzte Annie-t. Megfogadta, hogy nem szól, ellenben kiterelve, mint fogja bátyját és szerelmesét összebarátkoztatni.

- Milyen ember? - kérde az újságíró.

- Az első, maga után! - felelte a leány.

- Komoly?

- Nagyon is. Semmi sem jár az eszében, csak a kötelesség. Még minden iskolában az első volt. Berlinben technikát és jogot tanult. Minden reggel imádkozik. Aztán egy óráig célba lő.

- Gondoltam. Persze, nagy vadász.

- Nem annyira, mint mások. Szeret olvasni régi könyveket, és amit olvas, mindenhez jegyzeteket csinál. Gyönyörű gondolatai vannak. Nekem egy egész tékát teleírt. Este az evangéliumból olvas föl nagymamának. Olyan szelíd, mint egy bébi.

- Talán beteges volt, elmaradt?

- Engem a tenyerébe állít, úgy emel föl a magasba.

- Nem szeretem az ilyen tökéletes férfiakat, rendszerint rossz szívűek - mondá a fiatalember kissé elfogódottan. - Különben, meglássuk. Azt hiszem, össze fogok vele barátkozni! - tette hozzá békítő szándékkal. De valahogy, mintha szívét elvesztette volna, ideges lett, siettetten hazatérést. Felszólította a miszt, hogy menjenek, és máskor legyenek óvatosabbak. És egyedül engedte őket haza, azzal válván el, hogy majd találkoznak a tenisznél.

Napokig nem mutatkozott; egész napon a hercegeknél ült. Öfenségeinek valóban kitűnő memóriája volt, nagyon jól emlékezett reá, és tüntető szeretettel fogadta, bárha természete ellen volt minden tüntetés. Csak a vezetéknévét cserélte föl olykor Kovácsra, aminél mi sem lehet természetesebb. Egyébként elhalmozta - a maga módja szerint - szeretete minden jelével:

- Sok minden jót hallottam önről. A konduittlistája a legjobb. Az igazgató el fogja intézni az ön képviselőségét. Remélem, ön meg fogja azoknak mondani az igazat. Ideje, hogy vége legyen annak a bizonyos zsidó vircsaftnak.

A vallásügyi vita - mely nélkül nem múlhat el e komisz, hitetlen korszakban egy jóra való szellemi dialógus sem - Julit is érdekelte, és a magas körökkel való sűrű érintkezése és néhány nem sikerült bevásárlása miatt ő is ellensége volt ama ideges fajtnak, amely állandó nyugtalanságra izgatja a világot. Közöttük az újságíró volt a legmérsékeltebb. Nem lehetetlen, hogy ama bizonyos Samu miatt.

- Türelmeseknek kell lennünk, fenség - mondá. - Azon felekezeti emberek dolgoznak, mohók, kapzsik, árutakon járók; de ügyesek. Mindenhová befurakodnak; de építenek és gyűjtenek. Csak hadd kaparjanak, vakoljanak, építsenek és gyűjtsenek még egy darabig, amíg nagyon szemtelenek lesznek, és akkor...

Egy kézmozdulattal jelezte, hogy akkor mindent el lehet majd tőlük venni. Hazaszeretetüket, mely nyilván adopcio,¹⁶⁴ nemzeti érzületüket, amelynek hevessege nyilván renegát vonás. Kikölni őket az intézményeikből, amelyeknek megalkotásához hozzájárultak, elzárni őket a kultúrától, amelynek erősödésében benne van a vérük, minden törekvésük és tradíciójuk: van-e ennél valami egyszerűbb és igazságosabb? Hogy amit gyűjtöttek, azt kasszálják tőlük, ez pedig egyenesen humor.

A herceg hangosan fölnevetett, úgy tetszett neki a kézmozdulat, és az, amit jelentett.

- Ördögös fickó ez a politikus. Ennek még Magyarországon szobrot emelnek. És ez lesz az első szobor, amelyhez pénz adok! - mondá a fenség, miután az újságíró elment. Ami az idő tekintetében való elszámítását illeti, öfensége ebben nem volt hibás; hozzá volt szokva, hogy mindenki előbb haljon meg, mint ő.

Ezentúl, ha ébren volt, lehetőleg minden idejét lefoglalta a fiatalembernek. Egyenruhákat kombinált és rajzoltatott vele. Sőt, arra is méltatta, hogy családjáról, gyermekeiről beszélt vele. És nem ismervén kellőképpen a magyar közjogot, megígérte neki, hogy ha majd egyszer Pestre megy, szól a miniszterelnöknek - vagy a polgármesternek -, hogy a hivatalos lap szerkesztését neki adják át. Ő legalább majd megmutatja abban a lakosságnak a helyes utat.

Juli szinte féltékeny volt - mindkettőjükre. De azért nem tartott semmitől:

- Még kitűrsz engem! - mondá tréfásan a fenség délutáni álma alatt, amikor mindig együtt voltak. Az asszony paróka és fűző nélkül, visszanyerve normális alakját, folytathatta régen megszakított életét, és boldog volt. Kínozhatta titkos barátját, féltékenykedhetett reá, szidhatta és ijesztgethette.

¹⁶⁴ Itt: átvétel (latin).

- Tudom, te nem becsülsz engem! - mondá. - Tudom, abban a szép, buta homlokodban micsoda terv jár. Ki akarsz használni, aztán meg akarsz szökni. Amikor már nagyúr lettél - az én segítségemmel -, el akarsz venni valami tejben mosdó komteszt. Barátom, korábban kelj! Meg se moccanj, különben repülsz!

A fiatalember elfordult, méltatlankodott. Az asszony megérintette a vállát, és kérdé:

- Mit csinál Annie?

Ettől fogva Annie-val kínozt a fiatal barátját. Hol tiltotta, egyszer s mindenkorra letiltotta tőle, hol meg küldte.

- Menj, tudod, az összeköttetések miatt. De jól viseld magad!

A fiatalember meg is jelent a tenisznél, ahol megismerkedett az Annie bátyjával. Amikor megpillantotta a nagy, nyurga, leányos tekintetű, de mészároskezű, nála egy-két évvel fiatalabb férfiút, nem egészen jól érezte magát. Az ösztöne azt súgta neki, hogy ez az ember még kellemetlenséget fog neki okozni. Mit? Hogy? Ennek a keresésére sem ideje, sem módja nem volt; a fiatal gróf jó erősen kezét fogott vele, és mindjárt bevonta a játékba. Nem szertartásoskodott vele, de nem is tegezte le mindjárt, mint ahogy szokás egy úri társaságban, mely tudja egymásról, hogy már az apja sem volt szolga. Ez a tegeződés azonban aligha az egymáshoz való szoros összetartozandóságot jelenti, mint inkább azt, hogy mások, akik a te-re nem születtek, külön veendők, megbélyegzendők, vagy ha nem, legalábbis meg kell éreztetni velük, hogy ők más fajtájúak. Tudatos összetartás és öntudatos ellenségeskedés nincs e viszonyban. A „te”-k, ha okuk, módjuk, alkalmuk van rá, mind született és kifejezett intimitásuk mellett is megfojtják, lelövik, megcsalják, elejtik és semmibe sem veszik egymást. Egy reakciós szabadkőművesség - ha ugyan lehetséges az ilyen - jele az egész, inkább csak egy ártatlan tüntetés amellet, hogy mégsem mozog a föld. Különösen pedig nem ez a drága, ez a mienk, ez a magyar, amely néhanap ugyan nagyot lendül, aztán pedig mintha megbánná...

Az újságíró hideg volt, és ott helyben csaknem megríkatta Nuszit, aki a játék angol jelszavai mellé vakmerően - de ügyesen - hozzá-hozzátett az ő számára egy-egy francia szót; szeretlek, várlak holnap az erdőben! A fiatalember nem reagált, erősen vigyázott magára, és valóságos detektívszemmel nézte a fiatal mágnást, hogy annak mely oldala hozzáférhető. Azt hamarosan megkülönböztette, hogy valamint a lónak, ennek is elejbe kell kerülni, különben gyanakszik és védekezik, a közeledőt elrúgja magától. Különben semmi mód nem komplikált ember. Az úgynevezett első eminensek közül való, azok közül, akik mindig és mindenben korrektek, de ez nem esik nehezükre, mert szopós koruktól a kötelességre vannak trenírozva, és rendszerint sohasem állítatnak nehéz föladatokat elé. Ők megtartják ígéreteiket, de sohasem ígérek semmit, ami reájuk nézve terhes; ők nyíltak, mert nincs fantáziájuk, és mert magukon - és családjukon - kívül nem becsülnek meg élő lényt senkit is, és ezért nem tartják érdemesnek alakoskodni. Azonfelül elméjük, mely úgy szolgálja őket, mint egy kitűnően fizetett és pompásan diszciplinált¹⁶⁵ huszár; bizonyos mindenben, de legfőképpen bizonyos magában. Az emberi méltóságnak e kemény kőből faragott, kissé esetlen és mindig művészietlen oszlopai nem ritkák a protestáns mágnások között, és ha van közöttük olyan, aki gránit szívében némi érzelmisséget, hideg fejében a predesztináció elszántságát is hordja, az ilyen - mint az Annie bátyja is - megmarad örök első eminensnek.

Mindezekből az újságíró inkább csak érzett egyet-mást. A politikánál fogva igyekezett hozzája közelférközni:

¹⁶⁵ Fegyelmezett (latin).

- Mikor jön a gróf haza politizálni? Várják!
- Nem vagyok készen a tanulmányaimmal. Egy évre Amerikába megyek!
- Értékes gondolat. Mikor?
- Egy hónap múlva.

Az újságíró - belül - elmosolyodott. „Íme, minden véletlen őt szolgálja. Ez az amerikai út főképp!” Elhatározta nyomban, hogy egy hónapig nyugton lesz. Csakis arra szorítkozik, hogy Annie-val a viszony végképp meg ne szakadjon. És ezentúl alig jelent meg a délutáni játékokon. Igaz, ideje is alig volt rá; Bécsbe kellett mennie. Állítólag azért, hogy az udvari levéltárban valamely munkájához adat után kutasson, tényleg pedig azért, hogy lakást vegyen, mert Julival elhatározták, hogy Bécsben is kell laknia, másképpen nem lehet.

Juli a kezébe számlálta a lakásért és a berendezésért járó pénzt, és valóban megbocsáthatatlanul kicsinyes volt e pillanatban, s végképp elfeledkezett arról, hogy egy férfiúra nem mindig megtisztelő az, ha egy nőtől pénzt kap.

- Csupa új pénz. Vigyázz rá, el ne lumpold. Nem muszáj neked sem a „Sacher”-ba, sem a „Bristol”-ba szállnod. Jó a „Krausz” is. Ez a pénz itt, külön, lakásra. Tudod, milyen lakás kell. A konyhát nézzed meg, kaparj le egy kis falat, nincs-e...? A bútorokat nem a belvárosban veszed, arra nincs semmi szükség. Haszontalanságokat se magadnak, se nekem ne vegyél. Meglephetsz engem egy varrógéppel, ha egy jót és olcsót találsz. Ott varrni fogunk. (Végre varrhatok.) Ez a szép új százaz itt a tied. Meglátom, mennyit hozol belőle haza.

A férfi tartotta a markát, mosolygott. Belül sem sírt. Mégis valami igen keveset alterálta a helyzet szokatlansága: először kapott életében pénzt nőtől. Tudta, hogy a megtanult erkölcsi fogalmak szerint ez szégyen, sőt férfibűn. Sőt, némely auktorok szerint aljasságnak is mondatik. „Végre is egy kis pozitív bűn a sok hamleti kísérlétezés után!” - gondolta, és inkább örvendett, mint szomorkodott. Ám ahogy Juli a pénzt kezelte, ahogy megfogta, a kezébe tette meg visszavette: ez a modor mégis bosszantotta egy kissé, és elméjében végképp kialakult egy meghatározás: „Ez a Juli egy közönséges lény!” Amiből azonban a herceg barátnéja nem csinált titkot:

- Tudd meg, barátom, hogy én nem lopom a pénzt. Keserves, véres verejtékem ez nekem. És ne gondold, hogy csak rá fogsz járni a kasszára... Beosztással kell élni. Végre is nekem szegény rokonaim vannak, akiknek életemben nem adok ugyan egy rézgarast sem, de halálom után kell, hogy hálásan emlegessenek és imádkozzanak értem. Vagy eszembe jut, és férjhez megyek... Van aprópénzed vasúti jegyre? Persze nincs. Minden pénzeteket rongy ruhákra és nyakravalókra költitek. Itt van külön.

Perelt, szemrehányásokat tett; de mindenféle címeken tömte pénzzel. Igaz, hogy kis összegekkel. Természetesen a hercegtől is kapott komissziót, titokban. A fenség istállójából egy pár lovat kellett átszállíttatni barátnéja istállójába. Gyors járású, erős, orosz lovakat, mert a Juli lovai lassúak és feltűnően fehérek; ismeri Bécsben minden gyerek, inkognitó nem mehet rajtuk sehova. Azonfelül a fenség egyik fölöttébb tekintélyes rokonához is el kellett mennie. Arról volt szó, hogy annak a legnagyobb fia, egy rendkívül tettrevágyó herceg, magyar közjogot akart tanulni, titokban és titkos célból...

Az újságíró mindent elvégzett. Megegyezett az öreg herceggel, hogy a fiataalt minden héten egy napon át tanítja a magyar jogra és a hazai viszonyokra, amelyekről apának és fiának csak annyi fogalmuk volt, hogy ez kuszáltabb, mint valaha, és az országot nemsokára újra meg kell menteni... A fiatal hercegben különösen nagy jóakarat volt erre nézve. Kár, hogy a „bajusz” és még egy másik magyar szón kívül egyetlenegy honi hangot sem ismert, azonban egyéb nyel-

veken is csak a legszigorúbb tömondatokban beszélt. Az újságíró ez is hamar megszerette. Különben sem volt exkluzív lélek: ismeretségük első estéjén elvitte egy fölöttébb zártkörű, éjszakai társaságba, ahol kis karlsbadi cipőkből francia konyakot ittak, mégpedig sokkal több nő, mint amennyi férfi.

A bécsi utazás, a Samu biztosan megérkező pénzküldeményei, a jószágigazgató jelentése, hogy a mandátumért nem is kell - nem érdemes - lejönni, a szerkesztőség, amely könyörögve kért egy ünnepnapra szánt vezércikket, az előkelőség biztos és boldog érzésével töltötték el Asztalos Aurélt.

„A révben vagyok!” - mondta magának. (Csaknem mindig leírásra alkalmas metaforákban gondolkozott.) Most már csak egy pénzes állásra kellett törekednie. Elégtételére a mesterségről sem feledkezett meg, és az járt az eszében, hogy egy mérsékelten szabadelvű, nagy napilapot alapíttasson magának. Mindenesetre némileg liberális színű legyen, mert a szabadelvűséggel végképp szakítani zsenáns.¹⁶⁶ Karlsbadból utókúrára nagypénzű kereskedők és nagyiparosok jöttek át Gesteinba, akik hamarosan hozzája tolakodtak. Fezőr¹⁶⁷ is akadt, egy nagyszabású ágens, aki üzlete érdekében képviselőiséget is vett magának. Az újságíróval nyomban egymásra ismertek, és a lapalapítás rohamosan ment előre. Az egyik polgár csak azt kívánta, hogy a lapnak biztosítva legyen a herceg jóakarata. A fenség, miután Juli megértette vele, hogy ez a jóakarata pénzbe nem kerül, semmiféle kötelezettséggel nem jár, szóval adta tudtára az egyik alapító úrnak, hogy „bár az újság neki általában nem rokonszenves - mert hazudik -, a tervezett időszaki közlöny legnagyobb jóakarata bírja, amennyiben megfelel hivatásának”!

Minden rendben volt. A megjelenés napját is meghatározták, és az újságírónak Pestre kellett volna mennie, hogy a szükséges dolgokat elvégezze, a szerződéseket megkösse. Ámde Julin hirtelen kitört a féltékenység, és barátját halálra kínoztatta Annie miatt:

- Ismerlek benneteket; tudom, te is ki vagy! Én jó vagyok arra, hogy kihasználj. De engem nem tisztelsz. Engem nem tisztel senki! Ővele persze úgy beszélsz, mint egy istennővel!

- Alig látom. Mindig azzal az utálatos bátyjával van! Különben sem ad rám semmit. Ezek gögösebbek, mint maga a fenség!

A nép leánya elvörösödött a haragtól:

- Talán rosszat beszéltek rólam? No, megállj átok! Megmutatom, hogy ide fognak jönni. A leányok kezét fognak nekem csókolni, Annie is. És együtt foglak látni benneteket. Vigyázz, te meg vigyázz!

A herceg barátnője, bár nem volt protestáns, nem szokott tágitani attól, amit kimondott. Másnap a herceg már üzent az Annie családjának, hogy látni akarja őket, főként a leányokat. A nagyapa felelt írásban, nyilván diktandóra. Alázatos, folyamodványszerű levélben értesítette a herceget, hogy mind betegek.

Valami kellemetlen szövődés kezdetét szimatolta meg az újságíró, és szeretett volna elmene-külni egy kis időre; de immár nem volt a maga ura, nem eresztették. Borús, izgatott, villamos-sággal terhes napok következtek, és volt egy óra, amikor a fiatalembert a legnagyobb csapás környékezte, az, hogy kedvese otthagyja a herceget. Akár akarta, akár nem, a szomszéd szobából hallotta az erre vonatkozó tárgyalásokat:

¹⁶⁶ Kínos, kellemetlen (francia).

¹⁶⁷ Kétes üzletekből gyorsan meggazdagodó személy, szerencselovag (francia).

- Én megyek el. Bocsásson engem el. Ha nem bocsát, akkor is elmegyek. És ha egy ezredet állít ide elém, azon is keresztülmegyek. Ki vagyok én? Egy rossz nő. Tisztel engem valaki? Véd engem valaki? Azért a kis falásért, pár rossz ruháért komiszabb a helyzetem, mint a legutolsó cselédnek!

A fenség csitította, pénzzel kínálta: Juli még dühösebb lett:

- Vigye innen a rongyos, bűdös pénzét! Ha engem a művészetemnél hagy, az nekem többet jövedelmez, mint amennyit a fenség nagy nehezen kiizzad. Tudja meg, hogy engem megkárosított. Engem becsületemben degradált.¹⁶⁸ Velem tisztességes nő szóba nem áll. És mindez azért van, mert nem tud tiszteletet szerezni annak, aki hozzá tartozik. Egy káplár tud a szerepjénék; az altábornagy nem! Mindenki lenéz, mert a herceg szeretője vagyok. Pedig nem is vagyok az. Jó volna, ha az lennék. Egy öregember ápolója vagyok!

Erre az utolsó kijelentésre kínos csönd állott be. A herceg köhögni kezdett, oly hevesen, hogy Juli egy pillanatra békét kötött, vízért futott és megitta. Midőn a fenség magához tért, szigorúan és emelt hangon szólott:

- Kehrt euch, marrsch!¹⁶⁹

Az újságíró visszafojtotta lélegzetét. Juli azonban csak most eresztette ki a hangját:

- Nekem ugyan kommandírozhat!¹⁷⁰ Akkor megyek el, amikor nekem tetszik. Olyan botrányt csinállok, hogy tele lesz vele Bécs, Pest, de Berlin és Párizs is! Úgyse valami nagy már a tekintélyünk. Az utcán kezdenek nem köszönetni. Az emberek kezdenek okosodni. A legfőbb ideje. A magyar arisztokrácia fúj önökre; a cseh az még nem. Inkább beleavatkozik a családi állapotjukba.

A herceg barátnője valami igen erős szót mondott, de halkán; az újságíró nem hallotta. Mindazonáltal a legnagyobb mértékben a herceg pártján állott, és kedve lett volna a nőt - aki az ő karrierjét itt veszélyezteti - testileg megfenyíteni. Mit akart? Nem értette, mit akar. Társadalmi pozíciót? El akarja választani a herceget a hercegnőtől, ő akar a felesége lenni? Ez lehetetlenség, képtelenség, erre még Juli sem vállalkozhatik. A nem erkölcsös férfi nem értette a szintén nem erkölcsös nőnek társadalmi tisztesség után való vágyát, mert nem voltak ebben az irányban megfigyelései, és nem látta meg soha, hogy a legelvetemedettebb asszony sem tudja kiirtani a szívéből az ideált, hogy hű feleség és jó anya lehessen valaha.

Utóvégre is a fenség engedett. Elismerte az áldozatokat, amelyeket barátnője érte hozott. Megígérte, hogy Bécsben haladéktalanul férjhez adja. De neki - az asszonynak is, utána kell nézni... Valami csendes, csinos embert, valami becsületes, igazi férfit, akit ő - a fenség - nem volna kénytelen utálni. És most, ritka pillanat, a hercegnek ötlete támadt: mint férjjelöltet fölállította az újságírót, aki, nevét hallván, elvörösödött, de aligha szeméremből.

- Egy ilyen semmit, egy ilyen senkit! - méltatlankodott Juli, majd félig haragosan, félig nevetve hozzátette:

- Különben is, az a fenség után fut, a fenségbe szerelmes!

- Igen derék fiatalember - mondá a herceg, mély meggyőződéssel.

¹⁶⁸ Lefokozott. Itt: károsított (latin).

¹⁶⁹ Hátra arc, előre! (német).

¹⁷⁰ Parancsolhat (latin-német).

A második reggelire csengettek, és a vita abbamaradt, mert a reggelin részt vett Asztalos Aurél is. Egy-egy szó esett azért arról, hogy a komteszek betegek-e, vagy se? Két nap óta tényleg nem lehetett őket látni, és maga az újságíró sem tudta, mi történt velük. Csak este hozta el a miss az Annie levelét, az első valóban forró szerelmeset.

Életem, hitem, reménységem, szépséges lovagom! Meghalok a vágytól, hogy láthassalak. Szeretném, ha egyszer megölelhetnők egymást, aztán mindketten meghalnánk. Még te maradj csak itt a földön, és élj, hadd haljak meg én magam!

így kezdte, és így végezte:

Szobafogságban vagyunk. Nem tudom, miért, két napja nem mehetünk ki. A bátyám - egy kicsit orvos is - megvizsgálta torkunkat, és azt mondta, hogy gyulladt. Egész nap velünk van a szobában, kártyázunk és bibliát olvasunk. Ma azonban én lefeküdtem az ágyba, megrémültek, hogy csakugyan beteg vagyok, pedig csak azért tettem, hogy mindig rád gondolhassak. Az orvost elhivatták, az megkopogtatta a mellemet, és meghallgatta a szívemet - megbocsátod-e?... öregúr! - és azt mondta, hogy a szívem valamit alterálva van! Ó, mily boldog vagyok. Szerettem volna ezért megcsókolni. De nem csókolok meg senkit többet, ha nem lehet valakit. A kis bátyám sem kap tőlem többet szájon csókot. Az csak egyé. Azé, akinek a levele a párnám alatt van... Tudod-e, szerelmem, hogy csakugyan beteg vagyok? Mit fogsz tenni, ha csakugyan súlyos beteg leszek? Hogy jössz hozzánk? Én hívatlak, bevallok mindent, és hozzám kell engedniök. De ne késlekedjél, gyér akkor mindjárt. Fogjad meg a kezemet, és én jobban leszek, felülök az ágyban, és...

A fiatalember egy kissé megundorodott magától. A leány úgy állította be, mint Jézust. Az csakugyan nem volt, és érezte, hogy méltatlan a fölséges példára. A leány fantáziájának hirtelen hevessege különben is nyugtalanította, már azért is, mert - meglehetősen mértékű önbecsülése mellett - sem tudta megérteni. E fiatalemberben, bár folyton nők körül forgolódott, nem volt meg a képesség arra, hogy a nőket - különösen a leányokat - gyönyörű kórságaikban felismerje és megértse. Sejtelve sem volt arról, hogy a szerelem célját és útját nem ismerve, vakon és tudatlanul akörül tévelyegve; a legelmésebb és legfölvilágosodottabb leány is a hideglelésig belereszket a testi rajongásba. Bűbájos és képzeletgerjesztő fiziológiai romantika, egy szűzies, de már virágzó női testnek buja költészete, amelynek a férfinőshöz, amaz egy bizonyos, gyakorta alig van köze. Legföljebb hozzátapad, mint kifogáshoz, és ezért - de mennyiszor! - méltatlan meg oktan.

Nem filozofált a fiatalember. A levélnek kellemes, egyéni illata volt; megcsókolta. Felelet helyett virágot küldött, és ami nemes tüzet ébresztett benne, azt beleöntötte abba az udvarlásba, amivel Julinak tartozott. Soha még ennyi szerelemmel nem voltak egymás iránt. Egész nap együtt voltak, bújták az erdőt, járták a hegyeket. A herceg, aki tudta, hogy Julinak napokig eltart a tisztességi rohama, küldte őket. Megengedte, hogy együtt mutatkozzanak nyilvános helyeken, vizitet tegyenek együtt, elmenjenek egy recitátor¹⁷¹ előadására is. És amikor egy órákra terjedő kirándulásra indultak, a maga turistabotját, sőt az özbokrétás kalapját is kölcsönadta az újságírónak:

- Julira vigyázni. Nem hagyni, hogy kimelegedve havat egyen!

Egy havasi majorsághoz törekedtek, a fürdőtelephez kétórányira, ahova nemigen jártak vendégek. A majorság két kecskéből állott, és az összes felszerelése egy rozoga asztal, néhány

¹⁷¹ Szavalóművész (latin).

pohár. Ha a majorosnak volt, kenyeret is lehetett kapni. Juliéknak szerencsájuk volt, kaptak. Halálosan elfáradva leültek kenyerezni, tejet inni, és úgy elmerültek ebbe a műveletbe, hogy alig vették észre, mikor az asztaluk mellett, a majoros előtt, megállt két férfi. Az Annie nagypapja és bátyja. Az újságíró felállott, üdvözölte őket, és a legnagyobb zavarban bár, az egyetlen asztalnál ülőhellyel kínálta meg mind a kettőt. Apa és unoka összenéztek, nem ültek le. A herceg barátnője szűrös kis szemei elé emelte lornyonját, és szólott:

- Mutassa be az urakat, kérem!

Azok maguk mutatkoztak be, az öreg mélyen meghajolva, a fiatal alig. Nem volt egy udvarias szava az asszonyhoz, úgyszólván észre sem vette. De a herceg barátnője nem volt az az asszony, akit bagatellizálni¹⁷² lehetett. Még mindig megtartva mosolygó álarcát, éppen a szótlan emberhez intézte szavait:

- Betegek még a komteszek?

- Igen! - felelte unokája helyett az öreg gróf.

- Reményilem, csak könnyű baj. Ha felgyógyulnak, lesz szerencsénk?

- Igen! - sietett a felelettel a nagyapa.

Az újságíró, belsejében nem csekély mértékben elfogódva, igyekezett enyhébb medert vágni a kínos és éles diskurzusnak:

- A herceg offensége ismerte és tisztelte a komteszek anyját, és ezért vágyik, hogy tisztelhesse és láthassa a leányait...

- És én is. Főképpen én óhajtom! - javította ki Juli elvörösödve. Majd, szinte provokáló hangon hozzátette: - Tehát minél hamarabb!

- Igen...

- Nem!

Ez volt az első szó, amit az Annie bátyja kiejtett. Egy határozott, kemény „nem”! Meg kellett hallani, félre nem lehetett magyarázni. Julinak, úgy is mint a nép leányának, ez nem is volt szándékában. Mérkőzésre, pörre, mint minden pillanatban, most is készen, halotti csendben kérde:

- És ha szabad tudnom, miért *nem*?

Az Annie bátyja idegesség nélkül, nyugodtan szólott:

- Kérnem kell méltóságodat, hogy ne kényszerítsen feleletre.

- De kényszerítem, de tudni akarom. Mivel különbek az ön testvérei, mint én! Kik ők? Mi vagyok én? És a herceg, nem is szólva a hercegről?

Az öreg gróf megfogta az unokája kezét, hogy elvigye innét.

Juli most már elveszítette nyugalmát, fölugrott, a lornyonját eldobta, a csípőjére tette a kezét, kiabált:

- Tudom, kik maguk. A maguk harmadik őse paraszt volt, közönséges paraszt. Maguk is azok. A komteszek nemkülönben... Innen pedig addig el nem mennek, amíg meg nem mondják, mi kifogásuk van ellenem?

¹⁷² Lekicsinyelni (francia).

- Ha kényszerít! - mondá a fiatal mágnás rosszkedvűen, és merev állásba vágva magát az újságíró előtt, ahhoz intézte a szavait:

- Mondja meg öméltóságának - szólt halkán, de határozottan -, ön, mint az ő gardéja,¹⁷³ mondja meg neki: ő nem az a hölgy, akivel tisztességes lányok érintkezhetnek.

A herceg barátnője szederjes arcát az újságíró felé fordította; szeme, amelyet a düh még összehúzott, kisebbé lett, határozottan követelte tőle a védelmet.

Asztalos Aurél életének legsúlyosabb pillanata most már elkövetkezett. Alig lehetett gondolkodnia, és mégis gondolkodott, ha ugyan annak lehet nevezni elméjének kényszerült működését.

Az újságíró, akinek mestersége, hogy másért exponálja magát, mesterségénél fogva, elvből, szokásból, szeszélyből, cselekvő erejében szélütötten, lelkében megbénulva állt ott. Elméjében kínos villanások.

„Szörnyű helyzet!”

„Minden munkám hiába. Amit akartam, annak vége!”

„Szerencsém, jó éjszakát!”

„Miért kellett idejönni; hagyni, hogy szoba álljanak!”

„És most hagynom nem szabad. Ő és minden követeli, hogy védjem.”

„Ha meg nem védem, gyáva vagyok, utált és - kidobott.”

„Ha tűrném, mit mondana a herceg? Soha többé maga elé nem bocsátana!”

A gondolatok - szegény, nyavalyás lények! - közé hirtelen belevágódott egy arc: őfensége szigorú, lenéző, sőt megvetéssel teli arca. Nem szólt hozzá, csak intett az ajtó felé. És ez elképzelt fej visszaadta a fiatalember cselekvőerejét, és bárha mint egy miniatűr villám, úgy vágott agyába a tudat, hogy amit most tesz, az végzetes, erőszakot téve vérén, szívéen és félelmén, kihúzta magát, és a fiatal mágnás képébe vágta:

- Ez impertinencia.¹⁷⁴ Amit ön mond, impertinencia!

Az első eminens, valamint a fegyelmezetlen férfiak, ökökre szorította két óriási kezét, hogy a jelzőre jelzővel feleljen; de Juli, aki színpadi uralmát a legnagyobb mértékű önkívületben is megtartotta: elsikoltotta magát, mégpedig azzal a hanggal, melynek regiszterét¹⁷⁵ egy hírneves, bécsi tragika állapította meg. Két gyilkosság jelzése foglaltatott e sikolyban, egy éppen megtörténté és egy másiké, amely nyomban meg fog esni. Amikor a kiáltás elhangzott, valami - általánosságban - buta csend állott be; a gróf leeresztette öklét, és karonfogta nagyatyját. Amikor elfordult, az újságíró - bárha torkán alig akarta kiengedni a szót - még egyszer ismételte:

- Ez aljas impertinencia...

Annie bátyja nem fordult többé vissza, ment. És ők is mentek hazafelé szótlanul. Az újságírónak legelső szenzáció az volt, hogy visszakapta idegességét. Egyszerre megfájdult a feje és a lába.

¹⁷³ Kísérője (francia).

¹⁷⁴ Arcátlan pimaszság (latin).

¹⁷⁵ Hangfekvését (latin).

„Még csak ez kellett! Úgy látszik, visszajött a neuraszténiám!” - gondolta magában, és erőlködött, hogy Julira mosolyogni tudjon. Az nem volt szomorú, sőt szívében valami titkos boldogság vergődött: valami történt, körülte, vele, miatta! Sápítózott ugyan, amiért „rossz nő”-nek nyilvánították; de megaláztatása inkább csak elvben égette, és nem igazán.

- No, ennek a rablónak lesz! Ma megtudja a herceg, nem tudom, mit fog csinálni. Az igaz, a fenség ilyesmiben nem mozdulhat. Nem szabad neki. De bezárhatja, ha akarja. Akarni fogja. Elküldheti Kufsteinba, Josefstadtba. Degradáltathatja. Ez a madárijesztő biztosan tiszt. (Meglátszik rajta.) Neki a fenség olyan, mint egy isten. És mégis meg merte ezt tenni ellene!

A heves kitörésekre az újságíró mély rezignációval felelt:

- Nem úgy van, mint régen volt. Őfensége egy ujjal sem bánthatja. Hanem majd én!

- Kiírod? Az, az kell neki. Leszidni, kicsúfolni!

- Azt nem, hanem mást.

A fiatalember némi küzdelem után mégiscsak kitört egy sokszor megszakadt sóhajban. Az asszony megölelte és megcsókolta az út közepén!

- Talán még agyon is szúrnak értem! Soha még énértem nem öltek meg senkit. Nem is akarom. Én nem vagyok olyan, mint a többi művésznő. A férfiak nem arra valók, hogy egy nőért megöljék egymást. Egy parfümírozott szoknya sem - nem egészen így mondta - érdemes arra. Elheveskedtem a dolgot. Annak a gazembernek, ha jól meggondoljuk, igaza is volt; én egy rossz nő vagyok, egy rossz nő!

Sírva, a parókáját megtépázva beszélt, de a maga erkölcsi minéműsége felől táplált véleményét, amint a herceg elé értek, nyomban megváltoztatta. Most már elégtételt követelt minden irányban, minden módon. A fenség délutáni álmában megzavartatva, szintén igen dühös volt, és irigyelte az újságírót a bizonyos párbajért:

- Ha én, ha én szembeállhatnék vele!

Nem bizonyos, de nagyon valószínű, hogy őfensége ezt a szembenállást úgy képzelte, hogy ő egy angol expresszel¹⁷⁶ harminc lépésről lő a magyar grófra, akinek igen kevés, csaknem semmi fegyver sincs a kezében, és így nem is lőhet vissza.

Ez a képzet azonban semmi esetre sem volt világos, valamint egy másik sem, amely ezután támadt, és a fiatal mágnás vagyonának elkobzására vonatkozott... A herceg azonban nem ábrándozott, csak egy szempillantásig; azonnal férfi volt ismét, aki keveset, de korrekten látott, és biztosan cselekedett. Megveregette az újságíró vállát, sőt különös kitüntetésképpen az arcát is:

- Ön korrekten cselekedett, így cselekszik egy férfi, aki a tisztességes úrinőt védeni köteles. Nyújtom önnek kezemet, és szívesen szorítom meg. (Megszorította soron kívül.) Válságos időkben az ilyen emberekre nagy szerep vár a hadseregben. Ön elnyerheti a legnagyobb rendjeleket. Csak biztosan kell célba venni, a kéz ne mozogjon. Célozz a láb elé! Ha kardra megy, tiszta vágás a hónaljra. Az alatt van a szív!

Az újságíró mély hódolattal hallgatta a fenség tanításait, de nem a tiszta boldogság érzésével köszönte meg, amikor a herceg jelezte neki, hogy egy szerencsétlenség esetére ő maga - a fenség - saját kezű írással fogja vigasztalni anyját, akinek, mint rendes ember, a címét kérte

¹⁷⁶ Nagy horderejű löfegyverrel.

máris, de nem kapta meg. Egyebekben úgy maradtak, hogy az újságíró jelentést tesz az ügy fejlődéséről, és semmi érdemlegest nem cselekszik, mielőtt ki nem kérné a herceg tanácsát.

- Csak mindent csendesen, nyugodtan, mint igazi gavallérhoz illik. Az ok senkire nem tartozik. Előre is kikérem magamnak, hogy az én nevemet belekeverjék!

- Kívánsága szerint, fenség!

- Sem az enyémet!

- A méltóságos asszony kívánsága szerint!

Miután a szerencsétlenség úgyis megtörtént, a fiatalember - *contre-coeurs*¹⁷⁷ - igyekezett magát a lehető leggavallérosabban viselni. Ám ebben a pózban egy pillanatra megingott, amint barátnéja utána sompolyogva, a nyakába borult:

- Nem engedem, nem engedem! Én elhívatom azt az embert, magamhoz hívatom, elcsináljuk az egészset. Reszketek érted; rossz előérzetem van.

- Nekem is. És legalább beteg ne volnék! Ha itt lennének a rendes segédeim. Mindegy. Ezen segíteni többé nem lehet; ez így van. És ha megmozdulsz, még nagyobb szerencsétlenséget okozol. Esetleg föbe kell magamat lőnöm...

A fiatalember kifáradt abban, hogy az utolsó néhány órában a más lényét, egy hozzá merőben idegent cselekedett és beszéltetett maga helyett. Talán ennek a fáradtságnak a következménye volt, hogy szemei megteltek könnyel, és odahaza nedves szemmel, félig önkívületben várta az ellenfele segédeit. Hamarosan megjelentek azok: egy tábornok és egy magyar kúriai bíró, aki főképpen *grand-seigneur*, és csak mellékesen ítél. Komoly öregúr volt mind a kettő, szervezetét mind a kettő leélte, és lényük, egész viselkedésük nem egyéb, mint emlék, vagy ha úgy tetszik, egy régebbi beidegzésnek a továbbregzése. A katonát ezenkívül, bár nem heves módon, hatalmába kerítette gerincének csendes sorvadása, amiről ő maga nem tudott semmit, bár rossz jelnek vette, hogy szédült, ha a lóra ült. A tiszteletre méltó, de fölöttébb szokatlan, kevés beszédű alak mintha a halál névjegyét hozta volna meg az újságírónak. Hangja elfogódott, szívverése kimaradt, amint velők beszélt. Szerencsére hamar végeztek. Elégtételt kértek. Segédek gyors kiküldését. Ezenfelül kifejezték privát kívánságukat, hogy az egész ügy negyvennyolc óra alatt elintéztessék.

- Itt idegenben... ha nem találnék arravaló segédeket. Ha haza kellene sürgönyöznöm...

- Itt vannak katonatisztek.

- Köszönöm, majd magam keresek!

A beteg újságíró jutott az eszébe. Még itt volt, reggel is látta. Igaz, hogy kalapját egy ujjával megérintve köszönt neki, és nyilván nem szereti őt. De párbaj, az más. Az újságírók a legjobb segédek. A leggyengébb karakter is azonnal romantikus hős lesz, ha lovagias mandátumot kap a kezébe. És hihetetlenül ügyesek, a legszövevényesebb ügyet is megoldják sokszor - békésen. De vajon az ő esetében ez lehetséges-e?

Hirtelen Annie-ra gondolt.

Ha lelke élvezni tudna még: az újságíró mámorosra gyönyörködheti magát a helyzetben, amely mindenkinek másnak kopott lehet, de neki friss, fordulatos és meglepő. Ki mellé fog állni Annie? A bátyja mellé-e, a kedvese oldalára-e? Lovagok, még a becsületesek és kemé-

¹⁷⁷ Akarata ellenére (francia).

nyek is, boldogan gondolnak arra, ha kedvesük értük dilemmában szenved, vérzik, boldogtalan - természetesen nem nagy időre.

„Ha megtudja, amilyen hirtelen, elszánt, vakmerő és nagylelkű, valami nagy, botor dolgot cselekszik!” - így gondolkodott Annie-ről a fiatalember, és nem aggasztotta az, hogy a leány megveti vagy szakít vele, mert egy asszony védelmére kelt. Igaz, ezt utóbb magyarázni kell; de oly szépen, hatásosan és hasznosan lehet kimagyarázni később. De vajon lesz-e később? Az újságíró a verekedés után való időt nem látta.

Elmóját akárhogy erőltette, mint a fáradt és megsebzett tűzok, ott letopott, és semmiféle hajrával nem volt felkergethető.

„Szegény Nuszi, szegény Nuszika, hogyan bírja el ezt a helyzetet?” - így gondolkodott a fiatalember, és amellet attól tartott, hogy a leány nem tud a helyzetről mitsem. Estefelé, hogy a beteg újságíró üzte, látta nagyanyjával és testvéreivel a térzenén; tehát nem beteg többé. Vidám volt, a szemével csókot küldött neki a tömegén át, kezének egy mozdulatával hívta is. De a fiatalember nem ment hozzá. És nem megy többé - talán soha!

A gyötrődés karma közé jutott hősnek fáj a gondolat, hogy a leánynak ne fájjon semmi. Valószínű, hogy emiatt - és még egy maga által sem tudott célért - elhatározta, hogy ír neki, elbúcsúzik tőle. A céh, melyhez Asztalos Aurél tartozott, annak erkölcei - vagy ha úgy tetszik, erkölcstelensége - nem engedték meg neki, hogy végképp nemtelen legyen. Nem írta meg az igazat, csak sejtette:

Még egy, vagy legfeljebb két nap, és történik velem valami, nem is nagy dolog, de amely megakadályoz, hogy valaha még láthassam magát. Úgy lehet, ez az utolsó írásom... A jázmint - tudja - mindig a legjobban szerettem: egy szál jázmint kérek, és kinyújtom érte a kezemet... A végzet, a véletlen hozta magával így, és én boldog vagyok, hogy áldozata lehetek, főképp azért, mert ha becsukom a szememet, úgy látom, mintha e végzetnek maga lenne a szép, a jó, a halálosztó angyala... Isten veled, szépséges, jóságos, pusztító angyalom!

A miss kezén át, a szokott módon, másnap délelőtt küldte el a levelet, és a választól valamely ismeretlen jót, vagy legalább valamely kombinációt várt. De válasz nem jött; a miss nem jelentkezett, és az újságíró elhatározta: minden elhagy, minden összedől! Az elsötétített szobában feküdt, helyesebben fetrengett a díványon, és gyakorolta magát kisebb bűneinek egyikében: becsmérelte az asszonyi nemet. „Mind egy! Ha még újra kezdhethném, kihasználnám és elrúgnám őket!” És valami gyűlöletféle érzés lángolt föl benne, amikor az ajtó halkán kinyílt, és belépett rajta Annie, egyedül. Hozzája rohant, letérdelt eléje, úgy ölelte át:

- Eljöttem! - mondá tiszta hangon.

- Ilyen vakmerőséget! Istenem, ha megtudják...!

- Tudják meg. Nem is nagyon titkolóztam. Ha megkérdeztek volna, hová megyek a miss-szel, meg is mondom. Nem kérdezték. Így jöttem.

Fátyol sem volt a leányon. Arcát mindenkinek megmutatva, bizonyára emelt fővel jött be a hotel ajtaján. A miszt leültette a foyér-ben, s biztos, gyors lépésekkel fölment szerelmeséhez, mintha ez lenne a világon a legtermészetesebb dolog.

A fiatalember kibontakozott a leány karjából, felugrott a díványról, nyilván azért, hogy futó - és rejtett - pillantást tegyen a tükörbe: a külseje rendben van-e. Nagy szőke haja homlokára csapzott. Annie máris meglátta, hátrasimította:

- Mi bajod, mi történt? Valami bűnt követtél el, és most meg kell halnod?

- Bűnt, én? Férhet énhozzám bűn? Nem is komoly, föl se vegye, bánom, hogy írtam, ha ezt tudtam volna... menjen haza!

Annie leült a díványra:

- Nem, itt maradok. Tudni akarom, mi történt, és mi fog történni!

- Semmi. Ha erőszakoskodik, meg is mondhatom. Egy kis verekedés - nem az első - holnap.

- Értem! - mondá a leány, és szívére szorította a kezét, amely a boldogságtól és a gyötrelemtől kiszakadni készült.

A fiatalember nem felelt. Csak - meggyőződés nélkül - nemet intett a fejével.

- És kivel? Mondja meg, kivel? - A komtesz egy lengyel mágásra - ulánus tisztre - gondolt, aki szerelmes volt belé, és aki többször kijelentette, hogy alkalmilag rosszul fog bánni a szapora szavú magyar fiatalemberrel.

Asztalos Aurél - mint gentlemanhez illik - megtagadta a feleletet. A lány pedig, mert veleszületett érzéke volt a gavallérosság iránt, nem kínoztta és nem akarta lebeszélni a verekedésről. Inkább taníttatta:

- Csak nyugodt légy. Tudom, hogy az léssz. Egy igazi férfinak - neked - ez semmi. Csak vedd célba jól, előbb lőj, a szívébe, hogy ne sokat szenvedjen szegény... Akárhová, gyűlölöm, biztosan az az oka, gyűlölöm, gyűlölöm! Csak a kis bátyám veled lehetne, nyugodt lennék. Mért nem ő a segéded? Szólok neki. Egész nap úgysem csinál most egyebet, célba lő lent a katonáknál, a völgyben. Tegnap minket is levitt, hogy lássuk. A porosz papírkatonának már nincs feje, mindig csak arra céloz, és behunytt szemmel is mindig talál... Szóljak neki?

A fiatalember szívverése hallható volt, amint a leány elhallgatott. Szerencsére arcának színe nem volt értékelhető a homályban. Ajkát nyitva kellett tartani, hogy lélegzeni tudjon. Minden erejével küzdött az idegláz ellen, amely környékezte. Égő és nedves szemmel, némán nézett a leányra, aki egy-egy pillanatra egészen olyan volt, mint a bátyja, úgyhogy a fiatalember megrettent tőle, sőt gyűlölte is. És ebben a szívet tépő, elmét zavaró helyzetben valami gyáva bosszúvágy riadt föl benne: e tiszta és büszke virágot letörni, szeretőjévé tenni e félelmes, talán utolsó délutánon. Ám a férfinak ez a vágya is fáradtan, nehezen, alacsonyan szállt, és alighogy felriadt, már el is pihent. Megelégedett azzal, hogy kínos gyönyörűséget szívott a gondolatból: ha most egyszerre mindent megmondana! De nem volt ilyen becsstelen, csak kínoztta a leányt:

- És mit fog csinálni, ha meghalok?

- Maradok a felesége - lány. A sírját díszítem; az emlékeknek élek!

Hogy a leány el tudta képzelni az ő halálát, és annak egyszerű, becsületes bevallása megint csak fellázította a férfit. Gyanakodva, élesen, pusztítani vágyón, mohón nézett Annie-re, aki kissé megzavarodott, lesütötte szemét és halkán kérde:

- És neked rossz sejtelmeid vannak?

- Biztos vagyok benne, hogy nem látjuk egymást többet!

- Nekem is azt súgja valami! - mondá a leány száraz szemmel, de elfúló beszéddel.

Elhallgattak. Ám a csendben nem a halál gondolata rejtőzött, bujkált, rezgett és villant, hanem az életé. Forró arcát a nőcske hozzászorította a férfi hideg képéhez, és egészen érthetően szólott:

- Ha neked el kell menned, mielőtt a feleséged lettem volna... Majd megőrültem ebbe a gondolatba, mielőtt idejöttem. És azért jöttem, hogy a feleséged legyek, most, ha akarod...

Hozzábújt, elomlott rajta, bűbajos testének romantikája elérkezett az önfeláldozás forró - és forduló - vágyához. Remegtek mind a ketten, és a leány gondolkodni alig tudott többé. Egész lényé átváltozott egy nyitott szívvé, amely kitárva várja a csudát:

- ...A feleséged akarok lenni, most... azért jöttem... A sötét, kietlen útra vidd el magaddal... Légy boldog, a legboldogabb elébb!

A legpoétikusabb leányok sem gondolkodnak mindig poétikus formában. Földi lények, emberek ők is. Ám aki köztük a legegyszerűbb, az is keleti színpompájú fantáziával látja a nagy csuda elkövetkezését. És ebbe szédült bele Annie is, és ezért nem tudott mást tenni, mint belefűrní arcát a férfi nyakába és elhaló hangon a fülébe súgni:

- Végy el, végy el!

A férfi pedig öntudatosan szorította magához:

„Eh, éljük ki ezt a nyomorúságos világot, a legszebbet, ami benne van. Aztán legyen mindennek vége!” - így kiáltott fel összedúlt lelkében, és feledést meg bódulást remélve a mámorban a leány ajkába forrasztotta ajkát. Megszédült ő is - mert a világot éltető titok mindig újra kezdődik -, ám e szédületben, a csókok viharában és összekeveredésében, a szerelem irtózatoss és édes hullámaiban: a szíve mélyén danse macabre¹⁷⁸ járt, a halál lejtette folyton pergő, soha meg nem álló táncát. Mint kísérő ének, valami összekuszált ritmusú vers is hangzott hozzá; a kezdete érthetetlen volt, de a vége szinte kivágódott: „Az életednek ára ez, és nemsokára vége lesz!” Halál és vers ilyenkor! A fiatalember előbb költő volt, szegény!

...A férfi szólalt meg elébb:

- A miss, mit csinálhat lent a miss!?

- Nem bánom én! Aludni akarok egy keveset. Itt.

Valaki kaparász az ajtón!

Nem volt senki. De egypár perc múlva az ajtó mögött csakugyan fölhangzott az angol nő csendes kétségbeesése:

- Annie, Annie!

- Azonnal megy!

Ment. Oly büszkén és bátran, mint ahogy jött. Ám tekintetének tisztaságába mintha valami új, idegen remegett volna meg. A csodálkozás zavara volt ez? Valamit nem értett, valamit kérdett? Ám lelkének e megriadása nem tartott, csak egy pillanatig. Nemes, gőgös és elszánt leány volt, abból a fajtából való, mely oltár előtt, amikor esküszik, oly hangosan mondja ki az „igen”-t, hogy hallja az egész templom...

Kezet szorított - jó erősen - a férfival, és hangosan szólott:

- Isten veled. Az uram lettél!

A fiatalember kezet csókolt, és halkan mondá:

- Nem lettem az. Bátran férjhez mehetsz, ha...

¹⁷⁸ Haláltánc (francia).

Az ajkán volt a mondat: „Ha a bátyád lelő, mint egy kutyát!” De bátorsága nem volt ehhez a gázsághoz - mint egyébhez sem -, és az ajtó nyitva volt, és előtte téglavörösrre sírt ábrázattal a miss. Elmentek, és az újságíró egyedül maradt. És most érezte csak teljes összeomlását, most látta csak tökéletes plaszticitással, mi történt vele. Állt a szoba küszöbén, nem tudta, mihez fogjon. Leülni nem mert, attól való félelmében, hogy teste elveszíti minden akcióképességét. Állt, mereven, téveteg ostobán, és vágya az volt: ha futni lehet innét! El, messze, nyomorúságos, rossz szagú, kicsinyes és földhözragadt viszonyai közé. Egy meleg, füstös, de biztos pesti kávéházra gondolt mint ideálra. Ha még egyszer annak a nagy ablakja mellett ülhetne, és nézhetné, hogy kint az utcán mint söprik az aszfalt porát, és kövér ügyvédnek és más egyéb kövér zsidónak... Ha spanyol vagy ófrancia történelemből vett drámáinak és jellem-vígjátékainak jambusait - mint ahogy szokta - kávészó mellett a márványasztalra irkálhatná, még egyszer!

Estefelé járt. Megjött egyik segédje, az újságíró.

A másik újságíró agyoncigarettázott hangja már a folyosón hallatszott. E különösen rossz- és feltűnően szűkmellű fiatalembernek különben is olyan vastag, erős és rekedt hangja volt, mint egy doboskáplárnak, aki hozzá, van szokva ahhoz, hogy dobpergés közepette vezényeljen. Az újságíró ezen a hangon beszélt, és ehhez képest nem valami gyengéden:

- Gyönyörű verekedés, gyönyörű helyet találtunk, passzió... És lefőztük őket, minden ajánlatukba belementünk! Szó nélkül! Lássák, hogy mi egy újságíró. Vontcsövűt ajánlottak: jó. Kis távolságot: jó. Nagy avanceot:¹⁷⁹ tessék. Meg voltak hatva.

- Köszönöm.

- Nincs mit. A zsandár nagyszerűen viselte magát.

A zsandár volt a másik segéd. Egy csendőrkapitány; látszólag csupa pirosság, egészség, erő. Nemrég az egyszerű, őszinte jókedv maga, akit egyszer a legcsekélyebb ok nélkül elfogott a melankólia, napokig nem szólt, sírt éjszakákon át. Itt volt a fürdőben, hogy gyógyíttassa magát, összeakadt a beteg újságíróval, és az viccekkel próbálta kezelni. Kevésvártatva az is feljött, hogy Asztalos Aurélnak átadja a jegyzőkönyvet, és inkább szokásból, mint előre-látásból megírassa vele az úgynevezett „önvádoló” nyilatkozatot. Ez egy levél volt, amelyben a lovagias térre lépett újságíró elismerte, hogy ügye körül minden az ő akaratával, beleegyezésével történt, és halála esetén sem segédei, sem senki más nem hibás.

Asztalos Aurél gépiesen megírta és aláírta a levelet, és erőltetett mosollyal csak ennyit jegyzett meg:

- Tehát oly biztosnak tartják az urak? Hátha én terítem le az ellenfelemet? Úgy érzem, én lövöm le; most érzem, biztos vagyok benne!

Hit nélkül, izgatottan, szinte sértő élességgel beszélt. Haragudott a segédeire, különösen az újságíróra, akit ellenségének tartott, és most bánta is, hogy a nyakát épp az ő kezébe adta. Gyanakodva nézett rá, nem tör-e az élete ellen irigységből, ki tudja, milyen okból?! Azután ez a bükóros zsandártiszt, akinek ő és minden Hekuba! „Rosszul csináltam ez ügyben mindent, mindent!” Erre a végső eredményre jutott, és tört erélyét valahogy össze akarta foltozni, újra, jobban csinálni. Eldobni a jegyzőkönyvet, az egész eljárást, új embereket szerezni... De csak az akaratnál maradt, és egy kis heveskedésben kiadta minden erejét:

¹⁷⁹ Távolságot, ameddig a párbajozó felek megközelíthetik egymást (francia).

- Úgy látom, engem itt mészárszékre akarnak vinni. Egy sértésért, amit odahaza egy kölcsönös nyilatkozattal elintéztünk. De én nem fogom magamat hagyni. Én nem félek, nem tartok semmitől. Ki fél?

Az ajka fehér volt, szokása ellenére heves mozdulatokat tett, az asztalt verte. Aztán elcsendesedett, megkérlelte az urakat, megadta magát. Ember lett újra; megmosakodott, átöltözködött, átment a herceghez, hogy jelentést tegyen őfenségének. A főmagasságú úr előtt egy kis komédiázásra is volt ereje, mint egy katonatiszt, úgy jelentett. A fenség mindent helyeselt, és csak azt kötötte a fiatalember szívére, hogy tépést, sok tépést, és egy fazékban tiszta vizet vigyenek magukkal. És hogy a kommandóra vigyázzon; az a fő! Még csak Juli előtt kellett raportra jelentkezni, de sem nála - és egyáltalán senkinél - nem volt érzékeny a jelenet. A fiatalember csudálkozva, sőt némileg irritálva tapasztalta, hogy az ő ügye - az ő ügye, és itt senki sem hajlandó magára venni. Maga Juli is feltűnően objektíve viselkedett; igaz, hogy a fenség előtt és ágyban fogadta. A nép e keresetlen leánya a hercegnőtől megtanulta, hogy minden nagyobb emóció után két-három napra ágyba feküdjék. Egy magas - és egy alacsony - társaságbeli babona szerint, a szépség huzamos megtartására ez a legalkalmasabb mód, ám Juli e babonát némi ténykedéssel is elősegítette. Ezekre az alkalmakra külön kifestette magát, kibontott, loknis parókát vett föl, és abba piros és fehér leandert helyezett. Ellenben a rolettákat nappal is leeresztette, a villamos lámpásokat pedig meggyújtotta. Kissé polichrom¹⁸⁰ ágyában - a paplana nyusztprémes fekete selyem, a párnája halvány violaszín - úgy feküdt, mint egy bálvány, és a fenség sohasem tisztelte oly erősen, mint ez alkalmakkor. Az újságíró is elfogódott egy kisé, midőn belépett a különös szentélybe, holott ezüstkannákban fenyőmeg violailat gőzölgött. Rejtelmes, sőt tündéri volt itt minden, de a beteg józan - és alkalmasint fejfájása miatt kedvetlen - hangja magához térítette.

- Nos - kérdé -, megvolt már az a számárság?

- Meg! - hazudott nagylelkűleg az újságíró.

- Nem történt baj? Tudtam, hogy nem lesz. Maguk, mai férfiak, okosak!

Valami kis gúnyolódás volt a Juli hangjában. Az újságíró szívesen elviselte azért a hálás és csudálkozó tekintetért, amit a hercegtől kapott. Általában igen csinosan és méltóságteljesen viselkedett, ami a fenségnek is annyira feltűnt, hogy jutalomképpen karon fogta, és bevitte a dolgozószobájába. Leültette, és ő maga föl és alá járkált, meg-megállva a fiatalember előtt, akire hol igen haragosan, hol nagyon szeretetreméltóan, de mindig igen áthatóan tekintett. A hercegnek, úgy látszik, valami ötlete támadt, és azon buzgólkodott, hogy azt formába öntse. Kezdetben csak rövid, fölöttébb rövid mondatokra szorítkozott. Majd egy hosszabba fogott, de azt hirtelen abbahagyta.

Az egész beszéd valami parainézisféle¹⁸¹ akart lenni; volt benne valami a vallás vigaszából, az erkölcs és a katonai bátorság dicséretéből. Egy ponton már-már beleszövődött egy kis szentimentalizmus is: a fenség kilátásba helyezte, hogy arra az esetre, ha a fiatalember most el nem esik, és ha egyáltalán nem hal el hamarabb, mint ő - ami nem valószínű -, akkor kötelességévé teszi a Julival való foglalkozást. Keresse föl gyakran, beszéljenek róla... A fenség nem volt jó szónok, de hogy jó szív, ezt ezúttal is megmutatta. Végül azonban - midőn a fiatalembert elbocsátá - nem fogott vele kezét. Feledségből vagy babonából vagy mert az újságíró, föl-buzdulva a meleg bánásmódon és elfeledkezve magáról, csaknem előre nyújtotta a magát, és ezt az eljárást nyomban megróni férfias kötelesség?

¹⁸⁰ Többszínű (görög).

¹⁸¹ Erkölcsi célzatú buzdítást tartalmazó beszéd (görög).

A fiatalember, hogy a palotából távozott, megint csak elvesztette ruganyosságát. Megpróbált vacsorázni. A legelőkelőbb helyre ment, és a Samu frissen érkezett pénzéből olyan vacsorát rendelt, amilyent francia nagy kokottok, vagy Balkán-fejedelmek szoktak. Étvágy nélkül tömte magát; de bárha erőltette, hamarosan eltelt. Fölszedelőzött, hazament lefeküdni:

- Úgyis korán kell fölkelnem! - mondá hangosan és - szemben magával - gúnyosan is. Ami nemigen sokszor történt meg vele eddig, most megvetette magát. És szeretett volna elszeparálódni attól az egyik lényétől, amelyet ostobának, ügyetlennek és a pusztulásba rohanónak ismert föl.

- Utálatos vagy, utolsó vagy! Fúj! - Megundorodott magától. Ámde éppily mértékben kitört rajta önimádása is. Heves járkálása közben megállott, és belenézett a szobája nagy toalett-tükrébe:

- Asztalos Aurél! - szólította meg magát, és kissé meghajolt.

Borotvált, puha arcát amint nézte és köszöntötte az újságíró, nem öntudatát kereste. Az fix volt, meg nem rendült. Amiért üdvözölte magát, az volt, hogy a visszatükröződő fejben ráismert a kis szabófiúra, Asztalos Rellire. Arra, aki tíz szem cseresznyét és egy nagy darab kenyeret vacsorált, vagy ehhez hasonló értékűt, idény szerint. Aki tíz évig meztelen lábbal járt odahaza, és így - meg ingujjban - akárhányszor leszaladt a piaci boltba cémáért, bélésszövetért, daráért. Ugyanaz, aki a katolikus tápintézetben nemegyszer vett tésztát a gyerekektől azon az áron, hogy tízszer engedte megfricskázni rendes és mindig takaros orrát. A nem zajos, de jókedvű, kissé alantas természetű, szűkös viszonyok között élő mesterfiú volt ő most is, és az a gavallér, aki most bajba került, csak egy fölvert figura; alig van köze hozzá. Mért volt az ostoba, mért akart mindent, és mért rontott el mindent? Módja volt hozzá, hogy kikerülje a helyzetet, holott egy rossz nő becsületéért kockáztatnia kell egész életét - és a Relliét is -, és nem vigyázott, elbizakodottságában fejjel rohant a falnak.

A szabófiúnak erős kedve támadt arra, hogy nehéz helyzetében ne kövesse a gentlemant.

„Nincs is jogom reá! Mit csinál *akkor* anyám?” Ezzel a kitűnő fogással élt, bárha ő is tisztában volt azzal, hogy nagyban és egészben nem ő tartotta édesanyját. „Véletlenül kerültem ebbe a világba - folytatta tovább magánbeszédét -, az ő erkölcsök nem az én erkölcsöm. Más társadalom tagja vagyok; ott csak elélek, és ez a fő!”

Az életrevaló kis Relli nem hagyta magát, kézzel-lábbal tiltakozott a fizikai megsemmisülés ellen. „Felvilágosító leveleket írok ide is, oda is; hajnalban útra kelek, és a magam módja szerint élek tovább. Senki sem fog zajt csapni belőle. Az újságírók? Csak meg kell kérni. Jegyzőkönyvet vesznek fel és abban megbélyegeznek? Ki fogja azt valaha prezentálni? Aztán mi közöm hozzá? Jól van, tehát nem való nekem a lovagias eljárás! Beteges ember vagyok, elnyűtem az idegeimet. De okvetlenül szükséges, hogy lovag legyek? Mennyi kollégám él anélkül! Tekintélyünk egymás előtt így sincs. Legfeljebb nem sértek senkit. Óvatosan élek. A természetem úgyis a béke. És ha akármi történnék is, lemeszároltatni nem engedem magam!”

Relli nem beszélt magához rossz dialektikával. Ám Asztalos Aurél sem volt ostoba lény; voltak ellenérvei:

„Próba, szerencse! Aki nagyot kockáztat, nagyot nyerhet. Te találsz a szívébe, szerte-robbantod! Még csak ez kell a karrieredhez. Magyarországon aki párbajban megöl valakit: »megcsinált ember«. És a többi diadalod ehhez! Egy újfajta sas szállt fel a horizonton: a világ bámul, tapsol és odaenged - ijedtében és csodálatában -, ahová csak el akarsz jutni. Az első fiatalember lehetsz a hazában. Julitól irigyelni fognak a valóságos hercegnők, és ki tudja...

Ami pedig Nuszikát illeti, ő egy gyönyörű, de végtelenül könnyelmű kisleány. Köszönjék meg, hogy nem bántam vele úgy, ahogy más az én helyemben. Fáj, hogy fájdalmat kell neki okoznom; de nem én akartam. Belém akadtak erőnek erejével. És talán nem is azért, amiről szó esett. Kifogás volt az egész? Annie mellől, láb alól el akart tenni a bátyja? És egy szót se szólt a húgának. Ezek ilyenek; ezek képesek az ilyesmire. Hidegek és némák, mintha acélból volnának. Mily gyönyörűség lehet őket egyszerre leteríteni. És lehet. A kezem remeg; de a szerencsém azért biztos!”

A mesterember fia fellángolt a haragtól és a türelmetlenségtől: oktalan, ábrándozó, elbizakodott dilettáns. Ez nem vers, ez nem frázis, ez matematika. Nem érzed-e, hogy jön homlokod felé a golyó, hogy süvít, süt, pörköl, egy ütés és - sötétség!

Asztalos Aurél elvágta a dialógust; nem bírta tovább. Elfordult a tükörtől, s arra vágyott, hogy mind a két énjétől megpihenjen egy kissé. Körülnézett a szobában, és tekintete az éjjeli asztalkára esett, ahol az aznap érkezett levelei voltak kikészítve. A levelezése az utóbbi időben rendkívül megnőtt; a levélírók valahogy megérzik, ki van en vogue,¹⁸² és azt elárasztják. Amint az írások között turkált, megint megnőtt és jelentőségteljes lett előtte a mostani alakja. Átfutotta a jószágigazgató és a pártelnök aznapi jelentéseit; kincsért sem lehet fogni ellenjelöltet, még öt nap, és a képviselői megbízatás a kezében. Ott hevert a lapra vonatkozó szerződés is, aláírták az alapítók és vállalkozók. Ebben miniszteri fizetést biztosítottak neki, sok esztendőre. A régi szerkesztőjétől valóságos szerelmeslevelet kapott. Samu írt, hogy ne sajnáljon magától semmit; pénz van bőven. (Az öreg trafikosnővel a dolog rendben, máris ideadta a takarékpénztári könyvét.) Az anyjának még Bécsből küldött egy fekete csipkefejkötőt, azt köszöni meg a szeretetnek annyira erős hangján, amely már fáj. Meghívások, jelöltesek. (Sok egyesület máris megszimatotha.) Julinak egy aznapi, még felbontatlan levele, amely olyan meleg volt, mint amilyen hideg offensége előtt való aznapi viselkedése. Egy kis tok volt mellette. A herceg barátnéja opálköves arany inggombokat küldött, és a gombokba már bele volt vésve a dátum, amelyen exponálta magát érte. Megint inggomb! Talán a fenség ötlete volt ez; de hogy készült el olyan gyorsan? A vésnököt állandóan magukkal hurcolják ezek?

Az újságíró dühbe borult, megharagudott a szegény, csinos kis tárgyakra, lesöpörte azokat a földre, és később sem szedte föl. Ámde kisebb föllobbanásai nem bírták eltéríteni generális¹⁸³ érzésétől, és az nem volt egyéb, mint a - félelem. Menekülni akart a helyzetből, de nem mert. És nem látta többé a módot sem: megcsinált egyénisége úrrá lett eredeti lényén, a szegény kis Relli le volt győzve. „Egy ilyen pozíciót itthagyni oktalan félszből. Ilyen utálatos gyávaságba nem megyek bele!” - határozott Asztalos Aurél, és átengedte magát siralomházi hangulatának.

Levetkőzött, eloltotta a világosságot, megpróbált szerelmes órákra gondolni, de tüzes golyók süvítettek körülötte, az ablak reszketett belé, a nyomukon megpörkölődött, majd lángra lobbant a takarója. Felugrott, felöltözködött, és azzal a kifogással, hogy segédjét, az újságírót még ma éjjel szerződtetnie kell a lapjához, elindult, hogy fölkeresse a kihalt fürdőtelepen. Nem talált reá sehol; kénytelen volt elmenni hozzá a lakására.

Egy alig pár lábnyi padlásszobában lakott a beteg újságíró. Úgynevezett turistaszobában, amelyben egy ember éppen hogy kinyújtózkozhatik, de nem függőlegesen. A szűk ágyban ülni lehetett, de csak óvatosan. Amikor Asztalos Aurél belépett, kartársa egy ilyen ülőhelyzet elfoglalásában buzgólkodott, hevesen cigarettázva hozzá, mintha a füst erejétől is várna segítséget. Az éjjeli vizit nem lepte meg, éppen csak papirosmellét és vészna lábát sietett elrejtteni.

¹⁸² Divatos, felkapott (francia).

¹⁸³ Általános (latin).

- Ne zavartassa magát, mindjárt megyek, csak...
- Valami baj van?
- Nincs.
- Nem tud aludni?
- Őszintén szólva, otthon nem.
- Ha akarja, átbeszélgethetjük az éjszakát.
- Nem akarom elvenni az éjszakáját.
- Nekem ugyan el nem veszi. Éjszaka én úgysem alszom. A szemem a nappalhoz van szokva. Ha künn sötét van, izgatott vagyok. Csak azért fekszem le, mert nem tudok mit csinálni.
- Én sem. Tudja, hogy egy lapom lesz?
- Bánom is én. Megint egy jó üzlet.

A pozíciós újságíró nemigen merte tovább firtatni az ügyet a kis újságíró előtt, aki egy újságnál sem tudott megmelegedni. Azonnal otthagytá, amint valamit „észrevett”. Semmi mód nem tudott belenyugodni abba, hogy egy hírlap nem mindig ideális intézmény, hanem gyakorlati vállalkozás is. Azt az elvet, hogy a közönség kegyét kell folyton keresni, gyűlölte, és az íróasztalokat verte a vastag botjával azon való dühében, hogy nem szereti mindenki elég komolyan a hazát.

Hallgattak egypár percig. Aurél - összekuporodva - leült az ágy szélére, és szintén szenvedélyesen fújta a füstöt. A házigazda - alkalmasint kötelességérzetből - mégiscsak megszólalt:

- Aztán hol lopták a pénzt? Különböznél mondja. Ne beszéljünk újságról. Rossz nőkről beszéljünk.

- Az, az!

- De maga nem jól ül. Én majd fölkelek, és maga fekdődjék le. Egy kicsinyt mégis pihennie kell!

- Ha zavartatja magát, inkább elmegyek. Tudja mit, ez az ágy szűk ugyan, de ha nem alterálja, elférünk benne ketten is.

A rendes, a tiszta, az illatos ember bebújt a rendetlen, sokszor mosdatlan, betegszagú ember mellé.

- Az újságírónak mégis más senkije, csak az újságíró! - mondá bizonytalan hangon. Az ajkait nem tudta rendes módra kormányozni, meleg borzongással jött rá a láz. Az újságíró megérezte:

- Süt a teste. Magát a hideg mindjárt ki fogja lelteni. Ne főzzek grogot?

- Ne. Beszéljünk. Semmi bajom.

- Mit is izgatja magát? Érdemes is! Meglássa, nem lesz baj! És ha lesz is? Van-e szebb vég egy újságíróra, mint ha... Én boldog volnék, ha már ott tartanék: valamiért meghalni. Maga mégiscsak egy elvért, egy ideálért áll ki, és azért múlik el, ha elmúlik. Én ugyan nem hiszem! Magának rossz sejtelméi vannak? Az hiba; az nem csal sokszor. De mindegy. Miről van szó? Arról van szó, hogy szépen, bátran, becsületesen, hozzánk méltóan fejezzük be, amit némelyikünk nem mindig szépen és a mesterségéhez méltóan folytatott. Az életet értem. De

maga úgy néz rám, mint aki nem érti az egészet. Túl lenni mindenen, az nagyon jó. A készülődés - úgy látom - nehéz egy kissé. Éppen azért, ha az ember már egyszer elkészült...

Asztalos közbevágott:

- Mondja csak, János, mért haragszik maga rám? Vétettem én magának valaha? A háta mögött mindig a legnagyobb elismeréssel beszéltem magáról!

- Én haragudni? Nem is láttam még külön; én magukat együtt láttam. Maguk az „Aurélok”. Nem igazi újságírók. Csak bejönnek hozzánk állandó vendégszerepre. Ezt a fajtát én nem szeretem. De ne beszéljünk róla. Magát, hogy megismertem... Erről se beszéljünk, mi? Ha akarja, elmondom, mit gondolok magáról. Azt, hogy egy csinos, nem jelentékeny, keresztény fiatalember, aki úr szeretne lenni. Egyéb baja nincs!

Mindketten erőltetve nevettek. Az újságíró - akit Jánosnak neveztek - fölült az ágyban, és mintha megbánta volna, amit mondott, szeretettel nézett kartársa elborult arcára, és ellágyult hangon szólott:

- Maga nagyon komolyan veszi ezt a saját ügyét. Ez a maguk baja és bűne. A másokét, a nagy sokaságét kell komolyan, a magunkét tréfásan, könnyelműen, mókával. Így, ni!

A furcsa emberke most egyszerre kirúgott a komoly hangból, és azt mímelte, hogy ő egy fiatal majom, aki társát, az öreg majmot bogarássza, megszabadítja az alkalmatlan férgektől. A figura nem volt esztétikus, mert a kis újságíró még azt is elmímelte, hogy a megcsípett állatkákat a fogai között összeroppantja.

Asztalos Aurélnak nevetnie kellett. János újságíró abbahagyta a tréfát. Lefeküdt ő is; vézna gyermekkarjait bozontos, nagy feje alá helyezte, és beszélni kezdett.

Az egyik újságíró nyilván mulattatni akarta a másikat. Bizarr és bolondos dolgokat beszélt neki:

- Az újságíró céhből addig nem lesz semmi, amíg nem él cölibátusban, mint a római katolikus papság. Nőtlenégi fogadalmat kell tenni. Kötelező mindenkire. A Jóistenről nem szólva, a katolicizmus mindent ennek köszönhet. Az asszony, a gyerek, az egy család iránt való kötelesség útját állja, sőt megellenzi a nagy kötelességeket. A hitvestárstól, a törvényes gyerektől nem lehet írni. A házasság újságíró ruhát ír, húst ír, kávé ír, pelenkát ír. Az asszony mondja otthon: „Maga számár, mért nem vette el. A pénzt el kell venni!” Ha kiadó volnék, mindjárt elkergetném azt a munkatársamat, aki megházasodik. Biztos, hogy gyenge jellem, becsapták, nem tudott ellentállni. És milyen lesz még! Most már kétszeresen félti a bőrét; először nem magáért. És ez kifogásnak is jó. „Én igyam meg a levét?” Mondja, és nem teszi. „Én hagyjam itt a helyemet, a biztosat, a meleget? Ilyen semmiséget?” A semmiség a becsülete. Sőt, nemcsak az övé, a másoké is. Sokszor annál is több: az igazság. A házasság újságíró olyan, mint a kutya, amelynek kolonc van a nyakán, kosár a száján. És miattuk megy visszafelé a világ. Hatalomra kaptunk, valamint a papok, úgy is viselkedünk, mintha azok lennénk, és rosszabbak vagyunk náluk. A papok között mégis akadnak olyanok, akik hisznek is. És közöttünk? Ők legalább fanatikusak. Mit teszünk mi? Minden művészetünket összeszedjük, hogy egy dologról az ellenkezőjét mondjuk el annak, amit gondolunk. De a házasság a főbűn. No meg a színésznők. A legszebb, legfrissebb rajongásokat foglalják maguknak. Minden színésznőt kihordatnék a határra...

Az ifjú ember nyilvánvalóan nem volt rendszeres elme. De alkalmasint nem is akart ezúttal rendszeres szónoklatot tartani; inkább az volt a törekvés, hogy vendégét szórakoztassa ezen az éjszakán. Soha ilyen őszinte éjszakát, mint itt a havasok között. Valóban néma volt, és valóban sötét, komoly éjszaka, amelynek - úgy tetszik - sohasem lesz vége. Az idősebb

újságíró mégis aggodalommal nézte az ablakot: mikor melegedik, ritkul odakint a feketeség. De most még csak sűrűsödött, és az a fehérség, amelytől megrémült, csak a felhők mozgódása. Fölsóhajtott:

- Csak aludni tudnék!

Pedig nem is akart, nem is mert, és amikor kartársa - gyöngédségből - a fal felé fordult, ő kérte, hogy beszéljen még. Az szívesen cselekedte, de fogadkozása ellenére mindig csak a mesterségéről volt mondanivalója:

- Az újságírót szereti az isten, és jól bánik vele. Nem vette-e észre? Mi nyavalyások vagyunk, és egészségesebbek vagyunk, mint a mészárosok. Százszor annyit élünk, mint más, és mégis élünk addig, mint a gyógyszerészek, ügyvédek vagy temetésrendezők. Bejön közénk egy nyaviga,¹⁸⁴ görvélyes,¹⁸⁵ rajta az angolkór nyomai. A lélek csak háltni jár csúf, vézna testébe. Más mesterségen ez ki nem telne; itt kitisztul, még meg is szépül. Egy rossz esőköpenyben és kis színes filckalapban jelentkezik, hogy feljött az egészséges vidékről, az anyja emlője mellől. És prémes kabátja lesz, cilindere lesz Pesten. De furcsa is! Mikor temettek miközülünk? Vagy tíz esztendeje meghalt valaki az újságírók közül, nem volt még harmincéves. Ebből a tragikumából élünk. Az izgalom határozottan jót tesz. Hogy az ember ki ne jöjjön a lázból, a gázzal - robbanó és világító gázokkal - tele levegőből. Külön mikrobáink vannak nekünk, hogy a többi göröcsövi vadállat nem bír vérünkhöz férközni? Élettani csuda a mi dolgunk, és nyilván külön gondja van rá az istennek. Másképp nem is lehet! Én elhiszem, hogy valamirevaló újságírót a golyó sem fogja!

- Csak vigasztaljon, vigasztaljon!

János némi megvetéssel nézett hálótársára; csak annyival, amennyit a vendégszeretet megenged:

- Maga, barátom, maga más. Csak az eszével van a mi pályánkon. Maga csak olyan talmi lovagja a napnak.

- A nap lovagja?!

- Az, az. Annak kellene lennie. Úgy kellene, hogy azok legyünk. Kíséri a napot, teljes fegyverzetben. Vívni, verekedni, szenvedni, ölni vagy meghalni készen azért az ideálért, amit fölvet. Ki ezért, ki azért, kinek mi áll a kezéhez. Lesni az ügyet, virrasztani fölötte, marakodni, veszekedni miatta. Szép tempóban, urasan, katonásan, mint egy lovaghoz illik.

Siralomházi hangulata mellett is, Aurél valahogyan mégis figyelt. De a definíciót, amely most alakult ki a homályból, nem értette:

- A nap lovagja! - mondá. - Szép szó, de nem értem.

- Érezni kell ezt, és nem érteni. Egészen tisztában magam sem vagyok vele. Valami olyant gondolok, hogyha valakinek nem szabad cinikusnak lenni, nekünk nem szabad. Nekünk papnak, tanítónak és katonának kell lenni egy személyben. Hittel teljesnek, tudósnak, jónak és elszántnak. Valami újkori lovagfélenak, aki a naphoz szegődött gardenak. Mindennap újra-kezdeni a munkát. És minden nappal úgy végezni, hogy a következő jobb, tisztább, szebb és barátságosabb legyen. A vezércikkírók ezt jövődönnek nevezik és alaposan kompromittálták. Aminthogy lassanként kezdenek bennünk nem hinni, és kezdenek belőlünk kiábrándulni. „Mivel jobb ez nálunk?” - kérdik, akik kívül vannak. - „Honnan az ahhoz való joga, hogy

¹⁸⁴ Nyavalyás, hitvány, gyatra.

¹⁸⁵ Angolkóros.

bennünket felizgasson, irányítson, vezessen, védjen, tanítson? Különb ez nálam? Hol az isteni jel rajta?”

- Isteni jel? Szegény, csúf, éhes és esendő emberek vagyunk. A nemzet pedig szegény.

A kis újságíró dühbe borult:

- Egy csomó - részint felnőtt - ember összekerül egy helyiségben, ahol nagyrészt puhafa íróasztalok vannak. Ír, ír. Állanak - egy közeli helyiségben - mesteremberek, akik ólomdarabokat kapkodnak ki a szekrényből, és amíg ezt cselekszik, papírszeletekre néznek; rossz papirosra, amelynek csak az egyik fele van beírva. Akkor egy nagy, csúf acélalkotmányt befűtenek villámmal vagy gőzzel. Mindjárt, mindjárt meglesz ezeknek az egymásba kapcsolódásából az újság. Az erő. A hatalom. Nem hiába irigykednek rá a császárok: nagyobb, mint a császárságé. De vajon, van-e rá joga, hogy nagyobb legyen? Alkotmányos-e, igazságos-e, ha nem megkülönböztetett emberek írják? Kisebb, nagyobb, komikusabb, komolyabb hősök. Akik az elhivatást, a mártíriumot keresik ott a fenyőasztaloknál. Félkéz kalmárok, bomlott fantáziájú szépirodalmárok, ne jöjjenek ide! Ezek rontanak el mindent. Maga is. Jönnek élvezni a hatalmat és leszedni a tej fölét. És kibújnak, félnek...

- Engem gondol! - mondá Asztalos Aurél apatikusan.

- Magáról most nincs szó. Maga kutyaszorítóba került, de legalább - a mesterségéhez méltóan - levonja a következtetéseit. Soha nem tette ki a mellét semmiért, ami értékes, nemes, ami valami. És úgy került, hogy - odaállott - ha kell - meghalni egy nő becsületéért. Ebben van valami végzetes, és van valami eszme is. Ferde helyzet; de érdekes. Büntetésnek látszik; de szép. A más metreszéért¹⁸⁶ elpusztulni - esetleg -, erre is csak újságíró képes.

- Igaza van, ostobaság. De...

- Ne bántsam? Helyes. Hagyjuk ezt. Diszkrét ügyek. Valamivel csak agyon kell ütni az éjszakát! Nincs valami írnivalója, szokásból, babonából? Nem ír az anyjának?

Asztalos Aurél nem felelt. Behunyta szemeit, és az alvás fölfogásával zárkózott el a szegény újságíró bizony némelykor kíméletlen beszédétől. Értelmét egy kissé érdekelte is, amit a furcsa ember beszélt, de szívéhez nem férközött egyetlenegy példája és tanítása se. Mindjobban belemerült csökönyös önzésébe, és mély bánattal, fellángoló haraggal gondolt arra, hogy oda engedte magát sodortatni, ahová jutott. A tehetetlen dühtől, hogy mindezt nem lehet jóvátenni, szinte elalélt. Csukott szeme, halotthalovány arca megrémítette éjszakai bajtársát:

- Alszik? - kérde, és meghallgatta lélegzését és szívverését. Konstatálta, hogy „csak alszik”, s a közös paplant egészen ráborította. Sőt, a lábán külön, szépen megigazgatta. Ő maga pedig takaró nélkül meglapult a hideg fal mellett, és onnan nézte társa arcát, amelyet egyszerre hőség vagy pirosság öntött el. Szeme két szögletében egy könnycsepp jelent meg. Az izgága bajtárs asszonyos jósága - úgy látszik, megszegyenítette és meghatotta. Viszont ez is, mintha restellte volna, hogy rajtakapták.

- Maga mégis jó hozzám! - mondá Asztalos Aurél. - Mondja csak, mi annak az oka, hogy maga még ahhoz is jó, akit nem szeret?

- Én nem vagyok jó senkinek. Van néhány elvem, ez az egész. A házi, a lágy jóságra nem adok semmit; fűtyülök rá! Inkább legyen valaki rossz, de határozottan! Azzal ütközni lehet. A mazna¹⁸⁷ alkalmi, szálnalmi és isten tudja, miféle puha jóság, egyenesen ártalmas. Ezt nem

¹⁸⁶ Kitartott nőjéért, szeretőjéért (francia).

¹⁸⁷ Elkényeztetett, nyafogós.

bántom, mert vemhes, beteg, öreg, fiatal, barátom, rokonom, a szeretőm egykori szeretője - nem volna szép, nem tudja védeni magát -, visszabánthat! A bőrét kell lehúzni. Nem leszek hóhér! - mondja az újságíró. - De az legyél, ha arra jelöltettél. Volt egyszer egy szerkesztőm, azt mondta: János úr, az én lapomban dicsérhet megkérdőzés nélkül, bántani azonban nem szabad senkit, hacsak előbb nem szól nekem. Jóságú volt, ravasz volt, azt hitte, hogy akkor őt sem bántják? Büntetni az emberek nem mernek a maguk bűne miatt. Ha nekem hatalmam volna, véisztörvényszéket állítanék fel...

- De rossz magának! Maga gyűlöli az embereket.

- Én? Senki jobban nem szereti őket, mint én. Fájdalommal, szerelemmel, elkeseredéssel és hittel. Néhány évvel ezelőtt én is úgy éltem a világon, mint maguk. Én is belekerültem az áramlatba: jól élni, finoman, pénzt szerezni, mutatni, hogy valaki vagyok. Közelébe jutni színésznőknek, befolyásos politikusoknak. Tolni az alapjukat, nekitámasztva fejet, és annak finomabb részleteit. Nem voltam azért olyan ízléstelen, mint maguk. Azért izgágáskodtam. Közben neki is lelkesedtem. A rendőrök néha megverték, olykor átengedtem magam egy-egy gyönyörű könyv hatásának. (Milyen könyveket írtak már!) Fontoskodónak, összeférhetetlennek és affektánsnak tartottak - hiszen tudja. Egészben mégis rossz voltam, mint maguk. Akkor egyszerre szerencsétlenség ért. Életem egyetlen szenvedése.

Mindkét fiatalember ült az ágyban. Hevesen szivaroztak, úgyhogy a füst szinte láthatatlanná tette őket egymás előtt. Ha valaki bejön, megfúl az atmoszférában. Ők belénevelődtek, megszokták. Jánosnak azonban gyenge szemei voltak, törülgette. És halkán beszélt, úgyhogy barátja egy-egy szót meg is ismételtetett vele. Egyébként pedig - alighanem azért, mert fáztak - lassankint egészen összebújtak. János vendégének a vállán nyugtatta a karját:

- Volt egy kedvesem: mosó és vasaló leány. Ő hordta haza fehérneműimet. Egyszer aztán végleg nálam maradt. Délben a vendéglőbe jártunk, egyébként otthon kotyvasztottunk. A szoba nem volt nagyobb, mint ez. Egy kislányunk lett, köztünk aludt. A kis bolond akárhányszor összetévesztett engem az anyjával, tőlem kért enni. Negyedfél évig volt velünk. Az anyja mindig mondta: ez nem marad meg, olyan okos! Egyszer meg is vertem szegény asszonyt ezért. Neki volt igaza. A kisleány egyszerre, néhány hét alatt, annyit fejlődött lélekben, hogy valósággal nagyleány lett. Gyengéd volt hozzám, kényeztetett. Kefélte a ruhám, kis tiszta rongyocskával súrolta, mosta az arcom. Úgy szólítottam, hogy „anyuska”. Az is volt: az édes, jó, szép anyám. A testvérem, a szerelmesem, aki a bűt kikacagta a lelkemből. Ha a gond megalázott, a szegénység, betegség vagy fáradság lenyomta a vállam, ő meglátta, felkúszott az ölembe, és - nem mondta, mert a közönséges beszéd silány eszközére nem volt szüksége - éreztettem velem, hogy én vagyok az erős, a tökéletes, a kedves, a jó, a gazdag, az egészséges. Nem is volt fogalmam arról, hogy emberi lény ilyen nagy és bájos, ennyire nagylelkű és tökéletes lehessen. A földön kúszó, gyönyörűségben tomboló, nagy kínokban vergődő földi lényeket azelőtt mindig csak erősen kifejlett, értelmes és ravasz férgeknek néztem, a föld időszaki teremtményeinek, akik csak maguk fontoskodnak azzal, hogy valamik, és istent is azért gyártották maguknak, hogy mesterségesen túlozzák a saját jelentőségüket. De mégis kell valaminek lenni annak a fajtának, amelynek ilyen jelensége van, mint az én anyókám. Így lett értékes és jelentőségteljes előttem az ember. Ám egyszerre a kicsiny beteges lett, érthetetlen okokból, amelyeknek az orvosok gaz és ostoba magyarázatát adták. Hogy vele született halála is, és tökéletessége csakugyan pusztulásának kezdete volt. Ott ültem mellette, amikor elmúlt. Halódva rám nézett, és bánatos tekintete elhamvasztott lelkemben mindent, ami alacsony hitetlenség... Valaminek kell lenni, hogy ilyen nagy szomorúság van, mint amilyen rám borult! És amikor a szemét behunyta, nem volt többé; bensőmben leborultam a jelenség előtt, akit színről színre láthattam, magaménak mondhattam.

Nézvén pedig virágok közé helyezett, szelíd, de fáradt arcát, hogy a belső sírásban kifáradtam, csaknem összerogytam, mégis gyűjtöttem annyi erőt, amivel lebírtam önző fájdalommat. És mind csak gyermekemet nézve, így szóltam: az ember mégiscsak valami! Szenvedni, küszködni érte érdemes. Egyebet mit is lehet tenni, amíg e földön vándorlunk?!

A gyűlölség pedig megkísértett akkor. Voltak olyan pillanataim is, amelyekben minden élot szerettem volna halott leányom lábai elé kiteríteni. De az örület hangulatai elcsitultak. Valami küldött: menj, és légy jó azokhoz, akiknek fajtájához tartozott gyermeked. Tégy, ha tudsz - az egész emberiségért. Amennyit tudsz, parírozz¹⁸⁸ kijövendő szenvedéseidből. És keressd az alkalmat, hogy friss véreddel frissítsd föl a talajt, amelyen házai épülnek...

- De mire képes egy rossz riporter, mint én?!

Az újságíró egyszerre komikumba csapott át. Nyilván megbánta, hogy - egy éjszakára vállalt - barátja előtt kibontotta a mellét, és túltengő szívét, a vérezőt, megmutatta neki. De hiába próbált humorizálni, bizony sírt. És az állásbeli újságíró is könnyezett, és - ha lehet hinni az ilyesmiben - nem a saját baján többé!

- Az én bajom még kicsiny a magáéhoz képest! - mondá, mindazonáltal már nem teljes meggyőződéssel.

- És milyen szívesen verekednék én maga helyett! - szólt a másik.

Elcsendesedtek. Aludtak is egy kicsinyt. A zsandártiszt verte fel őket:

- Föl, föl, hajnal van! Még alusznak. Csak civilekkel ne kezdjen az ember.

Fölugrottak, hamar felöltözködtek. Asztalos Aurél fáradt volt, de nyugodtnak látszott. Kérdezte, van-e még ideje néhány levelet írni.

- Nincs - mondta a túlbuzgó tiszt.

- Nem baj. Így, ilyenkor látja az ember, hogy nincs is kinek írnia. Az anyámnak - esetleg - üzenek valamit. Ráérek, urak? Mit gondolnak?

Ahogy felültek a hotel előtt várakozó landauerre,¹⁸⁹ a bolondos János ismét majmosdit játszott a barátjával. Mímelte, hogy szedi le róla a kellemetlen élösdieket. Valami komikustól láthatta ezt a tréfát. Nevetve indultak neki a völgynek...

A havas hegyek hátán már nyújtózkodott nap, sebbel-lobbal siettek el az éjjeli árnyak: egy pillanat, és eltűnt utolsó sátorfájuk. Az éjszaka hívéssége maradt még egy darabon. A konyakosüveg járt szájáról szájra.

Hajnali párbajnak kissé fázós, de nagy hangulata leszállt a landauer fölé.

- Van-e valami szebb, mint egy ilyen hajnali út? - mondá az egyik. Igaz, a segéd volt. János folytatta tovább kissé következetlen, csak madártávlatból összefüggő és harmonikus nyilatkozatait:

- Én szeretem a párbajt, főképpen odahaza Magyarországon, ahol az egyetlen fix társadalmi intézmény, az egyetlen őszinte érintkezési pont az egymástól elzárkózott osztályok között. Van nekem alkalmam kezét fogni egy gróffal? Jó, lelövöm, aztán odamegyek hozzá: „Gróf úr, nem úgy akartam, megbocsásson!” „Gentleman kötelesség, ön mást nem tehetett!” - és azzal

¹⁸⁸ Engedelmeskedj (latin).

¹⁸⁹ Négyülékes hintóra (német).

meghal. Megvan az összeolvadás, mi? Tréfa nélkül, van-e valami nagyszerűbb hangulat, mint ez a mostani? Ennek a kartársnak a foga vacog belül; de leküzdi, mert ez a férfias és szép, és bár erőlteti, mégis megneveti az én buta vicceimet. Az ilyesmi neveli a karaktert!

Nem szólt senki a dologhoz; az emberke folytatta szabadelőadását:

- Hová lennének a jellemeik, ha a párbaj intézményét is beszüntetnék odahaza? Minden jellemnevelésünk, összes bátor és férfias igazságunk ez: ha sértenek, vágatsz, löhetsz; ha sértel: kiteszed a bőröd, otthagyhatsz a fogadat. És vannak, akik még ezt is el akarják venni, az egyetlen módot, az egyedüli valamirevaló eszközt. Hogy nagy baj? Ha három ember hal meg benne egy esztendőben? Mi ez? Kedvezőtlen ez? Három áldozata egy nagy társadalmi korrektúrának. Három halál, kevés, semmi.

- Köszönöm szépen!...

- Hogy nem demokratikus társadalmi intézmény. Hosszú lefolyású sorvadások, évekig tartó, ágyhoz kötő, lassú betegségek pusztítsák el azokat a demokratákat, akik legelsőbbben is a maguk bőrét akarják megóvni, egy úri baj ellen keresik az óvószert, az ellen harcolnak, kiabálnak, és ellopják az időt ezalatt magának a démosznak megóvásától, szörnyű betegségeinek a fölismerésétől és meggyógyításától. Tíz év alatt nincs annyi áldozata a nemes párbajnak, mint amennyi egy hónap, egy hét alatt az acélköszörülésnek. Mert az acélt köszörülni kell. Saját kezűleg. Igen gyorsan. Mármost az a munkás, akinek ez a kötelessége, folyton és erősen rezeg ebben a műveletben. És akinek - közöttük - nem elég erős a veséje, vesebajt kap. Belehal. Hogy kell gyorsan köszörülni, és mégsem rezegni folyton bele, ezt vizsgálják most külföldön, ezer hasonló célú kísérlet között. Nálunk a párbajt akarják kikezdeni, meggyengíteni, eltörölni, ha lehet. Ez a mi életmentésünk, ez a mi új berendezéskedésünk. Aki kezdi, aki csinálja, ki kellene kergetni az országból, de röffel!

- Agyonlövetni mind! - nyilatkozott kellő rövidséggel a zsandár.

- És még újságírók is akadnak! - méltatlankodott tovább az ifjú János. - Azt mondják, nem lehet kimondani az igazat a párbaj miatt. Aki fél - annak nem is lehet igaza. Aki nem kész meghalni az igazságért, az menjen és süsse meg. Ha egy igazságnak az a pointe-je, hogy az illető, aki kimondta, meghal érte, az annál erősebb és hatékonyabb. Hogy egy politikai spadassin¹⁹⁰ egymaga feltartóztathat egy jó áramlatot? Tisztelem én azt a jó áramlatot, amely el nem tudja söpörni, vagy a maga részére meg nem hódítja ezt az egyet, kettőt, tízet vagy százat is. A fiatalságot féltitek? Legalább néha egy kis friss levegőt szí. És legalább - ha kis adagokban is - beveszi a halált. Megismeri - kényszerítve bár -, hogy ebben az életben nem maga az élet a legbecsessebb. Hogy megalázva, megbecstelenítve, önérzet nélkül élni nem lehet, és nem szabad. Akik anélkül élnek, azok korrumpálnak a legjobban... Csak egyet utálok igazán: azt az embert, aki ideges a megsemmisülés gondolatától. Butaság! Aki nincs már, azt nem érheti semmi malőr. Nem halhat meg - példának okáért - senkije!

Beszélt tovább, de alkalmasint észrevette, hogy nemigen hallgatják, és így magában gondolta tovább a párbaj dicséretét, amelyet talán dicsőíteni nem szabad, de finom ízlésű embernek nem szeretni - nem lehet. És sajnálni kell előre is a jövőendő nemzedéket, a megléniázottat,¹⁹¹ a csak ökölrel verekedőt - mert verekedni verekedünk for ever¹⁹² -, amelynek becsületét ügyvéd viszi utána fekete bőrtáskában. (Hogy ez a hervadó és különben szimpatikus fiskalitás

¹⁹⁰ Fizetett párbajhős (francia).

¹⁹¹ Megszabályozottat (latin).

¹⁹² Örökre (angol).

mindent magához ragad!) Szegény jövőd nemzedékek, kik csak messze hírből ismerik azokat a nagy érzéseket, és ha majdan össze-össze akadnak - mert összeakadni kell mindörökkön -, mindhalálig elmarakodnak, ahelyett, hogy kiengesztelődnének egy kis vérbocsátásban, egy-két üres pufogatásban, néhány jegyzőkönyvben, mert olykor az is elég, az előtt is vannak idegnyugtató, vért tisztító, magába térítő álmatlan éjszakák!

...A friss hangulat azonban mindjobban melegedett a landauerben. A konyakosüvegben alig volt egy csepp, hogy a völgybe egy ismeretlen kis falu - vagy csak nagyobb majorság - határába leértek. Elsők voltak. János ennek örült, és a zsandártiszt is így szerette. Asztalos Aurél - legalább úgy látszott -, nem bánja az egészséget. Apatikus¹⁹³ volt, nemigen hallotta, amit beszéltek, és mind arról panaszkodott, hogy sajnálja, amiért épp ma beteg, rossz napja van. Alighanem sápadtságát akarta kimenteni segédjei előtt, akik egyszer-egyszer összenéztek, alkalmasint azt kérdezték egymástól - szótlanság -, vajon jól fogja-e ez magát viselni?

A kis újságíró nem ijesztgette többé, inkább biztatta, élénkítette:

- Ezek talán el sem jönnek. Megijedtek tőlünk!

De jöttek. Csendesen, nyugodtan közeledett a három úr. Kettő köszönt. A harmadik is egy kicsinyt, de hamarosan külön állott.

Az újságíró önkéntelenül ránézett ellenfelére, a szó szoros értelmében fizikailag rosszul érezte magát, látván e kis, ormótlan, de elasztikus férfit, aki úgy hatott rá, mint gyermekkorában az első ázsiai vadállat, tigris vagy még inkább hiéna. Ösztöne azt mondta neki, hogy ez egészen más faj. Íme, nyugodtan, biztosan sétál, nem is törődik velük, az arca közömbös, kialudt. Várja, amíg rákerül a sor.

Asztalos Aurél e pillanatban bizonyára nem analizálta sem magát, sem mást. Csak félig volt. Ámde az a lény, aki a nagy lelki nyomás ellenére is virrasztott benne: nem a társaságban kitanult egyéniség, a hosszú éveken át elsajátított, kinevelt és felvett. A mesterember-fiú volt, aki fél az úri fiútól, főképp ha azt nagyobbak és erősebbnek látja. És ehhez képest ügyetlenül, sőt szabálytalanul viselkedett, beleszólt a segédek tanácskozásába, és a kelleténél nagyobb címeket adott az ellenfél segédeinek. A zsandártiszt elküldte:

- Menjen arrább; magának nincs most itt semmi dolga!

Elment mechanikusan, mind kevesebb öntudatossággal. Szeretett volna leülni, de megelégedett azzal, hogy nekitámaszkodott egy fának, és onnan nézte a készülődéseket. Nagyon is gyorsan folytak. Ez újabb pozitív rossz érzést keltett benne. Homályosan bár, azt gondolta: ez nagyon felületes munka. Most ezüsttallérral sorsot vetettek a helyért. A karjai és lábai egyszerre forróra váltak e látványtól. Egyszer vagy talán kétszer is, vetettek már így sorsot miatta, nem először állott ki pisztoly csöve elé - akkor sem esett jól ez neki -, de mindig csak hasonszórú emberrel volt dolga, és csaknem biztosra vette, hogy együtt fognak reggelizni egy óra múlva. Most nem tudott mást gondolni, mint ezt: „Megöl, megöl, biztos, hogy megöl!”

Amennyiben eszméletén volt, az állami berendezés némely közegére gondolt: a bíróságra, a rendőrségre. Hogy ezek most nem jönnek, hogy nem lép közbe valaki! Lázás képzeletében megjelent Juli, sőt Annie is. Fehér ruhájuk szélét vélte látni a szénakazalok mögött. Valami - fölriasztott - majorság fehér szőre volt. Majd egy fekete ruhás mesterasszony rohant elő a mindjobban melegedő zöld háttérből: az anyja. Börcekkerét lóbálta a levegőben, és rohanást kiáltott: „Relli, mit akarnak veled? Zsiványok, mit akarnak a fiammal?” Képzlődés volt ez is. Egy félig elszáradt fára rátűzött a nap, oly hevesen, hogy szinte megmozdította.

¹⁹³ Érzéketlen, levert (görög).

- Rosszul vagyok, határozottan beteg vagyok! - mondá az újságíró kartársának. Az ránézett, de úgy tett, mintha nem hallotta volna.

- Nem lehetne ezt elhalasztani, ha csak egy nappal is... És nem akarok kitérni, hanem...

János végignézte egy kevés utálattal és sok szánnalommal:

- Menjen haza. Takarodjék, majd én megverekszem maga helyett! - szólt elfojtott hangon.

- Azt nem akarom. Nem lehet, tudom. Én nem vagyok gyáva. Ennek az úrnak igaza volt. Elismerem. Megsértettem, és nem volt hozzá jogom. Elismerem. Akarok verekedni, de előbb el akarom ismerni.

A zsandár, aki a tábornokkal éppen kimérte a distanciát,¹⁹⁴ odakiáltott:

- Mi az?

- Semmi, diszkrét üzenetek!

- Kezdhethük?

- Kezdhethük.

Mégis nem kezdték mindjárt, ha felerészt katonák voltak is, de magyarok: erkölcsi tósz, rövid szónoklat nélkül nem múlhatott el ez sem. A bíró tartotta a kibékítő és békülésre felszólító beszédet, amelyet Aurél megfeszített figyelemmel hallgatott végig. A nyitott ajkaival, hangtalanul bár, helyeselt is benne egy pontot. Az Annie bátyja alig hallgatott oda, és a hozzá intézett felszólításra fejének egy tagadó mozdulatával felelt, és elsietett a helyére.

Aurél viszont szónokolni akart:

- Uraim, az tény... - kezdte, de nem folytathatta. Helynélküli János - e csúfnéven is ismerték a kis újságírót - megfogta a kezét, helyére vezette, és meggyőződve róla, hogy a környezet nem hallhatja, suttogva szólott:

- Szerencsétlen. Húzza, ki magát! Szégyent hoz magára a mesterségre, amit képvisel. Ezek hazamennek, elterjesztik a hírünket. Haragudjon az ellenfelére!

- Én nem haragszom!

- Pedig bátran haragudhatik. A pisztolyok nincsenek megtöltve. Van eszem, hogy engedjem megtölteni. Ki verekszik ma már töltött fegyverrel. Kiloptam a golyót. Ezek az öregek vakok. Talán észre is vették, alkalmasint helyeselték. Nem vagyok én gazember. Azért a pénzért bátor is lehet. Fúj, hogy lehet valakinek ilyen csúf természete? És ha ilyen, minek jön közénk? Mindegy! Most ki a mellel, lássák meg, ki az újságíró!

Asztalos Aurél arca kiszínesedett, föllélegzett:

- Istenem! - mondá sóhajtván. - Tehát nem kell... Különben, ha már itt vagyok, mindegy lett volna!

Mégis hevesen megszorította kartársának kezét, és mosolyogva, az élet örömétől eltelve, a diadalmas jövőben bizakodva fogott kezét a kissé későn érkezett orvosokkal. Szép svádáját is visszakapta, szép frázisban dicsérte a friss széna illatát, és úgyszólván ő kommandírozott, hogy kezdhetik.

¹⁹⁴ Távolságot (latin).

Kezdték. A tábornok számolt... Asztalos Aurél fegyvere dördült el előbb. Az Annie bátyja nem látszott egy pillanatig. A másik pillanatban a kristálytisza levegőben egy élesen rajzolt fejet látott Asztalos Aurél. Ugyanazt az arcot látta, mint egyszer kisfiú korában: egy közkatonáét, aki az udvarukon agyonlőtt egy kutyát. A gróf fél szemét behunyta, célzásában kegyetlenség és egyszersmind nyugodt bizonyosság volt. Az újságíró kissé fázott, de azért mosolygott, fejét fölemelte... Dördülés, füst, aztán egy lélegzetvételnyi csend. Asztalos Aurél meg-ingott.

- Megvan! - hangzott föl a tábornok minden izgalom nélkül való hangja.

- Találva van? - kiáltott János, és feléje futott.

- Nem, valami kavics fölpattant, megü...

Asztalos Aurél karcsú alakja most felszökkent, megfordult maga körül, és fehérre változott arcát megmutatta az összes résztvevőknek. Aztán arccal előrebukott. Amikor fölemelték, leszaggatták róla a ruhát, hogy sebét megkeressék, az életnek már csak annyi jelensége volt meg benne, amit e földön többé föl nem ismernek, és halálnak mondanak. Az orvosok kivették órájukat, és úgy hallgatták a szívét. Az óra ketyegése hallatszott, a szívé nem. Az egyik orvos mondta a technikus terminust, a másik, ama rendes, szokimondó pedig szólt: - Biz ez meghalt.

Az urak levették kalapjaikat, a katonák is. Helynélküli János letérdelt mellé, még mindig kellemes tekintetű, nyitott szemét megcsókolta és mondá:

- Szegény, érezte, hogy ez lesz a vége. És mégis. Egy asszonyért, aki senkije, ideállt. Ismerjék el, urak, hogy ez valami. Szépen viselte magát, ugye? Gróf úr - folytatá emeltebb hangon -, nem tiszteli meg magát azzal, hogy kezét fogjon vele?

Az Annie bátyja kezét fogott a halottal. De vajon az volt-e csakugyan? Lehet-e, hogy az életnek ennyi akarátát megállítsa egy piszkos, kis darab ólom? A szőke fürtös jól ápolt fej nyitott szemeivel közömbösen nézett. Lehet, hogy körülötte és benne még viadalok folytak. Ki tudja, hogy amíg friss a halál, amíg a lélek nem szokott hozzá, mint verdes fekete szárnyaival? Milyenek lehetnek a vég első pillanatai? Keserves leszámolás-e, vagy könnyű és boldog átmenet?

- Ezt föl nem élesztjük! - mondá az okosabbik orvos, János felé fordulva, aki a halott mellett térdelt és szölongatta:

- Mégsem hittem, hogy így lesz. Nézzék, milyen fiatal. Nagy ember lett volna belőle. És most fuccs! Nekünk kár, neki nem... Nézzék, olyan, mint egy leány... - Lehajolt hozzá, a fülébe súgta:

- Ha az enyémet látja, a nyakát csókolom!

...Aztán kocsira tették. A zsandártiszt és a bajtárs ölükbe fogták a fejét, hogy ne rázódjék. Vitték be villámgyors diadalainak a színhelyére, abba a sokadalomba, hol a természetes halált is oly szép sikerrel kerülik el. És útjuk a herceg palotája előtt vitt el. A kocsis épp az előtt kötött kereket.

A fenség már ébren, hálóköntössé alakított katonaköponyegben föl és alá sétált, élvezte a kora reggelt; mindig szeretett igen korán felkelni. Koronként ki is tekingetett kertjének aranyozott vasrácsán, mert ilyenkor már jártak-keltek arra tiszteletteljes, de inkább a jó módú polgársághoz tartozó kíváncsiak. Szalutált nekik vissza, és szintén igen szívélyesen köszönt vissza a zsandártisztnek, aki a kocsiban - tőle telhetőleg - kihúzta magát, amint meglátta őfenségét, aki egyszerre rosszat sejtett. Megállította a kocsit, fölintette a katonát:

- Mi az, mi történt, mit csináltak?

- Találták, meghalt.

- A publicista?

- Az.

Őfensége rövidre nyírt haja alatt elvörösödött, úgy meg volt hatva.

- A szentségeket sem lehetett neki feladni?

- Nem.

- Szegény fiatalember!

Őfensége könnyezett, hangtalanul bár, de határozottan könnyezve sírt. És a hangja is el volt fogódva, amint megszólalt:

- A magyar nemzet lovagias nemzet. Ez a fiatalember lovagias tagja volt. Feljogosítom, hogy megmondhassa mindenkinek. És a barátjai, ha akarják, ki is írhatják ezt a salzburgi napi közlönyben!

A herceg szalutált, sarkonfordult, és megindult a Juli szobája felé.

Juli szívből jövő alt hangja fölverte a hercegi palotát, a fürdőt, a havasokat:

- Minek avatkozott bele, miért avatkozott bele? Megmondtam, hogy ne avatkozzék bele! - kiáltotta, és a tulajdon haját kibontva, alig felöltözködve járt-kelt, fuldokolt, zokogott, és könnyei úgy ömlöttek, buzogtak, zuhogtak, annyi zaj közepette és oly bőséggel, valamint a gasteini vizek. Jó volt e nő, de miért lett volna jobb a kelleténél, és nem vette a más szerencsétlenségét magára. Önvádjának s könnyeinek árjában hogy el nem merült, attól megőrizte az egészséges és bátor természete, valamint a fenség ellágyult hangja, bölcs figyelmeztetése:

- Gavallér volt, igazi magyar gavallér, írni fogok az anyjának. Saját kezűleg. Amit megígértem, azt meg is tartom. Kötelesség. De te halálos betegre sírod magad. Sok időre ágyba kell feküdnöd. Szívbajt kaphatsz. Mi lesz akkor velem? Öregember vagyok, és az eset megrázott. Valóban.

Még a fenség kapaszkodott az asszonyba, aki a fájdalomban megpuhulva is erős, kemény és bátor maradt. Kísérő nélkül, egymagában ment el a halotthoz, hogy megnézné, rendesen imádkoznak-e mellette, s ő maga is mondana érte egy miatyánkot. Más szerető ilyen energikus lépésre csak akkor képes, ha visszaveendő és megsemmisítésre váró leveleket keres. De Juli sohasem írt, csak sürgönyözött, s kisebb arany tárgyakat küldvén, azokkal üzent. Nem volt mitől tartania, sőt, szíve belsejében mind azért lázongott, hogy vajha kisült volna reá minden, az, amit a gyilkos - Annie bátyját így nevezte - mondott róla, csak ez a szép és kedves magyar fiatalember maradt volna meg! És amikor a hotelszobában fölállított ravatal mellett végre egyedül volt, gyengéden megölelte a halottat, és ama magyar szavak közül, melyeket tőle tanult, ezeket suttogetta a néma fejnek:

- Szeretlek... Te... vagy... enyém!

Aztán behívta az apácát, és azzal együtt kicsinosította az elmúlt kedvest. Fésűt kért, megfésülte, újra megkötötte selyem nyakravalóját. Végül megcsókolta kezét, ámde a maga briliáns ujjait is hozzáértette a hideg ajkakhoz. Miért cselekedte ezt? Így szokták azelőtt, vagy szimbólum volt ebben is? A kölcsönös kézcsók azt jelentette, hogy kölcsönösen megbocsátanak egymásnak? Senkinek másnak, csak az apácának lett volna joga erről kérdezősködni. Az

egyszerű stájer lány azonban csendesen imádkozott, és néha alázatosságát egyformán osztotta meg az ismeretlen halott és ismert kurtizán között.

...Elkövetkezett azonban a temetés. Csakugyan ama rikítóan zöld hantok alá tették, amelyekre nemrégiben olyan határozott ellenszenvvel nézett Asztalos Aurél. A temetésre a fenség is majdnem elment, de bizonyos titkos sürgönyváltások után mégis otthon maradt. De ott voltak összes szolgálai, és természetesen maga Juli is, balján egy jezsuita atyával, a fenség gyóntatójával, akit külön ez alkalomra idesürgönyöztek. A fiatalabb nemzedékből való atya fehér kezét a fenség barátnőjének fekete kesztyűs kezén nyugtatta, nyilván a vigasztalás szavait intézte az asszonyhoz, aki fájdalmában csaknem vigyázatlan kezdett lenni, hangosan sírt, sőt, a gyűlölet legmagasabb és legkeresetlenebb hangján emlékezett meg a gyilkosról.

És elmondta mindenkinek:

- A fenség gondoskodni fog róla, hogy ezek után ez az ember Magyarországon ne játszhasson szerepet. Karrier kell neki? Kötél!

És ezen a ponton, bárha legkevésbé sem beszéltek össze, tökéletesen egy véleményen voltak egy fiatalemberrel, aki szokatlan szabású szalonkabátjában mindenkinek feltűnt. A halottas kocsit - Helynelküli Jánossal együtt - legelsőnek követte, és lázító szavaknak az intonálása közben hangosan sírt, mint a szegény asszonyok. Samu volt, a becsületes Samu, ki eljött lassan működő barátját siettetni, és amikor megérkezett: barátjából, terveiből, pénzéből, egész életének fölládozásából nem talált semmit. Mind benne volt egy csukott koporsóban. Még halálában is hitt barátjában, de mivel anyagiakban most már abszolúte nem volt tehetős, körülnézett az Aurél szobájában, nem talál-e valami megmenthető értéket? Két nagy doboz, föl sem bontott, finom parfümöt talált, elpakolta, és félig sírva, félig nevetve mondá:

- A tejeldét elvitte. A trafik füstbe ment. Ebből nyitok egy kis parfümüzletet... De minek volt neki ennyi szagosvíz?

...Annie pedig... Igen, Annie! A bátyja bizonyára vasútra tette a családját, amikor ő lehajtatott a völgybe, hogy nagymértékben exponálja magát. A családját e férfi bizonyára szerette, és volt benne annyi gyöngédség, hogy előre is óvja őket mindenféle kellemetlenségtől. És a kis, szeszélyes, bájos és vakmerően kíváncsi komtesz a nagy dolgot bizonyára a messze távolban tudta meg. Oly messziségben, ahol az ilyesmit a legokosabb női fejecske is alig érti meg. Csak megrebben, összerázkódik, belebámul a csúf titkokkal teli világba: mi ez, mi történt, lehet-e igaz, és az ő bátyja éppen!

- Miért tette? Tudni akarom. Mondja meg!

- Egy asszonyt védett.

- Egy asszonyt?

- Aki a szeretője volt. És magához tolakodott.

A bátor leány és a protestáns mágnás lehettek olyan határozott karakterek, hogy ilyen egyenesen beszéltek az egészről. Vagy bujkáltak egymás elől, és két egy húsból való szívet mindörökké elválasztott egy idegen kiontott vére? Minden olyan komplikált, és minden olyan egyszerű, ami emberekkel és azok körül történik. Történhettek kanapén való fekvések hónapokon át, le nem vetkőzések, a végtelenbe való gyásza egy leánynak, akivel bírní nem lehet. A papszabó fiának árnyéka fekete posztóval borít be egy ideig patriarchális boldogságban élő, rendkívül önérzetes mágnáscsaládot. És a folyton lefüggönyözött szobában föl villannak vad vallomások:

- Maga megölte. Tudja meg, hogy az uramat ölte meg, a felesége voltam egészen.

- A sírból kivenném, újra megölném ezért!

- Megölheti. Én mégis az övé maradok.

És maradt. Kivágott, nagy toalettben látni gyönyörű mágnásleányokat, akik úgy bánnak kérőkkel, miként Porcia. És szépségüket, virágzó életerejüket őrzik mosolyogva és kegyetlenül. Mért, hogy leányok maradnak? A kezüket bírja egy árnyék?

Mindez azonban egy másik regény. És mert nincs minek sem kezdete, és nincs vége sem, habár silány pointerok magukat végnek nevezik és árulják is, íme:

A könnyárban fürdő és a bánattól nem látó szempár fölszárad, és lát egyszerre, amikor nyilvánvaló lesz, hogy más asszony csókját csókolta le egy büszke ajak egy hazug szájról. És a teli, szüziességében megzavart, gyönyörű test egy darabon még utálja és szégyelli magát; de lassan-lassan kifárad a rossz érzésekben, elcsitul a jó, egészséges álmokban, megújodik az ábrándozásokban, és erőltetnie kell magát, hogy emlékezzen. Aztán jön a férj... Mennyivel, de mennyivel több titok nyugszik a szívekben, alszik el indulataiban, múlik el elmúlásában! Sokkal több, mint amennyit e szívek sejtenek!

...És a föld alá helyezett hősünknek anyja? Az író itt nem tud semmit mondani - a hangja elfogy.

-&-